Francisc Munteanu

Hotel Tristeţe şi alte povestiri

FRANCISC MUNTEANU HOTEL TRISTEŢE ŞI ALTE POVESTIRI

Coperta de *Al. Szathmáry*

FRANCISC MUNTEANU

HOTEL TRISTEŢE

ŞI

ALTE POVESTIRI

1965

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

NENEA MATEI

Când eram mic şi mă întreba mama sau tata pe cine iubesc mai mult, răspundeam fără să mă gândesc:

— Pe mama şi pe tata.

Când eram însă singur, de obicei seara după culcare, şi-mi puneam aceeaşi întrebare, răspundeam după o matură chibzuinţă altfel: „Pe nenea Matei”.

Nenea Matei era fratele tatii şi era un om înalt, lat în spate, frumos: părul buclat cu maşina, blond, îi cădea pe frunte şi, în bătaia becului, din cauza briliantinei, lucea. Era totdeauna ras proaspăt, mirosea a apă de colonie sau a cremă *Nivea*. Nu-mi amintesc să-l fi văzut vreodată cu hainele necălcate sau cu pantofii nelustruiţi: mama spunea că-şi curăţa pantofii în oraş, la lustragii calificaţi. Iar eu, lăudându-mă prietenilor din cartier, mai înfloream povestea adăugând că nenea Matei, după un principiu necunoscut mie, avea şi preferinţe: pantofii maro îi curăţa cu *Gladis*, iar pantofii negri cu *Schmoll*.

Iarna, nenea Matei purta un palton de piele căptuşit cu blană, iar vara un fulgarin negru, lucios. Când venea la noi, îl ruga pe tata să-l ajute să-şi scoată paltonul, apoi cu nişte gesturi grozav de elegante, scutura de pe mânecile vestonului nişte fire de praf închipuite. Călca atent numai pe covoarele ţesute de mama, ştergea cu o batistă mare, în carouri, toate scaunele pe care se aşeza, îşi trăgea pantalonii de pe genunchi şi-şi mângâia bărbia la fel ca şi protopopul care ne preda religia. În discuţiile cu mama sau

cu tata totdeauna el avea dreptate. Dacă observa pe masă o felie de pâine intermediară ţinea predici despre economie şi risipă. Era neînchipuit de deştept.

— Intermediara, spunea, costă cu un leu şi jumătate mai mult decât pâinea neagră. Voi consumaţi două pâini pe zi, ceea ce înseamnă pe an şapte sute de pâini, adică de şapte sute de ori un leu şi jumătate.

Avea minte ascuţită: calcula fără creion şi hârtie mai bine decât un profesor de matematică sutele de lei pe care noi, din lipsă de economie, le aruncăm anual pe fereastră.

— În zece ani, voi aţi putea economisi numai la un singur articol zece mii de lei. Un adevărat capital.

Avea dreptate şi nu pricepeam de ce-l drăcuie tata.

Nenea Matei fuma ţigări aromate: noi, copiii, culegeam toate mucurile aruncate de el şi ne bucuram dacă reuşeam să descifrăm inscripţia de pe ele. De obicei fuma *Golf* sau nişte ţigări cu muştiuc de plută. Dacă era bine dispus, ne lăsa în apropierea lui şi ne promitea chiar că o să ne plimbe odată cu maşina.

Ştiam de mult că avea o maşină mare, un Ford cu două diferenţiale cu care transporta cherestea pentru C.F.R. Noi n-am văzut maşina niciodată, dar în închipuirea noastră „maşina lui nenea Matei” devenise un fel de unitate de măsură pentru toate camioanele din oraş.

— Maşina asta – spuneam – îi mai urâtă ca a lui nenea Matei.

— Cealaltă e aproape ca a lui nenea Matei.

Dintre copii eu l-am îndrăgit cel mai mult pe nenea Matei. L-am îndrăgit pentru că era şmecher. Mă chema la el, îmi spunea să mă uit în ochii lui, să nu clipesc şi-mi dădea un bobârnac peste nas. Uneori, e drept mă cam durea, dar nu puteai să te superi pe el. Mai ales că, după bobârnac, mă întreba cum mă cheamă şi dacă îi răspundeam pe plac îmi spunea că sunt foarte deştept. Pentru el eram şi deştept şi frumos. Că sunt frumos îmi spunea chiar des:

— Hai mă, nătăfleaţă, scoate-ţi degetul din nas. Aşa, vezi, acum eşti un băiat foarte frumos!

În zilele când se întâmpla să mă găsească spălat pe mâini şi pe faţă, mă lua pe genunchi, mă dădea huţa şi-mi spunea că în curând, dacă o să fiu cuminte, o să mă ia la el. În mintea mea, casa lui nenea Matei era o casă mare, plină cu poliţe, pe care stăteau zeci de borcane cu bomboane. Nu s-a întâmplat niciodată să treacă pe la noi – şi trecea destul de des – să nu-mi aducă câteva bomboane. Dacă nu eram acasă, trimitea după mine, mă aşeza în mijlocul camerei, cu faţa în sus şi cu gura deschisă şi-mi arunca bomboanele de la distanţă în gură. Acest joc îi plăcea foarte mult. Bomboanele care nu nimereau ţinta erau adunate şi aruncate din nou. Uneori, dacă îmi aduceam aminte de el şi se întâmpla să nu fi trecut pe la noi câteva zile la rând, mă rugam lui Dumnezeu să-i călăuzească paşii pe la noi.

Cu trecerea anilor, dragostea mea faţă de nenea Matei s-a accentuat şi mai mult. Dacă îl vedeam pe stradă îl arătam şi prietenilor mei de pe strada Semaforului.

— Uite, vezi, ăla gras, cu paltonul de piele, ăla e nenea Matei.

— Fugi de aici, mă, ăla e un adevărat domn.

Şi aşa era. Era un adevărat domn. Atât de domn, că mi-a interzis să-l salut pe stradă ca să nu se facă de ruşine.

— Ce-o să spună lumea, dacă vii pe stradă, la mine, şi-mi spui: „Sărut mâna, nenea”. Nu se poate! Numără de câte ori mă vezi şi apoi, când o să vin la voi, mă saluţi de tot atâtea ori.

O singură dată am fost în casa lui nenea Matei. Odată când i s-au îmbolnăvit amândoi copiii de gripă şi n-aveau voie să coboare din pat. Stăteau toată ziua numai în aşternuturi albe şi se plictiseau. Atunci m-a luat nenea Matei la el şi m-a băgat în camera copiilor să le ţin de urât. Cât de mult aş fi dat să mă îmbolnăvesc şi eu, să pot sta alături de ei în aşternuturile acelea albe. Dar parcă te ascultă Dumnezeu când eşti sărac?

Am stat de dimineaţă până seara cu ei, le-am povestit tot ce ştiam, şi-i gâdilam pe talpă cu o pană, ca să râdă. Dar nu râdeau. Erau nişte copii ciudaţi, cu pielea albă,

fină, aproape transparentă, ca geamurile noastre de acasă când erau spălate.

Seara, când s-a întors nenea Matei cu camionul, mi-a pus şi mie termometrul, dar mercurul n-a trecut de linia aceea roşie.

— Bată-te Dumnezeu – mi-a spus nenea Matei teşti ca fierul. Mi-a dat un bobârnac mai tare ca de obicei şi o monedă de doi lei lăţită cu ciocanul. Am umblat vreo două zile până am reuşit s-o schimb la un băcan bătrân şi – miop.

Era un om straşnic nenea Matei!

Pe atunci încă nu ştiam că venea la noi să-şi încaseze dobânda împrumutului dat părinţilor cu ani în urmă, şi încă nu aflasem că tot el i-a sfătuit să mă dea la casa de corecţie.

Păcat că azi nu mă mai întreabă nimeni pe cine iubesc mai mult.

PRIMA CONCEDIERE

Eram în clasa a doua sau a treia primară când ne-am mutat în strada Semaforului. Aici, ca de altfel toţi care locuiau pe această stradă, o duceam foarte prost. Tata, de meserie cioplitor în lemn, era şomer de vreo patru ani de zile. Ca să nu murim totuşi de foame, am vândut totul din casă. Nu ne-a mai rămas din mobilier decât un pat, două scaune, o masă, un cuier cu patru braţe şi o reproducere în alb-negru după o lucrare a lui Michelangelo: *II Pensieroso*.

Îmi amintesc că, în zilele cu ploaie, când nu puteam ieşi din casă, priveam ore întregi reproducerea. Ştiam la număr cutele togii de la genunchiul „gânditorului”, la fel şi scobiturile, şapte, ale celor doi stâlpi de marmură care îl încadrau. Uneori, tata, dacă nu era beat, mă lua pe genunchi şi atunci îl rugam să-mi deseneze. Parcă-l văd şi acum: lua de după ureche un creion lat, de dulgher, şi netezea cu palma foaia de ziar care servea drept faţă de masă. Desena apăsat, sigur pe sine. La început, grafitul năştea un umăr, pe urmă încă unul, o coapsă, picioare, un cap şi omul era gata. Eu râdeam, dar îl socoteam artist prost pe tata. Asta, pentru că pe strada Semaforului n-am

întâlnit niciodată oameni atât de puternici şi frumoşi cum îmi desena el.

Când era beat nu desena: se plimba numai prin casă, morocănos, o bătea pe mama şi, dacă ne prindea, şi pe noi, copiii. De acasă, în asemenea ocazii, mama ne trimitea la vecini şi noi nu ne întorceam decât după ce se liniştea. Se liniştea însă repede: se aşeza la masă, îşi lăsa capul în palme şi plângea. Hohotea atât de puternic încât scârţâia scaunul sub el. Uneori mi-era milă de el. Îmi venea să-l mângâi, să-i sărut mâinile cu care desena atât de frumos.

De obicei, a doua zi, îşi cerea iertare de la mama, şi-i promitea că o să găsească de lucru. Când seara se întorcea fără să fi găsit, ruşinat, îşi ţinea capul în pământ. Mama îl îmbărbăta:

— Nu-i nimic. Ai să găseşti mâine…

Când nu mai aveam nimic în casă, tata îşi agăţa pe spate o tăbliţă de lemn cu inscripţia „lemnar” şi se ducea în colţul străzii Bhom, unde, cu alţii ca el, pictori, fierari, zidari, aştepta norocul care, de obicei, apărea în persoana unei servitoare ce-l chema la tăiat lemne sau la alte munci la fel de calificate.

Şi noi copiii trebuia să întreprindem ceva ca să putem contribui la întreţinerea casei. La şcoală tot nu ne prea duceam decât iarna, când ne era frig şi ştiam sigur că se încălzesc sălile de cursuri. Fiind cel mai mic în familie, slăbuţ şi nemâncat, a trebuit să-mi aleg o meserie pe măsura puterilor mele. Astfel, m-am angajat să însoţesc un cerşetor orb în lungile lui peregrinări prin oraş. Am învăţat bine meseria de cerşetor: ştiam unde şi când poate pica ceva. Parcurile nu le colindam decât spre seară când apăreau perechile de îndrăgostiţi. Ne dădeau bani, dar nu din milă, ci numai ca să nu-i deranjăm. Orbul m-a învăţat să nu întind mâna gospodinelor care se duc spre piaţă, ci numai acelora care se întorceau de la cumpărături: ele, de obicei, erau mulţumite de târguială şi, ce era şi mai important, aveau mărunţiş.

Orbul nu era un om prost, deşi nu văzuse niciodată lumina soarelui. Se născuse fără vedere, dar trăia într-o

lume ciudată, imaginată numai de el. O dată l-am întrebat dacă ştie cum arată o biserică.

— Da, mi-a răspuns. Trebuie să fie ca o cameră mare cu tavanul undeva foarte departe.

— Bine, dar dacă eşti orb şi n-ai văzut niciodată un tavan, de unde ştii că e departe sau nu?

— După cum se pierde vocea.

Am intrat imediat într-o biserică, mi-am închis ochii şi am rostit câteva cuvinte cu voce tare. Fără să văd nu mi-aş fi putut da seama de înălţimea bolţii. Dar orbul nu aprecia numai înălţimea tavanelor, ci şi înălţimea caselor. Spunea că după sunetul paşilor. Avea auzul atât de fin, încât recunoştea şi valoarea monedei aruncate în cutiuţa lui de tinichea.

— Ăsta a fost un om bun. A dat o monedă galbenă de cinci lei.

— De unde ştii că a fost om şi nu femeie?

— Ascultă! Acum vin dinspre stânga două femei. Ba nu… O femeie şi un copil. N-o să ne dea nimic.

Într-adevăr, femeia cu copilul au trecut pe lângă noi fără să ne privească măcar.

— De unde ai ştiut că n-o să ne dea nimic?

— De acolo că au tresărit şi şi-au grăbit paşii. Au tresărit când m-au văzut, şi pentru că n-au vrut să dea au vrut să fie cât mai departe de mine. Auzi… Omul care trece acum e ori mare, ori gras…

— Un om gras.

— Graşii dau foarte rar. Mult timp m-am gândit de ce. Aproape doi ani de zile m-am frământat. Acum ştiu.

— De ce?

— Pentru că se apleacă greu. De aceea. Dacă aş sta în picioare mi-ar da şi graşii.

— Atunci de ce nu stai în picioare?

— Pentru că un cerşetor care stă în picioare câştigă totdeauna mai puţin decât unul lungit pe trotuar.

Mai târziu, când am fost totuşi silit să frecventez şcoala, m-am învoit cu cerşetorul să-l conduc numai până în centrul oraşului, în faţa catedralei catolice, şi după

terminarea cursurilor să-l însoţesc acasă. După masă îl mai scoteam pentru câteva ore în oraş, dar îndată ce se întuneca trebuia să mă duc să-l iau. Pentru această muncă de călăuză primeam cinci lei. Tot atât costa şi un kilogram de pâine neagră. Toate ar fi fost bune dacă nu s-ar fi stricat timpurile. Bănuţii cădeau tot mai rar în cutiuţa de tinichea a orbului. La început, cerşetorul mă bănuia că-l dijmuiesc. De aceea, la sfârşitul fiecărui drum, mă silea să-l urmez în odaia lui unde mă strângea între genunchi şi mă căuta prin buzunare. Decepţionat că mi le găsea goale, îmi scotocea gura cu degetele în speranţa să-şi găsească bănuţii acolo.

Într-o seară, prins de joacă, am uitat să mă duc după el. De atunci nu m-a mai chemat niciodată să-l conduc. Cu alte cuvinte asta a fost prima mea concediere.

STRADA SEMAFORULUI

Strada Semaforului avea un singur rând de case. Pe partea cealaltă, deşi se făcuse parcelare, nu s-a ridicat nicio clădire. Terenurile virane, împrejmuite de garduri de sârmă, se întindeau până în imaş unde bălăriile – golomoaze şi un fel de leuştean sălbatic – creşteau în voie, neatinse de oţelul albastru al coaselor. Pământurile toate, până în apropierea fabricii de acizi, erau ale domnului Singer. El le cumpărase pe preţ de nimic de la un grof bătrân, epileptic, care şi iarna şi vara umbla cu o cuşmă de oaie, cu gândul să-şi apere căpăţâna dacă l-ar fi apucat criza pe un drum pietruit.

În ultima vreme, de când s-au oprit lucrările la linia ferată care trecea chiar la capătul de sus al străzii Semaforului, venea tot mai rar să admire bălăriile, pământul. Când venea, îşi înfigea bastonul de bambus în ţărână, apoi pipăia glodul mustos de pe vârful băţului.

— Pământ bun! spunea. Şi copiii care se adunau în jurul lui râdeau că vorbeşte de unul singur.

Groful se născuse cu şase degete la mâna stângă şi copiii” de pe strada Semaforului ştiau acest lucru. De aceea umblau în haită după el, cu speranţa că odată şi odată tot o să-şi scoată mâna cu pricina din buzunar. Dar bătrânul se obişnuise într-atâta să se folosească de o

singură mâna, încât chiar lui i se părea – şi afirma acest lucru – că stânga nu e numai de prisos, ci e şi o povară.

Vara umbla cu sandale de gumă, fără ciorapi. Când isprăvea sondarea glodului, se ducea la malul Mureşului şi-şi scălda picioarele pline de bătături. Dacă era bine dispus, ţinea predici celor adunaţi în jur. Filosofa. Unii spuneau că a făcut o sumedenie de şcoli înalte şi unele chiar în America.

— Vedeţi, îşi arăta degetele picioarelor. Am unghii. Îmi sunt de prisos. Aş fi foarte curios să aflu care a fost ultimul meu strămoş care s-a folosit de ele… Când ajungea cu meditaţiile până aici, cineva trebuia să-l întrebe:

— La ce să le fi folosit?

Groful îl mustra din priviri pe vorbitor, a dispreţ, şi continuă:

— La curăţitul nucilor de cocos. Atunci erau folositoare încă. Dar acum?… îmi aduc numai pagubă. Îmi rup ciorapii. Atât, băieţi… Da… Oare cum s-o fi numit ultimul meu strămoş care s-a folosit încă de unghiile de la picioare?…

Se întâmpla ca cineva să-i spună un nume banal: Gheorghe sau Ion, şi atunci groful, supărat de incultura celor din strada Semaforului, devenea războinic: lovea în stânga şi în dreapta cu bastonul de bambus spre hazul copiilor care îl bombardau cu pietre şi cu nămol.

Cu domnul Singer nu stătea de vorbă: îl făcea jidan, escroc şi-l înjura pe o limbă necunoscută celor din strada Semaforului.

Domnul Singer era neamţ din Sighişoara şi se îndeletnicea cu tot felul de afaceri: cumpăra şi vindea case, dădea sume mici cu împrumut, era reprezentantul a patru sau cinci firme străine şi finanţa birturile din cartier. Era un om înalt, chel şi asuda de parcă ar fi fost înhămat la plug sau ar fi cărat piatră în spinare. Purta pantofi cu talpă de azbest, pantaloni bufanţi şi cămaşă milaneză, de culoare închisă. Cravată nu purta niciodată – îi era teamă să nu se înăbuşe. Faţa roşie, totdeauna rasă proaspăt, îi lucea şi mirosea de la cinci paşi depărtare a odicolon de

trandafiri. Cele câteva fire de păr, de culoarea nisipului, ce-i creşteau la ceafă, erau meşteşugit netezite cu peria deasă şi aduse în faţă să acopere chelia deasupra frunţii. O cicatrice dreaptă, parcă trasă cu liniarul, îi împodobea bărbia. Când vorbea sau stătea în faţa cuiva, domnul Singer îşi camufla cicatricea cu palma.

În urmă cu doi ani nu-l cunoştea încă nimeni din cartier. Apăruse odată cu începerea lucrărilor la linia ferată. Stătuse de vorbă cu câţiva ingineri, apoi, în urma discuţiilor, a început tratativele de cumpărare a pământurilor. Prevăzuse mare câştig. Se zvonea că prin apropiere se va înfiinţa şi o haltă de cale ferată, aşa că domnul Singer n-a stat mult pe gânduri. A cumpărat toate terenurile virane, le-a împrejmuit cu sârmă ghimpată şi a început zidirea primei case. Pe vremea aceea s-a măsurat şi întinderea străzii celei noi chiar în dreptul semaforului. Strada primise şi un nume oficial, înregistrat undeva în arhivele primăriei: Protopop Gâlmeanu; dar nimeni n-o numea aşa. Muncitorii de la lucrările de terasament îi spuneau „Semaforului” şi aşa a rămas.

N-a trecut decât un an de la cumpărarea pământurilor şi prima casă, pătrată, în formă de cazarmă, cu două etaje, era gata. Domnul Singer îşi făcuse planuri mari cu această casă. La parter voia să deschidă un restaurant, iar sus, în cămăruţele de la etaj, hotărâse să ţină fete. A şi scos autorizaţia pentru hotel şi a chemat un pictor să-i facă firma: Hotel Triest. Muncitorii însă au luat clădirea cu asalt şi au ocupat cămăruţele. Nu mai puteau fi scoşi decât cu ajutorul poliţiei. Dar domnul Singer era un om deştept şi s-a împăcat cu ei. Erau doar viitorii lui clienţi. Cu timpul, datorită unui burlan rupt, ploaia a spălat litera *e* din opera pictorului de firme, astfel că, din inscripţia *Triest*, a rămas doar *Hotel Trist*. Astfel a devenit cazarma domnului Singer *Hotel Tristeţe*. Şi nimeni nu o mai numea altfel. Până şi poştaşii, care de altfel veneau foarte rar în strada Semaforului, ne chemau la ei şi ne întindeau câte o foaie de hârtie:

— Du citaţia asta la Hotel Tristeţe.

Toate ar fi fost bune dacă o comisie de anchetă venită de la Bucureşti n-ar fi oprit lucrările de la linia ferată. Li s-a părut lor că se furase prea mult, fără să fi primit procentul care li s-ar fi cuvenit după o lege nescrisă, astfel că au găsit solul nisipos, nerezistent pentru cale ferată şi au încheiat pe loc zece procese verbale. Ministerul în cauză şi-a însuşit rapoartele comisiei şi a suspendat oficial lucrările.

Muncitorii, de pe o zi pe alta, au rămas fără lucru. La început, cei care nu mai primiseră ultimele salarii au început să desfacă traversele, încât numai după o singură lună cele două şine ruginite au rămas desculţe pe prundiş. Viaţa din cartier şi-a reluat cursul ca mai înainte: oamenii şi-au căutat slujbe în altă parte, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Numai singură strada Semaforului creştea: ca din pământ au răsărit cocioabe, din piatră, din lemn, din tablă. Domnul Singer umbla încruntat de supărare; uita să-şi ascundă cicatricea de pe bărbie; apoi s-a liniştit şi el. S-a apucat de alte afaceri şi s-a înstrăinat tot mai mult de strada Semaforului. Numai o dată pe lună venea regulat. La întâi. Venea să-şi încaseze chiriile, apoi dispărea încă pentru o lună. Era socotit un fel de calendar ambulant.

— Uitem, domnule, iar a trecut o lună.

Domnul Singer era la fel de punctual ca şi maşinile de reclamă ale fabricii *Scumpll* de la Braşov care, în fiecare an, în primele zile ale lui ianuarie, veneau şi împărţeau gratuit calendare de perete trase la ofset.

În anul când ne-am mutat noi în strada Semaforului, maşina cu inscripţia *Schmoll* ne dăruise un calendar de culoare albastră, pe frontispiciul căruia erau desenate cifrele 1932.

2

Primii mei prieteni au fost copiii lui Jurj, tinichigiul. Despre acest tinichigiu se spunea că el ar fi construit semaforul de la capătul străzii. Noi eram foarte mândri de el. Îl priveam cu admiraţie cum pleca în zori cu lădiţa de tinichea în spate. Mergea la lucru. Noi ne închipuiam că înalţă alte semafoare. Pe urmă nu l-am mai văzut pe Jurj cu

lădiţa în spinare. Am aflat de la tata că e şomer. Din când în când Jurj venea pe la noi să se sfătuiască cu tata, care era „artist” şi era socotit om deştept, mai ales că era primul care ştia dacă este de lucru sau nu la gara triaj. Jurj visa să găsească undeva bani mulţi şi să se ducă în America aşa cum se dusese şi Griguţă, despre care se spunea că ar fi ajuns bdgătaş de nu mai ştie ce să facă cu averea.

La primul întâi, când a venit domnul Singer să ceară banii de la tinichigiu, acesta nu i-a putut plăti. Neavând încotro, domnul Singer a aşteptat încă o lună. Dar Jurj n-a avut bani nici a doua lună. Atunci domnul Singer a chemat poliţia şi tinichigiul a fost evacuat în stradă. N-a avut cine ştie ce lucruri: un dulap vopsit cu lac alb, un pat de fier şi unul de lemn în care dormeau cei patru copii ai lui, o masă din lemn de brad şi două scaune fără spătare. Lucrurile lui mici, vasele de bucătărie nu le-am putut inventaria: erau legate într-o pătură, dar cred că au fost puţine dacă au încăput într-o singură legătură.

Era la începutul lui noiembrie şi căzuse bruma. Ramurile uscate ale salcâmilor, bătute de vânt, sunau de parcă ar fi fost de os. Uşile caselor din strada Semaforului se deschideau rar, să nu se răcească odăile. Era frig: nu mai puteam umbla desculţi. Ne înveleam picioarele în cârpe.

Nevasta lui Jurj stătea în pat şi tuşea. Era roşie la faţă de parcă ar fi avut un cuptor sub pătură. Tata l-a sfătuit pe Jurj să-şi ducă copiii la azil. La noi nu aveau loc: locuiam şase într-o cameră. Neavând altceva de făcut, Jurj şi-a luat copiii şi s-a dus la azil. Aici i-au spus că nu mai sunt locuri şi, de altfel, nici nu se primesc decât copii orfani. Nu ştiu la ce s-o fi gândit în drum spre casă. Era tare mohorât. Când a intrat în curtea casei lui Singer era încruntat. Nevasta sa avea febră şi aiura. Nu şi-a recunoscut soţul. Tinichigiul i-a pus palmele pe frunte. Ardea. A lăsat să-i alunece palmele spre obraji, spre gâtul femeii. N-a trebuit să strângă mult. Ea nu şi-a deschis ochii decât o singură dată, probabil a mirare. Eu cred că din

ochi a încuviinţat totul. Pe urmă, Jurj a cotrobăit în lădiţa lui de tinichea, a scos o daltă şi şi-a tăiat vinele. Probabil a vrut să dea copiilor calitatea de orfani.

Cu unul din copiii lui Jurj m-am întâlnit nu de mult la un dineu oferit de ambasada bulgară. L-am întrebat cu ce se îndeletniceşte. Un timp m-a privit stânjenit, apoi s-a aplecat spre mine şi mi-a spus încet, să nu-l audă cei din jur:

— Sunt ministru adjunct.

CASA DE CORECŢIE

A

În fiecare an, la 1 septembrie, fraţii mei mai mari primeau câte o jumătate de pâine neagră şi plecau pe jos la Timişoara, la Casa de Corecţie. Acolo se prezentau la direcţie, primeau câte o bătaie zdravănă pentru că au fugit în primăvară, erau tunşi şi trimişi în atelierul de tâmplărie să lucreze la rindea. La Casa de Corecţie, pentru opt ore de lucru şi pentru audierea celor două conferinţe pe zi, despre morală, primeai haine şi mâncare şi, bineînţeles, pat cu cearşaf alb şi căldură.

Noi, cei rămaşi acasă în frig, îi invidiam pe cei plecaţi pentru norocul care a dat peste ei. Îmi amintesc că ani de-a rândul m-am rugat de părinţi să mă lase şi pe mine la Casa de Corecţie.

Nu m-au lăsat. Îmi spuneau:

— Tu eşti mic şi te strici acolo.

În cele din urmă, în toamna anului 1932, s-au învoit să mă duc şi eu. Aveam vreo opt ani şi eram foarte slab şi bolnav. Şi acasă n-ar fi avut cu ce să mă trateze.

Am primit vestea cu bucurie. Fratele cel mare mi-a povestit atât de multe lucruri despre viaţa de la Casa de Corecţie, despre sobele de teracotă, mari cât două dulapuri puse unul peste altul, despre ciorbele de orez cu carne de berbec, despre mirosul plăcut al cleiului încins, încât abia aşteptam să cresc, să mă fac mare, ca să mă pot duce şi eu să-mi petrec iarna acolo. În mintea mea, Casa de Corecţie crescuse ca un castel din poveşti, cu odăi mari, luminoase, cu parcuri fără de sfârşit pline de copii veseli şi

frumoşi. De aceea, în noaptea când s-a hotărât plecarea mea, n-am reuşit să închid ochii nici pentru o clipă. Pândeam tot timpul ferestrele aşteptând să se albească de lumina zorilor, să mă pot scula, să plec. Noaptea a trecut cu greu şi mi-era ciudă că fraţii horcăiau liniştiţi de parcă ei n-ar fi aşteptat cu bucurie plecarea. Nici mama n-a închis ochii. A stat tot timpul cu acul în mână să ne cârpească pantalonii şi cămăşile.

Dimineaţa, după ce am primit jumătăţile de pâine, mama ne-a petrecut până în stradă, plângând de parcă ar fi bătut-o cineva.

Ne-a urat drum bun şi eu n-am putut pricepe de ce era nevoie de lacrimile acelea… Plecam doar la Casa de Corecţie, la mâncare şi la căldură.

Frumos e un voiaj cu „autostopul” când eşti sătul şi nu ai decât opt ani. Pe atunci nu admiram miriştile ruginii, căderea frunzelor şi nici unduirea lentă, mlădioasă, a firelor de telegraf. Mă îmbăta viteza camionului, mângâierea aerului rece şi jumătatea de pâine neagră înghesuită ţeapăn în stomac.

Spre nemulţumirea mea, Casa de Corecţie nu semăna cu cetatea închipuirilor mele. Chiar la prima vedere, încă de departe, zidurile de cărămidă roşie, netencuite, înalte, aduceau a închisoare. Poarta mare, de fier forjat, vopsită cu miniu şi încadrată de cele două gherete de lemn, pentru pază, făcea şi mai neprimitor coridorul întunecat şi umed ce se întindea în spatele ei.

Cu mâinile în buzunar, ca să par indiferent, călcam sfios în spatele fraţilor mei. Ei, deşi cunoşteau bine toate drumurile, mergeau încet, puţin speriaţi: probabil se gândeau la bătaia care-i aştepta. Nu-mi era teamă de bătaie. Luasem atât de mulţi pumni în viaţa mea şi am primit atâtea palme, încât aşteptam „evenimentul” cu o indiferenţă prostească. Totuşi, aş fi vrut să fiu „după”, să mă văd în atelierul de tâmplărie şi să constat dacă sobele de teracotă sunt într-adevăr atât de mari după cum mi s-a povestit.

Fraţii mei au fost primiţi cu brânci încă de primul

paznic care i-a întâlnit.

— V-aţi întors, îngeraşilor? Hai?!… Şi fără niciun alt comentariu începu să-i pălmuiască deodată cu amândouă mâinile. Am pierdut o sută de lei… Am pus pariu că n-o să vă mai întoarceţi… Na! Şi continuă să-i lovească.

Directorul, un om mic, gras, cu mâinile unse cu vaselină, de teamă să nu colecteze bacili, ne privi sever. Un pic mi-era teamă că n-o să ne primească în Casa de Corecţie, dar imediat mi-am dat seama că nu putea fi vorba despre aşa ceva. Ulterior, am aflat că domnul director al Casei de Corecţie, Scurtu, era asociatul unei firme de tâmplărie fină care a închiriat braţele de muncă ale deţinuţilor cu condiţia să-i înveţe meserie. De aceea, domnul Scurtu nu refuza revenirea acelora care ştiau să lucreze. Aceştia, de obicei, dădeau randament mai bun decât novicii.

— Ăsta micu’ – arătă spre mine, cine e?

— Sunt un băiat foarte rău, am răspuns repede şi am început să privesc cu indiferenţă…

— Cine te-a adus, mă?! Şi uită-te la mine dacă-ţi vorbesc.

— Am venit singur.

— Cum singur? Fără acte? La judecătorie ai fost?

Eram pregătit pentru toate răspunsurile. Ştiam că fără acte de dare în judecată, sau fără adresă oficială a circumscripţiei de poliţie, nu mă pot interna.

— Am fugit de la judecătorie, domnule director.

— Şi atunci de ce-ai venit aici?

— Pentru că sunt foarte rău.

Acum era momentul să-l scuip în obraz sau să-i rup haina. Aşa m-au învăţat fraţii. Mi-au spus că fără asta n-o să fiu primit. M-am apropiat de director, dar n-am avut curajul să-l scuip. L-am lovit peste mână.

— Ce-i asta? întrebă nedumerit.

— Sunt foarte rău, domnule director, şi l-am lovit iar.

— Ieşi afară! strigă furios şi se congestionă la faţă.

Fratele cel-mare îmi făcu semn să-l scuip.

Am izbucnit în plâns.

— Vă rog să mă primiţi şi pe mine. Sunt rău. Rău şi foarte sărac. Eram convins că am să-l înduioşez.

Un paznic care intrase îi luă pe fraţii mei de guler şi-i scoase afară.

— Hai, cară-te! mă înghionti directorul.

— Nu plec.

După o jumătate de oră de ceartă şi plânsete, directorul se linişti. Mă privi cercetător, după aceea mă întrebă de parcă în clipa aceea m-ar fi văzut pentru prima oară.

— Ai fost vreodată bolnav?

— Niciodată, domnule director.

— Uite, băieţaş. Fără acte nu te pot primi.

— Nici fraţii mei n-au acte.

— Ba da. Ei au fişe. Când au venit pentru prima oară au fost trimişi de poliţie. Tu n-ai… Dar dacă eşti băiat cuminte şi te porţi frumos, te iau acasă la mine.

— Şi pot să stau până la primăvară?

— Dacă eşti cuminte şi ascultător, da. Şi fără să aştepte răspuns, chemă un paznic şi-i dădu ordine să mă ducă în camera de dezinfecţie şi de acolo acasă la el.

Înainte de a intra la dezinfectat, un frizer mi-a tăiat coama cu maşina zero. Până atunci, niciodată n-am făcut baie decât vara în Mureş, sau acasă în lighean, şi nu-mi amintesc să fi auzit vreodată de un bazin cu apă caldă sau de baie de aburi.

Am stat în apă caldă până mi s-au muiat oasele. Am ieşit de la dezinfecţie fleşcăit şi moale ca o zdreanţă. Paznicul însărcinat cu transportarea mea m-a predat unui şofer care m-a dus la locuinţa directorului. M-a primit o femeie între două vârste, despre care am aflat că era menajera domnului Scurtu. Femeia m-a măsurat din priviri, a clătinat nemulţumită din cap şi m-a dus într-o cameră mare, plină cu cărţi. Mi-a poruncit să nu mă ating de nimic, să aştept până se întoarce domnul director, să hotărască, dacă stau o singură noapte sau mai mult. Rămas singur, am inventariat încăperea cu privirile: din toate lucrurile care se găseau aici cel mai mult mi-a plăcut

soba de teracotă. E drept, nu era chiar atât de mare, dar în odăiţa noastră din strada Semaforului tot n-ar fi încăput.

Începea să se întunece când a sosit directorul. A aprins o lampă mică de birou şi m-a cercetat îndelung, aşa cum am auzit că fac poliţiştii cu hoţii.

— Eşti frumuşel, micuţule. Spune-mi cum te cheamă?

— Francis, Francisc… Rumegă de câteva ori numele, apoi, foarte serios, m-a prins de bărbie şi mi-a spus că o să mă numească Francisca.

Mi-a venit să râd şi să-i spun că e prost, că Francisca e nume de fată, dar m-am gândit că e mai bine să nu-l supăr. Mă preocupa numai un singur lucru, şi anume, ce o să fie în casa asta? L-am întrebat:

— Eu ce am să fac aici, domnule director?

— Ai să locuieşti aici şi asta e tot. Ce să facă un băieţaş ca tine? Dar nu-mi mai spune „domnule director”… Acum nu sunt la Casa de Corecţie. Spune-mi Ionel.

Mi-am aplecat ruşinat capul.

— Nu pot să vă spun aşa…

— Ei, încearcă o dată. Numai o singură datl.

Ochii lui mici, verzi, brăzdaţi cu vinişoare subţiri, sclipeau de parcă ar fi fost nişte becuri de baterie. Buzele mari şi cărnoase, întredeschise, îi dezveleau două şiruri de dinţi mici, ascuţiţi, ca de şoarece. M-a mângâiat cu palmele unse cu vaselină. Mi s-a făcut teamă de el. I-am rostit numele ca să mă lase în pace.

— Aşa, aşa, gâfâi directorul satisfăcut şi mă sărută lipicios pe frunte.

După cină, servită în două farfurii, mi-a dat un pahar de vin şi m-a trimis la baie.

„Bun obicei au domnii”, mi-am spus în gând, şi când am deschis uşa băii am rămas înmărmurit. O cameră atât de frumoasă n-am văzut niciodată până atunci. Poate numai în filme. Toţi pereţii erau căptuşiţi cu plăci de faianţă albă, lucitoare ca oglinda. Undeva, în apropierea tavanului, un bec ascuns şi colorat violet împrăştia o lumină ireală, mată. Vana, albă şi ea, zidită în perete, părea o scobitură într-un bloc mare de marmură. M-am

apropiat sfios de robinetele nichelate şi mi-am întors capul spre director:

— Îmi daţi voie?

— Da, Francisca. Ai să faci baie în fiecare seară.

„Mare noroc a dat peste mine! Păcat însă că n-o să mă creadă nimeni când am să le povestesc toate astea. Cei din strada Semaforului nici nu-şi pot închipui o cameră atât de frumoasă. Poate nici tata, deşi el a umblat mult peste graniţă şi a văzut o sumedenie de ţări”.

M-am dezbrăcat repede şi am intrat în apa spumoasă, verzuie. E drept, m-aş fi simţit mult mai bine dacă directorul n-ar fi fost de faţă şi nu m-ar fi privit tot timpul. Pe atunci credeam că de teamă să nu-i stric ceva la robinete.

După baie, directorul m-a vârât într-un cearşaf pufos şi m-a şters cu mâinile tremurânde. După ce m-a uscat de-a binelea, am vrut să mă îmbrac, dar directorul nu m-a lăsat:

— Nu te mai îmbrăca. Mergem la culcare.

Camera de dormit era mai frumoasă decât camera de baie. Şi aici totul era învăluit într-o lumină violetă, dar mobilele negre, lustruite, răsfrângeau razele becului în toate părţile. Un pat lat, dublu, cu două plăpumi trandafirii şi cu cearşafuri albe, ocupa jumătate din cameră. În faţa patului o oglindă mare, prinsă într-o ramă sculptată, îţi mărea încăperea de două ori. Dulapul din colţ, cu trei uşi şi o masă rotundă, completau mobilierul.

Directorul se dezbrăcă şi el: avea trupul fleşcăit şi păros ca o maimuţă. M-am ascuns sub plapumă. Nu mult după aceea am auzit pocnetul sec al comutatorului şi scârţâitul arcurilor din patul vecin. S-a culcat şi el.

— Dormi?

— Nu, domnule director.

— Ţi-am spus să-mi spui Ionel.

Nu-i răspund. Directorul insistă:

— Spune-mi Ionel.

— Ionel.

— Aşa… vezi, acum eşti un băiat cuminte. Mai mult

am simţit decât am auzit că se apropie de mine. Începu să râdă: dormi ca o vulpe... Hai?

— Nu înţeleg...

Începu să râdă din nou:

— Cu coada între picioare.

Mi-a năvălit sângele în obraz şi m-am tras până la marginea patului.

— Îţi plac pozele?

Nu i-am răspuns. M-am prefăcut că dorm.

— Îţi plac pozele?

— Nu.

— Înseamnă că n-ai văzut încă poze frumoase. Ai să vezi cum o să-ţi placă ale mele.

Aprinse lampa de pe noptieră, se sculă şi scoase din dulap o grămadă de reviste. Mi le întinse. Erau reviste străine, franţuzeşti, pline cu poze. Pe coperta uneia, era o femeie goală, cu fundul mare, care se pieptăna în faţa unei oglinzi. Prin oglindă i se vedeau şi ţâţele şi buricul. Am răsfoit-o repede, să scap de femeia din faţa oglinzii. Pe pagina următoare erau două femei care se sărutau. Erau tot goale. Pe paginile celelalte la fel: ba din faţă, ba din spate. Una, neruşinată, se căţărase goală într-un cireş şi, cum stătea crăcănată, i se vedea totul. Am tras cu ochiul spre director; acesta îşi holbase ochii, apoi, văzând că-l privesc, întinse palmele unsuroase spre mine. Ce-ar fi dacă l-aş scuipa acum? Desigur că m-ar interna la Casa de Corecţie. În zadar am încercat să mă retrag: îi simţii palma pe piept, apoi pe burtă. Am sărit din pat. Directorul sări şi el:

— Spune-mi Ionel! Te rog, spune-mi Ionel. Vru să mă îmbrăţişeze. Am fugit în colţul celălalt al odăii. Ochii lui mici, verzi, se bulbucară şi gâfâia de parcă ar fi lucrat la descărcatul lemnelor. Dacă ar fi tata aici, l-ar doborî cu o singură palmă.

— Spune-mi Ionel! repeta întruna.

— Lăsaţi-mă, că strig.

— Spune-mi Ionel!

Se repezi la mine. Am sărit pe pat, de acolo la

fereastră, am deschis-o şi am strigat din toate puterile după ajutor. Directorul mă privi cu ochi întredeschişi, duşmănos. Se făcu linişte. De undeva din stradă se auzi un ţignal, apoi paşi grăbiţi şi încă un ţignal.

— Îmbracă-te! îmi porunci directorul.

Am sărit la un scaun, mi-am luat pantalonii şi cămaşa. Eram aproape îmbrăcat când se auzi ţârâitul ascuţit al soneriei. Nu-mi mai era teamă. Directorul mă luă de braţ şi mă târî în antreu. Nu slăbi strânsoarea nici când descuie uşa. În prag apăru un poliţist şi un civil, probabil un curios de pe stradă.

— Bine că aţi venit, spuse directorul răsuflând precipitat. Uite, am prins un spărgător minor. Nu ştiu când s-a strecurat în casă. Se întoarse spre mine: Spune, ce ai vrut să furi?

Am început să bâlbâi. Numai la asta nu mă aşteptam. Poliţistul mă luă de guler şi-mi cârpi o palmă.

— Măi, tocmai la directorul Casei de Corecţie ţi-ai găsit să furi?!

N-avu timp să mă bată mai departe căci directorul îl întrerupse din activitate.

— Te-aş ruga foarte mult să-l duci la noi. Nu ştiu cum a reuşit să evadeze de acolo. În timp ce vorbea, închise uşa în nasul civilului, se întoarse în casă şi reveni cu o monedă de o sută de lei pe care i-o întinse gardianului. Acesta salută ceremonios, mă luă de braţ şi mă scoase în stradă. După ce mă trase de câteva ori de urechi, mă întrebă:

— Ce-ai vrut să furi, măi?

— N-am vrut să fur nimic, domnule poliţist. Jur. El m-a dus în casă şi m-a dezbrăcat şi…

— Şi…

— Nimic. Nu ştiam ce să-i spun.

M-a predat paznicului de la Casa de Corecţie şi a plecat. Încă în noaptea aceea am fost dus din nou la dezinfectare şi vârât într-o cameră comună cu zece paturi de lemn, fără cearşafuri.

Am stat patru luni în institutul de reeducare şi am fost bătut zdravăn de două ori. O dată, imediat după

internare, de către un paznic şi a doua oară, de către însuşi directorul Ionel Scurtu, pentru că l-am scuipat în ochi.

TRICOUL VĂRGAT

Prin 1936, tata era angajat la fabrica de mobile „Grigorescu şi fiul” din strada Florilor. Lucra în hala mare la gater, croia scânduri de doi ţoli, le dădea la rindeaua electrică şi ajutat de ucenici le rânduia în stive înalte până la tavan.

În hala mare cu podea de ciment era frig: foile de placaj care înlocuiau ochiurile sparte ale ferestrelor lăsau să pătrundă vântul şi, dacă ningea, chiar şi fulgii. Cele două sobe canadiene îndopate cu rumeguş nu reuşeau să încălzească hala; asta şi din pricină că uşile din dreptul Herăstrăului cel mare erau deschise în permanenţă ca să se poată manipula scândurile lungi. Lemnul brut era depozitat în curte cu zăpada îngheţată pe el. În timpul manevrării, muncitorii îşi sângerau palmele şi-l înjurau pe Grigorescu care stătea în spatele unei ferestre de la etaj şi le făcea semne să se grăbească.

Iarna, tata se întorcea de la lucru cu degetele degerate, cu umerii strânşi şi cu ochii înlăcrimaţi. Mânca în grabă şi apoi se aşeza lângă cuptor ca să-şi încălzească spatele. Mama îi pregătea apă caldă într-un lighean şi-i povestea fel de fel de nimicuri. Tata n-avea putere s-o întrerupă. O lăsa să vorbească până când, moleşit de somn, aţipea.

Mama îi pregătea repede patul spre bucuria noastră, a copiilor. Noi, când se întorcea tata de la lucru, n-aveam voie să vorbim, să ne jucăm, sau să râdem. Mama ne dăscălea încă în timpul zilei:

— Tata vine obosit, fiţi cuminţi… Nu-l supăraţi…

Dar noi ne plictiseam de moarte, nu eram în stare să stăm tăcuţi prin colţuri. Toată ziua ne zbenguiam prin casă, la şcoală nu umblam decât cu rândul, după cum apucam ghetele. Erau două perechi şi noi eram patru. Zilele se scurgeau la fel de monotone ca şi ţăcănitul maşinii de cusut pe care o pedala mama. Şi era atât de

obosită, încât rar ne învrednicea cu câte un răspuns:

— Mamă, de ce spune Grigorescu să cumpărăm cartofi în loc de unt? Untul nu-i bun?

Numai sâmbătă, când aducea tata salariul, se schimbau lucrurile. Atunci parcă şi el era schimbat. Trecea pe la frizer, devenea frumos şi călca plin de importanţă. Intra în casă, ne spunea pe nume, uneori scotea şi câte o pungă de bomboane şi noi îl rugam să numească pe unul, de obicei cu rândul, care să facă împărţeala.

Mama stătea lângă masă cu mâinile în poală şi-şi dădea cu părerea:

— N-ar fi trebuit să le cumperi nimic… Sunt atât de răi că mă scot din casă…

Dar noi ştiam că se bucura de bomboanele noastre mai mult decât noi.

Tata punea pe masă patru monede de o sută de lei cu chipul buhăit al regelui. Cele patru monede reprezentau salariul pe o săptămână. Mama scotea un carneţel din sertarul mesei, căuta un creion prin penarele noastre şi-şi începea socotelile.

Fugeam pe rând la băcan, la brutar, la măcelar şi plăteam datoriile. În mai puţin de jumătate de oră, cele patru monede erau schimbate şi nu se mai găsea pe masă decât ceva mărunţiş de nichel şi arama. Mi-amintesc ca lucrurile s-au petrecut la fel ani de-a rândul. La început trebuia să mă ridic în vârful picioarelor ca să văd cele patru monede. Apoi, după ani, puteam să le văd fără să mai întind gâtul. Ceea ce am înţeles din discuţiile de sâmbătă seara era că totdeauna ne mai lipsea încă o monedă. Dacă tata ar fi adus cinci monede în loc de patru, noi am fi fost totdeauna sătui, îmbrăcaţi frumos şi fericiţi. Şi, poate, atunci ne-am fi putut tunde şi noi la frizer ca toţi oamenii.

În iarna lui 36 s-a întâmplat minunea: tata s-a întors într-o seară cu opt monede. Ne-am adunat cu toţii în jurul mesei şi nu ne mai săturam privindu-le. Erau noi-nouţe, parcă ar fi fost aduse de-a dreptul de la fabrica de bani. Contrar obiceiului, în seara aceea n-am plătit nicio datorie.

Tata ne-a gonit la culcare şi a rămas cu mama în bucătărie până aproape de miezul nopţii. Făceau planuri. Noi ne temeam că nu vom fi incluşi în proiectele lor şi de aceea, după o scurtă consfătuire, am scris pe o foaie de caiet toate revendicările noastre. „Pavel – palton, Gheorghe – ghete, Vasile era cel mai mare. El îşi scrisese în dreptul numelui: pantaloni lungi”. Iar eu: „ce vrea mama şi tata să-mi cumpere”.

A doua zi am aflat că tata fusese concediat. Cele patru monede aduse în plus erau banii de preaviz.

A urmat o iarnă grea. La început a refuzat să ne mai vândă pe datorie băcanul. Pe urmă şi ceilalţi, de parcă ar fi fost înţeleşi. Tata se scula ca şi înainte, la cinci dimineaţa, şi pleca spre piaţa de vechituri, la colţul şomerilor. Rar de tot găsea ceva de lucru şi atunci doar pentru câte o jumătate de zi; să spargă lemne sau să ajute la un mutat.

Primăvara, îndată după dezgheţ, şi-a confecţionat undiţe din ace de gămălie şi a ieşit la pescuit. Se întorcea acasă seara, cu nişte peşti mici înşiraţi pe o sfoară de rafie şi ocolea privirile mamei: îi era ruşine că prindea peşti mici.

Într-o zi mai călduroasă l-am însoţit şi eu la pescuit. Am stat lângă el tăcut, să nu sperii peştii, dar se vedea că i-am adus ghinion; peştii ocoleau şi rimele şi mămăliga.

Nu departe de noi ancorase un şlep de lemn încărcat cu zarzavaturi. Sosise de la Modoş. Cei doi marinari aflaţi pe punte erau îmbrăcaţi în tricouri vărgate şi se îndeletniceau cu descărcarea lăzilor cu morcovi. M-am dus la şlep să casc gura. Unul dintre marinari, un om în vârstă, cu barbă, mă chemă să le ajut. Am cărat vreo două ore lăzi uşoare încărcate cu salată verde şi, după ce puntea fusese golită, m-au pus să mătur coverta. La sfârşitul lucrului am primit cinci lei.

Tata m-a bătut pe umăr, mi-a spus că sunt harnic şi o să iasă om din mine. Eram bucuros. Pe urmă s-a dus şi tata la şlep şi a intrat în vorbă cu marinarii. I-a întrebat dacă n-au ceva de lucru şi pentru el. Bătrânul clătină din cap în semn că nu, dar tata stăruia. În cele din urmă, marinarul

cel tânăr îl chemă pe punte.

— Ai timp?

— Am, răspunse tata. Dacă aş avea atât de mulţi bani cât timp am, aş fi mai bogat ca Rothschild.

— Atunci am putea să te angajăm, spuse marinarul cel tânăr… Dar asta înseamnă să lipseşti din oraş câte patru zile pe săptămână. Atât durează fiecare cursă până la Modoş. Ţi-ar conveni?

— Orice muncă îmi convine. Sunt şomer de cinci luni. Mă angajaţi?

Marinarul cel tânăr îl întrebă pe cel cu barbă:

— Ce zici?

Acesta scuipă în Bega şi răspunse cu întârziere:

— Faci ce vrei, e vasul tău…

Marinarul cel tânăr scuipă şi el în Bega.

— E greu, domnule… Noi n-avem voie să angajăm decât marinari cu experienţă. Şi dumneata n-ai nicio uniformă. Cel de la vama apelor nu ne lasă să angajăm civili…

Tata mai stătu un timp, privind resemnat şlepul. Tocmai dădea să plece când marinarul cel tânăr îl strigă:

— Ascultă, domnule… Dacă faci rost de tricou vărgat te angajăm… Că ăia de la vama apelor n-au de unde să ştie că nu eşti marinar…

— Am tricou vărgat, răspunse vesel tata.

Minţea. N-avea tricou vărgat. Nu l-am văzut niciodată îmbrăcat în tricou vărgat.

— Mă duc să-mi iau uniforma.

Marinarul cel tânăr strigă după el:

— Grăbeşte-te, că la 7 plecăm…

Tata îmi făcu semn să-l urmez. Abia mă puteam ţine după el.

Acasă o trimise pe mama să ceară împrumut nişte bani de la un vecin…

— Dacă fac rost de bani ca să-mi cumpăr un tricou vărgat începând de mâine lucrez…

Mama fugi la vecin dar vecinul nu avea bani. Era pârlit ca şi noi. Tata încercă să ceară cu împrumut de la

băcan: acesta îl refuză pe motiv că dacă se face marinar pleacă şi nu mai dă niciodată banii înapoi.

Cu o bicicletă împrumutată de la un vecin, tata colindă pe la toate rubedeniile dar nu găsii banii necesari pentru cumpărarea unui tricou. În cele din urmă, mamei îi veni o idee salvatoare: să dea o plapumă la Casa de Amanet.

La ora 6, tata se duse să cumpere tricoul. Tot cartierul aflase între timp că tata se face marinar. Eu umblam ţanţoş pe stradă, povesteam tuturor ce călătorii o să facă tata în America, în Australia. Prietenilor le făgăduisem timbre din Mauritania, din Madagascar, din Indii.

Îmbrăcat în tricoul vărgat, tata arăta chipeş. Avea pieptul lat, tricoul stătea întins pe el; părea un adevărat lup de mare.

Eu l-am însoţit până la şlep. Duceam într-un coş alimente pentru patru zile, atât cât avea nevoie pentru prima cursă.

Cei doi marinari stăteau pe punte. Bătrânul cu barbă scuipa tot timpul în Bega. Eram convins că şi tata va învăţa să scuipe aşa.

— Am venit, spuse tata marinarului tânăr.

Acesta începu să râdă. Nu ştiam ce găsea caraghios la tata. Îl priveam mirat. În cele din urmă ne-a lămurit:

— Frumos tricou, domnule. Dar ştii… noi nu angajăm marinari… Am glumit…

Râse din nou, apoi scuipă ascuţit în Bega.

HOŢUL

N-am mai mâncat de două zile. A treia zi, seara, tata şi-a lăsat capul în palme şi s-a aşezat lângă cuptor. Aşa făcea totdeauna când era necăjit. Noi, copiii, am lăsat joaca deoparte şi ne-am grămădit pe salteaua cu rumeguş de lângă perete. Mama ne-a îndemnat să ne culcăm. Era un sfat bun: dormind nu simţeai nici foamea şi erai şi ferit de eventualele palme pe care tata le împărţea cu dărnicie când era necăjit. Acum nu-mi mai amintesc de ce, poate de foame, sau poate că n-am vrut să mă culc, am început să

smiorcăi. Fratele cel mare m-a îmbrâncit cu cotul şi mi-a şoptit la ureche:

— Taci, că ne bate tata.

Am tăcut imediat şi am aruncat o privire spre cuptor. Tata era tot acolo. Aşa cum stătea gârbovit, cu cămaşa peticită întinsă pe spate, îi puteai vedea fiecare tresărire a muşchilor. La lumina slabă a lămpii de petrol şi datorită jocului de umbre, părea că are nişte frânghii întinse sub cămaşă. Nimeni nu era atât de puternic pe strada Semaforului ca tata. Odată, când am fost să descărcăm lemne la gara de triaj, tata a adus acasă trei traverse întregi. Alţii, care n-au luat decât una singură, făceau popasuri din o sută în o sută de metri. Tata nu s-a oprit de loc, şi noi, copiii, l-am admirat la fel de mult ca pe Tarzan, pe care l-am văzut la cinema. Dacă ar fi fost totdeauna ras şi îmbrăcat bine, ar fi fost un om frumos. Mama ne-a povestit de multe ori că, atunci când l-a cunoscut, a avut şi haine negre de duminică şi puţini erau oamenii care nu se întorceau după el, să-l admire. Acum însă, îmbrăcat în cămaşa peticită, în pantaloni rupţi şi strâmţi, încălţat în nişte galoşi mari de cauciuc legaţi cu sfoară de Manila, părea o haimana.

Nu-mi plăcea să-l văd necăjit: îşi încrunta fruntea şi-şi ţinea pumnii mari, păroşi, atât de strânşi încât mă temeam că o să-i plesnească vinele. Atunci şi ochii îi erau fioroşi. Aveau nişte sclipiri galbene şi strânşi între pleoape, păreau că te străpung ca nişte săgeţi. Altă dată, ochii lui castanii, senini, te priveau drept în faţă. Avea şi o vorbă despre asta:

— Omul cu conştiinţa curată te priveşte totdeauna în ochi. El nu-şi fereşte privirile.

Fratele m-a înghiontit din nou:

— Culcă-te odată. La noapte o să mâncăm.

— De unde ştii? l-am întrebat curios.

— Ştiu. Am auzit când au vorbit bătrânii.

Îmi admiram fratele pentru curajul de a vorbi astfel despre părinţi. E drept, nu folosea acest termen decât în afară de casă, sau când nu erau părinţii de faţă. Curios să

aflu despre ce au vorbit „bătrânii”, am insistat:

— Ei spune, ce-ai auzit?…

Fratele cumpăni un timp, să-mi spună sau nu, apoi mă trase lângă el şi-mi şopti la ureche:

— La noapte tata se duce să fure.

Am simţit cum îmi năvăleşte sângele în obraz”. Eram atât de emoţionat încât nu ştiam ce să-i răspund. M-am ridicat în coate să-l văd mai bine pe tata. Nu-şi mai ţinea capul în palme. Stătea rezemat în coate la fel ca şi *Gânditorul* din reproducerea de pe perete. Îl priveam şi-mi venea să mă duc la el, să-i sărut mâinile.

— De ce nu dormi? m-a întrebat aspru mama şi eu speriat am tras pătura peste cap şi am început să sforăi ca şi cum aş fi dormit de cine ştie când.

A trecut multă vreme fără să se audă vreun zgomot. Tocmai mă temeam că am să adorm şi n-am să-l văd pe tata plecând, când am auzit iarăşi vocea mamei:

— Nu te duce.

Tata a răspuns târziu de tot:

— Trebuie să mă duc.

Mama a stins lampa şi după un sfert de oră tata a deschis uşa încet de tot ca să nu scârţâie. Nerăbdător „im aşteptat să se culce mama, pe urmă m-am sculat şi am spus că vreau să mă duc afară. Ieşit din casă n-am luat-o spre fundul curţii unde erau closetele comune, ci am pornit-o spre stradă.

Era o noapte întunecoasă, fără lună. Tocmai bună pentru hoţi. Pe stradă niciun om. Şi niciun zgomot. Numai de peste drum, dincolo de gardul de sârmă ghimpată al domnului Singer, ţârâiau greierii. Desigur, peste puţin timp, mama o să mă caute în curte. O să iasă încet, în cămaşă de noapte şi o să mă strige cu o voce scăzută, să nu se trezească ceilalţi locatari. Neprimind niciun răspuns o să meargă în vârful picioarelor spre curtea din dos, pe lângă cuştile de iepuri ale lui Adam. Domnul Adam o să deschidă fereastra bucătăriei lui de vară şi o să întrebe cine dracu’ umblă noaptea.

Acum e totuna.

Dinspre semafor începea să adie un vânt rece de septembrie cu miros de ploaie. Îmi strâng cămaşa la gât şi-mi grăbesc paşii să-l ajung pe tata. La colţul străzii mă opresc şi pândesc întunericul ca şi cum eu aş fi fost hoţul. Nu m-am înşelat. Pe strada pustie nu e decât un singur om: tata. Stă lipit de zidul băcăniei lui Glass, chiar în apropierea vitrinei. Oare ce poate lua de acolo?

Cunoşteam vitrinele din cartier ca nimeni altul. Vitrina lui Glass era înţesată cu halva colorată, cu salam, cu jumere şi cu brânză. Şi sticle sunt în vitrina lui, dar alea sunt goale. Ar trebui să mă duc la tata să-i spun să nu ia sticle. De ce să le care degeaba?... Totuşi nu îndrăznesc să mă duc la el. Ar fi în stare să mă bată. În ultima vreme, de când nu mai câştigă nimic, e tare iute la mânie.

Încep să mă obişnuiesc tot mai mult cu întunericul. Îl văd bine pe tata: acum se apropie de oblonul de tinichea al vitrinei. Dar de ce face atât de mult zgomot?... Sau numai mie mi se pare aşa?... A pocnit ceva... Desigur lacătul... Ce bine că e puternic tata! Altcineva n-ar fi reuşit să-l rupă atât de repede. Dar ce-i asta?... De ce s-a deschis fereastra lui Glass?... Să fi auzit şi el pocnetul?... Acum se deschide şi poarta. Da, e Glass. Glass şi fiul său. Dar cine o fi al treilea?... Şi tata de ce nu-i vede?... N-ar trebui decât să se întoarcă puţin şi i-ar vedea. Fluier din toate puterile. Tata tresare...

E prea târziu. Glass i-a sărit în spate. Au căzut amândoi la pământ. Acum şi fiul lui Glass se apropie de ei. Îl loveşte cu piciorul pe tata. Şi celălalt dă cu piciorul în tata. Alerg într-acolo. Îl trag pe fiul lui Glass să nu mai dea în tata care stă întins cu faţa la pământ fără să se mişte. L-au omorât. Încep să plâng. Cineva îmi cârpeşte o palmă, dar nu mă doare.

— Ăsta n-o să mai fure niciodată, spune în „cele din urmă Glass cu vocea groasă, răguşită.

Cu picioarele îl îmbrâncesc pe tata până la marginea trotuarului şi, ca unii care şi-au terminat treaba, intră liniştiţi în casă. E bine că nu cheamă poliţia. E drept, nici n-ar avea de unde să-i cheme. Poliţiştii ocolesc strada

Semaforului. Mai ales noaptea. Oamenii de aici umblă cu cuţitele şi nu numai ca să fie. Le scot repede şi le mânuiesc bine.

Aştept ca să se stingă zgomotele, apoi mă apropii de tata. Îi şterg sângele de pe frunte. Îi şterg sângele şi-l mingii. Bolboroseşte ceva. Înseamnă că n-a murit. Mă bucur şi mă aşez lângă el. Nu ştiu ce ar trebui să fac. Ba da. Peste drum e o fântână, alerg acolo, îmi scot cămaşa, o ud, apoi o pun pe fruntea tatii. El se ridică încet în coate şi priveşte în jur. Îmi dau seama că nu pricepe mare lucru din cele întâmplate. Mă priveşte un timp, apoi mă recunoaşte. Îl ajut să se ridice şi-l conduc la fântână. Se spală pe faţă, pe piept. Ce piept lat are! O, dacă ar fi fost Glass singur? Sau dacă nu l-ar fi luat pe tata prin surprindere.

— Hai, îmi spune după un timp tata şi mă ia de mână.

Pornim încet, fără grabă, spre casă.

— Ţi-e foame?

— Nu, tată.

Un timp nu mai vorbim. Mergem tăcuţi ca doi oameni preocupaţi. Aş fi dat mult să ştiu la ce se gândeşte, dar n-am avut curajul să-l întreb. La colţul străzii se reazemă de zid şi-şi trage sufletul. De ce nu sunt atât de puternic ca să-l pot lua în braţe?... Ca şi cum mi-ar fi ghicit gândurile, îmi spune cu o voce stinsă de parcă i-ar fi fost frică să nu-l audă cineva:

— Nu mai e mult până acasă.

Pe drum mă mângâie pe cap.

— Când o să am bani am să-ţi cumpăr o minge.

Ştiu că n-o să-mi cumpere niciodată, dar mă bucur de parcă mi-ar fi luat una. Îi sărut mâna.

— Îţi mulţumesc, tată.

Mulţi ani au trecut de la această întâmplare, dar nu m-a mai privit niciodată în ochi.

TATĂL LUI TRIFU

Fabrica de hârtie era la vreo trei kilometri de strada Semaforului. Fusese zidită cu mult înainte de primul război mondial, avea zidurile scorojite şi coşul din cărămidă roşie, dărâmat... Dar chiar aşa dărâmat cum era, pentru noi,

copiii din strada Semaforului, era unitate de comparaţie pentru toate înălţimile din oraş: turnul de apă de la Modoş era o dată şi jumătate mai înalt decât coşul fabricii de hârtie, turla catedralei catolice de două ori şi foişorul de apă tot de vreo două ori. În curtea fabricii de hârtie, năpădită de buruieni, jucam de-a hoţii şi vardiştii, iar în zilele cu ploaie ne adunam sub şopron, fumam mucurile adunate de pe stradă şi ne povesteam aventurile de la şcoală, subiectele filmelor văzute de la pauză la cinematograful *Tivoli*.

Fabrica de hârtie, de fapt, nu era fabrică de hârtie: între zidurile scorojite ale clădirii se fabricau cratiţe de aluminiu, căni de lapte şi ochelari de protecţie pentru motociclişti şi turnători. Îi spuneam totuşi fabrica de hârtie pentru că în curtea întreprinderii era depozitată hârtie de ambalaj, ondulată.

Sub şopronul din curtea fabricii de hârtie l-am cunoscut pe Trifu. Trifu era un băiat slăbuţ, pistruiat, cu urechi mari, transparente şi cu nişte buze subţiri, strâmbe. Locuia undeva în spatele străzii Semaforului şi era permanent îmbrăcat cu aceeaşi cămaşă vărgată, spălăcită de prea mult spălat. De la bun început mi-a fost antipatic: vorbea mult, la fel ca şi mine ştia să povestească filmele în cele mai mici amănunte şi avea o memorie supărător de bună. Dar cel mai mult mă deranjau păţaniile lui cu taică-su. Şi tatăl meu trecuse prin multe, ştiam o mulţime din întâmplările lui, dar tot ce făcuse era un fleac pe lângă păţaniile prin care a trecut tatăl lui Trifu.

— Când a fost ucenic lăcătuş, povestise Trifu într-o zi, un alt ucenic l-a pârât pe tata maistrului. Cică ar fi stricat nu mai ştiu ce şuruburi la o maşină. Maistrul, un om rău, l-a chemat pe tata şi i-a cerut socoteală. Dar ştiţi cum: pleosc, o palmă! Până să se dezvinovăţească, maistrul i-a cârpit şi cea de-a doua palmă! Tăticul meu vede că celălalt ucenic, care l-a pârât, râde. Ce i-a trecut prin minte?… Fiţi atenţi: cum încasa palmele se apropia de celălalt ucenic până ajunse aproape de el, şi atunci brusc se aplecă. Maistrul care tocmai îşi luase avânt îl pocni pe ucenicul

care l-a pârât pe taică-meu.

Toţi cei din şopron au început să râdă.

— Mă, şmecher a fost tatăl tău!

— Da, zâmbi satisfăcut Trifu. Aşa era el. Ucenicul care l-a pârât pe tata a luat o bătaie în toată regula. Dar asta nu e nimic, şi începu să povestească o altă întâmplare de-a lui taică-său, cu un căruţaş care a vrut să-l fure.

Mi-era ciudă. Tata n-a avut de-a face niciodată cu căruţaşi, nu-mi amintesc să fi făcut în aşa fel să fie bătut altul în locul lui. Hotărât, în ziua aceea Trifu mă bătuse de la distanţă. Am aşteptat să termine povestea cu căruţaşul şi am intrat în vorbă să spun ce a păţit tata când a vrut să se facă marinar.

— Stai, mă, că pe asta ne-ai mai spus-o!

Am tăcut. Aveau dreptate. Despre păţaniile lui tata când a vrut să se facă marinar le-am povestit de mai multe ori. Trifu însă ştia o altă povestire cu marinari, care au vrut să-l trişeze pe taică-su, dar până la urmă tot tata lui Trifu ieşise învingător.

Din ziua aceea nu-l uram numai pe Trifu ci şi pe taică-su.

Toată săptămâna următoare fusese ploioasă: ne adunam regulat sub şopron şi Trifu îmi tăia macaroana de fiecare dată. Într-o zi însă venisem cu o povestire nouă: cum a adunat tata pisici pentru circul *Odeon* ca să intre la reprezentaţie. Întâmplarea plăcuse băieţilor şi mă uitam cu superioritate la Trifu. Râse şi el, apoi povesti cum imobilizase taică-su un animal sălbatic care a scăpat dintr-o cuşcă tot la circul *Odeon*.

Pe umeri, încheiase Trifu povestirea, tata şi acum are urmele ghearelor animalului. Seara când se culcă mă duc lângă el în pat şi-l rog să-mi arate umărul. Ştiţi ce umăr şi braţe puternice are tata? De multe ori când nu are ce face, de obicei duminica, mă lupt cu el. El ridică un singur deget şi eu sunt la podea. Tata lui Trifu era cel mai grozav om din lume: ştiam cum se comporta când era sever, când era duios, cât câştiga, pe unde a umblat, că-i plac florile, pescuitul şi berea.

Am hotărât ca într-o zi să mă duc să fac cunoştinţă cu tata lui Trifu, apoi să povestesc băieţilor că-i bleg. Trebuia să-l discreditez, altminteri nu m-aş mai fi simţit în apele mele. Ba chiar îmi propusesem să fac şi o şotie: să întind o sârmă în faţa casei lui Trifu ca tatăl său să cadă în nas. Dacă aş fi reuşit să-mi pun planul în aplicare, l-aş fi desfiinţat pe Trifu.

După câteva zile de îndelungate pregătiri, am făcut rost de sârmă şi de nişte piroane mari. Înarmat m-am dus acasă la Trifu, dar n-am reuşit să întind cursa: mama lui Trifu era în curte, spăla.

— Cauţi pe cineva? m-a întrebat blândă, ştergându-şi mâinile în şorţul ei peticit.

— Da, doamnă, îl caut pe Trifu. Eu sunt prietenul lui cel mai bun. Sunt Frantz.

— Mi-a povestit de tine, dar el nu este acasă. E la şcoală.

Nu voiam să plec fără niciun rezultat. Dacă n-am reuşit să întind cursa, cel puţin să fac cunoştinţă cu tata lui Trifu. Să-l văd cum arată.

— Şi nici tata lui Trifu nu este acasă?

Femeia mă privi îndelung.

— Tata lui Trifu? Cum, tu nu ştiai? Trifu nu are tată. Era orfan înainte de a se fi născut…

ADAM

În primăvara aceea a anului 1947 nimeni nu vorbea decât despre Bârzava, despre cursul schimbat al apei şi despre vara fericită care urma să vină. Până şi cei din uzină comentau evenimentul: meşterul meu, un lăcătuş bătrân, şvab, le explica tuturor prietenilor cu care se întâlnea:

— Eu mi-am dat seama îndată că s-a spart gheaţa. Apele erau prea mari ca să încapă în vadul de pe prundiş.

Numai noi ucenicii de la cămin eram indiferenţi: pentru noi schimbarea vadului Bârzavei nu însemna nimic. Noi oricum nu aveam acces la ştrand.

Bârzava e o apă capricioasă, alimentată de ploile de pe Semenic. După iernile eu zăpadă puţină, apa se

strecoară printre stâncile de la hotarul oraşului şi o ia peste prundişul nisipos, presărat cu sălcii. După o iarnă cu zăpadă abundentă, din cauza debitului mare de apă, Bârzava sapă prundişul, sare peste iazul mlăştinos, intră în vadul cel vechi şi inundă zăvoiul. În anii în care Bârzava inundă zăvoiul, reşiţenii fac ştrand. Încă din timp „întreprinderile comunale" ridică vreo zece cabine din scânduri, cerute cu împrumut de la uzină, instalează câteva umbrele colorate, luate tot cu împrumut de la grădina clubului tehnicienilor, şi aduc din resurse proprii o gheretă cu ghişeu ca să poată să vândă biletele de intrare.

Ucenicii externi şi soldaţii au reducere. Ei nu plătesc decât jumătate din costul biletelor, în schimb n-au voie să stea decât până la ora şase, oră după care nu mai rămân decât „domnii" cărora chelnerii plătiţi de uzină le servesc bere şi sucuri de fructe.

După ora şase, ucenicii şi soldaţii se scaldă în apropierea zăvoiului, unde se întind terenurile de tenis ale uzinei presărate cu zgură specială adusă de la cuptoarele Martin.

Noi, ucenicii de la cămin, aveam un regim special: nu aveam voie să intrăm la ştrand. Ori mergeam la ştrandul popular, dincolo de uzină, cu apa colorată de uleiuri şi funingine, ori ne duceam, încolonaţi, direct la zăvoi şi ne spălam conform regulamentului de două ori pe săptămână cu săpun. Acelaşi regulament prevedea pentru lunile de iarnă frecventarea băii comunale. La ştrand nu puteam intra nici clandestin. Eram îndată recunoscuţi după tunsoare. Conform unui alt regulament, ucenicii interni trebuiau tunşi cu maşina zero.

În duminicile lunilor de vară, când nu aveam program administrativ la cămin, mergeam cu prietenul meu Adam la gardul ştrandului şi priveam înotătorii. Pe vremea aceea, imaginea concretă a libertăţii depline mi se înfăţişa sub forma unor jocuri pe plajă. Iar oamenii dezbrăcaţi mi se păreau mai frumoşi decât în viaţa lor de toate zilele. Abia aşteptam să treacă anii de ucenicie, să devenim calfe, să intrăm în viaţă, în rândul oamenilor.

Adam era colegul meu de pat. La cămin, din lipsă de spaţiu în paturile metalice, suprapuse, dormeam doi câte doi – alegerea perechii fiind liberă. Adam mi-a fost simpatic de când l-am văzut pentru prima oară. Era un băiat roşcovan, osos, cu trei clase de gimnaziu încheiat şi învăţa meseria de rabotor. Lucra la o maşină modernă, electrică, n-avea mâinile îmbibate de ulei ca ceilalţi ucenici. Era şi o fire mai sensibilă, visătoare: pe ascuns compunea versuri despre frunzele galbene de castanişi despre fete cu feţe palide şi triste. Când eram duşi la baie ne abăteam şi pe la terenurile de tenis, priveam, rezemaţi de gardurile înalte de sârmă, femeile îmbrăcate în pantalonaşi albi, zborul neastâmpărat al mingilor.

Pe la sfârşitul verii, într-o zi cu program de spălat, am hotărât cu Adam să nu mai intrăm în apă. Era o zi rece cu vânturi subţiri coborâte de pe dealuri. Un timp am căscat gura la terenurile de tenis, apoi ne-am dus pe malul apei să privim valurile. Din când în când ne mutam după soare, care, sus, se zbătea printre cârpele zdrenţuite ale unui nor mare cât jumătate de cer. Nu vorbeam. Lui Adam îi plăcea să tacă şi, pentru că ţineam la el, îi făceam pe plac. Poate de aceea ne şi înţelegeam atât de bine.

O minge scăpată dintre gardurile de sârmă căzu în apă. O clipă ne-am gândit s-o scoatem, pe urmă, dându-ne seama că tot trebuia s-o înapoiem, am renunţat. De la terenuri se apropie o fată de vreo cincisprezece sau şaisprezece ani. O urmăream cu privirile. Fata ajunse la mal, se aplecă după minge, alunecă şi căzu în apă. Totul se petrecu atât de repede, încât abia avu timp să strige. Dintr-un salt, Adam sări după ea. Locul era periculos: ne aflam chiar la intrarea apei în zăvoi, cu fundul adânc plin cu rădăcini şi nişte plante acvatice lungi şi lipicioase ca nişte şerpi.

Cei de la terenurile de tenis începură să strige: cineva alergă la telefonul instalat în barăcile cu duşuri, apoi apărură şi ucenicii. Adam birui valurile, trase fata la mal, ceea ce mă făcu să fiu foarte mândru de curajul lui. Fata îşi pierduse cunoştinţa. Adam o răsturnă cu capul în

jos, să scoată apa din ea, apoi o culcă pe iarbă. Un alt ucenic începu să-i mişte braţele cam cum îşi închipuia că se face respiraţia artificială. În curând fata începu să dea semne de viaţă. Adam îi scoase tricoul şi o învălui în cămaşa uscată a unui ucenic, să nu răcească. Eu eram numai ochi: fata avea sânii necopţi, cu sfârcuri mici ca nişte nasturi de cămaşă.

Maşina de salvare a uzinei sosi în câteva minute. Cei din maşină îi îmbrânciră pe ucenicii adunaţi în jurul fetei. Adam vru să spună ceva şi un domn îmbrăcat foarte elegant îl plesni cu dosul palmei. Nedumerit, Adam holbă ochii: în colţul buzelor îi apăru un firicel subţire de sânge. Îl priveam numai pe el: îşi strângea fălcile să nu izbucnească în plâns.

În drum spre casă, încolonaţi milităreşte, mărşăluiam tăcuţi. Nu vorbea nimeni. Nu mai ştiu cine ne spusese că omul care l-a lovit pe Adam era tatăl fetei şi directorul general al uzinei.

Seara, Adam se culcă fără să mănânce şi chiar înainte de a se fi sunat stingerea. Când m-am culcat şi eu, ardea ca un cuptor. Dar nu dormea: se zvârcolea sub pătură ca un apucat. Dimineaţa începu să tuşească. La lucru se simţi prost şi meşterul îl trimise acasă. Directorul cămi-lnului avea nevoie de o dovadă că nu trage chiulul: îl trimise la casa cercuală. Doctorii îi dădură un concediu de boală de trei zile şi Adam stătea toată ziua în pat cu ochii pironiţi în plafon. Îl invidiam cu toţii. Ziua îl invidiam şi noaptea îl înjuram că nu puteam dormi din cauza concertului de tuse. Adam tuşea pe toate gamele: şi gros, şi subţire, şi sec.

În cea de a treia zi de boală avu o vizită. Venise fata pe care o salvase de la înec. Au vorbit în poarta căminului. Eu eram ascuns după stiva de lemne de lângă poartă, să nu-mi scape niciun cuvânt.

— Mă numesc Lucia Pop, spuse fata, şi am venit să-ţi mulţumesc că mi-ai salvat viaţa. (Va să zică era într-adevăr fiica directorului general, Pop.) Adam întârzie cu răspunsul şi ea continuă: Cred că am alunecat... Şi mai vreau să-ţi

cer iertare pentru că te-a lovit tata. Tu cum te numeşti?

— Adam.

(Tâmpitul! nu-şi spusese decât numele mic. Era convins că n-o să iasă domn din el niciodată. Măcar că avea trei clase de gimnaziu.)

Au mai vorbit ceva dar n-am mai fost atent. Toată discuţia era neinteresantă, fadă.

După vreo două săptămâni, Adam scuipă sânge. Urmă o nouă vizită la casa cercuală şi o internare la un spital de tuberculoşi. Adam avea o cavernă subclaviculară la plămânul drept. Unii spuneau că o să moară, alţii, că o să scape pentru că e tânăr.

*

În cele şase luni cât a stat în spital aproape că l-am uitat. E drept, eram şi foarte ocupaţi. Aveam un program foarte sever: la cinci dimineaţa deşteptarea, la şase micul dejun, iar lucrul îl începeam la şapte. Ne întorceam după trei, luam masa şi urma programul administrativ. Programul administrativ se compunea din curăţatul cartofilor, frecatul podelelor şi din dereticatul în locuinţa directorului căminului. Directorul avea un apartament mare, patru camere, cu parchetul, datorită nouă, lucios ca oglinda. Pe cei mai deştepţi dintre noi ne folosea şi doamna directoare pentru lucrări mai „fine”: lustruirea alămurilor din bucătărie şi spălatul rufelor de damă. Mie, doamna directoare, care probabil mă aprecia, îmi tăiase unghiile până în carne, ca nu cumva, în timp ce-i spăl ciorapii de mătase să agăţ vreun fir.

În general viaţa era tristă la cămin. Clădirea era veche: zidurile umede erau pline cu arabescuri colorate de o igrasie statornică, apărută probabil odată cu punerea pietrei fundamentale. Ca să nu putem privi în stradă, geamurile mici cu gratii ale dormitoarelor fuseseră vopsite în albastru, astfel că încăperile erau întunecoase ca nişte cavouri.

În primăvara următoare, în timp ce Adam era încă la spital, se opri în faţa căminului o maşină luxoasă. Am dat repede de veste şi ne-am adunat cu toţii în poartă. Era

maşina directorului general Pop. Coborâse din ea un şofer îmbrăcat în livrea verde, cu un pachet sub braţ. Probabil, directorul aflase că ucenicul care îi salvase fata era bolnav şi, în mărinimia lui, îşi trimise şoferul cu un cadou. Fiind cel mai bun prieten al lui Adam, pachetul mi-a fost încredinţat mie. Avea formă pătrată şi era învelit în hârtie de ziar. N-am avut răbdare să nu-l deschid. Erau acolo două perechi de ciorapi bărbăteşti purtaţi, o cămaşă cu pieptar alb, scrobit, şi, într-un plic, patruzeci de lei în două monede de câte douăzeci. Îmi părea rău că nu era şi Adam de faţă să se bucure.

*

Adam s-a întors la începutul verii: venise neanunţat şi abia l-am recunoscut. Se îngrăşase, avea faţa rotundă şi puhavă şi pielea albă ca de femeie. Prima seară am stat de vorbă până noaptea târziu. Mi-a vorbit de viaţa frumoasă de la spital, despre cearşafurile albe şi despre operaţie.

— Şi te-au operat cu adevărat? Nu-mi venea să cred. Îmi închipuiam altfel oamenii operaţi.

— Zău, mă. Uită-te aici! Şi-a scos cămaşa şi mi-a arătat o tăietură lungă de-a curmezişul spatelui. Toracoplastie. Aşa-i că sună frumos?

Nu suna frumos, dar era greu de pronunţat şi cu asta m-a dat gata.

— Patru coaste mi-au scos. Şi, ca să nu am niciun dubiu, scoase dintr-un prosop cu ciucuri patru bucăţi de oase curbate. Uită-te. Sunt coastele mele. L-am rugat pe doctorul care m-a operat să mi le dea. Oricât, erau ale mele. Acum le ţin ca amintire. Îţi plac?

— Sunt frumoase, i-am răspuns, deşi nu aveau nimic deosebit.

— După biblie, acum ar trebui să am patru neveste şi eu n-am niciuna.

Urmă o pauză lungă, apoi adăugă ca pentru sine: Eu m-aş mulţumi cu una singură. L-am lăsat să privească tavanul în linişte, aşa cum îi plăcea lui. Din cauza geamurilor vopsite, lumina de la felinarul din stradă care se proiecta pe tavan era şi ea albăstrie. Într-un târziu,

Adam se întoarse spre mine:

— Mă, Frantz, tu ai fost vreodată îndrăgostit?

— Încă nu. Mi-a fost ruşine să-i mărturisesc că la şcoală fusesem îndrăgostit de profesoara de chimie.

— Eu sunt. Şi e chestie grozavă, dragostea asta. Toată ziua mă gândesc la ea. În orice clipă. Şi acum: dacă închid ochii o văd. Ştii pe cine iubesc eu?

N-aveam de unde să ştiu.

— Pe Luci. Pe Lucia Pop. De atunci de când am scos-o din apă. De atunci mă gândesc numai la ea. În cele şase luni cât am stat la spital numai faptul că există ea mi-a dat puteri. Ştii, boala de plămâni nu-i o jucărie. Am văzut oameni care s-au curăţat foarte repede. Mai ales că mâncarea nu-i cine ştie ce. Şi medicamente ioc. Plămânii n-au leac. Pastilele de calciu nu fac nici două parale dacă omul n-are voinţă. Iar eu am avut. Mă gândeam la Luci şi simţeam cum prind puteri. Tu ai mai văzut-o de atunci?

— Nu. Ştiu că e undeva la Timişoara la un liceu. Poate chiar la *Carmen Sylva*.

Pe Adam l-au repartizat într-o muncă mai uşoară. L-au vârât într-un birou de secţie, toată ziua completa nişte formulare şi, pentru că n-avea unde să se mute, cu aprobarea direcţiei uzinei l-au lăsat la cămin.

Lucia Pop s-a întors la Reşiţa după terminarea examenelor de sfârşit de an. Crescuse, devenise o adevărată domnişoară. Nu avea gust prost Adam. Luci mi-ar fi plăcut şi mie dacă Adam n-ar fi avut dreptul întâietăţii. Dar dragostea lui era o dragoste ciudată, unilaterală. Lucia nici nu ştia de ea. Nu se vedeau decât foarte rar, de obicei duminica şi nu se salutau. L-am întrebat pe Adam de ce?

— Pentru că s-ar putea ca ea să nu-şi mai aducă aminte de mine şi apoi, aşa cum sunt îmbrăcat, mi-ar întoarce imediat spatele.

Adam era într-adevăr prost îmbrăcat: purta un costum cenuşiu, peticit, pătat şi nişte bocanci cu cuie, primiţi de la fabrică.

Într-o zi, totuşi, nu răbdă să n-o salute. S-au întâlnit

faţă în faţă şi ea s-a uitat cercetător spre Adam.

— Nu eşti tu Adam, care m-ai scos din apă?

— Ba da, îi răspunse Adam emoţionat, şi-şi lăsă privirile în pământ.

Eu n-aveam niciun motiv să stau prin apropiere, aşa că n-am auzit restul discuţiei. I-am observat numai de la depărtare. S-au despărţit zâmbind.

Adam nu-şi mai încăpea în piele de fericire. Îi venea să alerge şi numai pentru faptul că-i era interzisă orice mişcare violentă se stăpâni.

— Mă, Frantz, sunt un om formidabil de norocos, îmi pare rău că n-am acostat-o până acum. Am pierdut o lună ca un tâmpit. Cred că mă place şi ea. Nu-mi pare rău că am sărit atunci în apă. Şi nici de operaţie nu-mi pare rău.

Vrând să împartă fericirea cu mine mi-a făcut cadou o coastă.

— Să ştii că astea, oasele astea patru, mi-au adus noroc: cât timp le-am avut în mine, nimic nu mi-a reuşit. Ai văzut? Ai văzut ce frumoasă e?

Am luat coasta şi am pus-o sub pernă. Îl invidiam pe Adam.

— Şi ce ai discutat cu ea?

— Ce n-am discutat…

Îi venea greu să-mi povestească totul dintr-o singură suflare. Îmi mărturisi numai că se vor întâlni duminică dimineaţă.

— Şi pune la socoteală că ea m-a invitat.

Asta era frumos din partea ei. Am spus că aş vrea să asist şi eu la întâlnire.

— Nu fi tâmpit! Cum să vii la o întâlnire ca asta?! întâlnirea asta e o chestie intimă, personală. Pur personală. Îmi pare bine că nu ţi-am spus unde o să ne întâlnim.

Înainte de a adormi am hotărât să nu-mi scape această întâlnire intimă.

Cu cât se apropia mai mult ziua întâlnirii, cu atât se întuneca Adam mai mult. Sâmbătă apăru complet abătut. L-am şi întrebat dacă nu-i cumva bolnav.

— Pe dracu'! Cred că aş fi în stare să mut căminul din loc. Dar ce folos... Cum să mă duc la întâlnire cu hainele astea? Mi-a arătat: „franjurile" de la crăcii pantalonilor.

Ce e drept, nici chiar eu, care nu prea aveam prejudecăţi, nu m-aş fi dus la o întâlnire intimă cu hainele alea.

Seara în dormitor am convocat o adunare a ucenicilor şi am insistat pe lângă cei din anul patru, care câştigau ceva şi aveau şi haine mai ca lumea, să-i împrumute lui Adam haine. După ce Adam se angajă că o să aibă grijă de haine, că n-o să le păteze, că o să tragă pantalonii când se aşază, ca să nu facă genunchi, un ucenic de la sculărie îi împrumută costumul. Adam îi oferi, ca garanţie, coastele.

— Ce să fac cu oasele astea, mă? întrebă proprietarul costumului. Mai bine ai grijă să nu ţii mâinile în buzunare, şi-ţi spun franc: dacă plouă nu ţi-l dau.

Toată noaptea am ieşit cu schimbul în curte să privim cerul: e senin ori ba. Era senin, cu puzderie de stele şi cu o cale lactee albă ca o şosea.

Dimineaţa, Adam, îmbrăcat în costumul împrumutat, arăta ca un frizer. Era atât de emoţionat, încât îmi dădu toate bonurile de masă. Din cinci în cinci minute controla ceasul de la direcţie să nu întârzie cumva. Fix la 9 şi jumătate plecă spre terenurile de tenis.

L-am urmărit tot timpul înainte de masă, şi în oraş, şi la terenurile de tenis. Am stat ascuns într-un tufiş şi mi-a trebuit o mare voinţă să nu mă arăt, să nu-i râd în faţă. La început Adam călca atent să nu prăfuiască costumul, pe urmă uită de haine şi se comportă ca şi cum ar fi fost ale lui dintotdeauna.

Ne-am întors pe la orele trei. Nu m-am trădat nici în drum spre casă. Am luat-o pe o scurtătură să ajung înaintea lui. Când a intrat în dormitor m-a găsit în pat.

Mă prefăceam că dorm. Tot dormitorul s-a adunat în jurul nostru. Adam era roşu la faţă, transpirat. Povestea aprins de norocul care a dat peste el.

— Te-a servit cu ceva? întrebă un ucenic mai în

vârstă, care nu se gândea decât la mâncare.

— Numai oranjadă, îi răspunse Adam într-o doară. Pe urmă ne-am plimbat pe malul Bârzavei. În zăvoi, chiar acolo unde am scos-o din apă. Acolo m-a strâns de braţ. Ştiţi ce frumos e acum dincolo de ştrand?

— Şi ce-ai făcut cu ea în zăvoi 1 întrebă tot ucenicul cu cele lumeşti.

— În orice caz nu la ce te gândeşti tu. Domnii se poartă altfel decât noi ăştia, cu palmele pline cu ulei. Nu-s mârlani.

Ucenicii, mai ales cei noi, îl ascultau cu gura căscată. Adam povesti cu lux de amănunte toate cele întâmplate la întâlnirea cu fata directorului general. Ne-a descris palmele ei mici şi albe, ochii, părul, gura, dinţii. Eu îl ascultam cu ochii pironiţi în scândurile patului de la etaj. Abia acum îmi părea nespus de bine că nu m-am trădat la terenurile de tenis. Eram singurul martor care l-a văzut gonind după mingile scăpate dincolo de gardul de sârmă.

Lucia Pop îl invitase să fie culegător de mingi.

FLAŞNETARUL

Flaşnetarul avea un singur ochi şi un singur nume: „Flaşnetarul”. Ochiul şi l-a pierdut pe front, undeva în Galiţia, în primul război, iar numele, când a moştenit flaşneta. Oamenii care l-au cunoscut mai de mult spuneau că şi tatăl său, şi bunicul său au fost flaşnetari. Umblau din casă în casă, adunau cârduri de copii în jurul lor şi învârteau manivela lădiţei cu clape.

Flaşneta avea o singură melodie, monotonă, ciudată, tristă. Când o ascultam, îmi veneau în minte cărţile de poveşti cu poze colorate, reprezentând fete tinere cu păr lung şi cu rochii largi, pline de mărgele.

Povestea flaşnetarului e simplă, banală. Când s-a întors de pe front, din Galiţia, l-a găsit pe taică-su pe patul de moarte. N-a fost prea impresionat. A văzut atât de mulţi morţi pe câmpul de luptă, încât moartea îi devenise prietenă. De multe ori, se spune, când era singur şi trist, discuta cu ea. Dar ce anume, nu ştia nimeni.

Era un om tăcut. Îmi amintesc că, atunci când venea

pe la noi, pe strada Semaforului, se rezema de un gard, învârtea manivela şi privea în gol, până departe, dincolo de pământurile domnului Singer. Pe strada Semaforului nu prea aduna bani: rar de tot ciupea câte un prânz, dar flaşnetarul n-a fost niciodată prea pretenţios.

După înmormântarea lui taică-su, şi-a lipit o bucată de pânză-neagră peste orbita goală şi roşie, şi-a agăţat cureaua flaşnetei peumăr şi a pornit să colinde oraşul. Cel mai mult l-au îndrăgit copiii: îl înconjurau, unii îi dădeau bănuţi, iar alţii îşi băteau joc de el.

Flaşnetarul învârtea manivela şi nimeni nu ştia la ce se gândeşte. Pe urmă, oamenii au aflat: strângea bani, voia să cumpere o flaşnetă nouă, pe roţi, cum nu mai erau decât două în toată ţara.

Zece Crăciunuri şi zece primăveri au trecut până şi-a adunat toţi banii. Flaşneta cea nouă era frumoasă, dată cu lac şi pictată cu îngeraşi. Şi melodiile erau noi: erau mai săltăreţe, nişte valsuri de Strauss şi Kalman şi câteva arii din Rigoletto, cântate de un spaniol cu numele Fleta. Eu aş fi stat toată ziulica lângă el să urmăresc rotirea înceată a cartonului găurit şi să privesc îngeraşii rezemaţi cu coatele pe nişte nori graşi şi albi.

Din toate, numai flaşnetarul a rămas neschimbat: purta încă fâşia de pânză neagră peste ochiul stâng şi hainele cu care s-a întors de pe front, din Galiţia.

O dată la o chermesă din pădurea verde, nişte cheflii l-au rugat să-i distreze. Flaşnetarul s-a învoit, a învârtit manivela până spre înserare, apoi a cerut răsplata.

— Tu nu te-ai distrat, chiorule? l-au întrebat chefliii şi au vrut să-l gonească.

Flaşnetarul a insistat. Chefliii l-au bătut şi ca să se distreze l-au legat de un pom. Pe urmă, veseli, au învârtit ei manivela flaşnetei până când s-a întunecat de-a binelea. Atunci au răsturnat flaşneta şi au plecat spre casă.

N-a mai rămas în pădurea verde decât flaşneta cea nouă şi flaşnetarul, legat de copac.

Spre miezul nopţii, a început să plouă. Flaşnetarul n-a putut să se elibereze din frânghii: privea neputincios cum

se spălăceau feţele îngeraşilor, cum pocnea lacul şi cum din cauza ploii se umflau lemnul, burduful, clapele.

Nici la ceea ce s-a gândit flaşnetarul în noaptea aceea n-a aflat nimeni. Nici măcar vânătorii care l-au eliberat a doua zi.

Flaşnetarul, cu mâinile şi cu picioarele amorţite, s-a târât până la flaşnetă şi a început să învârtească manivela. Lada cu clape mugea a dogit.

Aşa l-am reîntâlnit pe flaşnetar: cu flaşneta cu sunete dogite. Când venea pe strada noastră, pe Semaforului, împreună cu prietenii mei îmi băteam joc de el şi-i împroşcata flaşneta cu noroi.

Iartă-mă, flaşnetarule!

DUŞ AN

Pe Duşan l-am cunoscut în toamna anului 1944 la Viena. Stătea într-un colţ întunecat al salonului cazărmii matrozilor din flotila comercială. Oricare comandant de vas sau timonier de şlep trebuia să-l bage în seamă dacă intra în salonul imens mobilat primitiv cu nişte mese nedate la rindea. Duşan era cu un cap mai mare decât toţi ceilalţi prizonieri de război sârbi, cehi, greci, care aşteptau să se îmbarce pe vasele dunărene.

Aşa erau vremurile pe atunci: marinarii de meserie fugeau pe capete. Sârbii şi cehii, de îndată ce ajungeau dincolo de Vucovar, abia aşteptau să se ivească prilejul să fugă de pe vas, să urce munţii şi să se înroleze la partizani. În zadar puneau nemţii plantoane pe vas: la înapoierea din Germania trebuia să batem toate porţile agenţiilor, după oameni. Civilii nu se angajau ca marinari; Dunărea era minată de la un capăt la altul, bombardamentele se ţineau lanţ, iar mai jos de Novisad te mai distrau şi partizanii.

Tocmai mă întorceam dintr-o cursă din Bulgaria şi bineînţeles fără marinar. Am cerut un om la Mohács, la Budapesta, la Bratislava, dar fără rezultat. Comandanţii porturilor mă asigurau că voi primi un om la Viena. În ultima vreme însă nici nemţii nu mai aveau oameni. De aceea s-a hotărât printr-un ordin al Statului Major ca posturile libere de pe vasele comerciale să fie completate

cu prizonieri de război. Am mai avut şi eu unul pe şlep: un grec, Ioanis Lefkaros, originar din Creta, care, undeva prin Croaţia, a luat drumul munţilor.

De cum am intrat în salonul matrozilor, botmanul însoţitor m-a sfătuit să nu aleg pe acela înalt:

— E tuberculos, nu prea poate lucra. E aici de vreo şase luni şi nu l-a luat nimeni.

Acesta, ca şi cum ar fi presimţit că e vorba de ei, s-a apropiat şi m-a privit lung: avea ochi ciudaţi, mari şi senini ca de copil. Faţa prelungă, osoasă şi trandafirie de febră, era năpădită de o barbă cenuşie. Părea trecut de patruzeci de ani.

— Muncesc bine, mi-a spus într-o nemţească stricată şi şi-a lăsat privirile în jos. Muncesc bine şi am nevoie de aer.

— Îl iau pe acesta înalt.

Plictisit, botmanul făcu un semn prizonierului să-şi creadă urechilor. Prizonierul stătu un timp nemişcat, apoi timid îmi întinse mâna. Avea mâna mare şi caldă.

— Mă numesc Duşan Maximovici şi o să fiţi mulţumiţi de mine.

— Bine, Duşan. Te duci pe chei şi te îmbarci pe şlepul 65 – 13. Peste o oră mă întorc şi eu.

Aveam treabă în oraş. La ieşirea din cazarmă, botmanul m-a privit compătimitor. Se vedea de la o poştă că vrea să-mi spună ceva. M-am oprit în faţa lui şi am aşteptat. El, fâstâcit, scuipă de câteva ori printre dinţi, îşi netezi mustăţile cărunte cu dosul palmei, dar nu începu vorba, în cele din urmă l-am întrebat eu:

— Vrei să-mi spui ceva, Walter?

— Nu, Frantz. Atâta doar că eşti tânăr şi prost.

I-am râs în faţă şi am plecat nepăsător. Pe drum însă m-au cuprins remuşcările. Mă gândeam că am făcut o alegere proastă şi va trebui să muncesc de unul singur ca pe vremea lui Lefkaros. Şi grecul se arătase sârguincios la început. Pe urmă, după ce am lăsat în urmă graniţele Germaniei, a intrat într-un fel de grevă nedeclarată. Stătea toată ziua cocoţat pe nişte baloturi de bumbac şi cânta. Nu

făcea aproape nimic. M-am spetit de unul singur ca un catâr. Când a fugit, am răsuflat uşurat. Eram convins că Duşan o să fugă şi el. Mai ales că aveam destinaţia Belgrad.

În drum spre casă nu m-am mai gândit la toate astea, într-un fel însă eram bucuros că tuberculosul o să stea la aer şi o să mănânce ca lumea. Cine ştie, poate o să se refacă.

Pe Duşan l-am găsit pe vas. Stătea tolănit pe nişte colaci de sârmă şi privea animaţia de pe chei. Era atât de absorbit de această privelişte încât abia târziu, când am ajuns lângă el, şi-a ridicat privirile. Probabil ca să nu-i găsesc vreun cusur, a sărit în picioare şi m-a salutat milităreşte.

— Nu-i nevoie de asta, Duşan. Ţi-ai adus bagajele?

— Da, – şi m-a salutat din nou. Pe urmă mi-a arătat o legăturică lângă un tambur. Asta e.

— Altceva n-ai? l-am întrebat mirat.

— Nu. Şi atunci l-am văzut zâmbind pentru prima oară. Îşi lungise buzele subţiri până aproape de urechi.

— Câţi ani ai, Duşan?

— Douăzeci şi cinci.

Era numai cu cinci ani mai în vârstă decât mine. Nu-mi venea să cred.

— Du-te şi rade-te, Duşan.

Ras, Duşan arăta cu totul altfel. Părea un copil, brăzdat de riduri. Mi-a zâmbit din nou:

— Mulţumesc că m-ai luat. Aici am să mă vindec.

La marina comercială fluvială, marinarii şi cârmacii de şlep îşi au gospodăriile lor proprii. Ei îşi gătesc, ei îşi spală. Duşan însă n-avea nici cratiţe, nici făină, nici ulei. Avea numai un paşaport de serviciu, un carnet de cecuri pentru salariu şi nişte haine soldăţeşti, rupte. La plecare i-am dat un rând de haine uzate de la mine şi i-am propus* să gătim mâncarea în comun. Duşan mi-a mulţumit şi s-a angajat să facă pe bucătarul. L-am schimbat repede din acest post. Era imposibil să mănânci o mâncare făcută de el.

Eram undeva pe la Bratislava, când într-o noapte îl văd ieşind din cabină şi apropiindu-se de timonier; îl strig:

— Ei, Duşan? De ce nu dormi? Mai ai o oră până la schimb.

— Nu mi-e somn. S-a căţărat lângă mine şi s-a rezemat de bordajul de tinichea al ferestrei.

— De unde eşti, Duşan?

— Din Belgrad.

— Părinţi ai?

— N-am… Erau librari pe uliţa Nuşici… Au ars în casă la un bombardament… Am numai o soră… Acum trebuie să aibă vreo 20 de ani… A vrut să urmeze medicina.

M-am uitat spre Duşan. Îşi rezemase fruntea de geamul murdar al cabinei timonierului. Probabil simţise că-l privesc. Se întoarse brusc, stătu un timp nemişcat, apoi alergă spre cabina lui.

O clipă mi-a trecut prin gând să-l rechem, să-l îmbărbătez, dar am renunţat. Nu ştiam ce-ar fi trebuit să-i spun. Hotărâsem însă să-l las să doarmă, să duc serviciul în locul lui. Tot era o noapte frumoasă, liniştită. Duşan s-a reîntors peste câteva minute şi mi-a întins o fotografie cu colţurile îndoite.

— E Nuşa, sora mea. Numai ea mai trăieşte. Dacă ajungem la Belgrad, vă rog s-o vizitaţi. Ştiu că pe mine n-o să mă lase să cobor.

Privea tăcut învolburarea apei, alunecarea tăcută a valurilor. O lună palidă, scăpată dintre nori, îi lumina faţa osoasă. L-am bătut pe umăr. Duşan s-a întors spre mine şi m-a privit multă vreme în ochi.

— Îţi mulţumesc, Frantz.

Ca toţi oamenii, şi Duşan îşi avea povestea lui. Se născuse şi crescuse la Belgrad. Părinţii lui, librari înstăriţi, l-au ţinut prin şcoli, au vrut să-l facă avocat. Au venit războiul, bombardamentele, armata şi prizonieratul.

— Nimic interesant, Frantz. E soartă grea, dar o merit. Ar fi trebuit să mă duc şi eu în… A tăcut şi m-a privit speriat. Pe urmă schimbă vorba. E o noapte frumoasă, nu-i

aşa?

— Da, Duşan. E noapte frumoasă. Du-te şi culcă-te.

La Belgrad, Comandamentul Militar al portului i-a interzis lui Duşan să coboare de pe şlep. El, deşi prevăzuse asta, se posomorî. Umblă toată ziua buimac, apoi se aşeză şi privi cu ochii întredeschişi hamalii din port, clădirile, şi nu se culcă decât noaptea târziu, când se stingeau ultimele lumini camuflate de pe chei.

Înainte de plecare m-a rugat să-i vizitez sora.

Uliţa Nuşici e departe de port. Am străbătut centrul oraşului plin de ruine, am căscat gura în faţa vitrinelor aproape goale şi am privit puţinii trecători împovăraţi de griji. În fosta librărie Maximovici, transformată într-o spălătorie, nu se găsea nimeni care să-l fi cunoscut pe librar.

— Întrebaţi la portăreasă, m-a informat o femeie în vârstă, cu mâinile roşii de leşie. Poate ea îşi mai aduce aminte.

Portăreasa m-a privit bănuitoare.

— Au murit în timpul bombardamentului.

— Ştiu, dar eu întreb de Nuşa. Ea n-a fost acasă în ziua aceea.

— De unde ştii dumneata toate astea?

— Mi-a povestit Duşan.

— Domnişorul Duşan? El unde e? Pe urmă, ca şi cum s-ar fi speriat de cele spuse, mă trase de mână până în odăiţa ei. Spre mirarea mea, închise obloanele.

— Vă e foame?

— Nu, mătuşă. Nu mi-e foame.

— Şi Duşan e sus? Asta n-aş fi crezut niciodată. Era un băiat tare fricos. Dar, spune-mi, cum a ajuns la voi?

N-am înţeles întrebarea. Am clătinat totuşi din cap, ca un om gânditor care nu ştie dacă e bine să răspundă sau nu. Bătrâna zâmbi îngăduitoare, apoi continuă:

— Spuneţi-i lui Duşan că Nuşa a murit ca un viteaz. De aici din casă au luat-o. A avut o mitralieră sub pat. N-a vrut să răspundă la nicio întrebare. Au împuşcat-o în faţa librăriei…

La plecare, bătrâna mi-a dat o jumătate de pâine. M-am opus în zadar.

— Te rog, ia. Altceva n-am ce să-ţi dau. Iar voi, acolo sus, aveţi nevoie de pâine.

În drum spre vas mă simţeam foarte prost. Nu ştiam ce să-i spun lui Duşan. Adevărul, în niciun caz. Vestea l-ar fi doborât.

În apropierea portului, în faţa unei case cu un felinar roşu, m-a oprit o femeie:

— Puişorule, nu vii?

M-am uitat la ea. Era o femeie între două vârste, fardată de mama focului.

— Hai, puişorule, nu te teme, nu sunt bolnavă.

Nu mi-aduc aminte cum am ajuns în camera ei. Am tresărit numai când a început să râdă, vrând să-mi atragă atenţia că s-a şi dezbrăcat. Am privit uimit în jur. În toată încăperea, sărăcăcios mobilată, cenuşie, numai un şal galben, aruncat pe spătarul unui scaun, aducea a ceva viu.

— Îmbracă-te!

— Puişorule!

— Îmbracă-te, am spus. Şi am să te rog să-mi faci un serviciu. Ca să vadă că vorbesc serios, am scos un teanc de bancnote din buzunar. Femeia se uita când la mine, când la bancnote. Probabil credea că are de-a face cu un nebun.

— Ce fel de serviciu să-ţi fac?

— Vii mâine dimineaţă pe chei, la pontonul numărul 2. Este acolo un şlep, 65 – 13. La ora cinci fix ridicăm ancora. Vreau să-mi faci semne de adio. Ai înţeles?

Femeia nu-mi răspunse decât după ce se îmbrăcă şi-şi ascunse banii într-un sertar.

— Vin, puişorule… Cum să nu viu… îmi laşi şi pâinea?

— Nu. De pâine am nevoie. Nu uita: mâine la cinci fix.

Seara, înainte de culcare, Duşan m-a mai întrebat o dată:

— Şi o să vină, sigur?

— Da, Duşan. La ora cinci va fi în dreptul pontonului şi o să-ţi facă semne cu un şal galben.

Duşan nu mai încăpea în piele de bucurie. Se plimba pe covertă parcă n-ar fi avut de gând să se mai culce. Abia am reuşit să-l împing în cabină.

Pe la ora două noaptea aud bătăi în uşa cabinei mele. Eram convins că e Duşan. M-am sculat supărat şi am deschis uşa. În prag stăteau doi soldaţi nemţi înarmaţi până în dinţi.

— Îmbrăcaţi-vă! mi-a ordonat unul dintre ei. Manevrăm şlepul până la cheiul cel vechi, pe pontonul numărul 4.

— De ce?

— E ordin de la comandament. Se îmbarcă civilii.

Asta înseamnă că s-a întâmplat ceva.

Duşan e la proră şi pregăteşte parâmele pentru manevră. Mă urc la timonă. Apa ne duce încet spre cheiul cel vechi. Pe pontonul numărul 4 stau sute de refugiaţi cu bagaje.

Ancorăm.

— O sută de persoane! se aude vocea unui ofiţer.

Oamenii urcă grăbiţi şi-şi caută locuri cât mai ferite pe covertă. Mă uit la ceas: patru şi jumătate. Ar trebui să sosească şi remorcherul. Prin ceaţă nu se aude decât clipocitul apei şi vocile îngrijorate ale refugiaţilor. Duşan e tot la proră. Fumează. Probabil e nervos. Alerg în cabină şi-mi aduc aparatul de radio. Oamenii îmi pun fel de fel de întrebări:

— Cât facem până la Viena?

— Dar până la Passau?

— E adevărat că Dunărea e minată?

— Bombardamente sunt?

Paza, formată din cei doi soldaţi care m-au trezit, s-a postat lângă un balot de bumbac. De undeva se aude un şuierat prelung şi remorcherul, un vas austriac, se lipeşte de noi.

Întreb pe un marinar ce s-a întâmplat.

Îmi bolboroseşte ceva, dar nu înţeleg decât câteva cuvinte.

— Ceva… neclar în Ungaria…

Mă reped la aparat şi caut Budapesta. Nu se aude decât semnalul postului, dar parcă mai precipitat ca altă dată, învârt butonul difuzorului la maximum şi dintr-odată vocea crainicului se revarsă puternic în noapte:

— Horthy a cerut armistiţiu cu Sovietele. Ştirea se repetă şi în limba germană, apoi urmează un apel către armată.

Pornim. Motorul remorcherului îneacă vocea crainicului. Refugiaţii tresar înspăimântaţi. Duşan se apropie de cei doi soldaţi. Unul dintre ei, blond şi gras, îi întinde arma. Duşan îl dezarmează şi pe celălalt. Refugiaţii privesc scena fără să crâcnească. Se contopesc cu umbrele lăzilor şi ale baloturilor. Duşan dispare pentru o clipă, apoi se reîntoarce cu o bucată de frânghie şi-i leagă pe soldaţi de braţul macaralei. Îi strig să se astâmpere, dar vocea mi-e înecată de zgomotul motorului. Oricum, chiar dacă m-ar auzi, nu cred că s-ar supune. După un timp, cu paşi legănaţi, se întoarce la locul lui, la proră.

Deodată aud împuşcături. Mă chircesc cât pot. Pe urmă, privesc uimit spre aparatul de radio. De acolo se aud împuşcăturile. Acum e linişte deplină. Valurile ling trupul burduhănos al şlepului. Începe să se risipească şi ceaţa. Se aude vocea unui alt crainic.

— Itt Budapest… Puterea a fost preluată de Szalasi. Ungaria continuă lupta alături de Wehrmacht până la victorie.

Vocea din aparat îmi pare că urlă. Răsucesc butonul difuzorului. Vocea crainicului se aude parcă şi mai tare. Da, îmi dau seama că e din pâlniile megafoanelor din port. Nu, nu e nicio eroare! Budapesta! Transmite Erika.

Mă uit spre proră, la Duşan. Acesta, încet, se apropie de cei doi soldaţi legaţi de braţul macaralei. Îi dezleagă, apoi se urcă pe un balot şi coboară cu armele nemţilor. Le aşază frumos la picioarele lor şi, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, se îndreaptă spre proră. Soldaţii dezlegaţi îşi freacă mâinile, apoi cel gras ia o armă, o pune la ochi şi trage. Se aude o detunătură şi Duşan se clatină. Se îndoaie, apoi îşi pierde echilibrul şi se rostogoleşte spre

apă.

Ar trebui ajutat. Sar din cabina timonierului, dar soldatul care-l împuşcase pe Duşan mă ţinteşte cu arma:

— Înapoi!

În clipa aceea se aude un plescăit puternic. Duşan a căzut în apă. Privesc într-acolo. Valurile îl mai ridică o dată la suprafaţă. E cu faţa spre cer. Am impresia că mă caută din priviri. Un val murdar îl acoperă, apoi dispare pentru totdeauna.

— La timonă! îmi ordonă neamţul. Urc scările cabinei. Suntem tocmai în dreptul pontonului 2.

Prin ceaţă văd fluturând un şal galben.

O FELIE DE PUNE

— Cine-i cârmaciul şlepului 65 – 13?

— Eu.

— Ia jurnalul de bord şi vino cu mine!

Omul din faţa mea, deşi nu era de la comandamentul portului, rostea cuvintele cu atâta autoritate încât m-am supus. Am luat jurnalul de bord şi am pornit în urma lui. Abia după ce am trecut de clădirile Agenţiei de navigaţie am îndrăznit să-l întreb:

— Unde ne ducem?

— Ai să vezi.

M-am înfuriat:

— Dar cine eşti dumneata?

Omul mi-a zâmbit ironic şi mi-a arătat o insignă rotundă prinsă sub reverul hainei:

— De la Poliţia Fluvială.

Deşi nu mă socotesc o fire sperioasă, am tresărit. Eram convins că m-a „turnat” cineva. În ultima vreme erau atât de mulţi informatori pe vasele dunărene, încât era de mirare că nu m-au arestat mai de mult. Dar pentru ce m-ar fi ridicat totuşi? Să fi aflat că am vândut vagonul acela de stafide la Orehovo? Asta nu putea fi: totul s-a petrecut noaptea şi dacă s-ar fi aflat ceva, m-ar fi arestat în primul port. Să fi fost informaţi de scandalul pe care l-am avut cu timonierul de pe „Ried”, cu care n-am vrut să împart banii primiţi pe butoiul acela de petrol? Nici asta nu putea fi.

Timonierul n-avea autoritatea morală să mă reclame şi, pe deasupra, ar fi intrat şi el la apă. Probabil că m-au arestat pentru balotul acela de tutun şterpelit la Siştov. Da, asta părea cel mai verosimil. Vameşul n-a fost mulţumit cu cele două mii de leva. M-a şi ameninţat că o să mă denunţe… Dar asta s-a petrecut cu un an în urmă şi nu cred că domnii de la poliţie să fi lăsat să tărăgăneze atât de mult afacerea. Sau te pomeneşti că au aflat de butoiaşul de rom… Nu. Mi-ar fi percheziţionat cabina… Dar atunci de ce dracu' m-au arestat?

Pe lângă clădirile impunătoare ale Agenţiei D.D.S.G.-ului şi ale Comandamentului Portului, biroul Poliţiei Fluviale părea un biet canton părăsit. Dacă n-ar fi avut tăbliţa de smalţ prinsă pe uşa de stejar masiv, sau de n-ar fi fost santinela înarmată la intrare, oamenii ar fi trecut nepăsători prin faţa clădirii. Aşa însă, o ocoleau de departe.

Uşa de stejar masiv s-a închis în urma mea cu un pocnet sec.

— Stai jos.

M-am aşezat pe scaun şi mi-am rotit privirile prin încăperea modest mobilată. În afară de masa din faţa mea şi de cele două scaune desperecheate, mai era un dulap, un fişier pentru dosare şi două portrete: Horthy şi Hitler.

— Dumneata eşti din România?

— Da.

— De când eşti în Ungaria?

— Din 40. Mi s-a părut ciudat că nu mi s-au pus întrebări legate de problemă. Cine ştie, poate m-am speriat degeaba. Am întrebat ca de la egal la egal: Vă rog să-mi spuneţi de ce m-aţi chemat aici? Ştiţi, înainte de plecare am foarte multă treabă pe vas.

— Nu te mai întorci acolo.

Parcă m-ar fi lovit cineva cu leuca. Am luat o atitudine demnă, ca un om necăjit:

— Vă rog să luaţi la cunoştinţă că eu sunt cetăţean român. Am să anunţ ambasada.

— Aaa, a schimbat tonul agentul. Văd că mă

ameninţi! Bine, puişorule!… Descalţă-te!

Eram convins că n-am auzit bine. Am făcut o mutră tâmpită şi m-am aplecat spre el:

— N-am înţeles ce-aţi spus…

— Va să zică faci pe surdul! Descalţă-te!

Ce-o mai fi şi asta? Mă aplec şi-mi scot încet pantofii ca să câştig cât mai mult timp. Am încercat să mă concentrez, dar n-am reuşit. Priveam prosteşte scândurile podelei ca şi cum de acolo ar fi trebuit să-mi vină salvarea.

— Pune-i pe masă!

Ăsta vrea să-şi bată joc de mine. Aş fi vrut să-i spun că n-are umor, dar m-am oprit la timp. De ce o fi vrând să-mi pun pantofii pe masă? Mă uit stăruitor în ochii agentului cu speranţa să găsesc acolo o umbră de zâmbet ¡care să mă liniştească. Agentul însă are faţa încruntată, severă. N-am ce face. Pun pantofii pe masă şi-mi strâmb gura într-un râs stânjenit.

Mulţumit, agentul Poliţiei Fluviale începu să măsoare încăperi cu paşii. Patru paşi în stânga, patru paşi în dreapta. L-am urmărit un timp, pe urmă m-am uitat la pantofi. Erau nişte pantofi negri cumpăraţi la Bratislava cu douăzeci de pachete de ţigări şi o litră de rom. De ce mi-o fi cerut să-i pun pe masă? Trebuie să fie o glumă. O glumă proastă. Totuşi mă simt prost. Aş vrea să cred că mimai din cauza pantofilor, Oricât, desculţ, omul îşi pierde din personalitate. Îmi pun picioarele unul peste altul. De ce dracu’ mi-am luat tocmai ciorapii ăştia rupţi?

Agentul continua să se plimbe prin faţa mea. Aş prefera să-mi pună întrebări, decât să mă lase descălţat, în nesiguranţă. În clipa aceea în faţa clădirii se opri o maşină. A venit după mine, mi-a trecut prin gând şi în zadar am încercat să-mi ascund emoţia. Dar de ce să fi venit tocmai după mine? Am încercat să mă liniştesc. Unde să mă ducă? Adică…

Între timp uşa se deschise şi în prag apăru un locotenent tânăr cu o mustăcioară blondă à la Clark Gable. Salută milităreşte, mă măsoară din priviri, apoi observă pantofii de pe masă. O clipă am avut impresia că ar fi vrut

să zâmbească, dar se reţinu. Eram supărat pentru complexele şi bănuielile care mă încercau.

— Ai cui sunt pantofii aceştia? întrebă locotenentul încruntat.

— Ai mei, am răspuns cu jumătate de gură şi am privit spre agent aşteptând să dea el explicaţiile.

— Ai dumitale?! strigă înfuriat locotenentul. Dar unde crezi că eşti?! în Valahia?! Hai!... Şi fără să fi avut răgazul să-i răspund mi-a cârpit două palme. Vii aici şi-ţi pui pantofii pe masă? Cu un gest de scârbă mătură pantofii de pe birou şi mă privi ca pe un ucigaş.

— Încalţă-te!

2

De îndată ce s-a închis uşa pivniţei în care m-au aruncat, m-am rezemat de zidul lipicios şi am închis ochii să mă obişnuiesc cu întunericul. Şi chiar înainte de a-i fi deschis am constatat două lucruri: primul, că în încăpere e foarte cald, şi al doilea, că am paie sub picioare.

— Au mai adus pe unul, spuse cineva cu voce piţigăiată din apropierea mea. Am deschis repede ochii, dar n-am putut distinge nimic. Pe urmă, omul cu voce piţigăiată aprinse un chibrit şi-mi lumină faţa. E un băiat, constată plictisit.

De undeva din umbră mai apăru un individ:

— De ce te-au arestat, măi?

— Nu ştiu.

— Eşti român?

— Da.

— Atunci cum nu ştii?

Chibritul mai pâlpâi o dată, apoi se stinse şi se făcu din nou întuneric.

— Şi dumneavoastră de ce sunteţi aici? am întrebat curios.

— Tu n-ai citit ziarele?

— Nu. Azi-noapte am sosit la Budapesta. Ştiţi, eu sunt marinar. N-am mai văzut ziare de vreo două săptămâni.

— Aha, asta-i altceva. De o săptămână România a

trecut de partea ruşilor. Înţelegi? De aia ne-au arestat. Ai ceva de mâncare, puştiule?

— N-am.

— Asta-i rău. Noi n-am mâncat de două zile.

Din fundul pivniţei o voce somnoroasă ne rupse convorbirea:

— Da mai tăceţi o dată şi culcaţi-vă! Dacă dormiţi, nu vi-e foame!

Am mai stat puţin rezemat de zid, pe urmă m-am aplecat şi am adunat paie să mă pot culca. Nu eram îngrijorat: îmi părea numai rău că n-am reuşit să-mi văd familia. În alte dăţi, când soseam la Budapesta, primul drum îl făceam acasă. Ieri însă, la sosire, am fost foarte ocupat: n-am mai avut timp nici de cină: am stat tot timpul la timon, pe urmă am fost prea obosit să mă pregătesc de drum. Iar dimineaţa m-au deşteptat pentru manevre, am avut treabă la acostare şi iarăşi nu m-am putut duce, şi pe deasupra iar n-am mâncat. De ce dracu' nu mi-am făcut de mâncare? Da, socotisem că la prânz, după terminarea lucrului, o să ies în oraş şi o să mănânc la un restaurant. Dacă aş fi plecat cu un sfert de oră mai devreme, nici agentul de la Poliţia Fluvială nu m-ar fi găsit pe şlep. La dracu' cu acest „dacă"!

Spre seară a început să-mi fie foame.

Desigur, dacă n-aş fi ştiut că tovarăşii mei n-au mâncat de două zile, nu mi-aş fi făcut încă probleme. Aşa însă, foamea luase proporţii exagerate.

A doua zi, spre seară, s-a deschis uşa pivniţei şi am fost târâţi într-o curte împrejmuită cu un gard de piatră.

— E închisoarea militară, mi-a şoptit vecinul, după ce ne-am aliniat după înălţime.

Acelaşi locotenent cu mustăcioara blondă ne dădu lămuriri:

— Orice tentativă de evadare se pedepseşte cu moartea!

— Daţi-ne ceva de mâncare! strigă cineva din rând.

— La sosire primiţi de mâncare.

— Şi unde ne duceţi?

— O să vedeţi… Trădătorilor!

3

Ne-am urcat în nişte maşini închise, apoi la gara de triaj am fost înghesuiţi câte treizeci de oameni într-un vagon de marfă. În afară de faptul că era zăpuşeală şi ne era foame, ne simţeam mai bine decât în pivniţă. Cel puţin aici nu era întuneric şi ştiam că la destinaţie ne aşteaptă câte un castron de mâncare.

Vagonul în care eram eu era vechi şi avea caroseria putrezită. După bucăţile de scândură şi rumeguşul de lemn presărat peste tot, mi-am dat seama că vagonul, înainte de a ne găzdui pe noi, fusese folosit pentru transport de cherestea. Înainte ca şi ceilalţi să facă această constatare, am adunat o grămadă considerabilă de rumeguş ca să-mi pregătesc culcuşul pentru noapte.

Roţile ţăcăneau monoton a plictiseală. Cineva începu să cânte despre un anume Gheorghiţă care era îndrăgostit foc de o Mărioară oacheşă cu buze cărnoase, vişinii.

Vecinul meu, un bătrânel scund, ras în cap, moţăia cu ochii întredeschişi în timp ce-şi frământa mâinile neobişnuit de fine. L-am privit mult timp încercând să-i ghicesc identitatea. De câteva ori mă privi şi bătrânul, dar văzând că-l cercetez, îşi întorcea mereu capul în altă parte. Pe urmă, stânjenit, se aplecă spre mine:

— De unde sunteţi, mata?

Avea un accent caracteristic evreiesc. Eram sigur că nu mă înşel. L-am întrebat:

— Dumneata eşti evreu?

Vecinul meu se chirci speriat şi puse degetul la gură.

— Ssst, să nu ne audă cineva. Te rog taci! Pe urmă, după vreo jumătate de oră, am aflat totul despre el. Era un rabin de undeva din Sighet şi era foarte bucuros că l-au arestat ca român şi nu ca evreu. M-a rugat insistent să nu-l trădez. I-am promis.

A doua zi n-am discutat în vagon decât despre mâncare. Cineva începu să explice cum se fac sarmalele în regiunea Timiş-Torontal, iar altul susţinea sus şi tare că nevasta sa e cea mai bună bucătăreasă din Transilvania.

Un cizmar maghiar din apropierea Clujului, care datorită formelor birocratice n-a reuşit să obţină cetăţenia maghiară, începu să înjure şi să forţeze pardoseala de scânduri a vagonului. Vreo doi inşi, înfocaţi şi ei, tot unguri, îl ajutară şi după câteva ore reuşiră să desfacă o scândură, chiar deasupra osiei din spate. Aşteptam cu toţii nerăbdători noaptea. Rabinului îi era teamă că evadarea unora ar putea avea repercusiuni asupra acelora care n-ar avea curajul să plece. Oamenii se împărţiră în două tabere. Unii erau pentru evadare, alţii împotriva evadării.

Pe la ora două noaptea, un bombardament aerian sili trenul să oprească undeva pe un câmp deschis. Cizmarul sări la deschizătură:

— Cine vrea să vină cu mine?

Nu i se alăturară decât trei oameni şi coborâră sub vagon.

— Pleci şi mata? mă întrebă îngrijorat rabinul.

— Da.

— Îmi dai voie să vin cu mata?

— Dacă vrei, vino.

Bombardamentul dură vreo trei sferturi de oră… Toţi cei cinci care am coborât sub vagon stăteam lungiţi între şine aşteptând ca trenul să plece. Ne temeam numai de un singur lucru: că santinela, care stătea probabil pe scările ultimului vagon, o să ne observe şi o să dea alarma. Rabinul tremura ca varga. M-am tras în apropierea lui şi l-am sfătuit să urce înapoi în vagon.

— Dumneata eşti evreu. Dacă te prinde poţi s-o păţeşti rău de tot. Şi chiar dacă scapi, ce vrei să faci? Pentru dumneata soluţia de a fi prizonier român e de o sută de ori mai bună decât să fii liber. Rabinul stătu câteva minute pe gânduri, pe urmă îmi dădu dreptate. Îmi strânse mâna şi se căţără înapoi în vagon. Eram convins că l-am sfătuit bine.

Se auziră tocmai primele comenzi de plecare când rabinul apăru din nou în deschizătura vagonului.

— Domnule, domnule…

— Ce-i? îl întreb îngrijorat.

— Uite, vreau să-ţi mulţumesc pentru sfat... îmi întinse un pacheţel mic învelit într-o batistă. Am o felie de pâine. O să-ţi prindă bine. Recunoscător, iau pacheţelul, dar văd că rabinul nu pleacă din deschizătură. Ce o mai fi vrând?

— Vreau să-ţi dau şi eu un sfat, domnule. Să nu mănânci pâinea. S-o ţii cât mai mult. Ştiind că ai o bucată de pâine la mata, poţi să rabzi mai bine. Cine ştie când o să faci rost de mâncare. Şi s-o ţii învelită. Atunci e mai mică ispita. Aşa am păstrat-o şi eu.

Trenul se puse în mişcare. N-am mai avut timp să-i mulţumesc.

M-am întors cu faţa la pământ, îngrozit de gândul că aş putea fi observat. Trenul se îndepărtă însă fără să se întâmple ceva. Totuşi, nu m-am ridicat decât după ce nu i-am mai auzit ţăcănitul roţilor. Undeva, prin apropiere, unde fusese bombardamentul, flăcări trandafirii se căţărau spre cer.

— Şi acum încotro? întrebă cineva.

— Fiecare în altă direcţie, făcu cizmarul. N-are niciun rost să mergem împreună. Ne-am da de gol.

Cizmarul, cu încă unul, porni de-a lungul liniilor de fier. Ceilalţi doi porniră spre o pădurice care se întindea în stânga noastră. Nehotărât, am rămas un timp aşezat pe o traversă şi-mi părea rău că l-am sfătuit pe rabin să rămână în vagon. Acum cel puţin n-aş fi fost singur. Din depărtare se auziră încă paşii celor plecaţi, pe urmă pogorî o linişte nefirească. Mi-era teamă. Cu paşi nesiguri, fără chef, am pornit spre orăşelul bombardat. Un timp, am vrut să mă întorc şi să alerg după cei plecaţi înspre pădurice, dar într-acolo era întuneric şi mă temeam că n-am să-i găsesc. Mi-era o foame cumplită: mi se uscase gâtlejul şi-mi vuia capul. Dacă închideam ochii, vedeam pe ecranul pleoapelor nişte cerculeţe colorate care creşteau şi descreşteau ca baloanele de săpun. Mi-am adus aminte de pâinea rabinului. Am pipăit pacheţelul din buzunar. Pâinea era uscată. Cine ştie de când păstra bătrânul felia asta de pâine. Tocmai voiam s-o mănânc când mi-a venit în minte

sfatul rabinului. Da, da, avea dreptate. De altfel el a fost singurul om pe care nu l-am auzit văitându-se de foame. Desigur, pentru că avea pâinea la el. Iar eu să n-am niciun pic de voinţă!?… Am pus pacheţelul înapoi în buzunar şi am pornit cu paşi apăsaţi. Hotărâsem să intru în prima casă care îmi va cădea în drum, ca să-mi astâmpăr foamea.

Abia spre dimineaţă am ajuns în dreptul orăşelului bombardat.

Nu mă mai despărţeau decât vreo două sute de metri de primele case când am zărit apropiindu-se o companie de soldaţi echipaţi de front. În ultima clipă am reuşit să mă ascund în spatele unui tufiş. Ca şi cum ar fi fost un făcut, în apropierea tufişului, soldaţii cotiră de pe şoseaua naţională spre câmp. Nu departe de ascunzătoarea mea, comandantul strigă câteva comenzi; soldaţii se pregătiră de instrucţie. Cinci ore în şir am tremurat în spatele tufişului, târându-mă pe burtă ori de câte ori mi se părea că aş fi putut fi zărit. Şi, pe deasupra, mă chinuia şi foamea. O clipă m-am gândit să mă duc la ei şi să le cer ceva de mâncare. Spre norocul meu, însă, m-am răzgândit la timp.

În sfârşit, pe la ora douăsprezece, soldaţii se aliniară şi porniră înapoi spre oraş. Un timp am aşteptat încă să se depărteze, pe urmă am pornit în urma lor. În apropierea barierei oraşului însă am descoperit doi jandarmi „cu pene la pălărie, care se plimbau cu arma la umăr. M-am aşezat la marginea drumului, în şanţ, aşteptând să dispară. Jandarmii însă nici nu se gândeau la aşa ceva. Circulau pe un traseu lung de vreo sută de metri şi legitimau pe toţi care ieşeau sau intrau în oraş. Eu n-aveam asupra mea decât legitimaţia de marinar şi carnetul de salarii de la agenţie. După câteva ore, jandarmii în loc să plece, aşa cum speram eu, mai primiră întărituri. Era clar că nu pot pătrunde în oraş. Şi nici de plecat nu puteam. A trebuit să aştept până ce se înnoptase de-a binelea, să pot dispărea fără să fiu observat. Îmi părea rău că n-am luat şi eu drumul cizmarului. Eram convins că acesta e undeva întins într-un aşternut alb şi nu se poate mişca de sătul ce e.

Drumul, înapoi spre calea ferată, mi s-a părut nesfârşit de lung. Spre miezul nopţii, obosit mort, m-am aşezat sub un pom şi eram hotărât să consum pâinea rabinului. Pe urmă, după o dilemă de câteva minute am amânat pentru a doua zi, socotind că noaptea, dormind, tot n-o să-mi fie foame. M-am culcat şi am adormit buştean. Am visat că mă aflam pe vapor şi că magaziile erau pline cu mâncăruri alese. Pe urmă, se făcea că eram bucătar şef la un mare restaurant şi gustam din toate mâncărurile.

M-am trezit cu soarele în faţă. Mi-era şi foame şi sete. Totuşi am avut destulă putere să nu deschid batista rabinului. Am hotărât să nu mănânc decât când voi ajunge la calea ferată.

Mergeam încet, cu mâinile în buzunar, pipăind felia de pâine. Cred că trecuse de prânz când am ajuns la locul de unde plecasem cu o zi în urmă. Un timp am mers grăbit, călcând de pe o traversă pe alta, pe urmă, obosit, am început să fac echilibristică pe şina încinsă. Tocmai mă gândeam să mănânc în mers, sau să mă opresc la umbra unui copac, când la orizont apăru un om îmbrăcat în uniforma societăţii de cale ferată. Instinctiv am vrut să mă ascund, dar foamea mă sfătui să nu-i ocolesc. Când omul ajunse la vreo cincizeci de metri de mine, mă întrebă:

— Fugar?

Am clătinat din cap în semn că da.

— Atunci pleacă de aici! Azi-noapte au fost prinşi doi ca dumneata şi au fost împuşcaţi. Unul avea o cămaşă roşie, cadrilată.

„Cizmarul! Ce bine că nu m-am dus cu ei!” începură să-mi tremure picioarele.

— Bine, plec, am reuşit să bâlbâi în cele din urmă. Dar dă-mi ceva de mâncare.

— N-am nimic la mine.

Şi acum mă mir că n-am rupt-o la fugă şi am insistat.

— Te aştept aici. Adu-mi ceva de la canton. N-am mâncat de nu mai ştiu când.

— Nu pot să-ţi aduc. Am doi soldaţi cazaţi în canton. Pleacă dacă nu vrei s-o păţeşti.

Devenisem blazat, nepăsător:

— Atunci spune-mi măcar unde mă aflu.

— Aproape de Esztergom. Dar te sfătuiesc să ocoleşti oraşul. E plin de nemţi. Se evacuează.

Am luat-o spre stânga, unde se întindea păduricea. Îmi venea să plâng de ciudă. Cum să mori la douăzeci de ani, de foame, ca un şobolan!?

Soarele ardea atât de puternic de parcă ar fi fost supărat pe mine. Transpiram şi simţeam cum mă părăsesc puterile. Voiam să mă aşez, să nu mă mai ridic, dar m-am întrebat ironic: „Dacă tot trebuie să mori, de ce să nu mori în umbră?”

Ajuns în pădurice am scos pâinea rabinului din buzunar. La vederea pachetului stomacul mi se zgârci şi am început a înghiţi în sec ca un bolnav de febră. Eram convins că dacă n-aş fi avut pâinea n-aş fi ajuns nici până aici. Cine ştie dacă, împins de foame, nu m-aş fi dus să cer de mâncare soldaţilor şi dacă ei nu m-ar fi împuşcat ca pe cizmar! Nu! N-am voie să mănânc din pâine. Acum felia asta de pâine e singurul lucru care îmi dă încă putere. Trebuie să mă ridic şi să pornesc la drum! N-are niciun rost să-mi pierd vremea! Am pus din nou pacheţelul la loc! Mergând, din când în când îmi pipăiam buzunarul să controlez dacă mai e acolo. Uneori totul mi se părea că e numai un vis şi că, în curând, o să mă trezesc în cabina mea de pe şlep. După câteva ore de mers descopăr la marginea pădurii o fermă. Mă apropii convins că după câteva minute mi se sfârşeşte calvarul. Tocmai vreau să strig când, la umbra pomilor, descopăr câteva camioane militare. Îmi strâng dinţii, pipăi felia de pâine din buzunar şi ocolesc ferma.

Spre seară mă trezesc pe o şosea naţională. Nu-mi păsa de nimic. Acum e totuna. Scot pachetul din buzunar şi vreau să mănânc. Acum nu mai e nicio forţă care să mă poată opri; desfac nodul batistei şi aud din urmă claxonul înfuriat al unei maşini. Un turism. Bag repede pacheţelul în buzunar şi fac semne largi cu mâna. Aş vrea să opresc maşina. Într-adevăr maşina se opreşte în apropierea mea.

La volan descopăr un soldat neamţ. Na, numai asta mi-a mai trebuit.

Mă apropii liniştit de maşină. Spre mirarea mea, nu-mi mai e teamă.

— Sunt marinar de la D.D.S.G. – spun, şi-i arăt legitimaţia de marinar. Vreau să mă duc la Pesta.

Îmi face semn să urc.

Stând lângă şofer un timp uit de foame. Pe urmă stomacul începe să se agite iarăşi. Totuşi rabd vitejeşte. Soldatul nu trebuie să vadă că mi-e foame. S-ar putea să intre la bănuieli. Mă forţez să nu adorm.

Au apărut zorile când am ajuns la Budapesta. În centrul oraşului spun că vreau să cobor. Şoferul opreşte maşina.

Îi mulţumesc şi pornesc înspre casă. Mi-e ruşine să scot pâinea în mijlocul străzii. Nu ştiu de ce, dar am impresia că un om flămând e mult mai bătător la ochi decât unul sătul. Pipăi felia de pâine din buzunar şi-n gând îi mulţumesc rabinului. În fond el m-a salvat. Cine ştie ce aş fi făcut dacă n-aş fi avut felia asta de pâine! Aproape de casă mă opreşte o patrulă militară. Simt cum îmi năvăleşte sângele în obraz. Tac ca să nu bâlbâi.

— Legitimaţia! îmi porunceşte un plutonier gras.

Scot legitimaţia de marinar şi i-o întind:

— Matroz.

Plutonierul răsfoieşte legitimaţia germană, pe urmă se întoarce către ceilalţi din patrulă:

— Dă-l dracului, e neamţ.

Bine că nu i-am vorbit până acum. Îl salut scurt, nemţeşte.

Acasă, la întrebările nevestei, nu mai am putere să-i răspund. Cad pe o canapea dar nu pot să adorm. Mirosul de mâncare îmi gâdilă nările. Îmi aduc aminte de pâinea evreului. Scot pacheţelul din buzunar şi-l desfac zâmbind:

— Uite, asta m-a salvat…

— Batista asta murdară? Ce ai în ea?…

— O felie de pâine.

Deodată, camera începe să se învârtească cu mine.

Nu mai disting nimic, decât bucăţica de scândură care cade din batistă.

— Îţi mulţumesc, rabinule!

ÎN B O U-V A G O N

Stăteam de trei zile într-un vagon de marfă cu nevasta şi cu fiul meu. Stăteam aşezat pe un geamantan de nuiele cu bărbia lăsată în palmă. De multe ori treceau ore în şir fără să scot un cuvânt. Din când în când numai, aruncam câte o privire spre nevasta mea, o femeie firavă, cu ochi verzi, care-şi privea copilul învelit într-un veston militar, cenuşiu.

Copilul, înţărcat cu câteva zile în urmă, sleit de foame, dormea mai tot timpul. Era atât de palid, încât buzele lui mici, roşii, păreau date cu ruj.

În primele două zile, fusesem încă agitat, revoltat, pe urmă, m-am liniştit. M-am împăcat cu mine. Nu mai tresăream decât la huruitul asurzitor al avioanelor care treceau deasupra vagonului sau la exploziile înfundate ale bombelor.

Vagonuf* în care m-am cuibărit era tras pe o linie moartă. Ca prin miracol a rămas întreg, nestrivit. Locuinţă tot nu aveam, aşa că îmi era totuna unde locuiesc; şi, pe deasupra, stând în vagon, aveam şi şansa să părăsesc oraşul. Evadasem cu vreo patru săptămâni în urmă dintr-un vagon plin cu deportaţi şi eram slab ca un ţâr. Nici măcar nevastă-mea nu m-a recunoscut când am apărut în uşa adăpostului: m-a privit mirată, ca pe un străin, apoi a continuat să-şi legene copilul. Numai când şi-a auzit strigat numele, atunci a tresărit.

A început să plângă.

După trei zile de aşteptare nu-mi mai aduceam aminte cine a spus că toate vagoanele de pe liniile moarte vor fi duse în România. De fapt asta nici nu mai avea importanţă. Atunci însă, când am auzit ştirea, mi-am adunat boarfele, le-am înghesuit în două geamantane de nuiele şi m-am mutat în primul vagon întreg. Doream foarte mult să părăsesc Budapesta: luptele de stradă mi s-au părut mai groaznice decât zilele din lagăr: chiar şi pe

front mi se părea mai bine: acolo cel puţin cunoşteai direcţia de unde trage duşmanul, puteai să te fereşti. Într-un oraş asediat însă, unde pentru fiecare trotuar, casă sau etaj se încaieră oameni înarmaţi până în dinţi, nu ştii cum să te aperi, unde să te ascunzi: gloanţele străbat spaţiile aiurea, şrapnelele muşcă din ziduri, grenadele explodează la fiecare pas şi, ce e mai îngrozitor, peste tot te înconjoară morţii.

Morţii nu mă impresionau, am văzut destui. Dar cei din Budapesta erau nişte morţi ciudaţi: mai toţi dezbrăcaţi încă înainte de a se răci: refugiaţii şi locuitorii oraşului asediat aveau haine puţine, subţiri. Şi altă soluţie de procurat haine nu era. Numai soldaţii împuşcaţi peste noapte nu puteau fi dezbrăcaţi: erau înţepeniţi de multe ori în poziţii caraghioase, aşa cum îi găsea moartea.

De trei zile de când mi-am instalat familia în vagon, niciun semn nu mi-a dat să înţeleg că vom pleca în curând; pe tot păienjenişul liniilor nu se vedea nicio locomotivă. Poate de aceea stăteam încruntat şi nu tresăream decât când uşile vagonului se dădeau în lături. În uşa vagonului apăreau civili. Aceştia erau în căutare de alimente. Mai toţi erau îmbrăcaţi ciudat, încotoşmănaţi în şaluri, în pături. Unii nu căutau numai alimente, ci şi mijloace de locomoţie. Aceştia îmi puneau fel de fel de întrebări:

— Unde pleacă vagonul acesta?

Le răspundeam fără să mă uit la ei:

— Nu ştiu.

— Atunci de ce te-ai urcat?

— Pentru că vreau să plec…

— Unde?

— Oriunde.

Cei care nu mă credeau pe cuvânt îmi răspundeau în aceiaşi termeni:

— Va să zică, oriunde… Păi tocmai acolo vreau să plec şi eu.

Se instalau şi ei în vagon şi aşteptau răbdători, cuminţi câteva ore; apoi, plictisiţi şi nemulţumiţi de tăcerea mea, plecau. Alţii, mai agresivi, îmi cereau

socoteală pentru timpul pierdut, ca şi cum eu aş fi fost vinovat că nu cunoşteam perfect mersul trenurilor. Neavând ce face, plecau şi ei. Pe urmă totul începea aidoma: veneau alţii, stăteau câtva timp şi plecau înjurând. Numai eu şi familia mea stăteam neclintiţi în vagon, aşteptând să se întâmple ceva. Cel mai neimpresionat de tot ce se petrecea în jur era copilul: dacă nu dormea îşi privea mâinile şi râdea.

Mi-era milă de el.

Nevasta mea vorbea foarte rar: stătea nemişcată, privea undeva în podea, poate crăpăturile scândurilor şi, foarte rar, o „fta. Îl priveam umerii firavi, părul nepieptănat şi o cusătură desfăcută la gulerul paltonului. Uneori îmi era ciudă că nu ştiam la ce se gândeşte. Am întrebat-o de câteva ori:

— La ce te gândeşti?

— La noi, mă gândesc că poate n-ar trebui să te urmez...

— De ce 1

— Am impresia că-ţi sunt povară. Şi acum de când suntem trei nu e numai o impresie.

— Vrei să ne certăm?

— Nu. Dar tu m-ai întrebat şi eu sunt sinceră. Nu crezi că totuşi ar fi mai bine să cobor?

— Nu.

În cea de-a patra zi, în zori, se auziră zgomote neobişnuite: şuierat de locomotive şi comenzi scurte. Pe urmă nu trecură decât câteva minute şi vagonul se puse în mişcare. Atât de mult am aşteptat această clipă, încât, împlinindu-se, şi-a pierdut întreaga ei măreţie.

Vagonul se legăna încet, ritmic: osiile neunse plângeau metalic, şi, fără niciun rost, îmi adusei aminte de o poezie învăţată la şcoală:

Iar noi pe lângă manta stână, De mult uitarăm jocul.

De fiecare dată, când se oprea trenul, sau încetinea numai, se urcau în vagon fel de fel de oameni: dezertori, îmbrăcaţi pe jumătate civil, pe jumătate ostăşeşte, evrei în uniforme vărgate, eliberaţi din diferite lagăre, negustori

ocazionali care se duceau în provincie să-şi schimbe hainele pentru alimente.

În apropierea unui canton se urcă în vagon o femeie în vârstă, care în loc de palton se învelise cu o plapumă galbenă. La mijloc era încinsă cu o centură militară nemţească, de pe catarama căreia cineva rosese cu un vârf ascuţit inscripţia „Got mit uns”. Bătrâna se instală în mijlocul vagonului şi intră în vorbă cu toţi; era bine informată de mersul evenimentelor de pe front, de situaţia alimentară din nord şi din sud, de cazurile de ciumă şi tifos apărute în regiune. Avea gură spartă: înjura mai rău ca un birjar, în patru limbi, şi era nemulţumită de viteza trenului, de frig şi de lipsa de tutun.

După un timp, când i se păru că sfârşise toate subiectele de discuţie, scoase de sub plapumă o cască militară şi dintr-un buzunar ştiut numai de ea o sticlă cu apă şi un pacheţel mic cu sare. Cei din vagon îi urmăreau toate mişcările. Bătrâna scoase de undeva o bucăţică de sârmă, se căţăra pe un geamantan şi fixă capătul sârmei de tavanul vagonului.

Un muncitor de la căile ferate, un om cu coşuri pe faţă şi cu pleoapele umflate, roşii, o întreabă:

— Vrei să te spânzuri, mătuşă?

— Fac ce vreau.

— Asta e drept. Dar e mult mai comod să te arunci din tren şi să ne scuteşti şi pe noi de spectacol.

Bătrâna nu-i mai dădu nicio atenţie: spre uimirea tuturor legă casca de capătul celălalt al sârmei, ca pe un ceaun, apoi adună aşchiile din vagon şi făcu foc.

— Face supă, constată cineva admirativ.

Bătrâna clătină din cap:

— Supă de chimion. Păcat că n-am usturoi.

Muncitorul de la căile ferate intră din nou în vorbă:

— Da făină pentru rântaş ai?

— Am.

— Da untură?

— Am.

— Atunci fă-ţi supa şi taci.

Cei din vagon începură să râdă.

Femeia îi înjură pe toţi şi nu se linişti decât atunci când muncitorul o apucă de plapumă şi o ameninţă că o aruncă din vagon dacă mai scoate o vorbă.

După o linişte de câteva minute se trezi fiul meu şi începu să plângă. Concertul dură o jumătate de oră. Un dezertor, care până atunci se arătase foarte calm, din cauza nervilor îşi muşca unghiile şi se congestiona la faţă. De câteva ori vru să se ridice, să spună ceva, dar, probabil din cauza figurii mele grave, n-avu curajul. Pe urmă, se resemnă şi se măcină de unul singur.

Între timp se fierse şi supa bătrânei. Ea, fără prea multe ceremonii, începu să soarbă din zeamă. Ceilalţi, care până atunci o priviră numai curioşi, începură s-o invidieze. Bătrâna nu se sinchisi de nimeni. Supa ce nu o putu consuma, i-o întinse nevesti-mii.

— Na, bea şi dumneata.

Nevasta îmi căută privirile, ca şi cum ar fi vrut să-mi ceară aprobarea. Apoi luă casca cu supă din mâna bătrânei. De undeva apăru şi o lingură.

Zeama îi plăcu şi copilului.

— Tu nu vrei să mănânci? mă întrebă soţia după un timp.

— Nu.

— Ţi-ar face bine. Eşti aşa de slăbit.

— Am spus că nu-mi trebuie!

Ea nu mai insistă. Numai după ce dădu casca înapoi se întoarse din nou spre mine:

— Vezi, dacă n-aş fi fost eu, ai fi putut să mănânci tu. Degeaba te uiţi la mine: ştiu că-ţi sunt povară!

N-a lipsit mult ca să-i răspund, da. Şi ca ceilalţi să nu vadă neînţelegerea dintre noi, am început o discuţie cu un individ cu mâna bandajată:

— Rănit?

— Aş, răspunde plictisit individul. Ce-s tâmpit?! Să mă duc pe front să mă omoare? Mi-am tăiat degetele cu securea. Am fost reformat.

— După câte ştiu, automutilarea se pedepseşte foarte

aspru.

— Numai dacă se află. Mi-am făcut o injecţie de novocainã, să nu am dureri, şi mi-am ciopârţit degetele. La comisie am spus că am găsit un stilou care a explodat.

Se însera: peste câmpiile pline cu tancuri arse, cu tranşee inundate şi peste rănile deschise, rotunde ale pământului, coborau tăcerile.

— Hai să ne culcăm, spuse cineva şi închise uşa vagonului.

Nevasta mea se trase mai aproape de mine:

— Am mâncat prea multă supă. Am lapte.

N-am ştiut ce să-i răspund. Ea continuă:

— Mă dor sânii.

M-am întors spre ea şi am ridicat neputincios din umeri. Ea nu văzu nimic din gestul acesta, în vagon era întuneric beznă. Mai târziu, am vrut să-i spun că „n-ar fi trebuit să înţărcăm copilul”, dar mi-am dat seama că această constatare n-ar fi ajutat-o cu nimic. Ea nu mi s-a mai plâns de dureri decât noaptea târziu când au adormit ceilalţi. Am mângâiat-o pe păr, dar nu i-am spus niciun cuvânt. Plângea încet cu sughiţuri. Avea sânii umflaţi, gata-gata să plesnească. Dimineaţa, am sfătuit-o să dea copilului să sugă.

— Am încercat. Nu vrea.

M-am uitat cu ură spre copil. Acesta clipea nepăsător arătându-şi gingiile ude; abia vizibil, îi apăruse un dinte foarte alb.

Mai târziu, nevastă-mea nu mai putu suporta durerile, începu să plângă şi-şi blestema zilele.

Nu ştiam cum s-o ajut. Cel mai simplu ar fi fost dacă aş fi putut să-i sug sânii. Şi dacă am fi fost numai noi în vagon, nici n-aş mai fi stat pe gânduri. Aşa însă, cu martori, nu-mi venea la îndemână. Începu să-mi pară rău că i-am lăsat pe ceilalţi să se urce în vagon. Ar fi trebuit să călătorim cu uşile închise.

Muncitorul cu pleoapele umflate îşi răsuci o ţigară groasă şi începu să povestească mutilatului:

— Noi aveam adăpostul sub gara-depozit. Adăpost?…

Vorba vine… O pivniţă ca toate pivniţele, cu o uşă groasă de brad. Am stat acolo închişi ca şoarecii… Patru zile… Atunci a observat cineva că au fost avariate ţevile instalaţiei de apă. Am vrut să deschidem uşa, dar ea era umflată de apă. Când am reuşit s-o spargem, apa se ridicase deja la înălţimea genunchilor. Dacă totul s-ar fi petrecut noaptea, ne-am fi umflat ca bureţii.

Spre prânz, trenul se opri în faţa unei gări bombardate. L-am rugat pe povestitor să aibă grijă de copil şi am făcut semn nevesti-mii să coboare. Dar spre nemulţumirea mea, nici în clădirea bombardată a gării nu puteam fi singuri. O mulţime de oameni, încărcaţi cu boccele, circulau printre ruine. Unii dintre ei aveau arme şi purtau banderola albă la braţ cu inscripţii cu litere latine şi chirilice: garda civilă. Însemna că pe aici viaţa începea să se normalizeze. Nu ştiam numele gării unde ne aflam şi, deşi am fost curios să-l aflu, ca să mă pot orienta cât drum mai am de parcurs până în ţară nu m-am interesat la nimeni. N-aş fi vrut ca pentru o singură întrebare, eventual, să fiu nevoit să răspund la zece. Mai ales, că la unele: cine sunt, de unde vin, unde mă duc, n-aş fi vrut, şi nici n-aş fi putut să răspund.

Am cutreierat dărâmăturile în căutarea unui loc ferit şi, în cele din urmă, găsirăm două ziduri destul de înalte în spatele cărora puteam să ne ascundem. Cele două ziduri cu urme de instalaţii de telegraf păreau foştii pereţi ai biroului de mişcare. Bomba care distrusese încăperea dărâmase tavanul şi peretele principal. Numai unde schijele n-au muşcat din pereţi se mai puteau vedea urme de tencuială.

În unghiul zidurilor rămase în picioare, o altă bombă a burghiat podeaua, lăsând golul întunecat al pivniţei să-şi caşte gura spre cer.

Nevastă-mea, ameţită de dureri, se rezemă de zidul ciuruit. De sus, o cărămidă desprinsă din zid se prăbuşi la picioarele noastre. Prea mult timp n-aveam: trenul putea să pornească în fiecare clipă. M-am apropiat de nevastă-mea şi i-am descheiat bluza: pielea ei albă catifelată era

atât de întinsă, încât părea străvezie.

— Nu mă mai doare, îmi spuse ea după un timp. Uşurată închise ochii şi se rezemă de zid.

Tocmai voiam să-i închei nasturii bluzei, când, pe peretele din faţă, până atunci scăldat într-o lumină părelnică, apărură umbre ciudate care se conturau din ce în ce mai precis. Am privit încordat peretele. După un timp am desluşit câteva capete şi ţeava unei puşti. Nu mai era nicio îndoială: în timp ce eram aplecat asupra nevesti-mii, am fost înconjuraţi de oameni. Le auzeam vocile, şi paşii se apropiau. N-am avut curajul să mă întorc: oare ce-or fi crezând oamenii?… E război. Mulţi îşi varsă sângele, mor prin tranşee, şi aici, în acest colţ de gară, un bărbat suge sânii unei femei!… Or să înţeleagă ei dacă le explic? Dar poate că nici nu vor să înţeleagă… Şi apoi, în aceste vremuri tulburi, oamenii întâi trag şi numai după aceea pun întrebări. Asta e legea luptelor de stradă! Din sumedenia de îndoieli şi întrebări nerostite una singură mi se preciză concret. M-am întors brusc: omul cu arma întinsă spre mine avea ochi cenuşii. În spatele lui stăteau zeci de oameni înarmaţi cu pietre. Nu mai era nicio scăpare. Ba da. Una singură. Gaura din podea. O fi adâncă?… Ştiam că fiecare clipă pierdută mă putea costa viaţa. M-am aruncat în gol. În aceeaşi clipă am auzit o împuşcătură, apoi încă una… Saltul mi s-a părut o veşnicie, pe urmă se sfârşi brusc. Şi, înainte încă de a-mi fi restabilit echilibrul, instinctiv m-am aruncat într-o parte. La timp. O rafală muşcă turbat din pardoseala de cărămizi a pivniţei. Înnebunit de spaimă am început să mă târăsc prin întuneric. M-am lovit de o ladă, m-am zgâriat pe faţă, pe mână, dar m-am târât mai departe. Călcâiul stâng mă durea îngrozitor. Exact acolo unde pe vremuri îmi intrase un cui ruginit. Şi atunci avusesem dureri cumplite. Când mi-am scos cuiul, un prieten mi-a învelit călcâiul cu o hartă, ruptă dintr-un atlas geografic. Pe urmă, mulţi ani la rând, de câte ori vedeam o hartă îmi aduceam aminte de călcâi. Târându-mă, am început să simt dureri şi în gleznă. În spate am auzit un zgomot înfundat. A mai sărit cineva în

pivniţă! Cu gândul la urmăritori, am uitat de călcâi. Mă strecuram printre l & zi şi scaune rupte ca un şobolan. Mă obişnuisem şi cu întunericul: puteam distinge lucrurile, contururile urmăritorilor.

Nu ştiam ce să fac. Un lucru însă îmi era clar. Dacă rămân în pivniţă voi fi împuşcat. Lângă o fereastră sfârtecată de un obuz, am descoperit patru soldaţi morţi. Unguri. Unul dintre ei avea pe faţă o cască de fier, ca şi cum s-ar fi acoperit să-şi ferească ochii de lumina care se furişa prin deschizătură. Am împins morţii la o parte să-mi fac loc să mă pot înghesui în deschizătură. Lumina puternică a zilei mă orbi. Mi-am frecat ochii, apoi m-am uitat în jur: în apropiere, trântiţi pe grămezi de moloz dormeau câţiva cetăţeni. Unul se trezi şi mă privi mirat. Nu i-am dat nicio atenţie. Am început să alerg către casele din apropierea gării. Am auzit câteva împuşcături, dar nu mi-am mai întors privirile. Goneam trăgându-mi piciorul rănit şi gâfâiam ca o locomotivă. Aş fi dat un an din viaţă, dacă n-aş fi fost urmărit şi dacă m-aş fi putut aşeza liniştit să mă odihnesc.

Călcâiul mă durea îngrozitor, dar am continuat să alerg. Trecătorii, miraţi, se întorceau după mine. Cu tot zgomotul străzii, distingeam clar paşii urmăritorilor. M-am furişat pe prima stradă lăturalnică. Prima casă era bombardată. M-am strecurat printre dărâmături. Am ajuns într-o curte plină cu piese demontate de auto. Sar peste un gard. Aud fâşiitul unei stofe îşi pardesiul îmi flutură în urmă ca două aripi negre. O gospodină cu un lighean în mână mă vede, se sperie; scapă ligheanul, îşi face cruce şi strigă după ajutor. Mă pomenesc iarăşi în stradă. Ocolesc după primul colţ. Un om se sperie de mine şi începe să alerge înaintea mea. După viteza lui îmi dădui seama că abia îmi mai târâi picioarele. Încă un minut-două şi o să fiu ajuns. Numai de nu m-ar durea piciorul! Mă părăsesc puterile; cu un ultim efort mă arunc sub o poartă. Se aud împuşcături. În faţa porţii unde m-am ascuns, trec gonacii. Probabil îl urmăresc pe individul speriat de mine. Pe urmă se face linişte.

Nu ştiu cât timp a trecut aşa fără să mă gândesc la ceva. O oră, două? Ţignalul unei locomotive de la gară mă face să tresar. Stupid, privesc pavajul gangului. E pietruit cu pietre de râu, mici, cenuşii. Pe urmă, prin crăpăturile porţii mă uit în stradă: văd o casă, doi arbuşti fără crengi şi un cer neverosimil de străveziu. Pe cer, un nor mic, scămos, trece ca o barcă. Oare cât timp o fi trecut?... Ce s-o fi întâmplat cu nevastă-mea? Au împuşcat-o? La acest gând tot sângele îmi năvăli în tâmple. Am fugit şi am lăsat-o pe ea drept ţintă. Da, au tras de două ori. Încerc să mi-o închipui rănită, dar nu reuşesc. Mereu o văd stând dreaptă, cu bluza desfăcută aşa cum am lăsat-o în faţa armelor. Pe urmă îmi amintesc de copil... Poate a plecat şi trenul şi n-am să-l mai văd niciodată.

Mă ridic. Abia îmi pot târî piciorul rănit. Nu-mi pasă dacă voi fi sau nu recunoscut de urmăritori. Acum nu mai mă interesează decât vagonul de marfă în care dormea fiul meu pe un geamantan de nuiele.

La gară era linişte... ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Oamenii, obosiţi de alergătură, dormeau pe grămezile de moloz, aşteptând sosirile sau plecările trenurilor. M-am dus de-a dreptul la zidurile arse ale fostului birou de mişcare. Câţiva gură-cască povesteau despre un sadic care a supt sânii unei femei şi care a fost împuşcat undeva în oraş.

— Între timp – povesti un individ fără să-şi ascundă admiraţia – tipul şi-a schimbat hainele. Fugise într-un pardesiu ca al dumitale – arătă spre mine – şi când l-am văzut mort, era îmbrăcat într-un costum cenuşiu.

Va să zică, individul care s-a speriat de mine a fost împuşcat. Spre mirarea mea, n-am simţit nicio remu>care.

— Şi cu femeia ce s-a întâmplat? am întrebat pe un ton plictisit, ca şi cum întrebarea ar fi fost pusă numai ca să treacă timpul.

— Au dus-o la depozit, să descarce vagoane. Să muncească, curva dracului!

Cu un calm prefăcut am pornit peste linii. Aş fi vrut să alerg, să fiu cât mai devreme lângă vagon, dar m-am

stăpânit; mi-am săltat piciorul rănit peste şine ajutându-mă cu mâna.

Muncitorul cu faţa plină de coşuri, căruia i-am încredinţat copilul, mă zări încă de departe şi începu să-mi facă semne cu mâna:

— Ai vrut să laşi copilul pe capul nostru, hai?!

— Nu.

— Lasă că ştiu eu! Aşa sunt tinerii în ziua de azi. Fac copii şi-i lasă pe drumuri. Soţia unde e?

— Mă duc după ea.

— Nu, nu. Nu mai pleci fără copil!

Am luat copilul şi am pornit în căutarea nevesti-mii. Pe drum copilul se trpgi, îşi scoase mâinile de sub pături şi începu să le agite cu multă importanţă. Mi s-a părut că e bucuros: ce ştie omuleţul ăsta?…

Pe nevastă-mea am descoperit-o în apropierea unor magazii, încărcând linte într-un vagon. I-am făcut semn. Ea începu să plângă. Am încercat s-o liniştesc:

— Taci, nu plânge ca o proastă! Coboară! M-am apropiat de vagon, dar un individ înarmat îmi tăie calea. I-am arătat copilul, dar acesta ridică neputincios din umeri în semn că nu poate să facă nimic. I s-au predat patruzeci de oameni să încarce linte. Trebuia să termine munca până seara, altfel oraşul rămâne fără hrană.

— Dar dacă te urci dumneata în locul ei, e altceva. Poate să coboare.

M-am căţărat cu greu în vagon. Adică un om, un număr. Nimic mai mult. La fel ca şi vitele. Indiferent de numele, de profesia, de credinţa lor. Patruzeci de oameni. Oare eu al câtelea sunt? Primul?… Ultimul?… Poate numai unul, oarecare, din cei patruzeci… Ca lintele de pe lopata asta. Descoperii o bucată de cocean. În care sac va fi aruncat coceanul? Şi când se va distribui lintea, a cui va fi mâna care îl va arunca la gunoi? O mână de femeie, de fată?… blondă, roşcată? E totuna. Pentru că până la urmă fata va deveni femeie, va avea copii, va muri, şi eu, unul din cei patruzeci, n-o voi cunoaşte niciodată… M-am întristat la acest gând. Mi-am îndreptat şalele şi în clipa

aceea o descoperii pe nevastă-mea tot în apropierea vagonului. Nu voia să plece.

— Du-te. am încercat s-o lămuresc. Urcă-te în vagon ca să nu ne pierdem lucrurile. Vin şi eu curând.

Boabele de linte erau uscate şi sunau ca nişte mărgele de metal.

Începu să se întunece.

Gândurile îmi hoinăreau aiurea, prin locurile pe unde am trăit, pe unde am trecut: cele mai frumoase amurguri le-am văzut la Famagusta în Cipru. Acolo totul se întuneca: până şi frunza de măslin. Devenea brună şi-şi schimba parcă şi aroma: te îmbăta.

Un ţignal ascuţit de locomotivă mă făcu să tresar. Mă uit peste linii: locomotiva din faţa vagonului unde erau instalaţi ai mei scotea aburi pe nări. Zgomotul sec al tampoanelor se repetă ca un ecou. Cu o singură smuci tură roţile se puseră în mişcare.

Departe, la uşa vagonului, o zării pe nevastă-mea.

Cât de neputincios poate fi un om! Dacă aş coborî acum, aş mai putea să prind ultimele vagoane. Căutai santinela din priviri. Nu, nu se putea face nimic. E aici prin apropiere. Totuşi nu există o altă soluţie: sar din vagon şi alerg din toate puterile în urma trenului.

CERUL ÎNCEPE LA ETAJUL III

Nevastă-mea nu este o femeie geloasă. Dimpotrivă: e o fire veselă, optimistă, care-şi investeşte în oricine cel mai preţios capital al ei: încrederea. Şi, bineînţeles, în special în mine. Desigur, asta nu înseamnă că spusele mele sunt citate din catehism, dar sunt luate ca bune şi nesupuse unui control. Totuşi, uneori, foarte rar, mă priveşte bănuitoare, devine morocănoasă şi atunci ştiu că s-a molipsit şi ea de boala îndoielii. Nu-mi face scene, nu plânge, se încruntă numai şi devine tăcută ca o statuie de porţelan. Eu niciodată n-o îmbunez: gelozia nu se vindecă decât cu un singur medicament şi acest medicament este timpul. Cu trecerea timpului, bănuielile se tocesc, suspiciunile se destramă şi nemulţumirile se uită.

Desigur, cel mai bine ar fi dacă nu i-aş crea motive de

bănuială, dar, din păcate, nu sunt uşă de biserică: uneori drumurile mele se prelungesc până noaptea târziu, alteori mă duc să cumpăr o carte şi a doua zi dau o telegramă-fulger că „întâmplător am nimerit la Cluj”. Spre norocul meu, sunt scuzat din oficiu: mă documentez.

Am mărturisit cele de mai sus pentru că în urmă cu câteva zile am găsit-o pe nevastă-mea plângând, deşi ştiam precis că n-a murit nimeni în familie, fiul meu n-a primit notele de sfârşit de an, iar eu n-am comis nimic care să fi meritat lacrimi.

Am întrebat-o de ce plânge. În loc de răspuns, mi-a întins o scrisoare sosită de la Bratislava. După rotunjimea literelor de pe plic, imediat mi-am dat seama că expeditorul era o femeie.

Scrisoarea era deschisă. Am citit-o cu o prefăcută indiferenţă, pentru că ştiam că nevastă-mea îmi urmăreşte fiecare expresie. Îmi amintesc, perfect, n-am tresărit, deşi cele câteva rânduri aşternute pe hârtie nu erau de loc obişnuite. Le redau mai jos:

„*Dragă Franttşek*.

Iartă-mă că te numesc aşa, dar sunt nespus de fericită. Intervenţia doctorului a fost rodnică, totul s-a rezolvat cu bine.

Te sărut de mii de ori.

L în d a”.

De obicei după lectura unei asemenea scrisori, vorbele sunt de prisos. Ce ar mai fi de adăugat, sau de lămurit? Poate numai identitatea personajelor, sau amănuntele care se întrezăresc printre rânduri.

Pe Linda o cunoşteam bine, niciodată n-am aşteptat de la ea o asemenea scrisoare. Am ridicat ochii spre nevastă-mea; stătea nemişcată, cu ochii aţintiţi asupra mea. Nu părea zdrobită, ci mai degrabă tristă.

De obicei nu mint: asta şi dintr-un respect faţă de mine însumi.

Am întrebat-o dacă vrea să-i povestesc despre relaţiile mele cu Linda. N-a vrut să mă asculte şi au trebuit să treacă vreo două zile până când curiozitatea i-a învins

mândria şi m-a rugat să-i povestesc despre fata din Bratislava.

— Dar pe scurt, a insistat ea, apoi a adăugat să nu povestesc nimic din ceea ce n-ar fi demn de mine.

Ca s-o previn că e vorba de o povestire mai lungă, i-am cerut o cafea mare şi am scos telefonul din priză… Ea nu avea nicio altă treabă. Mi-a adus cafeaua şi s-a aşezat în faţa mea, răbdătoare, dar, după cum mi s-a părut mie, fără să fi fost convinsă că am să-i spun totul”.

Un timp am privit aburii ce se înălţau din ceştile de bachelită, broderia colorată a feţei de masă şi unghiile mici, lăcuite, ale nevesti-mii. Ea stătea cu spatele spre fereastră, aşa că faţa îi era învăluită într-o umbră uniformă ciudată, ce-i spălăcea trăsăturile feţei. Nu aveam chef de vorbă şi apoi şi disecarea relaţiilor mele cu Linda mi se părea un sacrilegiu asemănător cu un concert de tuse al unor spectatori gripaţi la o reprezentaţie de balet. Dar nu mai puteam da înapoi. Am început să vorbesc încet, încercând în acelaşi timp să descifrez trăsăturile feţei nevesti-mii învăluite în umbra aceea uniformă, ciudată.

— Pe Linda am cunoscut-o anul trecut la Bratislava. Ştii, atunci când am fost invitat la editura „Slavia”.

— Până acum n-ai amintit niciodată de ea.

— Nu. Dar tu ştii că despre foarte multe lucruri nu ţi-am vorbit încă. De altfel, tu niciodată n-ai insistat.

— Bine. Povesteşte-mi mai departe.

Acest „povesteşte-mi mai departe” suna ca un „hai, dă-i drumul”, sau poate şi mai vulgar. Am continuat totuşi, pe acelaşi ton, monoton, plictisit.

— Într-o zi am fost invitat să particip la o şezătoare literară. Am vorbit eu. Am povestit despre începuturile mele literare, cu ce ocazie am vizitat prima oară oraşul gazdă şi cum m-am familiarizat ulterior cu Bratislava. A fost o atmosferă plăcută.

— Vorbeşte-mi despre Linda.

— Îndată. Spuneam, a fost o atmosferă plăcută. La şezătoare au fost invitaţi o mulţime de studenţi şi studente. Dar eu cred că ei au venit mai mult pentru dansul ce se

anunţase după şezătoare.

— Nu te îndepărtezi de la subiect?

— Nu. După şezătoare au apărut câţiva muzicanţi şi studenţii au cărat scaunele în încăperile alăturate. Cineva m-a rugat să rămân la dans. Tot nu aveam ce face. Când am văzut însă cum se bălăbănesc tinerii, mi-am dat seama că nu aveam ce căuta acolo. Ştii prea bine că nu mă pricep cine ştie ce în acest domeniu. În clipa când mă pregăteam să părăsesc sala de dans, s-a apropiat de mine o fată, s-a prezentat şi mi-a spus ceva. N-am înţeles prea multe din cele spuse de ea. Vorbea o germană neaoşă şi a trebuit să mă sforţez s-o înţeleg. În cele din urmă am priceput că se numeşte Linda şi că e studentă undeva, la Facultatea de filologie.

— Aşa tam-nisam, a venit la tine?

— Da. Aşa tam-nisam. Pe urmă m-a întrebat de ce vreau să plec. Mi-era ruşine să-i spun că nu cunosc dansurile moderne şi am născocit ceva ad-hoc, despre tinereţe, despre…

— Înţeleg… despre tinereţe.

— Da. Dacă îmi dai câteva clipe de răgaz, îmi voi aminti de tot ce i-am spus, în orice caz, cam aşa ceva: Uite, dragă fată, da, chiar aceşti termeni, „dragă fată”, uită-te la tânărul acela de lângă oglindă, i-am arătat un tânăr care-şi aranja cravata în faţa oglinzii. Vezi, pentru el e important cum îi stă nodul cravatei şi pentru nimic în lume nu şi-ar permite un cârlionţ rebel aninat pe frunte. Celălalt, acela de la orchestră – am arătat spre un alt student – vezi, îşi şterge palmele de turul pantalonilor. Că doamne-fereşte să descopere o fată că îi asudă palmele! Pentru aceştia din sală nimic nu este mai important decât dansul, decât clipa prezentă. Pentru ei, acum, dansul are ceva evlavios ca o rugăciune de seară pentru un pensionar. Eu, din păcate, dragă fată, nu mai pot aprecia aceste satisfacţii imense pe care numai vârsta ţi le poate oferi. Eu nu mă mai pieptăn, înţelegi? Din păcate, eu nu mai cunosc valoarea pantalonilor proaspăt călcaţi.

Fata m-a privit atât de mirată, de parcă atunci, în

clipa aceea, cu personal aş fi elaborat teoria relativităţii. Mi-a spus:

— Îmi pare rău că plecaţi. Am venit numai pentru dumneavoastră. Am ţinut foarte mult să vă cunosc.

Am avut impresia că exagerează.

— Ori tu exagerezi.

— Nu. Acum nu fac literatură. Am întrebat-o dacă înainte de a fi intrat în sală a auzit vreodată de mine.

— Da, mi-a răspuns. Desigur că da. După nume vă cunosc chiar foarte bine. Aşa-i că numele dumneavoastră e un pseudonim?

Întrebarea ei avea ceva din acele întrebări banale, de rigoare, când vrei să legi cu tot dinadinsul o discuţie. Poate îţi mai aminteşti de felul cum ne-am cunoscut noi. Ţi-am spus că te cunosc de undeva. Tu te-ai mirat şi m-ai întrebat de unde? N-am ştiut ce să-ţi răspund, m-am fâstâcit, dar în orice caz mi-am atins scopul. Te-am cunoscut şi am plecat împreună ca doi prieteni vechi. Îţi aminteşti?

— Da, dar nu ştiu ce legătură are paranteza asta cu Linda. Poate ţi-ai dat seama că a vrut să te „acosteze” şi ai respins-o.

— Nu. I-am răspuns foarte corect. Aşa: „Uite, dragă fată. Numele pe care îl folosesc acum e numele meu dintotdeauna”. Am făcut şi o mică ironie. „Şi după câte ştiu şi cum reiese din acte, de multe generaţii nu s-a mai produs. nicio schimbare de nume în familia mea”.

— Păcat. Eu am fost convinsă că numele dumneavoastră e un pseudonim. Dacă doriţi neapărat să plecaţi, îmi daţi voie să vă însoţesc?

— Să mă însoţeşti? De ce?... Ştii, dragă fată, aş fi preferat să rămân singur cu mine. Nu ştiu de ce, veselia ăstora din sală mă întristează puţin. Nu e o tristeţe răutăcioasă, dar totuşi tristeţe. Vreau să mă duc să mă îmbăt.

Fata m-a privit mirată, apoi m-a rugat să-i dau voie să mă însoţească.

Nevastă-mea a clătinat din cap, cu înţelegere, cu puţină îngăduinţă voită. Probabil nu i-am părut destul de

convingător.

— Şi a insistat chiar atât de mult să te însoţească?

— Da. A ţinut mult la asta. Mi-a spus că vrea să vadă cum arată un scriitor beat.

Atunci am privit-o pentru prima oară cu atenţie: avea faţa rotundă, cu ten închis, măsliniu. Posibil totuşi să nu fi fost măslinie, ci numai bronzată. Părul negru, cârlionţat, tuns băieţeşte, îi dădea un aer sportiv, de animal tânăr, sănătos. Culoarea ochilor nu i-am putut-o defini nici atunci şi nici mai târziu.

— Adică a fost şi mai târziu.

— Da. La lumina lămpii păreau căprui. Dar când îi ţinea întredeschişi, aş fi putut jura că sunt negri. Purta o rochie vărgată, lipită de trup. În general, era nostimă, sau poate chiar şi mai mult. Într-un cuvânt, era o femeie după care merită să întorci capul pe stradă. Am părăsit sala de dans împreună. Era o seară răcoroasă, cu cer senin şi cu foarte multe stele. Carul mic părea agăţat de turnul ascuţit al unei biserici gotice. După câţiva paşi, m-a întrebat dacă îi dau voie să mă ţină de braţ.

— Văd că te apropii de problemă.

— Oarecum. Spun oarecum, gândindu-mă la ceea ce te aştepţi tu. Mergeam braţ la braţ şi-i simţeam căldurai trupului. De câteva ori am privit-o cu coada ochiului: în lumina colorată a reclamelor de neon, faţa îi devenise transparentă, ireală. Din cauza rochiei strâmte, făcea paşi mici. A trebuit să mă acomodez după paşii ei. Purta pantofi cu tocuri înalte, dar chiar şi aşa abia îmi ajungea până la umăr. Am întrebat-o câţi ani are. Mi-a spus optsprezece, dar părea ceva mai mult. Era împlinită.

— Adică, femeie în toată regula.

— Da. Se poate spune şi acest lucru, dacă aprecierea „femeie în toată regula” păstrează curăţenia cuvenită. Nu ştiam ce să mai fac cu ea.

— Mai înainte ai spus că ai plecat să te îmbeţi…

— Da… Asta aş fi vrut să fac, dar nu aveam destui bani la mine. Numai nişte mărunţiş, vreo patru sau cinci coroane, atât cât mi-ar fi ajuns pentru o maşină de piaţă să

mă duc până la hotel.

— Va să zică, ai dus-o la hotel?

— Nu. N-am dus-o la hotel. Am hoinărit un timp pe străzi fără ţintă şi fără să fi vorbit. În cele din urmă ea m-a întrebat dacă am renunţat la ideea beţiei sau sunt numai în perioada căutării restaurantului. I-am răspuns fără ocol că a intervenit ceva foarte important în hotărârea mea luată cu un sfert de oră în urmă, şi anume, lipsa de bani. Probabil a crezut că mi-era ruşine să mă îmbăt faţă de ea sau că pur şi simplu m-am lăudat cu alcoolismul. Când am convins-o că într-adevăr nu aveam bani, s-a oprit şi a căutat în poşetă. Din păcate nu avea bani la ea.

— Şi ai fi fost în stare să te îmbeţi cu banii unei studente?

— Cred gă da. Ţi-am spus că eram destul de trist, ca să fac şi mojicia asta. Am hotărât să ne plimbăm. Oraşul părea încremenit. Puţinii trecători erau grăbiţi, numai noi doi păşeam încet ca unii fără treabă. Carul mic era tot agăţat de turnul bisericii gotice şi eu vorbeam despre un mai ştiu ce. Nişte fleacuri, fără importanţă. Aveam tot timpul impresia că ea aşteaptă de la mine cuvinte de duh, lucruri deştepte, iar eu nu eram în stare să-i spun decât banalităţi. Cred că trecuseră vreo treizeci de minute de când eram împreună, când m-a întrebat dacă ştiu că există în Bratislava o casă, unde sub poartă, pe o placă de marmură, este gravat şi numele meu. Adică numele meu slovacizat: Frantişek Munteanu. (Trebuie ştiut că în general în Cehoslovacia numele patrioţilor care au căzut pentru eliberarea patriei sunt gravate pe plăci de marmură, care sunt fixate sub porţile unde au locuit eroii respectivi).

— Placa cu numele dumneavoastră este pe strada Ştefani, a continuat ea.

— Pe strada Ştefani, numărul 22, nu-i aşa?

— De unde ştiţi? s-a mirat ea. Crezuse probabil că îmi spune o noutate, sau în orice caz că îmi serveşte o surpriză.

— Ştiu, fată dragă, i-am răspuns, râzând. Ştiu pentru

că Frantişek Munteanu care a murit în strada Ştefani 22 sunt chiar eu.

Nu mai trebuie să-ţi spun cu ce ochi m-a privit. Probabil a crezut că sunt smintit, sau în orice caz ceva asemănător, pentru că şi-a smuls braţul şi s-a dat cu un pas îndărăt. Am continuat să zâmbesc şi am rugat-o să mă ducă în strada Ştefani 22. De fapt, nu trebuia să mă conducă ea. Cunoşteam drumul destul de bine. Pe vremuri, în timpul războiului, l-am bătut de multe ori.

Casa din strada Ştefani 22 e o clădire înaltă, veche, în formă de cazarmă. Sub poartă era într-adevăr o placă de marmură şi pe placă numele meu: Frantişek Munteanu. Sub numele meu încă două nume gravate: Otocar Stolar şi Jiří Silivacek. Acolo, sub poartă, mi-am dat seama că sunt un om norocos. Pentru că, în fond, lucrurile s-ar fi putut aranja şi în felul în care era gravată placa de marmură: adică să nu mai fi fost în viaţă, ci să fi fost doar un nume, o amintire şi nimic mai mult. Un nume gravat pe o placă de marmură în faţa căreia, uneori, portarul, atunci când deschide poarta unor întârziaţi, să facă eventual o mică plecăciune. Atât. Probabil că am fost emoţionat, pentru că Linda m-a strâns de braţ şi m-a tras deoparte:

— La ce vă gândiţi, domnule Frantişek?

— La ce?… N-aş putea să-ţi răspund, fată dragă. Lin singur lucru ştiu însă: tare aş vrea să mă îmbăt!

Şi într-adevăr eram cuprins de o senzaţie ciudată, cred, asemănătoare cu aceea a omului flămând care adulmecă mirosul unei fripturi. Niciodată până atunci n-am dorit atât de mult o înghiţitură de alcool. Linda m-a prins de braţ şi m-a întrebat dacă îmi place vinul de coacăze.

— Orice mi-ar plăcea acum, fată dragă. Orice, numai să conţină cât mai mult alcool.

— Atunci vă invit la mine acasă… Mai am două sticle. Vă rog să nu mă refuzaţi…

— Bine, fată dragă, dar ce o să spună părinţii că te întorci acasă cu un om străin şi-l serveşti cu vin?

— N-am părinţi. Locuiesc singură. Vă rog să nu mă refuzaţi. Cred că am descifrat în vocea ei mai mult decât o

simplă invitaţie. M-am învoit.

— M-aş fi mirat să fi respins tu o asemenea invitaţie.

— Da. În general nu sunt omul care respinge invitaţiile. I-am spus să plecăm. Spre mirarea mea, ea arătă spre scări.

— Locuiesc aici, mi-a spus. La etajul III.

— În casa asta, la etajul III? E ciudat. Locuieşti tocmai acolo de unde începe cerul.

— Nu înţeleg.

— Mai mult, am mai fost în casa asta. Am fost la etajul III. De fapt, am vrut să urc la etajul IV, dar etajul IV nu mai era. Fusese distrus de o bombă. Venisem să caut un doctor.

— Tu nu l-ai găsit, în schimb, aşa cum reiese din scrisoare, ea l-a găsit şi… „intervenţia lui a fost rodnică”.

Am trecut peste ironia nevesti-mii, în schimb n-am mai povestit cele întâmplate cu detalii, ca până atunci. I-am descris în câteva fraze vizita mea la Linda. Şi adevărul e că povestea scrisorii a început abia din clipa aceea.

Am urcat la etajul III. Linda locuia într-o garsonieră modest mobilată, dar aranjată cu gust. Peste tot, pe dulap, pe noptiere, pe scaune, prin colţuri erau aruncate caiete şi cărţi de şcoală. În bibliotecă am descoperit şi o carte a mea, tradusă în nemţeşte: Ciocârlia. Mi-a spus că a citit-o. N-am vrut să-i cer părerea, dar nici n-aş fi avut timp. Linda m-a poftit într-un fotoliu, mi-a adus sticla de vin. Apoi, cu oarecare ştrengărie voită, s-a aşezat în faţa mea, pe covor. Probabil a vrut să creeze o atmosferă intimă, familiară. M-a servit cu nişte ţigări cehe tari, asemănătoare cu „Naţionalele” noastre şi mi-a turnat vin. Vinul era amărui, cu un buchet serios. Trebuie să mărturisesc că la vinuri mă pricep: ca tărie aducea cu vinurile moldoveneşti de patru-cinci ani, ţinute în butoaie mici. După primul pahar, mi-am dat seama că am să mă îmbăt. Într-un fel, doream acest lucru: şi pentru placa de marmură de sub poartă, şi pentru că Linda începuse să-mi placă. Am descoperit că nu numai faţa îi era măslinie, ci şi umerii. O dată, când s-a aplecat spre mine să-şi aprindă ţigara, prin deschizătura rochiei

strâmte i-am văzut conturul sânilor: erau mici, împliniţi. Sub rochie purta furou. Poate şi acest amănunt m-a îndemnat să mai beau un pahar. Era o vizită foarte ciudată. Stăteam amândoi tăcuţi, uitându-ne unul la celălalt. Vorbesc destul de prost nemţeşte, dar nu acesta era motivul că nu puteam lega o conversaţie. Ce-aş fi putut să-i spun: în afară de placa de marmură de sub poartă, nu aveam nimic comun. Odată chiar, m-am sculat să plec. Linda m-a privit uimită şi m-a întrebat dacă nu mă simt bine la ea.

— Ba da, fată! i-am răspuns, şi intenţionat sm omis cuvântul dragă. Mă simt bine aici, dar ştii, e ciudat. Nu te cunosc, nu ştiu cine eşti şi stau cu tine, ca şi cum ne-am fi întâlnit de mii de ori. Dacă rămân, nu garantez că n-am săpţi mângâi umerii. Te-aş ruga, dacă într-adevăr mai doreşti să rămân, să te scoli de pe covor şi să te aşezi pe scaun.

Linda şi-a aranjat un scaun chiar în faţa mea. Într-un fel eram mai aproape decât înainte, totuşi într-o poziţie mai puţin intimă.

— Sunteţi mai mulţumit dacă stau pe scaun?

— Da.

Adevărul era că eram mai nemulţumit. Stăteam faţă în faţă, tăcuţi, şi nu-mi venea nimic interesant în minte. Ar fi trebuit, ca scriitor, să fiu spiritual, s-o distrez. Ea, probabil, şi-a dat seama de încurcătura mea şi a început să zâmbească.

— Nu e nevoie să-mi spuneţi neapărat ceva. Gazda sunt eu, eu sunt datoare să vă distrez. Dar mi-e teamă că vă plictisesc.

— Nu, fată.

— De ce nu-mi spuneţi „fată dragă”?

— Pentru că am impresia că „fată dragă” e ca şi cum ţi-aş mângâia umerii.

— Văd că vă obsedează umerii mei. Vreţi să-mi schimb rochia?

— Nu, fată dragă. Dimpotrivă, adică e foarte bine aşa. Mai toarnă-mi un pahar de vin.

Din stradă, prin perdeaua subţire ca de borangic, răzbătea o lumină pestriţă, estompată. Uneori, dacă tăceam, în afară de tic-tacul unui ceasornic deşteptător se mai auzeau, tot din stradă, claxoanele maşinilor şi de undeva, din apropiere, frânturi dintr-un cântec slovac fredonat de o voce groasă de bariton.

Fata îmi căuta tot timpul privirile: poate întâmplător, poate dintr-o joacă copilărească. Nu ştiu. Să sfărâm liniştea am întrebat-o:

— Desigur, atunci când ai venit să mă cauţi, ai avut un scop. N-ai vrea să-mi spui ce?

— Ba da. V-am spus, la început am crezut că numele dumneavoastră e un pseudonim. Dacă ar fi fost aşa, aş fi vrut să vă pun câteva întrebări. Pe urmă, când am aflat că nu e un pseudonim m-am întristat puţin. Spun puţin pentru că… pentru că m-am simţit bine alături de dumneavoastră.

— Asta e un fel de mărturisire.

— Sau mult mai puţin: sinceritate.

— Spune-mi, Linda, nu te superi dacă am să te rog să te aşezi înapoi pe covor?

— Nu. Pe urmă a început să zâmbească. Vedeţi că aranjamentul meu s-a dovedit mai bun!

Despre ce aranjament era vorba nu ştiam precis. Putea fi vorba şi despre felul cum stăteam în cameră şi despre aranjamentul întregii seri. Adevărul e că n-am avut mult timp ca să mă pot dumiri. De pe scaun îi vedeam umerii bronzaţi şi am avut impresia că Linda era convinsă că de aceea am poftit-o să se aşeze înapoi pe covor. Ea de altfel a şi făcut un mic gest, poate involuntar, de apărare. Şi-a strâns pumnii deasupra deschizăturii rochiei şi şi-a rezemat bărbia în piept.

Ca să destram impresia acelui moment, m-am aşezat şi eu pe covor. Dar mult prea aproape de ea. Poate nepermis de aproape. Îi simţeam aroma părului şi a pielii. Felul în care zâmbea avea ceva provocator. M-am aplecat spre ea şi am sărutat-o pe umăr. Nu s-a retras. A tresărit numai.

— Sunteţi un străin, dar sunteţi la fel cu toţi bărbaţii

de aici.

— Asta e un reproş?

— Da! Un reproş, mie. Un fel de autocritică. La început, acolo în sala de dans, când v-am văzut, am fost convinsă că sunteţi un om timid. Asta mi-a plăcut foarte mult. Şi dorinţa de a vă îmbăta mi s-a părut tot o eschivare de om timid. De aceea am insistat să vă însoţesc. Abia sub poartă, când am urcat scările, m-am gândit pentru prima oară că o să mă înţelegeţi greşit. Dar n-am mai vrut să dau îndărăt.

M-am ridicat de pe covor şi m-am simţit îngrozitor de prost. Am întins mâna după pahar: paharul era gol. În clipa aceea mi-am dat seama că de fapt nici nu mai doream să beau. Mi-am retras mâna şi am avut impresia că sunt foarte caraghios. Linda rămăsese mai departe pe covor, aproape de picioarele mele.

— Vreţi să vă mai torn?

— Da.

Am băut încă un pahar de vin, pe urmă m-am lăsat în genunchi, i-am cuprins umerii şi am privit-o în ochi.

— De fapt, nu sunteţi un om timid.

Fără niciun rost a început să râdă. Avea dinţi mari, albi. Probabil arătam ca un caraghios. Să-mi recapăt siguranţa de sine, m-am aplecat spre ea şi am sărutat-o. Surprinsă, Linda abia avu timp să-şi încleşteze dinţii într-o strânsoare încăpăţânată.

În oglinda lustrului unei uşi de dulap, amândoi eram spălăciţi şi diformi.

— Ţi-e teamă, fată dragă *7*

— Puţin

— Vrei să plec?

— Nu ştiu, dar cred că mi-ar părea rău dacă aţi pleca acum. Spuneţi, nu se poate altfel?

— Nu, fată dragă. Şi pentru că mai înainte ai fost sinceră, am să fiu şi eu sincer. Sunt însurat. Am şi un băiat. Aproape ca ţine de mare. Cred că mai stau două-trei zile la Bratislava. Pe urmă plec. S-ar putea să nu ne mai întâlnim niciodată. Şi niciodată, e foarte mult. Şi uşor îmi va fi

numai mie. Mie, pentru că eu într-un fel sunt un hoinar, înţelegi? Gândeşte-te bine.

— Vă rog să nu mai vorbiţi despre asta.

— Atunci, totuşi am să plec.

— Nu. Nu mai vreau să dau îndărăt. Şi cred că e mai bine că sunteţi străin. S-ar putea ca după aceea să nu vreau să vă mai privesc niciodată în ochi. Da, mai bine aşa. Vă rog să rămâneţi. Şi acum, întoarceţi-vă.

M-am întors cu faţa spre perete. Am auzit clar fâşâitul unui fermoar, apoi alunecarea rochiei pe piele. Tot sângele mi-a năvălit în tâmple. Priveam peretele cu încăpăţânare. Era un perete aproape văruit. Şi la văruit mă pricep. Un timp am lucrat ca zugrav. La înălţimea comutatorului, era o fotografie înrămată. Ca să nu mă gândesc la Linda, am început să cercetez fotografia. Dar nu m-am putut concentra îndeajuns: am auzit copcile jartierelor, apoi zgomotul pantofilor azvârliţi pe covor. Fotografia era veche, făcută cu mulţi ani în urmă, în sepia: reprezenta un bărbat tuns în cap. Un bărbat între două vârste, cu două cute adânci şi ochi mici, somnoroşi. Unde l-am mai văzut pe acest bărbat?

— Într-adevăr, aveţi un băiat atât de mare ca mine?

— Da, Linda.

— Seamănă cu dumneavoastră?

— Cred că da.

— Nu-i aşa că viaţa e foarte ciudată?

— Filosofezi, Linda.

— Nu. Aşa-i că sunt o fată proastă?

— Nu, Linda.

— Vă rog să stingeţi lumina.

Mecanic, m-am apropiat de comutator. L-am răsucit şi în întunericul care m-a învăluit, n-am auzit decât paşii ei uşori, pe covor, apoi scârţâitul arcurilor dormezei.

M-am apropiat de dormeză. M-am aşezat şi am întins mâinile spre Linda. I-am cuprins umerii, apoi obrajii. Erau umezi.

— Tu plângi, Linda?

— Nu, nu plâng.

— Spune-mi, Linda, cine e bărbatul acela din fotografia de pe perete?

— Tata.

„Două cute adânci în colţul buzelor şi ochi mici, somnoroşi”…

— Spune, cum te numeşti tu?

— E atât de important acum?

— Da. Cum te cheamă?

— Linda.

— Celălalt nume.

— Hoffmann.

Am aprins lampa de pe noptieră. Era dezvelită până la brâu. Sânii, mici, împliniţi, îi tremurau. Am învelit-o. Am privit-o atent şi am descoperit şi pe faţa ei cele două cute adânci. Da, şi ochii îi erau mici şi puţin somnoroşi.

— De ce aţi aprins lampa? Pentru că sunt evreică?

I-am tras două palme. N-a plâns, m-a privit uimită, apoi şi-a ascuns faţa în pernă.

— Îmbracă-te. M-am sculat de pe dormeză şi m-am întors cu faţa spre fotografie. Îmbracă-te am spus!

Am statntemişcat până când am auzit din nou copcile jartierelor, alunecarea rochiei pe piele şi fâşâitul fermoarului.

— Eşti gata?

— Da. Şi vă rog să plecaţi imediat.

— Nu, fată dragă, acum eu am să stabilesc până când rămân. Va să zică, eşti fata lui Hoffmann Armin.

— Da. De unde îl cunoaşteţi pe tata?

— În casa asta l-am cunoscut. Şi pe tine te-am cunoscut. Pe atunci, aveai în braţe un ursuleţ jerpelit. Îi lipsea un ochi. Da, acum îmi amintesc perfect. Era un ursuleţ cu păr galben. Îl mai ai?

— Niciodată n-am avut un ursuleţ.

— Nu-ţi mai aminteşti, fată dragă! mai toarnă-mi un pahar cu vin, şi aşază-te pe covor. Da, şi poţi să-ţi ştergi şi lacrimile. Nu trebuie să plângi.

— Sunteţi un om foarte ciudat.

Nevastă-mea nu părea convinsă de afirmaţia ei:

— Şi numai atât s-a găsit să-ţi spună, că eşti ciudat?

— Da.

— Şi atunci de ce ţi-a scris despre doctor?

— Ascultă-mă, şi te rog nu mă mai întrerupe. În Bratislava am fost pentru prima oară în patruzeci şi trei. Pe atunci era un oraş cenuşiu, trist. Era zilnic bombardat. Eu eram marinar şi transportam pe un şlep 90 de vagoane de proiectile. Nu era uşor să fii marinar pe atunci.

— Ceea ce îmi spui e legat de scrisoarea Lindei?

— Da. Din douăzeci de şlepuri care porneau din Insbruck sau de la Viena, ajungeau până la destinaţie, în Bulgaria, patru sau cinci. Celelalte erau ori bombardate, ori săreau în aer din cauza minelor. Spuneam, aveam în şlep 90 de vagoane de proiectile şi am primit ordin să opresc pentru demagnetizare la Bratislava. Eu nu trebuia să fiu de faţă la această operaţie. Am primit o permisie de 24 de ore. Cum era şi normal, am plecat în oraş să mă îmbăt. Era singurul lucru ce-l puteam face. Bani aveam berechet. În afară de salariu, primeam prime şi la tonaj, şi la kilometru. Funcţionarii slovaci din port mi-au întocmit un certificat de circulaţie liberă în oraş, cu numele meu slovak: Frantişek. Cu banii şi cu legitimaţia în buzunar am cutreierat toate cârciumile din port, pe urmă, aducându-mi aminte că atacurile aeriene se concentrau de obicei asupra portului, am continuat colindarea cârciumilor din centrul oraşului. Pe la şase seara eram beat mort. Aşa m-a găsit o patrulă germană. Soldaţii mi-au cerut legitimaţia de liberă circulaţie, apoi m-au întrebat unde stau. Am arătat spre o casă alăturată. Nu ştiu de ce mi s-a părut că blocul acela în formă de cazarmă semăna cu un vas. M-au dus în pivniţa casei, la adăpost, şi au întins arma spre primul cetăţean:

— Tu, măi ăla care semeni a jidan, îl cunoşti pe ăsta? – arătau spre mine. Spune că locuieşte aici. E adevărat?

— În cabina de sus, am arătat spre tavan.

Cetăţeanul m-a privit bănuitor şi dându-şi seama că are de a face cu un om beat, a spus da. Pe atunci nu ştiam de ce fusese atât de speriat: era într-adevăr evreu. Se numea Hoffmann Armin şi evadase cu câteva zile în urmă

dintr-un transport dirijat spre Maidanek. Avea şi o fiică de vreo trei sau patru ani, tunsă şi ea cu maşina zero, care se juca într-un colţ cu un ursuleţ jerpelit.

— Linda?

— Da. Linda. Era o fetiţă urâţică, slabă. Ceilalţi oameni din pivniţă, nişte mici burghezi, se temeau de mine ca de dracu'. Numai o singură femeie nu-mi dădea atenţie, o nemţoaică grasă, însărcinată, care se văita de dureri. M-am culcat pe jos, pe nişte covoare persane, proprietatea unor cetăţeni din bloc. Nu ştiu precis cât timp am dormit, ştiu că m-au trezit ţipetele femeii însărcinate. Ţipa atât de groaznic, atât de sfâşietor, încât nu puteam dormi. Aş fi vrut să-i spun să tacă, dar era însărcinată: m-am întors pe partea cealaltă, dar n-am mai putut adormi. Alarma aeriană continua. Un doctor bătrânel, de lângă femeia însărcinată, se ruga de cineva să se ducă la etajul IV să-i aducă un geamantan din cabinetul medical. Cel rugat refuză să se ducă. Dornic să scap de ţipetele femeii, m-am angajat eu. Am urcat scările, dar nu mi-am dat seama că erau şubrede. Simţeam că respir praf de moloz, dar eram atât de beat, încât nu prea ştiam ce fac. La etajul III mi-am dat seama că deasupra mea au răsărit stelele. Am avut impresia că dacă mai fac un pas, am să calc pe nori. M-am şi văzut plimbându-mă pe Calea Laptelui, pe urmă o explozie pe undeva, prin apropiere, m-a trezit. Am coborât în adăpost, şi am spus celor de acolo că în casa asta cerul începe la etajul III. Erau convinşi că sunt beat, şi m-au lăsat în pace. S-a dus bătrânelul după geamantanul lui, dar s-a întors imediat, anunţând că etajul IV nu mai există.

Femeia însărcinată ţipa: era cu câteva minute înainte de naştere. Am vrut să mă duc după medic, dar s-au împotrivit cu toţii, pe motivul că sunt beat şi n-am să mă mai întorc niciodată. Alegerea a căzut pe Hoffmann Armin. El însă n-avea legitimaţie. I-am dat-o pe a mea. Cu legitimaţia în buzunar şi cu inima în dinţi, a părăsit adăpostul. Nu s-a mai întors niciodată. L-am găsit a doua zi împuşcat în faţa casei. Avea tot pieptul ciuruit de gloanţe. Ţinea în mână o servietă plină cu instrumente medicale şi

rezemat de el se afla un cartonaş cu un text scris cu litere roşii:

AŞA PĂŢESC CEI CE FURĂ ÎN TIMPUL ALARMELOR AERIENE

Eu am fost arestat de poliţia slovacă şi, la insistenţele mele dus la Comandamentul portului. Acolo am fost identificat şi trimis pe şlep. Mai târziu, după trei luni, când am oprit din nou în Bratislava, m-am dus în strada Ştefani 22, să mă interesez de fetiţa lui Hoffmann. Ea fusese ridicată de Crucea Roşie şi trimisă într-o colonie de copii orfani. Asta e povestea Lindei.

— Şi atunci ce înseamnă scrisoarea pe care ţi-a trimis-o?

— Încă în seara aceea când am fost la ea, ne-am dus să căutăm pe vechii locatari. Din cei vechi, nu mai era decât doctorul. El îşi amintea perfect de cele întâmplate. L-am rugat să intervină pe lângă sfatul popular să schimbe numele de pe placa de marmură de sub poartă. Intervenţia lui se pare că a fost rodnică. Şi miile de sărutări cred că mi se cuvin. Şi acum, te rog să-mi dai o cafea. Tot mare, dacă se poate. Am să scriu o poveste despre o fată care mi-a plăcut foarte mult.

KILOMETRUL 1314

N-am carnet de însemnări ca ceilalţi colegi de breaslă: socotesc că tot ceea ce pot memora e vrednic de scris. Ceea ce nu pot, să se piardă! Totuşi, ici-colo, ori de câte ori fac rânduială printre hârtiile mele, găsesc şi câte o însemnare. Însemnările mele sunt nişte rebusuri înţelese numai de mine. De exemplu, în dosarul în care le-am adunat, par mai degrabă nişte colecţii de rarităţi decât însemnări de scriitor. Alături de o fotografie (furată de la un fotograf profesionist din Cişmigiu), înfăţişând un artilerist alături de o servitoare de undeva din Trei-Scaune, se găseşte o etichetă de pânză a unei fabrici de confecţii din Bucureşti. Odată, un confrate m-a întrebat de ce ţin eticheta în dosar. I-am povestit despre un om care îşi cosea la toate hainele cumpărate pe puncte câte o etichetă a unei fabrici de confecţii din America, numai pentru ca –

aşa cum mi-a mărturisit el – să se simtă bine. O alta: de astă dată într-adevăr e vorba de o însemnare pe o carte de vizită a unui scriitor (nici numele şi nici adresa de pe cartea de vizită nu sunt importante, ci numărul de telefon: 1.31.45). În clipa când am primit cartea de vizită şi am descifrat numărul de telefon am tresărit. Primele patru cifre mi-au adus aminte de o întâmplare foarte ciudată, petrecută cu mulţi ani în urmă, şi pe care o uitasem de mult. Cred că tuturor li se întâmplă ca un gest, o culoare, o inscripţie sau pur şi simplu un obiect oarecare să declanşeze o amintire şi pe urmă, mirat, să se întrebe: „oare de ce mi-am adus aminte de întâmplarea asta tocmai acum?”

Dar să lăsăm teoriile.

În primăvara lui 43 coboram pe un şlep austriac, spre Belgrad. Avea 90 vagoane de proiectile în pântecul vasului şi Dunărea era minată. Ca de obicei, în perioada acestor coborâri fără remorcher, de pe şlepul dus numai de undele apei liniştite marinarii ştergeau puţină. La Novisad am anunţat Comandamentul portului şi am cerut să mi se dea un marinar. Am precizat că e vorba de un marinar priceput, deoarece lansările fără remorcher cereau manevre complicate, deci oameni iscusiţi, cunoscători ai tuturor tainelor navigaţiei pe Dunăre.

Comandantul portului m-a anunţat că nu are niciun marinar calificat. Am ancorat şi am hotărât să nu părăsesc portul până ce nu voi primi un om. Comandantul speriat (staţionarea unui şlep cu 80 de vagoane de proiectile în rada portului nu era o siguranţă când zilnic erau bombardamente) mi-a trimis pe vas un soldat rezervist de vreo cincizeci de ani.

La îmbarcare l-am întrebat dacă a mai fost marinar.

— Niciodată –, domnule.

— Dar cu ce v-aţi ocupat până acum?

— Am fost vânzător la un magazin de textile.

Am anunţat comandantul că nu plec la drum cu un rezervist care în viaţa lui n-a mai fost pe un vas. După câteva ore de ceartă, comandantul portului mi-a trimis un

rezervist cam de aceeaşi vârstă cu primul. Acesta părea un tip de frizer: avea părul lins şi mâinile albe, cu degete neverosimil de lungi. Nici cel de-al doilea soldat nu fusese până atunci pe vas. N-aveam ce face. Voiam să predau cât mai degrabă încărcătura şlepului ca să scap de coşmarul proiectilelor.

Am ordonat ridicarea ancorei.

Cei doi rezervişti abia au putut smulge ancora din nisipul portului. M-am gândit cu spaimă la cele douăzeci, treizeci de ancorări zilnice, necesare manevrării şlepului. Văzându-i, trebuia să stau tot timpul la timon, să nu ne izbim cumva de maluri. Spre seară, amândoi rezerviştii erau dezbrăcaţi până la brâu şi asudaţi ca doi hamali de port. În toiul muncii am uitat de frică şi eu, şi ei: ne-am scos centurile de salvare şi am cercetat malul cu atenţie, ca să descoperim un loc destul de ascuns avioanelor, unde am putea înnopta. Pe la ora şase ne-a ajuns din urmă o şalupă cu motor a Poliţiei fluviale. Încă de departe ne-a făcut semn să ancorăm. Am aruncat ancora în adânc şi am aşteptat până ce şalupa se lipi de trupul burduhănos al şlepului.

— Aveţi grijă – ne-a transmis un ofiţer tânăr – că între kilometrul 1320 – şi 1302 au fost aruncate mine din avion. Locul n-a fost detectat încă, deoarece nu se ştie dacă minele sunt magnetice, acustice sau acţionate de ceas sau de atingere. Echipele de deminare vor sosi mâine.

— Şi unde înnoptăm?

— În legătură cu această problemă n-am primit nicio dispoziţie.

— N-ai primit nicio dispoziţie, dar noi transportăm proiectile. Nu putem sta în mijlocul Dunării, necamuflaţi. Aici zilnic sunt raiduri aeriene şi noaptea şi mai şi. Înseamnă să murim ca şobolanii.

— Asta e drept. Părerea mea e să încercaţi să treceţi de zona periculoasă. Altă soluţie nu văd. Greble aveţi?

Greble avem.

O clipă m-am gândit să-i rog pe ei să ne remorcheze, grebla să scormonească fundul Dunării, dar tocmai în clipa

aceea porniseră motorul şi mi-am adus aminte de minele acţionate acustic. Asta era de altfel şi motivul pentru care nu eram remorcaţi. Am stat multă vreme privind cum se depărtează şalupa Poliţiei fluviale.

Unul dintre rezervişti, care ascultase toată discuţia, mă privea întrebător. Cu degetele-i neverosimil de lungi, juca nervos pe catarama centurii, ca şi cum ar fi cântat la pian o melodie monotonă numai pe două clape.

— Ce-i aceea greblă, domnule cârmaci?

Am avut impresia că-şi investise toate speranţele în termenul acesta şi acum aşteaptă de la mine o confirmare. I-am arătat spre un drug de fier, lung de vreo trei metri, de care atârnau patru sau cinci odgoane de oţel, despletite.

— Aia e. Se montează de o barcă, odgoanele răscolesc mâlul şi aruncă minele în aer.

— Şi ce se întâmplă cu barca?

— Depinde. Dacă omul care stă în barcă ştie să vâslească, atunci odgoanele sunt întinse şi ating fundul apei la vreo zece – doisprezece metri de barcă. Dacă nu ştie să vâslească, atunci odgoanele atârnă vertical în apă.

— Va să zică dacă sunt întinse nu se întâmplă nimic.

— De obicei nu. Minele aruncate din avion sunt mici. Sunt aruncate din avioane de vânătoare, care îşi pot permite o coborâre până aproape de suprafaţa apei. Spun, totul depinde de vâslaşul din barcă. Dumneata ştii să vâsleşti?

— Nu.

— Colegul dumitale ştie?

— Cred că nici el nu ştie.

— Eu ştiu, dar nu pot părăsi şlepul. Niciunul dintre dumneavoastră nu cunoaşte mânuirea timonului. Şi dacă mă îndepărtez 20 de kilometri de şlep, n-am cum să mă mai întorc.

— Şi dacă nu greblăm?

— E cel puţin de zece ori mai periculos. Minele sunt mici, iar şlepul nostru are o încărcătură mare. Cea mai mică zguduire înseamnă un salt în poalele lui sfântu Patru.

— Da, da. Înţeleg… Şi dacă rămânem pe loc?

— Atunci totul depinde de păcatele noastre.

— Nu înţeleg, domnule cârmaci.

— Dacă avem păcate multe, ajungem în iad. Dacă n-avem păcate, ajungem în rai. De murit, murim însă sigur. Doar ştiţi bine că în fiecare noapte se depun mine sau sunt bombardate vasele de pe Dunăre. În cazul cel mai bun numai mitraliate. Dar pentru noi un glonte mic e la fel de periculos ca şi o bombă mare.

— Înţeleg. Înseamnă că trebuie să greblăm.

— Da. Şi chiar acum… să vină şi tovarăşul dumitale aici!

Rezervistul cu mutră de frizer se duse la pupă să-şi cheme tovarăşul. A trebuit să aştept aproape un sfert de oră până s-au prezentat echipaţi gata de a coborî în barcă.

— Unul trebuie să rămână aici. Un singur om nu poate manevra şlepul.

În ochii amândurora a apărut o scânteiere de speranţă. S-au uitat unul la celălalt, la mine, apoi amândoi şi-au lăsat capul în pământ. Ar fi fost mai uşor să alegi, dacă unul dintre ei ar fi ştiut să tragă la rame sau, măcar, dacă unul ar fi fost tânăr. Oricum aş fi făcut, eu nu puteam părăsi şlepul. Aş fi fost socotit dezertor şi împuşcat pe loc şi, în afară de asta, tocmai pentru că n-aş fi putut să mă întorc înapoi la şlep, i-aş fi expus pe amândoi la moarte sigură.

— Vrea unul dintre dumneavoastră să se prezinte voluntar?

Niciunul nu făcu nici cel mai mic gest care ar fi trădat acest lucru.

— Cum te numeşti dumneata? l-am întrebat pe cel care stătea în stânga mea.

— Toth.

— Câţi ani ai?

— 52.

M «am uitat spre celălalt cu mutră de frizer:

— Şi dumneata cum te numeşti?

— Gali.

— Te duci dumneatai Pregătiţi macaraua pentru

lansarea bărcii.

Fără să mă uit la ei, am pornit spre pupa, la timon. De acolo am urmărit punerea bărcii pe apă, montarea greblei, apoi coborârea în barcă a lui Gali. Toate pregătirile s-au făcut în cea mai perfectă linişte. Nu se auzea decât foşnetul mătăsos al apei şi, uneori, plânsetul metalic al lanţului ancorei.

Gali îşi încinse cordonul de salvare, fixă cele două rame şi porni. La vreo 30 metri de şlep aruncă odgoanele în apă. I-am făcut semn să vâslească. Barca înainta încet, atât cât o duceau valurile.

Gali nu ştia să vâslească de loc. Odgoanele, grele, atârnau vertical în apă şi păreau că au ancorat barca.

Cerul era supărător de albastru.

Am luat jurnalul de bord să-mi fac însemnările. „Joi 27 martie, ora 18 şi 20, kilometrul 1314”. În clipa aceea se auzi o detunătură şi odgoanele, scândurile bărcii, ramele se amestecară cu trupul sfârtecat al lui Gali. Celălalt rezervist îşi făcu o cruce şi rămase pironit locului, de parcă ar fi fost turnat din bronz. L-am strigat, dar nu m-a auzit. A trebuit să mă duc la el, să-l trag de mână şi să-i ordon să ridice ancora.

— Pornim!

Şi-a deschis gura, probabil a vrut să mă întrebe ceva, pe urmă, resemnat, se duse şi execută ordinul.

Eram resemnaţi amândoi şi cerul era la fel de albastru ca mai înainte. Mecanic am întins mâna după cordonul de salvare, pe urmă am renunţat. Aveam 19 ani, un paşaport Nansen în care eram trecut „fără cetăţenie” şi îngrozitor de multe vize.

Departe, duse de cursul încet al Dunării, se mai vedeau bucăţi de scânduri.

Am început lansarea. Cred că niciodată n-am fost mai liniştit ca atunci. Mi se părea că Gali s-a ascuns în sticla cabinei timonului şi mă privea întrebător. Era transparent şi palid, şi aveam tot timpul impresia că ţinteşte cu degetele lui lungi şi neverosimil de albe.

— De ce m-ai trimis tocmai pe mine?

Dacă n-ar fi trebuit să mă exprim în cuvinte, aş fi putut să-i răspund. În clipa când i-am auzit numele, ştiam că-l voi trimite pe el. Acest nume, Gali, foarte frecvent şi foarte banal la un om, ca Popa la noi, în urechile mele avea o rezonanţă, aparte, stranie. Ani de-a rândul m-a urmărit acest nume, la fel ca în copilărie imaginea abstractă şi ciudată a iadului sau a întunericului şi a liniştii din morminte.

La ora 21 şi 5 am ancorat la kilometrul 1302.

Aveam trei sau patru ani, când într-o seară, tata s-a întors beat acasă. A aprins lampa de petrol, şi-a suflecat pantalonii cârpiţi până deasupra genunchilor şi a început să frământe lutul din colţul camerei transformat în atelier. Nu-mi plăcea când tata lucra noaptea. Poate şi pentru că umbra lui se contura imprecis pe pereţii văruiţi în alb şi pentru că… cânta. Nu avea voce, asta o ştia şi el, şi totuşi cânta, vrând parcă să înfrunte destinul. Când lutul era muiat îndeajuns, făcea bulgări mari, nişte bile şi le fixa pe suporturi făcute de el, din scânduri nedate la rindea. De pe perete, din reproducerea în alb-negru a *Gânditorului* lui Michelangelo, II *Pensieroso* privea spectacolul cu o superioritate clasică. „Ce vrea acest nebun zdrenţăros? Să caute sufletul în lut? Tâmpenie! Nu l-a găsit nici Maestrul şi probabil şi legenda biblică, după care omul a fost făcut din pământ, e o născocire halucinantă a unui visător”. Tata, în transă din cauza alcoolului, nu se gândea la toate astea. Voia să insufle viaţă lutului şi cânta fals, punctându-şi cu sughiţuri melodia ştiută numai de el.

Noi, copiii, care dormeam pe jos, pe rumeguş de lemn, toţi patru, unul lângă altul, îl priveam de sub pătură şi ne temeam. Uneori când bilele începeau să semene cu un cap, cu un umăr, eram şi mai îngrijoraţi. Tata râdea, se dădea cu un pas înapoi, îşi contempla creatura: apoi îâdea din nou. Hohotea atât de înfricoşător încât de teamă îmi închideam ochii şi-mi astupam urechile.

Dacă întâmplător unul dintre copii începea să plângă, mama sâsâia să tăcem.

— Linişte, tata lucrează.

m

Acest „tata lucrează”, încă de pe vremea aceea însemna altceva în conştiinţa mea decât lucrul pe care îl făcea mama sau vecinii, tinichigiul Jurj, sau ceilalţi oameni de pe strada Semaforului. Ce anume, nu ştiam precis, dar cuvântul acesta „lucrează” avea ceva evlavios.

În seara aceea, tata, după ce zdrobi cu pumnii faţa născută din lut, îşi şterse mâinile mari, cu sacii umezi cu care era acoperit lutul şi se aşează pe pat, lângă mama.

La început au vorbit încet şi noi, copiii, n-am înţeles nimic.

Am adormit. Mai târziu, nu mai ştiu după cât timp, ne-am trezit când tata a început să strige din toate puterile.

— Va să zică, Gali!

Niciodată n-am înţeles ce se întâmplase în noaptea aceea. Tata a zdrobit-o pe mama în bătăi şi din încăierarea aceea îngrozitoare nu mi-a rămas în ureche decât numele „Gali”, rostit de tata. Spre dimineaţă, tata ne-a scos din casă; afară era încă semiîntuneric şi noi, zgribuliţi, ne-am adunat sub geam ca să vedem ce se întâmplă în casă. Ne era teamă. Tata stătea în genunchi în faţa patului mamei şi plângea. Când plângea era la fel de înfricoşător ca şi atunci când râdea. L-am văzut sărutând mâna mamei şi mi-era milă de amândoi.

Ce se întâmplase?

În capul meu de copil prost nu se închegase niciun răspuns care să mă fi putut linişti. Abia după câteva zile am îndrăznit s-o întreb pe mama ce s-a întâmplat, dar ea m-a mângâiat numai pe cap şi mi-a şters nasul în şorţul ei unsuros.

— Nimic, fiule, nimic. Du-te şi te joacă.

— Eu vreau să ştiu totul.

— Totul e atât de mult, încât nimeni nu poate să-l ştie.

— Nimeni, nimeni, mamă?

— Nimeni, fiule.

— Nici tata?

— Ţi-am spus că nimeni. Poate numai Dumnezeu.

— Dar el în zadar ştie totul. El nu ne spune niciodată nimic. E adevărat că şi Dumnezeu a fost sculptor ca tata?

— Tu întrebi prea multe fiule. Du-te şi te joacă.

Nici mai târziu când am fost înscris la şcoală şi am început să pricep câte ceva din rosturile lumii, n-am aflat nimic despre însemnătatea numelui lui Gali. Ştiam doar atât că, din pricina acestui nume, mama a fost bătută.

Întâmplarea a făcut să nu mai aud multă vreme acel nume. Pentru prima oară mi-a răsunat în urechi din nou, acolo pe şlep, în dreptul kilometrului 1314.

3

Pe mama am revăzut-o abia după război. Ne-am schimbat amândoi: ea încărunţise, ridurile i-au săpat obrajii, iar eu am crescut, m-am făcut bărbat. Am rugat-o să-mi povestească de noaptea aceea, petrecută cu mulţi ani în urmă, când am auzit pentru prima oară rostindu-se numele lui Gali.

— Gali, Gali, da, îmi aduc aminte… Locuiam încă pe strada Semaforului. Dacă vrei, am să-ţi spun totul despre mine.

— Pe atunci mi-ai spus că totul nu se poate afla niciodată.

— Cred că nu te-am minţit nici atunci. Dar de ce te interesează povestea acestui nume? Sau l-ai cunoscut chiar pe el?

— Nu, mamă. Am auzit acest nume undeva pe Dunăre şi mi-am adus aminte de seara aceea.

După câteva clipe de tăcere, mama a început să povestească:

— Tata a fost dentist şi s-a sinucis din dragoste într-o noapte de înviere. Iar mama, bunica ta, a murit după doi ani de la această întâmplare. Eu şi sora mea Olga, pe care tu n-ai cunoscut-o, am fost crescute de o mătuşă severă şi castă. După ora şase nu aveam voie să ieşim pe stradă şi trebuia să ne rugăm înaintea fiecărei mese. Şi dimineaţa, şi la prânz, şi seara. După terminarea claselor primare am

fost înscrise la *Notredame*, unde nu puteam fi vizitate decât o dată pe săptămână, duminica, între orele două şi patru. Cei opt ani petrecuţi la pension s-au săpat adânc în conştiinţa noastră: am devenit dezorientate, proaste…

— Mamă!…

— Nu mă întrerupe. Aşa este. Am devenit dezorientate şi proaste. Singurii bărbaţi pe care i-am văzut în tot acest timp au fost preoţii şi o dată pe an, nişte revizori şcolari, bătrâni şi chei, îmbrăcaţi în redingote uzate, cu mânecile soioase. Cred că dacă am fi tras cu degetul peste chelia lor lucioasă, am fi dat de praf… După bacalaureat, toată clasa, nouă fete, am fost fotografiate. Pozele noastre, din faţă şi din profil, aşa cum am aflat mai târziu, au fost expuse în cataloagele unei agenţii matrimoniale, o instituţie anexă a pensionului. Olga s-a măritat cu un comerciant gras din Italia, iar eu am fost cedată în contul sumei de 25.000 lei unui baron degenerat din Bistriţa, care a amânat căsătoria din cauza unor acte pe care trebuia să şi le procure de undeva din Ungaria.

Am fost însoţită la Bistriţa de o maică cucernică cu faţa uscată şi galbenă. Acolo, în compartimentul acela, în drum spre casa baronului, m-am gândit prima oară la amintirile mele din copilărie. Au fost puţine. Pe cele de demult le-aş fi putut număra pe degetele de la o singură mână: au fost patru. Prima, că tata avea mâna păroasă, a doua era legată de candelabrul de bronz din dormitor, care semăna cu o ancoră, a treia, o servitoare de-a noastră cu un nas lung şi ascuţit ca un creion, care mi-a mâncat frişca de pe cafeaua cu lapte, şi cea de a patra nu mai ştiu care a fost, dar ştiu că, din pricina acesteia am plâns foarte mult. Amintirile de la pension erau multe şi mărunte. Mi-au rămas în minte numai două: prima, când o colegă de bancă a primit o scrisoare cu o fotografie. În puţin timp fotografia devenise cel mai preţios lucru din internat. Ca s-o putem ţine la noi o noapte întreagă sub pernă – mi-l închipuiam înalt, frumos şi puternic – trebuia să ne sacrificăm prăjiturile de duminică. Mi-amintesc că eu n-am mâncat doi ani de zile o prăjitură. Să nu râzi, fiule, de mine…

— Nu râd, mamă.

— Eram la internat. La un internat foarte sever. În cele din urmă nu m-am putut despărţi de fotografie. Am cumpărat-o cu; o Biblie primită la sfârşitul unui an şcolar. A doua amintire din internat era indivizibilă, numai a mea. Odată, într-o sâmbătă după-masă, după baie, am deschis fereastra camerei de baie. Era o zi de vară, caldă, înăbuşitoare. De undeva, dintr-un bloc apropiat cineva îmi proiectă cu o oglindă de buzunar, o pată de soare pe piept. M-am speriat şi am închis repede fereastra. Două zile am fost tulburată. M-am rugat, m-am spovedit, dar în adâncul meu totuşi am fost mândră că am fost văzută de un bărbat. E un sentiment ciudat acesta. Şi acum roşesc dacă îmi aduc aminte. Am fost crescută la călugăriţe…

Baronul din Bistriţa era bătrân şi maniac. Căzuse în alcoolism şi avea dinţi mici şi ascuţiţi ca de şoarece. Când râdea, deasupra dinţilor i se vedeau gingiile roze. În prima zi mi-a povestit nişte întâmplări de-ale lui din Africa, şi eu îl ascultam cu gura căscată. Îmi dovedea spusele cu nişte fotografii care-l reprezentau ca pe un vânător foarte furios. Din cauza unei boli nervoase avea o eczemă pe piciorul stâng. Se scărpina tot timpul şi-şi cerea scuze. Când îşi dezbrăca halatul de casă, gros, croit larg, din urson maron, părea un alt om: slab şi încovoiat, cu umerii numai de cinci degete. Semăna cu un Cristos coborât de pe cruce. În puţinele clipe când rămâneam nesupravegheaţi de maica însoţitoare, se lăsa în genunchi şi-mi făcea declaraţii de dragoste.

— Trebuie să fi fost tare caraghios.

— Da, fiule. Îmi spunea aşa: „Te iubesc. Te iubesc cum iubeşte ciocârlia înaltul cerului, cum nu poate iubi decât un singur om: baron Foldessy”. Baronul Foldessy era el.

— Şi cât timp ai stat acolo?

— Patru zile. A patra zi n-am mai putut răbda. M-am urcat fără bilet într-un tren, şi un controlor mustăcios şi înţelegător m-a dus gratis până la Baia Mare. Pe drum, tot timpul m-a povăţuit să nu mă mai urc în tren fără bilet, că

pot fi arestată. Speriată de aceste sfaturi, la Baia Mare am ocolit clădirea gării şi am colindat o jumătate de zi, aiurea prin oraş. Din cauza unei ploi m-am dus totuşi la gară şi m-am rugat de un frânar să mă ducă până la Arad.

La Arad am umblat mult până m-am putut angaja undeva. N-aveam acte. În cele din urmă l-am cunoscut pe taică-tu. Era sculptor destul de cunoscut, încă nu începuse să bea. M-a angajat ca model şi după două luni m-a luat de nevastă.

— Şi Gali?

— …Gali a apărut mult mai târziu. După şapte sau opt ani. Poate chiar şi mai mult. Eraţi născuţi toţi patru.

Un timp rămase tăcută. Am avut impresia că nu mai vrea să continue. M-am înşelat însă. M-a privit drept în ochi, m-a mângâiat pe cap, ca pe vremuri când umblam încă cu degetul vârât în nas.

— Gali era fiul unui mare fabricant de ciorapi din oraş. Era mereu îmbrăcat elegant, purta pantofi de lac, papion şi cămăşi albe, cu guler tare. A apărut într-o seară de iunie cu încă patru prieteni beţi. Îl căuta pe taică-tu. Avea o voce groasă, ciudată: – Aici locuieşte sculptorul?

— Da, domnule – i-am răspuns – dar nu este acasă. Dacă vreţi să aşteptaţi, poftiţi în atelier. Pe atunci nu vândusem încă atelierul.

— Îl aşteptăm, mi-a răspuns el.

Băieţii erau veseli, cântau cântece studenţeşti, pe latineşte. Până atunci nu văzusem încă oameni atât de veseli. Dintre toţi, Gali mi-a plăcut cel mai mult. Avea ochi albaştri şi nasul drept ca statuile vechi greceşti, şi bărbia ieşită înainte, arogantă. Gali m-a privit şi el, pe Sub sprâncene, şi am fost îngrozitor de emoţionată. Mi-amintesc că mi-a părut rău că nu eram pieptănată ca lumea. Nu ştiu de ce mă temeam că băieţii n-o să-l aştepte pe taică-tu. Mai ales că el începuse să întârzie şi să bea. De câteva ori am intrat în atelier să-i văd ce fac. Gali s-a oprit îndelung în faţa unei statui învelite în cârpe ude şi, plictisit, începu să scoată cârpele. M-a întrebat ce reprezintă statuia. I-am spus: Amanta. Era o statuie

neterminată, începută cu ani în urmă şi era modelată după mine. Când Gali scoase şi ultima cârpă, a rămas înlemnit. Se uita când la statuie, când la mine. Mi-a spus:

— Asta eşti dumneata?

— Da.

— Eşti cea mai frumoasă femeie pe care am văzut-o până acum.

Nimeni nu mi-a spus până atunci cuvinte atât de frumoase. Unul dintre prietenii lui a căzut în genunchi şi, în glumă, a început să-mi facă o declaraţie de dragoste. Gali îl îmbrânci şi-l goni de acolo. Şi asta mi-a plăcut. Nu mai ştiu care dintre băieţi a deschis geamul. Şi în clipa aceea, o rază întârziată de soare se restrânse în sticlă şi proiectă o pată luminoasă tocmai pe pieptul statuii. Am tresărit. Gali a învelit statuia cu cârpe şi eu am ieşit din atelier. Tocmai atunci a venit şi taică-tu. Nu era beat. S-a înţeles cu Gali ca să-i facă un bust.

— Cum, şi-a comandat un bust? De ce?

— Avea nevoie de el ca să facă o farsă de sfârşit de an. Ştii, pe vremea aceea, după doctorat, foştii studenţi se adunau în parcul „Central” şi făceau nişte chefuri de sfârşit de an. Participau la chefurile noilor doctori şi câţiva profesori. Gali voia să instaleze bustul lui în locul nu mai ştiu cărui domnitor. Voia cu tot dinadinsul ca fostul lui profesor să ţină discursul de adio de sub statuia lui. Spunea că era vorba de o farsă studenţească. Din ziua aceea Gali venea zilnic la noi. Stătea două ore nemişcat pe scaun şi tata îl modela. Uneori eram şi eu de faţă. Din clipa când am văzut pata de soare pe statuia modelată după mine, am fost convinsă că Gali era fratele colegei mele de pension, de la care am cumpărat fotografia. Dar n-am avut curajul să-l întreb. O dată, la un an după ce tata îi terminase bustul, m-am întâlnit cu el pe stradă. Noi nu mai aveam atelierul. Ne mutaserăm deja în strada Semaforului. M-a salutat reverenţios şi mi-a spus: „Bună ziua, cea mai frumoasă doamnă din lume”.

L-am întrebat dacă are o soră. Mi-a spus că nu. Mi-a părut rău că nu avea nicio soră. M-a condus o bucată de

dram, apoi în colţul străzii Semaforului, acolo unde nu mai erau lumini, m-a strâns de umeri şi m-a sărutat pe gât. M-am eliberat din strânsoare şi am fugit spre casă. Când din poartă, mi-am întors privirile, l-am văzut tot acolo, în colţul străzii, nemişcat. Toate astea s-au petrecut în seara aceea despre care mi-ai cerut să-ţi povestesc. Asta e tot.

— Şi de ce te-a bătut tata?

— Pentru că în seara aceea i-am spus că l-am înşelat. Abia mai târziu când i-am povestit cum, şi-a cerut iertare. De aia v-a scos pe voi din casă. De atunci nu l-am mai văzut pe Gali. Niciodată. Nici n-am mai auzit de el. Doar în vis îmi reapare, uneori, aşa cum l-am văzut pentru prima oară plimbându-se prin atelierul nostru. Avea un obicei ciudat, să-şi frământe mâinile. Îmi aduc aminte, avea mâini albe, şi degete lungi, neverosimil de lungi… Acum spune-mi şi tu, de ce m-ai întrebat de Gali? Te-ai întâlnit cu el?

— Nu mamă. Eu nici n-am de unde să-l cunosc… Am auzit de un nume asemănător… Lin ostaş care se numea aşa… Lin rezervist… Un rezervist oarecare.

În 57 am făcut o croazieră pe Dunăre în tovărăşia unor scriitori. Cu unul dintre ei m-am împrietenit. Am hotărât să ne mai vedem. Mi-a dat cartea de vizită cu numărul de telefon care mi-a reamintit de kilometrul 1314…

Am pus cartea de vizită în dosarul de însemnări.

MUNTELE ORB

Toamna când cad frunzele, îmi place să cutreier parcurile. Îmi place îndeosebi seara, când oamenii devin mai liniştiţi, mai înţelegători. Atunci îmi caut un loc ferit, o bancă ascunsă, ninsă de frunze şi privesc aiurea, la oameni, la copacii goi. Dacă aş fi poet, aş adăuga că ascult liniştea. Ciudat de melodioasă poate fi o linişte într-un parc: frunzele cad cu un tremur metalic, vântul se gudură de scoarţa zgrunţuroasă a copacilor, săgetările păsărilor din văzduh au un fâlfâit aparte şi până şi paşii trecătorilor întârziaţi completează această linişte.

Nu e niciun paradox: aşa cum culorile curcubeului de pe discul lui Newton formează albuf absolut, tot aşa micile

zgomote ale naturii se contopesc într-o linişte perfectă.

Dar să nu mai scriu pentru plăcerea mea.

Într-o seară, stăteam pe o bancă, într-un parc. Alături de mine mai era un om căruia în gând i-am mulţumit de mai multe ori pentru tăcerea cu care admira parcul pustiit de vântul de septembrie. Trecuse cu mult de miezul nopţii. Tocmai voiam să plec, când tovarăşul meu de bancă se întoarse spre mine:

— E târziu, domnule?

— Da, e târziu.

— E lună sau e întuneric?

„Uite ce vecin şugubăţ am", constat, cu o admiraţie răutăcioasă, şi-i răspund ca atare:

— Dumneata cam ce crezi?

— Eu cred că e lună. Altminteri de ce ai sta dumneata până târziu şi tocmai aici, în acest loc ascuns. Şi apoi nici» vântul nu bate. Înseamnă că nu sunt nori.

Mă uit cu atenţie la vecinul meu: e un om în vârstă cu o faţă lunguiaţă, încadrată de o barbă deasă, căruntă. Între genunchi ţinea un baston vopsit în alb. Tresar. F orb.

Faţă de un infirm, m-am simţit totdeauna în inferioritate. Nu ştiu ce să-i răspund: să-i răspund la întrebare, să-i cer iertare pentru răspunsul meu prost plasat?

Un timp tac, îi privesc profilul: are o frunte bombată şi buze cărnoase. În cele din urmă, îi cer scuze:

— Iertaţi-mă că v-am răspuns aşa… nu ştiam că sunteţi…

— Orb, mă completează el. Nu face nimic, tinere.

Ce ciudat, el e orb şi eu nu văd bine. Doar m-am uitat cu atenţie la el. Poate că nu vede până la cer, o fi miop, sau pur şi simplu întrezăreşte. Îl întreb:

— De unde ştiţi că sunt tânăr?

— După glas. După glas şi după repezeala cu care vorbiţi. Un om în vârstă e mult mai calm.

— Da, da, îl aprob şi iarăşi nu mai ştiu ce să-i spun.

Sunt puţin supărat: până atunci eram convins că sunt spontan, că nu mă fâstâcesc în faţa unei replici

neaşteptate. Am scris doar teatru.

Sus pe cer, luna lunecă uşor, ca o portocală pe mare, dusă de valuri. În fond, cel mai comod ar fi să mă scol, să-l salut şi să plec.

Tocmai mă pregăteam să mă scol, când orbul îşi întoarse faţa spre mine:

— Dimineaţa ai fost vreodată la Predeal?

— Da, domnule, am fost.

— Acum trebuie să fie foarte frumos acolo.

— De unde ştiţi cum e acolo? Sau nu e mult de când aţi pierdut vederea.

— Nu ştiu dacă e mult sau e puţin. Aşa m-am născut.

Trebuie să fie îngrozitor să nu fi văzut niciodată nimic.

De multe ori în copilărie am încercat să dau de urma acestui sentiment. Închideam ochii şi mergeam câţiva metri fără să văd, până mă împiedicam. Ştiam că dacă ţii ochii închişi multă vreme, nu vezi negrul absolut, ci nişte linii şi puncte colorate ciudat într-o perpetuă mişcare nedefinită. Dar mai ştiam că eu aveam noţiunea liniilor şi a punctelor şi în special a culorilor. Un om, însă, care n-a văzut în viaţa lui decât nimicul, trebuie să aibă alte unităţi de comparaţie. Orbul pe care l-am condus în copilărie n-a fost orb din naştere: el definea lucrurile după pipăit, după zgomote, după miros. Un orb din naştere, chiar dacă aude sau chiar dacă pipăie un lucru, nu are cu ce îl asemăna.

Puţin din respect, puţin din curiozitate, am continuat discuţia:

— Cu atât mai mult, de unde ştiţi că frumos la Predeal?

— Aşa mi-au spus oamenii. Mi-au vorbit de munţi. Atât de mult mi-au vorbit de munţi, încât mă frământam şi ziua şi noaptea să mi-i pot închipui. Şi nu reuşeam. Toate celelalte lucruri le cunosc. Chiar şi pe acelea pe care nu le-am putut pipăi. Cum e luna de exemplu. Numai un munte nu-mi pot închipui. M-am dus la Predeal. Am urcat pe munte, dar în zadar.

— Vă explic eu – i-am răspuns, bucuros că în sfârşit îi

pot fi de folos. Un munte e ca o…

— Mulţi mi-au descris munţii până acum, dar fără succes. Am pipăit muşuroaie, cocoaşe şi n-am priceput ce ar putea fi frumos în aşa ceva. Şi totuşi oamenii spun că munţii sunt frumoşi. Trebuie să aibă ceva ce eu nu pot pricepe. Şi-mi pare rău. Zău, crede-mă, tinere, îmi pare rău.

Cu ce aş putea să-l ajut? Cum aş putea să-i explic ce e frumos la un munte? Da, dacă aş reuşi acest lucru m-aş reabilita în faţa mea pentru felul în care i-am răspuns la prima întrebare. De aceea nu m-am dat bătut. Am insistat, l-am invitat la mine, promiţându-i că am să-l fac să înţeleagă frumuseţea unui munte. Eram convins că până acasă am să născocesc ceva. N-am reuşit. În casă, ca să câştig timp, i-am oferit un pahar de vin şi l-am întrebat dacă-i place muzica.

— Foarte mult, mi-a răspuns orbul.

Aveam imprimată pe bandă de magnetofon simfonia a V-a a lui Beethoven. L-am întrebat dacă o cunoaşte. Nu o cunoştea.

După primele acorduri, am văzut că orbul tresare, se încordează şi strânge cu putere mânerul bastonului.

— Uite dragă prietene, aşa arată munţii.

Orbul nu mi-a răspuns decât târziu, după ce a încetat şi ultimul acord al simfoniei.

— Oamenii au dreptate. Munţii sunt foarte frumoşi.

A trecut timp de la această întâmplare. Cu orbul sunt prieten şi azi. Mă vizitează des şi mă roagă să-i arăt munţii.

TAVANUL CU STELE

La marginea Budapestei este un cinematograf muncitoresc cu numele *Atom Barna*. O clădire mică, recent renovată, cu un foaier îngust ca un coridoraş, luminat cu vapori de mercur. Pe vremuri avusese un nume pompos, *ASTORIA*, pictat chiar deasupra intrării pe o tablă dată cu miniu. Cetăţenii mai în vârstă îşi aduc aminte ca zidurile cinematografului roase de igrasie erau mereu acoperite cu afişe mari, colorate, reprezentând pe celebrii călăreţi de

peste ocean, Tom Mix, Ken Maxnard, George O'Brien. Copiii muncitorilor din cartier fluierau şi tropăiau în sală când filmele se rupeau sau se proiectau fără câte o bobină, ca spectacolul să se termine mai repede.

Nu de mult am fost la cinematograful *Aron Barna*. Rula *Valurile Dunării* sincronizat în limba maghiară. În faţa mea stăteau doi cetăţeni şi discutau aprins despre numele recent dat sălii.

— Aron Barna. Cum să-i spui cuiva „Vino cu mine la Aron Barna"?

Dacă n-ar fi început spectacolul poate aş fi intrat în vorbă cu ei: le-aş fi arătat colţul din apropierea scenei unde dormise şi locuise Aron Barna şi aş fi povestit câte ceva despre el. Luminile s-au stins şi în zadar am privit spre tavan să caut spărtura prin care, pe vremuri, vedeam stelele.

*

Lucram de două săptămâni într-un detaşament de muncă, când mi s-a fixat ca sediu cinematograful *Astoria*. Sala de proiecţie fusese bombardată de curând, spectacole nu se mai puteau ţine, astfel că, cei în drept au socotit-o nimerită pentru prizonieri. Colegii mei de detenţiune, marinari români arestaţi după 23 August de către autorităţile maghiare, oameni bănuiţi de ostilitate faţă de regimul fascist, şi câteva rude ale deţinuţilor politici erau foarte revoltaţi de noul dormitor. Tavanul sălii era găurit, zidurile abia se mai ţineau în picioare şi din cauza băncilor montate nu s-au putut instala saltelele. Primul lot de prizonieri care fusese adus cu o noapte înainte ocupase toate lojile şi spaţiul din spatele ecranului. Ceilalţi trebuiau să-şi găsească adăpost printre şirurile de bănci ori pe culoarele foarte circulate. Eu mi-am făcut culcuş aproape în centrul sălii, lângă un bătrânel foarte tăcut şi morocănos. Noaptea îmi trăgeam pătura până peste cap, încercând să mă încălzesc în vreun fel în acel început de decembrie.

Într-un colţ, tavanul găurit de o schijă mai mare era susţinut de un stâlp de protecţie. Îngeraşii de ipsos,

imitaţie vulgară a unui baroc întârziat, erau şi ei înjumătăţiţi şi păreau că s-au adunat în jurul ferestrei făcută de schijă. Fără îndoială, priveau, ca şi noi, gaura cu stele, cerul înalt şi sticlos. Pe pereţii care încadrau deschizătura ecranului rămăseseră câteva afişe vechi, unele rupte, reprezentând picioarele din spate ale unui cal în galop, coapsele unei femei plinuţe, poate Dorothy Lamour, îmbrăcată à la Hawaii şi portretul lui Frankenstein cu tâmplele prinse în şuruburi. Noi, deţinuţii, n-aveam voie să avem arme, instrumente de scris şi bani şi, după tăbliţele rămase de la proprietarii *Astoriei*, era cu desăvârşire interzisă consumarea seminţelor sau orice fel de „manifestare” în timpul reprezentaţiilor.

Vecinul meu, bătrânelul, avea părul tuns scurt, albnisipiu. Era tăcut, retras, nu se înghesuia nici la fântână la spălat şi nici la cazan. De obicei, imediat ce ne întorceam de la lucru se întindea pe duşumea. Nu-mi amintesc să-l fi auzit discutând cu cineva. Dacă era întrebat, răspundea cu câte un scurt „da” sau „nu” şi-şi vedea de treabă. Numai când ploua sau se schimba timpul se văita din cauza unei sciatici, dar şi atunci tăcut, mai mult pentru el. Nu i-am aflat nici numele decât foarte târziu după anchetă, după marea explozie de la Csepel. Dimineaţa era primul la apel şi la lucru îşi îndeplinea cu conştiinciozitate norma prescrisă: dezgropa câte o bombă pe zi.

În timpul alarmelor aeriene stătea nemişcat, îşi dezvelea numai faţa şi privea spre gaura cu stele. Prin gaură, ca într-un megafon, huruitul avioanelor se amplifica, năvălea în sala de spectacol şi, dacă bombele cădeau prin apropiere, se vedeau îngeraşii clătinându-se. Faptul că îl vedeam lângă mine liniştit, calm, îmi dădea şi mie curaj, încercam să par şi eu nepăsător, să mă gândesc la altceva, aiurea. De multe ori îmi propusesem să încerc să-l încadrez pe bătrân într-un mediu social, măcar într-o breaslă. Nu-l vedeam nici frizer, nici chelner, nici muncitor şi nici intelectual. Nu avea mâini fine, dar care dovedeau îngrijire. Ochii, ascunşi adânc în orbite, erau neverosimil

de mici şi n-aveau licărirea ochilor scrutători, curioşi. Păreau mai degrabă obosiţi, stinşi.

În ultimul timp, bombardamentele se ţineau lanţ: dimineaţa eram transportaţi în nişte maşini închise spre zonele unde erau semnalizate bombe neexplodate şi ne apucam de lucru. În afară de câteva santinele nu eram supravegheaţi decât de nişte specialişti pirotehnicieni. Munca nu cerea cine ştie ce pregătire profesională. Trebuia să sapi până ajungeai la metal, apoi trebuia dezgropat cu atenţie culcuşul focosului şi să demontezi, desigur, cu atenţie, mecanismul de contact. Rar de tot se întâmpla vreun „accident” (mortal, fireşte) şi asta de obicei din cauza neatenţiei sau a unui reglaj aparte, nou, necunoscut până atunci. Învăţasem în materie de pirotehnie o sumedenie de lucruri. Ştiam de ce se lansează bombe cu explozie întârziată – ca muncile de salvare de după bombardamente să întârzie cât mai mult – ştiam să deosebesc o bombă englezească de cele americane, s-o ascult, s-o leagăn, să apreciez după unghiul patului înălţimea de la care a fost lansată.

La 7 decembrie am fost treziţi la apel înainte de termen. Când am văzut că nici numărătoarea nu s-a făcut după protocolul programului, ne-am dat seama că se întâmplase ceva foarte grav. Atunci am observat pentru prima oară licăriri în ochii bătrânului. Era atent la tot: la tonul comandanţilor lagărului, la agitaţia santinelelor, şi la comportarea deţinuţilor. Am fost transportaţi în apropierea depozitului de muniţii din Csepel. Era alarmă generală. Noaptea fuseseră aruncate, probabil întâmplător, căci depozitul era secret – îngropat în pământ – câteva bombe cu explozie întârziată. Ca niciodată până atunci am fost însoţiţi şi de specialişti nemţi. Echipa de şoc care lucrase încă de cu noapte la dezgropare era tot acolo, transpirată, obosită. Trebuia să o schimbăm. Acolo, la faţa locului, l-am auzit pe bătrân rostind o frază întreagă, îmi şoptea la ureche să lucrăm încet, să nu salvăm depozitul. Când am rămas singuri în groapă îmi dădu lămuriri:

— Salvarea depozitului ar însemna întârzierea cu cel

puţin încă o săptămână a eliberării oraşului. Văzând că nu-i răspund, continuă: asta înseamnă încă mii şi mii de vieţi. Înţelegi?

Desigur că înţelegeam. Dar nu aveam decât 20 de ani, trăiţi fără bucurii, fără perioada copilăriei. Încă nu văzusem şi nu înţelesesem nimic din viaţă: nu ştiam de ce-i atât de înalt cerul, îl descoperisem prima oară prin gaura cu stele şi aş fi vrut să visez încă mult, cu ochii deschişi, să mă tăvălesc prin zăpadă, să simt mugurii proaspăt plesniţi ai pădurilor. Sapa lovi metalul bombei.

Arătai spre ea:

— Cred că are cel puţin două tone.

Era destul de mare să arunce depozitul în aer.

— Câţi ani ai, puştiule?

— În aprilie aş fi împlinit 20.

— Atunci nici nu ştii cât de frumoasă e viaţa. Zâmbi larg. Atunci a zâmbit pentru prima oară. Avea dinţi mici, îngălbeniţi de nicotină. O cută, ca o paranteză, îi uni nasul. Cuta aceasta aducea a ceva trist, nelămurit.

— Du-te după lopata aia mică. Întârzii cât poţi. În orice caz să nu te întorci înainte de a număra până la 100. M-ai înţeles? Tonul îi devenise poruncitor, bărbătesc. >-M j

— Lopata mică e aici. I-am arătat lopata din spatele lui.

— La 20 de ani toţi oamenii sunt proşti. Dacă îţi spun că lopata nu e aici, atunci nu e aici. Poţi să mă crezi. Eu am mai multă experienţă. Du-te la maşina cu scule.

Am ieşit din groapă şi am semnalizat că totul e în ordine, că trebuie să aduc lopata mică. Am pornit spre maşina cu scule, reglementar, în pas alergător. Număram în gând: 15, 16, 17. Specialiştii, ascunşi după blindajele de oţel, îmi urmăreau goana. 39, 40, 41, 42... Magazionerul de pe camion îmi aruncă lopata. 62, 63, 64... M-am aplecat... o detunătură puternică mă trânti la pământ. Continuam să număr 71, 72, 73... Pe urmă, o zi întreagă nu se auziră decât detunături dinspre depozitul de muniţii şi seara cerul deveni roşu din cauza flăcărilor.

După zece ani a fost reconstruit şi cinematograful

Astoria, iar în 1960 renovat. Firma, de neon roşie, luminează peste cartierul muncitoresc: Cinematograful *Aron Barna*.

TESTAMENTUL

A

În martie 1944 am lucrat ca nituitor la Şantierele Navale Galaţi. Venisem din Capitală numai cu câteva luni în urmă, pentru a restabili o legătură de partid întreruptă din cauza unei căderi neaşteptate. Îmi terminasem misiunea şi aşteptam noile indicaţii de la tovarăşii din Bucureşti. Căutam să fiu cât mai puţin băgat în seamă; pe şantier îmi îndeplineam conştiincios munca, nu mă angajam la niciun fel de discuţii, iar acasă (locuiam în gazdă la o pensionară în apropierea portului) nu invitam pe nimeni. Poate de aceea, eram socotit cel mai bun chiriaş care trecuse vreodată prin cămăruţa aceea de la mansardă.

Inactivitatea mă făcuse ursuz, priveam ore întregi tavanul proaspăt văruit, perdelele croşetate de mână, cu nişte motive stupide de îngeraşi dolofani cu aripi de gâscă, disproporţionat de mari.

Singurul om din Galaţi cu care aş fi putut lua legătura pe linie de partid era un vânzător la o librărie din centrul oraşului. Îmi interzisese însă orice vizită până ce nu va apărea pe stâlpul de telegraf din faţa Căpităniei portului un anunţ cu următorul text: „Dau meditaţii pentru examenul de capacitate. se adresa în str. Bibescu *2*”. În Galaţi nu exista nicio stradă cu un asemenea nume.

Cinci săptămâni a trebuit să aştept apariţia anunţului. Textul era conform înţelegerii: nu aveam nicio îndoială că fusese pus pentru mine. Încă în după-masa aceea m-am dus la librărie. Omul meu era un cetăţean mărunt, cu părul tuns scurt. Lucra la secţia papetărie. I-am cerut două maculatoare. M-a servit corect şi când nu mai aveam nicio speranţă să-mi poată transmite ceva, mi-a şoptit:

— Va trebui să te îmbarci pe un şlep. Apoi cu voce tare: Mai doriţi ceva?

— Două peniţe redis.

Când m-am convins că nu mă poate auzi nimeni, am adăugat:

— Eu nu sunt marinar. N-am fost niciodată pe Dunăre.

— Poftim două peniţe redis. Te duci la agenţia NFR. la botmanul Pascu, şi-i spui că ai venit pentru meditaţie. O să-ţi dea acte şi lămuriri. Asta e tot.

A doua zi am lipsit pentru prima oară de la lucru. Gazda, alarmată, mă credea bolnav sau concediat. Abia am reuşit s-o liniştesc, plătindu-i chiria înainte pentru încă o lună.

Botmanul era un om gras, înalt şi clipea des ca o vrabie. Mă cercetă lung, apoi îmi întinse două legitimaţii.

— Totul este în regulă, domnule Chiriţă.

După felul cum sublinie numele Chiriţă, am înţeles că actele erau completate pe acest nume.

— Va trebui să munceşti conştiincios şi cu abnegaţie. La Orşova o să te întrebe cineva dacă ai cântat în corul Sulina. Îi spui: da, am fost tenor. Succes!

Şlepul pe care fusesem repartizat era vechi, avea ferdecul de lemn, dat cu smoală şi pompele de mână, tamburile ruginite. Chiar şi un nepriceput în ale marinăriei vedea că şlepul era copt pentru reformă.

Cârmaciul, ori luase şlepul în primire de câteva zile, ori era leneş şi aştepta să-i pice în mână un marinar pe care să-l înhame la lucru. Pe punte, printre otgoanele de manevră, erau aruncate coji de pepene galben şi deasupra lor muştele roiau cu miile. Cârmaciul probabil nu era pe şlep, ori nu se trezise încă. M-am aşezat pe capacele magaziilor umezite de rouă, cu gândul să-l aştept. Ferestrele cabinei de la pupă erau opace, soioase. Pe dinafară se vedeau urmele ploii, iar pe dinăuntru fumul lămpii de gaz.

Pe la ora prânzului, apăru cârmaciul: era desculţ şi-şi ţinea mâinile vârâte adânc în buzunare. Când apăruse din cabină eram convins că poartă un maiou negru cu mâneci lungi. Numai când ajunse aproape mi-am dat seama că era

păros ca o maimuţă. Părea plictisit.

— Ce cauţi pe şlep?

— Am fost repartizat ca marinar.

— N-ai lucruri?

— N-am.

M-am ridicat în picioare, şi mai mult din curiozitate. Voiam să văd dacă e mai înalt decât mine. Nu era. Dimpotrivă. Era aproape cu jumătate de cap mai scund. În schimb părea de două ori mai lat. Purta pantaloni cu o centură lată, soldăţească. Am aşteptat să-mi pună alte întrebări, dar cârmaciul părea mulţumit de cele auzite. Privi Dunărea, mirat parcă de curgerea lentă a apei, scuipă printre dinţi, apoi se aşează pe nişte traverse şi-şi trase picioarele sub el. M-am aşezat şi eu.

— Dacă credeţi că ar fi bine să tac, pot face şi asta. Ştiu să tac ca nimeni altul. Mă numesc Alexandru Chiriţă.

Cârmaciul îşi încruntă fruntea şi, pentru o clipă ani avut senzaţia că e nemulţumit de nume. Nu m-am înşelat.

— Ajunge unul singur. Pe care îl alegi?

— Dacă nu aveţi nimic împotrivă, Chiriţă… Ăsta e mai scurt decât celălalt.

— Aşa m-am gândit şi eu.

— Şi dumneata cum te numeşti?

Voiam să intru în vorbă, să-mi dau seama cu ce fel de om am de-a face.

Îmi întinse mâna:

— Duma.

Avea o palmă lată cât o tipsie, cu degete butucănoase, parcă fără falange.

În cabina mea de marinar mirosea a mucegai, a transpiraţie şi a ploşniţe. Când am coborât, m-au apucat ameţelile. Abia am reuşit să deschid ferestrele. Locul era mic, cu greu mă puteam întoarce în el. Avea un singur pat, îngust, un dulap în perete şi o masă pliantă.

Duma rămase sus în uşa cabinei şi-mi urmărea fiecare mişcare. L-am întrebat îngrijorat:

— Sunt şi păduchi?

— Da. Cred că sunt şi păduchi. Îţi fac un bon şi scoţi

sulf de la magazie. Îi dai o ardere şi poţi dormi ca un paşă. Acum eşti liber până mâine dimineaţă la patru. La cinci ridicăm ancora.

N-am părăsit şlepul: mi-am dedicat tot timpul dezinfectării cabinei. Cârmaciul mă privi un timp, scuipă de câteva ori în apă, apoi plictisit de muţenia mea se îmbrăcă şi coborî pe chei. Îmi strigă de pe mal:

— Mă întorc dimineaţă. Văzând că nu-i răspund, adăugă: îmi aduc nevasta.

Nu ştiam de ce trebuia să-mi comunice acest lucru. Am dat din cap şi mi-am continuat munca. Abia seara, gândindu-mă la el, mi-am dat seama că aducerea nevestii pe şlep nu era un lucru oarecare. Viaţa pe Dunăre era periculoasă, fluviul era minat, şlepurile în ultimul timp transportau numai muniţie.

Cârmaciul a sosit în zori pe la ora patru şi jumătate. L-am cunoscut de departe după mersul lui legănat, de gorilă. În spatele lui, cocoţată pe un cărucior cu două roţi stătea nevastă-sa. Îşi ţinea capul în pământ de parcă i-ar fi fost ruşine de oamenii din port.

Cârmaciul coborî pe pasarelă şi-mi strigă cu vocea lui groasă, hodorogită:

— Hei, ce stai ca un tâmpit! Du-te şi ajută la bagaje!

La început mi se păru că n-am auzit bine. Pe urmă cârmaciul mă făcu din nou tâmpit şi, dacă n-ar fi fost oameni pe chei, m-aş fi răstit la el. Mai târziu mi-a părut bine că n-am ripostat. Aveam o sarcină de partid, n-avea niciun rost s-o încep cu un pas greşit. Am ieşit pe mal, am spus femeii un „bună-ziua” abia perceptibil şi am apucat o ladă de portocale plină cu cratiţe. Aveau boarfe puţine, ca pentru Dunărea minată. După ce i-am ajutat să se instaleze, m-am dus la proră şi m-am aşezat pe un tambur. Era o dimineaţă călduţă, fără vânt, cu un soare abia răsărit pe cerul incolor, aproape transparent. Umbrele alungite ale clădirilor, pe caldarâmul cenuşiu al cheiului, păreau violete şi aduceau a ceva inexplicabil de trist.

Femeia nu apăru pe punte decât a doua zi. Atunci am văzut-o pentru prima oară la faţă. Nu era nici urâtă, nici

frumoasă. Bujorii din obraji scoteau şi mai mult în evidenţă paloarea feţei, buzele galbene uscate, muncite de febră. Era adusă din spate şi-şi ţinea umerii strânşi ca bolnavii de plămâni.

Când o zări, cârmaciul strigă la ea şi femeia, speriată, coborî repede în cabină. N-am mai văzut-o câteva săptămâni la rând: reapăru, după un bombardament de aviaţie, la apropierea Vidinului. Flăcările cuprinseseră malurile şi începuseră să joace în oglinda ondulată a Dunăitii.

Cârmaciul se dovedi om curajos; în timpul bombardamentului se plimba pe covertă şi-şi înjura nevasta că-şi întrerupsese munca în bucătărie. Ea, buimăcită, se ţinea cu amândouă mâinile de cabina timonei, privea focul de pe mal şi nu pricepea nimic.

Marinarii care coborau din susul apei povesteau lucruri exagerate despre minarea fluviului, cum a sărit în aer remorcherul maghiar *Kekes* şi cum s-au scufundat cele trei şlepuri *Lioyd* în apropierea podului de la Baia. Funcţionarii de la agenţiile de navigaţie, asaltaţi de cei de pe vase, ridicau neputincioşi din umeri.

La destinaţie, înainte de a fi remorcaţi la cheiul militar, am primit vestea că şlepul va fi demagnetizat. Operaţia de demagnetizare dură câteva zile, dar n-am avut timp să ne plictisim: nemţii ne supravegheau paşii şi ne răscoleau cabinele de două ori pe zi.

Din cauza bombardamentelor, încărcarea şlepului cu muniţii dură vreo douăsprezece zile. În acest răstimp vasul a fost împânzit de soldaţi, de agenţi. N-o lăsau pe nevasta cârmaciului să aprindă focul, să facă de mâncare. Ea, neavând ce face, stătea tot timpul la umbră şi privea lăzile de muniţii care se legănau deasupra şlepului şi plângea. Era într-adevăr bolnavă de plămâni şi-n ochii ei mari, umezi, se oglindea teama. Tuşea sec, într-o batistă mare, colorată, să nu se vadă petele de sânge. Mi-era milă de ea, dar nu ştiam cum s-o îmbărbătez. Dacă o salutam îmi răspundea cu o scurtă clătinare a capului, ca o mută. N-o auzisem niciodată vorbind tare pe covertă. Cârmaciul ţipa

la ea ca la o servitoare.

La 2 august am primit ordinul de plecare în derivă. Experţii socoteau că în felul acesta şlepul va ajunge cu siguranţă la destinaţie. Cei doi soldaţi, care fuseseră repartizaţi ca santinele, erau înarmaţi până în dinţi, dar se arătau speriaţi ca nişte iepuri în faţa şerpilor. Mă asaltau cu fel de fel de întrebări: cum şi în ce fel sare un şlep în aer, dacă există şanse de salvare în cazi de accident. Umblau toată ziua cu cordoanele de salvare pe spate şi transpirau ca nişte hamali.

Cârmaciul, probabil din cauza încărcăturii, era tot timpul agitat, nu rezista 12 ore la cârmă. La sfârşitul schimbului; era mort, de multe ori adormea chiar în timpul lucrului şi, dacă se întâmpla să bea şi o ceaşcă cu rom, nu putea fi trezit decât cu câteva găleţi de apă. Când era liber, stătea de vorbă cu santinelele, discuta politică, vorbea despre arma minune anunţată de Hitler cu mai multă convingere chiar decât nemţii. Unul dintre ei, un căprar de undeva din Austria, un omuleţ sfrijit, nu pricepea nimic din cele ce se petreceau în jurul lui. Până la izbucnirea războiului fusese contabil la o fermă de găini şi se visa tot timpul acasă, printre găinile albe, undeva pe dealurile însorite ale Tirolului. Celălalt se socotea intelectual: făcuse doi ani de medicină. Era convins că tot ceea ce îndură i se datorează profesorului său de pediatrie, care nu-l putea suferi din cauza coşurilor, motiv pentru care l-a şi trântit la examen.

Ca să nu pierd prea mult timp cu gătitul mâncării şi, bineînţeles, ca să-l pot schimba cât mai repede la cârmă, Duma încuviinţa să mănânc la el. În aceste ocazii, nevasta cârmaciului, rezemată de plita caldă, mă privea cu invidie. Mă invidia că am poftă de mâncare, că râd, că păream un om fără griji. Poate şi pentru că eram singurul om politicos de pe şlep. Pe ceilalţi îi ura, pe mine mă invidia. Nemţii nici n-o băgau în seamă, se temeau să nu se molipsească de boala ei. Într-o zi îmi făcu mărturisiri:

— Eu am să mor foarte curând, domnule Chiriţă. Poate mai am un an. Din care numai jumătate în picioare.

Restul va trebui să stau întinsă în pat.

— De ce crezi asta, doamnă?

— Pentru. că am oftică. Mi-au spus-o şi doctorii.

— Şi-atunci de ce ai venit pe şlep? Acasă nu oboseai atât.

— Asta e drept, dar aici am aer curat.

Noaptea când lăsam ancora şi valurile se potoleau, liniştea învăluia şlepul. Din când în când, numai, se auzea râsul fostului student la medicină, care făcea glume cu tovarăşul său; îi punea piedică, contabilul cădea, şi el, fericit de reuşită, râdea.

La Orşova, vameşul care ne făcu percheziţie îl întrebă pe cârmaci dacă n-a cântat în corul Sulina. Am tresărit şi mi-era teamă să nu mă trădez. Când am auzit răspunsul negativ; al cârmaciului, am intrat în vorbă.

— Eu am cântat în corul Sulina. Am fost tenor.

Vameşul, ca şi cum n-ar fi auzit intervenţia mea, îşi văzu de treabă. Completă formularele, apoi, încheie procesul verbal. Tot timpul m-am ţinut după vameş, dar el nu-mi dădu nicio atenţie. Seara când m-am culcat, eram convins că nu vameşul era omul pe care trebuia să-l întâlnesc. A doua zi, când se dădu avizul de plecare şi sosi pilotul pentru a prelua comanda pe timpul traversării Porţilor de Fier, l-am căutat pe vameş din priviri. Acesta însă nu mai urcase pe şlep. Stătea pe mal şi privea indiferent manevrele de pe şlep. Pe drum, când am rămas singur cu pilotul, acesta mă întrebă ca într-o doară:

— Dumneata eşti coristul de la Sulina?

— Eu sunt.

Fără să mă privească, îmi făcu o serie de comunicări:

— Ţine minte: kilometrul 147. Acolo te vor aştepta tovarăşii. Le predai arme. În lăzile D.W. 12 sunt grenade, în lăzile lunguleţe – pistoale automate. Nu uita: kilometrul 147. Fă aşa fel ca să ajungeţi noaptea acolo. Acum du-te pe punte şi lasă-mă singur. Vine cârmaciul.

Eram copleşit de sarcina primită: nu ştiam cum o să fac rost de arme cu santinelele pe covertă. Lăzile lunguleţe erau sub prelată, iar cele cu inscripţia D.W. 12 – aproape

de cabina cârmaciului. Ziua era imposibil de întreprins ceva, iar noaptea se auzea cel mai mic zgomot.

Pe la mijlocul lui august dispărură norii, cerul deveni sticlos şi zilele semănau între ele: erau calde, lungi, fără vânt, fără strop de ploaie. Nopţile cădeau brusc, fără amurguri şi erau luminate de atâtea stele, încât cerul aducea cu un fundal executat de un pictor prost.

Prima măsură luată a fost că nu m-am mai culcat în cabină, ci pe covertă, aproape de lăzile acoperite cu prelată. Mai aveam două sau trei zile până la kilometrul indicat şi încă nu făcusem nimic concret. Totuşi am avut noroc. A doua zi apărură nişte nori dinspre malul bulgăresc. Noaptea totul se învălui în întuneric, nu mai lucea decât panglica argintie a apei. Eram hotărât să fac rost de arme. Nemţii îşi făcuseră cafeaua mai devreme ca de obicei şi se trântiseră pe pătură sub foile de cort. Contabilul ascultă încă un timp muzică transmisă de la Viena, *Bel Ami* cântat de Willy Forst, apoi, odată cu ploaia, începu să sforăie. Celălalt soldat se foi multă vreme: răsuci butoanele aparatului de radio vreo jumătate de oră, ascultă ştirile de pe frontul de la Iaşi, apoi adormi şi el. Am mai aşteptat puţin sperând să se stingă lumina şi în cabina cârmaciului. Acesta însă ori uitase lampa aprinsă, ori îl apucase din senin insomnia. Nu aveam altă alegere: m-am vârât sub prelată şi am început să forţez lăzile lunguleţe. Numai o dată am auzit zgomot pe covertă, mult timp după miezul nopţii, dinspre cabina cârmaciului. Eram convins că e beat, că ieşise pe punte să se aerisească. Mi-am îndeplinit sarcina în bună măsură. Am predat armele tovarăşilor care m-au aşteptat în dreptul kilometrului 147. Nu mai aveam altceva de făcut decât, o dată întors la Galaţi, să mă prezint la botmanul Pascu.

Cu o zi înainte de a ajunge la destinaţie, în zori, apăru pe covertă cârmaciul. Era afumat. Probabil, bucuria că ajunsese teafăr acasă. Stătea pe tambur la bordură şi privea ameţit apa. Abia îi desluşeam trăsăturile: se lăsase ceaţa, şlepul era învăluit într-o pastă albă, lăptoasă. Eram de serviciu la cârmă, îmi forţam ochii să nu ies din cursul

apei. Ca niciodată la ora aceea, apăru şi nevasta cârmaciului. Era în cămaşă de noapte, cu părul răsfirat. Tiptil se apropie de tamburul unde stătea cârmaciul, căută în toate părţile, încercă să străpungă vălul de ceaţă apoi, deodată, fără să mai pot interveni, îşi îmbrânci soţul în apă. Plescăitul puternic o sperie îşi strânse cămaşa la gât şi se refugie în cabină. Era o crimă premeditată, dar nu puteam părăsi timona. Eram convins că înnebunise. Hotărâsem ca, ajuns la Galaţi, să relatez faptul ca să fie internată într-un ospiciu. N-am ajuns s-o fac. Am ancorat la Brăila îndată după 23 August. Gărzile patriotice acţionau în oraş. Am fost primit cu alai; tovarăşii au dezarmat cele două santinele şi au început să descarce şlepul. Luat de entuziasmul general, chemat apoi să raportez lui Pascu despre misiunea îndeplinită am uitat de şlep, de nevasta cârmaciului. Am fost numit într-o brigadă de rechiziţionare a vaselor, apoi am participat la luptele de la Brăiliţa. Nu m-am întors în oraş decât după curăţirea regiunii de dezertorii nemţi, care colindau satele din împrejurimi.

Într-una din zile, după instaurarea ordinii, m-a căutat un curier de la spitalul comunal şi mi-a comunicat că sunt invitat de directorul spitalului. Am încercat să-l descos, dar curierul nu ştia despre ce înunie era vorba. Ştia doar atât: că un pacient mi-a lăsat prin testament o moştenire. Eram convins că era o neînţelegere la mijloc: nu aveam nicio rudă bogată. M-am dus la spital mai mult din curiozitate.

— Pacienta a murit, mi-a comunicat directorul spitalului. Era nevasta unui cârmaci de şlep, pe nume Duma. Înainte de a muri a lăsat un testament scris. Poftim. Mi-a întins un petec de hârtie. Acesta e. S-ar putea ca pacienta să fi fost smintită. Vă lasă moştenire un plic. Plicul e depus la notariat. Pe baza acestei scrisori îl puteţi ridica. La plecare mormăi mai mult pentru el: oare câţi bani pot încăpea într-un plic?

La notariat mi s-a eliberat îndată plicul. Era un plic banal, galben. Înăuntru părea să fie o singură bancnotă sau în orice caz o singură hârtie. Am rupt plicul. Am găsit în el o singură foaie liniată exact ca paginile din jurnalul de

bord al şlepului. Era chiar o foaie ruptă din jurnal. Am recunoscut scrisul mărunt al cârmaciului.

„22 augustt. Kilometrul 147. Azi-noapte, marinarul Alexandru Chiriţă a sustras arme, apoi le-a predat unor indivizi care l-au aşteptat cu o barcă. De urgenţă trebuie raportat poliţiei fluviale”. Sub text – iscălitura cârmaciului: I. Duma.

ŢIGARA

Cele două ferestre mici ale adăpostului erau permanent închise din cauza prafului de moloz din stradă. Dacă întâmplător se făcea pentru o clipă linişte, pentru asta era nevoie ca doamna Balaban să adoarmă între două rugăciuni. Se auzea înfundat, ca ţăcănitul unei maşini de scris, răpăitul a două mitraliere germane, muşcând din ornamentaţia de ipsos de pe faţada casei. Doamna Balaban însă adormea greu şi, astfel, în loc de lătrat de mitralieră auzeam „Precum în ceruri aşa şi pe pământ” ceea ce era inexact, pentru că, în ceruri era o linişte perfectă şi bolta azurie de sub sălaşul domnului nu era brăzdată decât de nori mici, scămoşi, uneori supărător de albi: iar pe pământ, poate chiar deasupra adăpostului unde mă ascunsesem de două zile, erau încercuite două batalioane nemţeşti, lăsate în oraş pentru asigurarea retragerii grosului trupelor, cazate în cartierul gării.

Când am fost ultima oară în gară, încă înainte de a se fi făcut lumină, cele două mitraliere germane nu erau îndreptate înspre casa noastră. Ai noştri, doi soldaţi, unul cu moletiera desfăcută şi încovrigată ca un şarpe, stăteau în spatele unei noptiere aruncate lângă rigolă: ceilalţi, patru muncitori de la fabrica de vagoane, stăteau sub poarta unei case cu etaj. Cel mai tânăr dintre ei, un ucenic pistruiat, îşi curăţa tot timpul arma. Nu tresărea la nicio explozie, ştergea închizătorul Z.B.-ului cu o batistă murdară, uleioasă. Era atât de absorbit de această treabă, de parcă de strălucirea închizătorului ar fi depins întreaga lui existenţă. După un timp, unul dintre muncitorii de sub poartă îmi făcu semn că totul e în ordine. M-am reîntors în adăpost să mă culc: fusesem şase ore de planton şi eram

obosit mort. Înainte de a adormi auzeam vag glasul piţigăiat al doamnei Balaban: „Precum în ceruri aşa şi pe pământ”.

M-am trezit pe la ora prânzului. În adăpost era cald, de zăpuşeală transpirau şi pereţii, dar nimeni nu se gândise să deschidă ferestrele de aerisire: cele două mitraliere germane ciuguleau tot timpul ornamentaţia de ipsos de pe faţada casei. Am urcat scările pivniţei şi, încet, cu multă băgare de seamă, am deschis uşa de fier a adăpostului. În stradă totul era încremenit şi scăldat în lumina orbitoare a soarelui. Soldaţii din spatele noptierei erau morţi. Cel cu moletiera desfăcută, stătea cu faţa spre cer şi, dacă n-ar fi avut ochii deschişi, aş fi crezut că doarme. Celălalt, un rezervist cu o barbă de câteva zile, îşi ţinea degetele încremenite în buzunarul de sus al vestonului: probabil îşi dusese mâna la locul unde pătrunsese glonţul. Sângele închegat avea culoarea ruginii.

Nici muncitorii de sub poarta casei cu etaj nu mai trăiau: numai ucenicul pistruiat. Stătea culcat lângă zid, parcă lipit de el, cu arma aţintită spre colţul străzii, unde, firma căzută a unei tutungerii baricada drumul.

Când mă descoperi îmi făcu semn să traversez strada. M-am târât până la el. N-avea mai mult de 17 ani. Poate nici atât. Pistruii aprinşi îi împodobeau faţa la rădăcina nasului.

— De dincolo se vede ceva?

— Nu.

— Păcat. Va trebui să ajung până la tutungerie.

Avea buzele crăpate. Mi-era milă de el. Eu nu eram fumător, dar cunoşteam bine patima: am avut colegi în lagăr care dădeau raţia de pâine pentru o jumătate de ţigară.

Ştiam că, cel mai mult ce aş fi putut face în clipa aceea pentru el, era să-i procur o ţigară. Nu un muc, nu o ţigară răsucită în hârtie de ziar, ci o ţigară adevărată, rotundă, albă. Nu i-am promis nimic, ca în cazul că n-aş putea să-i procur să nu-l amărăsc şi mai mult. M-am

depărtat de el, tot târâş, şi am intrat în adăpost. Doamna Balaban nu fuma. Am lăsat-o să se roage în continuare. Am făcut apel la cei vii, i-am buzunărit pe cei morţi dar n-am găsit nici măcar un muc.

De felul meu sunt încăpăţânat: ştiam precis că până la urmă am să fac rost de o ţigară. De o ţigară întreagă, albă, rotundă. Am ieşit din nou din adăpost. Mitralierele mai ciocăneau ornamentaţia de ipsos de pe faţada casei.

Soarele, chiar deasupra capului, dogorea înfiorător: nu era petic de umbră pe stradă. M-am târât din nou la pistruiatul de peste drum.

— Ce-ar fi dacă ne-am târî până la tutungerie?

— Asta am vrut să facem înainte de masă. Dar colţul e ocupat de nemţi. Şi apoi, nu putem pleca de aici, ăsta e singurul drum care duce spre gară. Au încercat să treacă de două ori. Împinse capul înainte spre firma scorojită a tutungeriei. M-am uitat într-acolo. Sub firmă era întins un subofiţer neamţ cu casca căzută alături. Îşi ţinea capul rezemat de bărbie şi părul blond ieşit la soare, îi acoperea jumătate din faţa zdrobită de o schijă.

— Ai rămas singur?

— Nu. Dar fac de strajă. Cei care au venit să ne schimbe azi dimineaţă sunt baricadaţi în casa galbenă de alături.

Arăt spre soldaţii morţi în spatele noptierei.

— Poate au ei ţigări?

— Nu, Stanciu nu fuma iar celălalt, cu moletiera desfăcută mi-a cerut mie.

— Eu mă târăsc până la tutungerie.

— Consemnul e să nu încercăm decât după ce apune soarele. În timp ce vorbea îşi linse de câteva ori buzele crăpate. Dar dacă încerci… Eu fac tot posibilul să-ţi asigur înaintarea… Mai am opt cartuşe.

Lipit de zid m-am ridicat în coate şi am făcut o mişcare înainte. Tânărul mă strigă:

— Nu eşti tu civilul care ai făcut de planton azi-noapte la adăpost?

Civilii erau cei fără brasardă tricoloră.

— Eu sunt.

— Aşa mi se părea şi mie. Eşti tare slăbănog. Ai grijă la poarta din faţă. Acolo mai poate fi cineva. Sau dacă te-ai răzgândit, du-te înapoi în adăpost.

Acum chiar dacă ar fi fost zece nemţi sub poartă nu m-aş fi întors. N-aş fi avut niciodată curajul să-l privesc pe pistruiatul în faţă. Am făcut încă o mişcare înainte. Mitralierele care trăgeau în faţada casei nu mă puteau vedea. Erau instalate undeva pe un acoperiş şi făceau mai mult act de prezenţă ca să ţină gărzile patriotice în loc.

Ani ajuns la prima poartă. Prin crăpăturile de lemn am descoperit o baricadă făcută din mobile. În apropiere nicio mişcare.

Eram şi obosit şi flămând. Cu câteva zile în urmă reuşisem să evadez dintr-o coloană de deportaţi. Fusesem luat prizonier de pe stradă. M-au încolonat şi m-au târât nu ştiu spre unde. Eram alături cu un brutar şi un comis-voiajor. Comis-voiajorul vorbea tot timpul: nu-l interesa dacă-l ascultăm sau nu. Soldatul însoţitor m-a întrebat ce spune. I-am răspuns că n-am fost atent. Mi-a spus să fiu atent.

— Când merg cu trenul, spuse comis-voiajorul, îmi place să stau lângă fereastră să privesc unduirea firelor de telegraf, răsucirea pământurilor pe axa şinelor, să caut un pom, o tufă, o casă şi s-o urmăresc până ce-o pierd, apoi să caut un alt punct fix şi să-l pierd şi pe acesta.

— Ce spune? m-a întrebat din nou însoţitorul.

— Spune că-i place să călătorească.

— Sunteţi înţeleşi cu toţii, fir-aţi ai dracului de partizani…

Am fugit după 12 ore. De atunci aproape că n-am mâncat.

Ciudat e omul: ieri încă n-am avut curajul să traversez strada până la brutărie, pentru o pâine, iar acum mă târăsc pentru o ţigară pe care nici măcar nu doresc s-o fumez eu, ci un oarecare pistruiat pe care l-am văzut ieri seară pentru prima oară în viaţă. Ar fi stupid să mor în zilele revoluţiei fără să am armă la umăr. Şi încă pentru

ce? Pentru o ţigară. Dar acum nu mai pot da înapoi. Mă uit spre pistruiat. Acesta mă urmăreşte cu arma întinsă înainte. Trebuie să-i fac rost de o ţigară. Am să i-o întind gata aprinsă să nu mai piardă timpul şi cu asta. Îl şi vedeam trăgând fumul în piept, rumegându-l. A dracului patimă e şi tutunul ăsta.

Am ajuns aproape de firma tutungeriei. Descifrez numele tutungiului: Ecaterina Balaban. „Nici nu ştii, madam Balaban cât de mult doresc să intru în prăvălia dumitale”. Încet, mă ridic în genunchi, să încerc uşa. Te pomeneşti că e închisă. Cred că aş fi izbucnit în plâns dacă ar fi fost aşa. Nemţii au avut grijă s-o spargă. După colţ, nicio mişcare. Îi fac semn pistruiatului să vină după mine. Aştept până ce trece de prima poartă apoi intru în tutungerie. Aici totul era dat peste cap: cartoane mari, ilustrate, pachete de ţigări de toate felurile risipite pe jos. Întind mâna după primul pachet: Bucegi cu muştiuc auriu. Aprind una. În clipa aceea intră pistruiatul. Îi întind ţigara şi el mă priveşte mirat.

— Ia-o!

Îmi întoarce spatele, priveşte în stradă. Îmi vine să-i dau un pumn.

— Na, mă, ţigara!

— Eu nu fumez.

— Dumnezeii mă-tii de pistruiat! Atunci de ce m-ai trimis aici?

— Doar nu eşti prost să crezi că pentru o ţigară. Avem aici o mitralieră după tejghea. Aici e depozitul Balaban. E o bătrână de treabă baba.

Am fumat eu ţigara. Au dreptate cei care spun că ţigara calmează. E aşa. Jur.

AJUTORUL ROŞU

Spacu ceru convocarea urgentă a celulei şi ne comunică următoarele:

— Am impresia că locuinţa mea e supravegheată, ar fi bine să nu mai daţi pe acolo… Nu, nu vă speriaţi, e numai o presupunere, dar am ţinut să vă comunic… În orice caz gheştetnerul nu mai e în siguranţă la mine… Ar

trebui să luăm măsuri.

Bălan, secretarul celulei, ne ceru aprobarea să suspendăm tipăririle din săptămâna în curs şi propuse transportarea gheştetnerului la o nouă adresă, undeva în spatele gării Triaj. Noi, oricum plănuisem mutarea tipografiei în altă parte şi numai acţiunile în care eram angajaţi ne-au reţinut de la acest lucru.

Luând în consideraţie presupunerile lui Spacu, transportarea gheştetnerului ridică o mulţime de dificultăţi tehnice. Gheştetnerul era mare, tip german, de construcţie veche, nu se putea scoate din casă fără să dea de bănuit. Nu mai ştiu cui îi veni ideea să se facă o mutare forţată a unui cetăţean din casa în care locuia Spacu şi astfel odată cu mobilele lui, să fie scoasă şi tiparniţa. Ştiam că prea multe zile nu aveam de aşteptat. Dacă într-adevăr casa era supravegheată, agenţii văzând că Spacu nu are contact cu nimeni, vor efectua percheziţii. Dacă n-au făcut-o până acum se datorează faptului că au sperat, în afară de ceea ce vor găsi în casa lui Spacu, să opereze şi arestări.

Spacu luă toate măsurile: a doua zi de dimineaţă apăru în faţa casei lui un camion imens şi câţiva muncitori începură să care în stradă mobilele unui cetăţean de la etajul al 2-lea.

Bălan avea sarcina să transporte gheştetnerul de la noua locuinţă a cetăţeanului mutat în spatele gării Triaj. Eu trebuia să-l urmăresc de la distanţă, să-l ajut în caz de nevoie. Bălan sosise la adresa indicată cu birja şi cu un geamantan imens. Birja era necesară pentru partea a doua a drumului, spre gară. Eu stăteam peste drum sub o poartă, foarte liniştit. Bălan intră în casă şi întârzie să apară. Trecură zece minute, apoi încă zece. Poate nu încape gheştetnerul în geamantanul ales. Asta mi se părea singura justificare a întârzierii lui. Pe urmă, când brusc apăru duba şi se opri lângă birja de peste drum, ştiam că totul e pierdut. N-avea niciun rost să apar pe stradă. Nu peste mult apăru şi Bălan târât de doi indivizi care îl aşteptaseră în casă. Unul ţinea în mână geamantanul cu care venise Bălan.

Am anunţat celula despre căderea lui Bălan. Imediat am distrus tot materialul şi am hotărât să aşteptăm desfăşurarea evenimentelor în linişte. Era de altfel singurul lucru ce puteam face. Din partea lui Bălan eram foarte liniştiţi: ştiam că o să tacă, nu era pentru prima oară în mâinile siguranţei. Singur, Spacu, primise sarcina să părăsească urgent oraşul, să ia contact cu tovarăşii din Bucureşti.

Procesul lui Bălan avu loc după vreo trei luni de zile când se refăcu după „anchetă”. El era singurul acuzat, ceea ce era cea mai bună dovadă că n-au reuşit să scoată nimic de la el. A fost condamnat la 4 ani temniţă grea şi transportat imediat după sentinţă la penitenciarul din Caransebeş.

*

Bălan fusese fochist la turnătoria fabricii de vagoane şi mai avea doi sau trei ani până la pensionare. În afară de nevastă-sa nu avea pe nimeni în localitate. Nevastă-sa, o femeie măruntă, bolnăvicioasă, era tăcută, cu privirile risipite – nu ştiai niciodată la ce se gândeşte. Când ţineam adunările în casa ei, totdeauna aveam o mică reţinere. Ne primea rece, puţin parcă bănuitoare. Avea şi motive: Bălan, din cei 20 de ani de căsătorie, petrecuse vreo 7 sau 8 prin închisori şi alţi 5 căutându-şi de lucru. Economiceşte o duceau prost. În apartamentul lor, o cameră şi bucătărie abia dacă aveau ceva mobile. Numai cele trebuincioase şi acelea foarte uzate, adunate cine ştie cum.

În prima şedinţă de celulă, ţinută după pronunţarea sentinţei, am hotărât s-o ajutăm pe nevasta lui Bălan. Aveam ceva fonduri şi noul secretar al celulei mă desemnă pe mine pentru îndeplinirea acestei sarcini.

În ziua fixată pentru vizitarea ei mă frământam cum şi în ce fel să-i ofer banii să n-o jignesc. Nu ştiam în ce măsură era la curent cu Ajutorul Roşu, dacă mai primise ajutoare sau nu, şi în ce fel să-i fac asigurările că tovarăşii n-o vor lăsa în voia sorţii.

Mă primi rece, ca pe un necunoscut.

— Soţul meu nu este acasă, a plecat la Bucureşti… Şi nu ştiu dacă se întoarce luna asta acasă.

— Ştiu, doamnă Bălan… Poate nu vă aduceţi aminte de mine… Am fost de mai multe ori în casa dumneavoastră… Mă numesc Cojan.

Scoase de undeva dintr-un sertar o pereche de ochelari vechi cu sticlele tocite şi mă privi prelung.

— Da, da… îmi amintesc… Stăteai mereu la sobă… Erai foarte friguros… Ia loc.

M-am aşezat. Camera nu se schimbase cu nimic de la ultima mea vizită, făcută în urmă cu vreo 8 luni. Se îmbogăţise numai cu o lampă de petrol aşezată pe dulapul dintre cele două ferestre. Înseamnă că are curentul tăiat.

— Ştiţi, n-am putut veni mai din timp… Casa a fost supravegheată…

— Ştiu. Unul de la poliţie a stat chiar aici în camera asta. La percheziţie au desfăcut până şi plăpumile. Am auzit că Spacu a plecat la Bucureşti.

Bătrâna nu pare chiar atât de neştiutoare cum arată. Am întrebat-o:

— Pe dumneavoastră nu v-au anchetat?

— Ba da. Dar eu nu ştiu nimic… De unde să ştiu? M-au anchetat de două ori. O dată aici acasă, şi o dată la ei. Îşi suflecă mâneca bluzei şi-mi arătă braţul subţire ars de soare. Era plină de vânătăi. M-au anchetat.

Pe dulap, lângă lampa de petrol, era doar un borcan de dulceaţă. Era o imagine izbitoare, concretă a sărăciei.

— Anul acesta o să fie toamnă lungă, spuse ea dintr-odată, şi n-am desluşit semnificaţia toamnei lungi. Ea continuă: Cei de la interne mi-au aprobat câte un pachet din şase în şase luni. În septembrie îi trimit primul pachet…

— Aţi spus că o să fie toamnă lungă…

— Da. Liliecii au dat al doilea rând de muguri. Şi asta înseamnă că vom face economie de lemne… Odată, în 22, toamna s-a prelungit până aproape de Anul Nou… Dumneata eşti prea tânăr să ştii… Eram în cel de-al treilea an de căsătorie. Zilnic făceam planuri… Doamne, doamne

cum trece vremea… Dar omul niciodată nu e mulţumit… Acum fără Bălan mi se pare că timpul s-a oprit în loc… Adevărul e că patru ani nu sunt mulţi. Poate toată viaţa mea… Mulţi sunt numai anii care au trecut… Dacă aş fi ştiut că veniţi v-aş fi pregătit ceva. Nu sunt pregătită pentru musafiri…

— Nu pentru asta am venit, doamnă…

— Ştiu. Spun şi eu, din obişnuinţă… Pentru că aşa se obişnuieşte… Eu nu-l mai aştept decât pe Bălan… Dumneata de când îl cunoşti…

— De vreo patru ani, doamnă… Am fost la acelaşi pichet de grevă…

— La *Astra*… da, da… Atunci a organizat greva împotriva concedierilor… E om frumos Bălan, aşa-i?… Păcat că nu l-aţi cunoscut cu zece ani în urmă… Sau când a fost militar… A avut grad de căprar… Foarte bine i-au stat hainele soldăţeşti… Privea undeva în gol, peste ani, la un Bălan îmbrăcat căprar… Era atât de înalt şi avea părul negru, negru… Am avut o fotografie cu el, în uniformă, dar ăştia de la percheziţie au risipit-o pe undeva… Mi-ar pare foarte rău să n-o mai găsesc… Brusc mă privi sever… Iertaţi-mă… Vorbesc prostii… Dumneata ai venit pentru ceva sau numai aşa, în vizită?

— Şi în vizită şi pentru ceva. Ştiţi eu sunt responsabilul cu Ajutorul Roşu. Probabil ştiţi de la tovarăşul Bălan ce înseamnă asta… E un fond pentru ajutorarea tovarăşilor căzuţi.

— Ştiu, cum să nu ştiu… Bălan a contribuit ani de-a rândul… Eu am foarte puţin, pentru că o duc greu… Dar m-am pregătit. Se duse la noptieră şi scoase un plic din sertar. Bălan mi-a spus că asta e mai important decât orice. Chiar decât lumina. Am vrut să vă caut, dar m-am temut să nu fiu urmărită… Poftim, asta e din partea lui Bălan.

BĂTRÂNA

Pe Anişoara am cunoscut-o într-o seară de martie, la cinema. Aveam acelaşi număr de bilet şi n-am avut timp să lămurim cine e vinovat de această încurcătură, pentru că

s-au stins luminile. Am hotărât să ne mutăm amândoi mai în faţă şi, bineînţeles, unul lângă altul. Pe urmă ne-am împrietenit. Anişoara era elevă de liceu, avea gropiţe în obraji şi ochi albaştri-cenuşii ca fumul de ţigară. Vorbea repede, spunea o mulţime de nimicuri şi zâmbea foarte mult. Dacă o prindeam de mână, îşi lăsa privirile în jos şi mă ruga s-o las „că s-ar putea să ne vadă cineva”. Se temea şi de umbra ei, dar mai ales de profesoarele de la liceu.

Ne întâlneam în fiecare sâmbătă după-masă într-un părculeţ din spatele Bisericii Albe. Fix la cinci. Aşa ne era înţelegerea, dar Anişoara întârzia mereu. Când sosea era roşie la faţă şi emoţionată. Nu-şi cerea scuze, în schimb mă asigura că a întârziat pentru ultima dată. Pe urmă, sâmbăta următoare întârzia din nou.

Eu, de obicei, soseam cu câteva minute înainte de cinci, mă aşezam pe o bancă şi priveam trecătorii din parc. După a treia sau a patra sâmbătă am descoperit că nu eram singurii care ne dădeam întâlnire aici. Pe o bancă de lângă mirare vedeam mereu o femeie în vârstă, îmbrăcată modest, care urmărea cu privirile pe toţi cetăţenii care intrau în parc. Era clar că aşteaptă pe cineva. În minutele în care o aşteptam pe Anişoara, neavând altceva de făcut, o priveam pe bătrâna de pe banca de lângă intrare. Avea vreo şaizeci de ani. După felul cum sta rezemată de spătar, se vedea că-i face plăcere această scurtă odihnă.

Odată, când banca unde stam de obicei a fost ocupată, m-am dus la bătrână şi i-am cerut voie să mă aşez lângă dânsa. Înainte de a-mi răspunde, m-a cercetat îndelung, apoi a înclinat din cap în semn de acceptare. M-am aşezat.

În după-masa aceea, Anişoara n-a venit la întâlnire. Totuşi eu am aşteptat-o cu încăpăţânare. Pe urmă, după ce a trecut vreo jumătate de oră, mi-am dat seama că n-o mai aşteptam pe ea; am rămas în parc dintr-o simplă curiozitate. Voiam să ştiu pe cine aşteaptă bătrâna. Am făcut fel de fel de presupuneri. Şi dacă în după-masa aceea m-aş fi apucat să scriu despre întâlnirile ei, aş fi scris o

serie de prostii. Nu ştiu de ce, îmi închipuiam că aşteaptă un domn îmbrăcat la fel de ponosit ca şi dânsa pe care l-a cunoscut cu ani în urmă, la un bal, unde s-a cântat toată noaptea *Dunărea albastră*. Pe ea o vedeam blondă, înaltă, cu o rochie de bal trandafirie, iar pe el, stângaci, cu monoclu şi cu un trandafir alb la butoniera redingotei. Continuarea trebuia să fie la fel de banală ca şi începutul. O plimbare cu birja, un birjar mucalit şi spân, o sărutare de despărţire sub aleea de castani, apoi ani lungi de aşteptare.

Pe neaşteptate, bătrâna se întoarse spre mine şi mă prinse de braţ:

— Nu vă supăraţi… ştiţi… eu aştept pe cineva… Dacă vine v-aş ruga să ne lăsaţi singuri.

— Desigur, doamnă… De altfel eu am şi plecat. Nu-mi place să aştept în zadar.

Bătrâna zâmbi îngăduitoare:

— Eşti prea tânăr pentru acest cuvânt, fiule… Şi eu cred că nu este aşteptare zadarnică, ci numai lipsă de perseverenţă, lipsă de încredere…

— Poate că aveţi dreptate.

N-am vrut s-o contrazic. Eram puţin abătut şi trist. Priveam plictisit peisajul citadin, cenuşiu şi grotesc, dar nu mă înduram să plec. O aşteptam pe Anişoara cu o încăpăţânare de adolescent.

Anişoara n-a venit nici sâmbăta următoare. Mă obişnuisem cu ea, cu râsul ei tineresc, cu poveştile ei fără de sfârşit despre şcoală, despre profesori. Mă obişnuisem să aflu cu ce rochie a fost îmbrăcată profesoara de geografie, care dintre fete n-a ştiut să răspundă la matematici şi alte asemenea veşti (foarte importante) din viaţa ei.

Aşteptând-o, am stat tot pe banca bătrânei şi am aflat unele lucruri despre dânsa. Lucra la o spălătorie chimică, la secţia „călcat”.

— De treizeci de ani calc, fiule. Calc întruna. Mă uit la vârful călcătorului şi urmăresc cum se netezesc cămăşile. Uneori mă uit şi la monogramele lor şi încerc să

ghicesc funcţia, felul de a fi al proprietarilor. E un fel de joc de-a viaţa. Îmi place să cred că sunt unii clienţi care când îşi îmbracă cămăşile spun: „E bine călcată!” E drept, ei nu ştiu cine sunt, dar indirect se gândesc la mine. Şi e o mare plăcere să ştii sau cel puţin să crezi că cineva se gândeşte la tine. Nu-i aşa?

— Da, doamnă.

— Mă aprobi din politeţe, că sunt bătrână. Dar sunt convinsă că nu cunoşti încă această plăcere. Şi e una din cele mai mari. De altfel, cu acest gând se despart oamenii în viaţă. Îşi închipuie că după moartea lor, oamenii se vor gândi la ei, că vizitatorii cimitirelor se vor opri şi în faţa muşuroaielor lor, întrebându-se: „Oare cine zace aici? Ce a fost în viaţă?… Ce vise a avut?”

Văzând că o ascult cu indiferenţă, bătrâna tăcu. Am plecat fără s-o salut.

Pe urmă a trecut încă o săptămână şi Anişoara iar n-a venit. Am hotărât să n-o mai aştept niciodată. Totuşi, după câteva săptămâni, într-o sâmbătă, când am trecut pe acolo, am încetinit paşii: dar în afară de bătrână nu era nimeni în parc. N-am intrat.

Au trecut câteva luni de când nu m-am mai dus s-o aştept pe Anişoara când într-o zi mă întâlnesc cu bătrâna pe stradă. Părea mai veselă ca oricând:

— Sunt bucuroasă fiule că te văd. În parc nu mai vii?

— Nu doamnă.

— Păcat. M-am obişnuit cu dumneata. Semeni atât de mult cu fiul meu. Poate l-ai cunoscut?

— Nu cred, doamnă.

— Nu se poate să nu-l fi cunoscut! îl ştia tot oraşul. Lucra la tâmplăria lui Apostol, de pe Plantelor. E tot blond ca şi dumneata. Şi ochii îi are la fel: verzi. Nu-ţi aduci aminte?

— Nu, doamnă.

— Are şi un semn la mâna stângă. S-a opărit cu clei încins. Dar asta de mult, pe când era încă ucenic. L-a pus maistrul să fiarbă clei şi s-a răsturnat oala. Două luni de zile a purtat bandajul. Am plâns foarte mult atunci…

Stăteam ca pe ghimpi. Aveam o treabă urgentă şi bătrâna mă reţinea. În cele din urmă şi-a dat seama de aceasta şi şi-a cerut scuze:

— Dumneata probabil eşti grăbit şi eu îţi trăncănesc ca o neruşinată. Iartă-mă.

A întors spatele şi a plecat. Am urmărit-o un timp, convins că am jignit-o.

Au căzut frunzele, pe urmă troienele au înălbit oraşul. Mi-amintesc, era o zi friguroasă de februarie când am avut ceva treburi prin apropierea Bisericii Albe. Fără să vreau mi-am îndreptat paşii spre vechiul loc de întâlnire cu Anişoara. Pe zăpada proaspăt căzută nu se vedeau decât urmele şovăielnice ale unor paşi mărunţi. Erau ale bătrânei. Înfăşurată într-un pled cenuşiu ea stătea nemişcată pe locul ei obişnuit. Lacrimile-i stoarse de ger, îngheţate, păreau nişte mărgele albe înşirate de-a lungul obrajilor. Când m-a zărit a schiţat un zâmbet vag, abia desluşit.

— Stai jos, fiule.

Cu mâini tremurânde a curăţat banca de nea.

— Nici nu ştii cât de bine îmi pare că ai venit.

Luminată de primele felinare aprinse, zăpada sclipea gălbui, rece.

Nu mai ştiu cât timp am stat unul lângă altul. Ştiu numai că în faţa noastră dantelăria ramurilor de castan ninse, tremurată de vânt, era obositor de frumoasă. În ziua aceea am aflat mai multe lucruri despre dânsa. Şi anume că soţul ei, ajutor de zidar, a murit în anul 1928 într-o zi de ianuarie când schela s-a prăbuşit sub el. L-au înmormântat la cimitirul „Eternitatea” şi ea, văduva, a trăit patru luni din cei 3.000 lei primiţi ca despăgubire de la societatea de construcţie. Fiul ei, Vasile, îşi rupea încă pantalonii pe băncile şcolii când ea s-a angajat femeie de serviciu la Gara de Nord. Doi ani de zile a măturat sălile de aşteptare, apoi a fost concediată. Atunci a trecut la una din secţiile de călcat ale unei spălătorii chimice.

N-am întrerupt-o niciodată. Am ascultat-o tăcut ca şi cum aş fi ascultat o spovedanie.

Î

Cu câteva săptămâni în urmă m-am întâlnit din nou cu Anişoara. Nu s-a schimbat nimic. Până şi numărul de la liceu îi era acelaşi: 724. Şi totuşi nu mai era Anişoara din trecut. Nu mai vorbea atât de repede şi zâmbea mult mai puţin.

— De ce n-ai venit atunci?

— Pentru că am auzit că eşti scriitor, mi-a răspuns Anişoara.

— 7 r

— Da. De aceea n-am venit…

— Vorbeşti prostii, Anişoară.

— Nu. Eram convinsă că te întâlneşti cu mine ca să… ca să te documentezi…

— Şi acum nu mai eşti convinsă de acest lucru?

— Ba da.

— Atunci?

— Aş vrea să scrii şi despre mine.

Am ajuns în dreptul Bisericii Albe.

— Şi ce să scriu despre tine?

— Orice. De exemplu că ne-am întâlnit mereu în acest parc. Îmi făgăduieşti?

M-a privit rugătoare. În ochii ei albaştri-cenuşii m-am văzut mic ca un vârf de creion.

— Vezi, Anişoară, e greu să-ţi făgăduiesc aşa ceva. Dar poate că odată…

Fără să vreau am intrat în parc. Spre mirarea mea, pe banca de lângă intrare nu era decât un domn înalt, în vârstă, cu faţa obosită. Mi-am întors privirile spre celelalte bănci, dar bătrâna nu era nicăieri.

— Când? a insistat Anişoara.

— Odată… Hai să stăm jos.

Ne-am aşezat pe banca de lângă intrare.

Bătrânul m-a privit lung, cercetător, apoi scuzându-se m-a întrebat „dacă nu mă numesc Vasile?”…

— Nu, domnule. Dar de ce întrebaţi?

— Pentru că am o întâlnire cu dânsul şi nu-l cunosc.

— Nu e vorba de Vasile care a fost tâmplar pe strada

Plantelor?

— Ba da. Îl cunoaşteţi?

— Nu. Dar o cunosc pe maică-sa. Stătea mereu pe această bancă. O cunoaşteţi şi dumneavoastră?

— Da, desigur că da. O cunosc foarte bine. Locuim în aceeaşi casă. E o nebună… în 42 a fost evacuată dintr-o locuinţă tocmai în ziua când fiul ei a plecat pe front. Aşa că nu i-a putut da o adresă unde să primească scrisorile. S-au înţeles că după ce se va întoarce de pe front o să se întâlnească în acest parc. De atunci îl aşteaptă în fiecare sâmbătă după-masă…

— De treisprezece ani?

— Da, de paisprezece ani. Acum e bolnavă şi nu mai poate veni. M-a rugat pe mine să-i pândesc fiul. Mi-a spus că n-ar vrea să vină şi să nu găsească pe nimeni aici. Că ce ar face săracul singur şi fără sprijin… E nebună, zău…

Anişoara m-a tras de mânecă.

— Hai să mergem.

Pe drum eram trist şi îngândurat. Anişoara vorbea ca şi în trecut, repede şi mult.

— Ei, spune, ai să scrii despre mine?

— Am să scriu, Anişoara. Chiar azi am să scriu…

DOUĂ ÎNTÂLNIR1

Cu câteva zile în urmă a apărut în toate ziarele o ştire de două rânduri: Actriţa N., de la Teatrul de Stat din oraşul X, a fost distinsă cu Ordinul Muncii clasa I pentru interpretarea rolului Irinei din piesa *Trei surori* de Anton Pavlovici Cehov.

Ştirea m-a bucurat foarte mult, pe actriţa N. O cunoscusem cu cinci ani în urmă, când fusesem invitat de teatrul din oraşul X să asist la premiera unei piese originale. Mă dusesem cu plăcere, mai cu seamă că speram să întâlnesc la premieră şi pe un bun prieten şi coleg de breaslă. Oraşul X e un oraş mic, tipic ardelenesc: un centru octogonal în care se varsă toate străzile şi unde sunt adunate ca într-o şedinţă toate instituţiile. Aici se află şi clădirea teatrului.

Piesa a avut succes: eroul principal al dramei,

interpretat de amorezul D” a primit buchete de flori: unul trimis de el însuşi şi celălalt, care a produs senzaţia serii, nu se ştie de la cine. În zadar am încercat să mă retrag după spectacol, invocând fel de fel de motive: am fost silit să particip la banchet. Banchetul a reuşit la fel de bine ca şi spectacolul: nu s-a îmbătat nimeni, s-a toastat în cinstea actorilor, în cinstea regizorului şi, bineînţeles, în cinstea autorului. Când s-a golit ultima sticlă de vin au apărut zorile. Pe prietenul meu nu-l mai puteam deranja la ora aceea, la hotel n-avea niciun rost să mă duc, mai ales că intenţionam să părăsesc oraşul a doua zi. De aceea am acceptat invitaţia unui actor să petrec restul timpului, până la ora dejunului, acasă la el.

— Tot am un copil mic – mi-a spus – aşa că nu deranjezi la ora asta. Că de dormit oricum nu se mai poate din cauza lui. Cred că o să devină tot actor…

Într-adevăr, strigătele copilului se auzeau încă din stradă. De acrea ne-am dus de-a dreptul în camera actorului, unde avea obiceiul să repete. Camera era mare, mobilată modest, dar cu mult gust. Peste tot, pe pereţi, erau agăţate fotografiile gazdei în diferite roluri: Richard al III-lea, Verşinin, Nil şi altele.

— Aici e soţia, mi-a arătat gazda, o fotografie foarte reuşită. În rolul Irinei din *Trei surori*. E rolul ei preferat…

— Nu ştiam că aţi prezentat şi *Trei surori*…

— Nu, piesa nu s-a jucat încă. Din cauza soţiei. Adică din cauza copilului. Şi, bucuros că a găsit un subiect de discuţie, a început să-mi povestească despre succesele nevesti-sii.

— E foarte apreciată. Cred că în curând o să mai auzi de ea. E drept, aproape de un an de zile n-a mai fost pe scenă. Motivul îl ştii. E unul obiectiv. Şi a mai fost un timp când a trebuit să facă o pauză forţată. Acum vreo cinci ani, când s-a descotorosit de ea fostul director al companiei *Teatrul Modern* pentru că a iniţiat organizarea sindicatului. A rămas pe drumuri. N-avea unde să se angajeze. A fost chelneriţă, femeie de serviciu, dar de îndată ce s-au înfiinţat teatrele de stat a fost angajată la

pe doi.

În clipa aceea a intrat nevastă-sa cu o tavă plină cu ceşti. După prezentările de rigoare, ne-am aşezat la masă. Mie mi-a întins prima ceaşcă.

— Bea şi dumneata.

Şi felul şi tonul mi s-au părut puţin ironice. De ce? Desigur pentru această vizită matinală. Totuşi nu mă simţeam vinovat. Iau linguriţa, dar constat că în ceaiul meu nu s-a pus zahăr. Ridic privirile şi atunci nevasta actorului ia trei bucăţi de zahăr în mână şi mi le întinde:

— Am uitat să pun zahăr. Na…

Dar asta-i curată mitocănie! Tresar. Scena asta s-a mai întâmplat odată cu mine, poate chiar cu… Mă uit atent la nevasta actorului… Da, ea e… descopăr acelaşi zâmbet, aceleaşi priviri… Câţi ani sunt de atunci?…

…Cu cinci ani în urmă, prin patruzeci şi şase eram angajat ca om de serviciu la un cinematograf. În afară de afişarea noilor fotografii ale „programului următor”, măturam sala de spectacol, rupeam biletele la intrare, iar noaptea păzeam avutul instituţiei. Pentru această îndeletnicire primeam două salarii şi amândouă în natură. Primul îmi asigura proprietatea asupra tuturor obiectelor găsite în incinta cinematografului. Aceste obiecte, mănuşi, umbrele, pălării, rar bani, batiste sau ochelari le comercializam la piaţa de vechituri. Al doilea salariu îmi da dreptul să folosesc ca locuinţă o cabină din spatele ecranului. Singurul inconvenient la cel de-al doilea salariu era faptul că trebuia să vizionez fiecare film de câte treizeci, patruzeci de ori. Şi încă din spate. Ştiam după replici sau după muzică dacă se apropia pauza sau sfârşitul filmului. Marile şlagăre? îmbetul Irinei Dunne, râsul lui Robert Taylor, sau privirile melancolice ale lui Dick Powell îmi făceau greaţă şi mă urmăreau în vis. Seara, pe la orele unsprezece, când se termina ultimul spectacol şi rămâneam singur, mă încerca frica, Controlam W; C.-urile, ferestrele, să văd dacă nu le-a deschis cineva cu intenţia să se întoarcă la noapte. S-a mai întâmplat ca dimineaţa, sculându-mă, să constat că s-au furat becurile

din foaier sau perdelele de pluş de la uşile de la intrare.

Cel mai mic zgomot, trosnetul lemnului uscat, paşii iuţi ai şobolanilor în imensa sală de spectacol, suna straniu. De aceea n-aveam curajul să uzez noaptea de primul salariu. De obicei mă sculam dis-de-dimineaţă şi controlam sala la lumina zilei. Într-o vreme, când nu se instalase încă şaltărul principal în spatele ecranului, în apropierea locuinţei mele, trebuia să sting luminile în faţă, în foaier. Mă treceau şapte rânduri de sudori până ajungeam pe scenă. Mai ales dacă mă loveam şi de câte un scaun de rezervă adus spectatorilor care nu-şi găsiseră locurile. În spatele ecranului atârnau frânghii de la vechile instalaţii de sofite. Uneori mă mângâiau pe creştet şi eu încremeneam. Atunci abia reuşeam să găsesc scăriţa de lemn în formă de spirală, care ducea sus, în cabina unde dormeam. Pe urmă s-a instalat şaltărul şi puteam să sting toate luminile de pe scenă.

Era într-o seară răcoroasă de noiembrie, după ce mi-am terminat rondul la ferestre. Mă pregăteam tocmai de culcare. Sting luminile, păşesc pe prima treaptă a scăriţei, când aud un zgomot neobişnuit în sală. Parcă s-ar târî cineva pe podea… încremenesc… Nu mai îndrăznesc să fac nicio mişcare. Trag cu urechea. Nimic. Poate mi s-a părut – îmi spun – ca să mă liniştesc. Fac însă un pas şi atunci aud zgomotul din nou. Îmi simţeam bătăile inimii în gâtlej. Pe vremea aceea, nu era zi să nu auzi de câte un om ciopârţit, sau împuşcat pentru un fleac de palton sau pentru o sută, două de lei. Stau câteva minute nemişcat până ce mă obişnuiesc cu întunericul. Încep să disting primele rânduri de scaune şi muchiile ornamentaţiilor de ipsos de pe balcon. Nimic neobişnuit. Întind mâna spre şaltăr şi aprind dintr-odată toate luminile. Zgomotul se repetă, parcă mai violent, dar mă uit în zadar în sală. Nu văd nimic. Cu luminile aprinse mă simt mai în siguranţă. Mă uit cu atenţie la perdele, la uşi, dacă nu se mişcă cumva. Nu se mişcă nicio perdea. Faptul că din sală nu puteam fi văzut îmi dădu curaj. Apuc un scaun şi dau cu el de podea: zgomotul creşte şi se zvârcoleşte în sală, n-are pe unde să

iasă şi se reîntoarce pe scenă, ca un ecou. În sală nicio mişcare. Doar o linişte grea, ameninţătoare. Sting luminile şi le aprind iarăşi. Strig din toate puterile:

— Cine-i?

Întrebarea se izbeşte de pereţi şi se reîntoarce la mine. Încep să cred că toate zgomotele au fost închipuite. Sting luminile, dar rămân neclintit. Poate totuşi… După vreo zece minute de aşteptare zadarnică îmi trece prin minte o idee: să ţip din toate puterile. Dacă e ascuns cineva în sală e imposibil să nu se trădeze.

Ţip lung, sfâşietor.

Îmi răspunde o voce străină. Cu teamă aprind luminile. Strig din nou:

— Cine-i?… Răspunde că trag… Eram încordat ca un arc.

— Eu. Şi în clipa aceea văd apărând dintr-o lojă o fată.

— Cine eşti?

— Eu, răspunse fata. E palidă ca varul.

— Eşti singură?

— Da.

— Ce cauţi aici?

— Am vrut să dorm… şi să…

— Aici la cinematograf?

— Da. Afară e frig şi… începe să plângă.

— Apropie-te de scenă…

Fata iese din lojă şi se apropie. E desculţă şi e îmbrăcată într-o rochie de stambă decolorată. Părul lung, nepieptănat, îi cade pe frunte.

— Vă rog să mă iertaţi, n-am vrut să fac nimic… Am vrut să mă culc numai… Afară plouă şi… vă rog lăsaţi-mă… mâine dimineaţă plec şi n-am să mai vin niciodată.

M-am liniştit puţin, deşi de dat nu puteam s-o dau afară. Însemna să cobor şi să traversez sala şi nu eram convins că fata nu are câţiva prieteni ascunşi printre bănci…

— Dacă vrei să dormi aici, vino pe scenă… Ai o jumătate de cortină. Te poţi înveli.

Urc în grabă scările spre cabina mea; de aici îi pot urmări toate mişcările. Luminile cad ciudat, mărindu-i şi deformându-i umbră. Aştept până ce fata ajunge lângă cortina aruncată pe jos.

— Culcă-te acolo! Dar te avertizez: la cel mai mic zgomot suspect, trag… Şi, ca s-o intimidez, bag mâna în buzunar ca şi cum aş fi avut un pistol.

Fata mă priveşte mirată. Pe urmă se aşază şi se înveleşte cu o aripă a cortinei. Eu sting luminile şi intru în cabina mea. Mâinile îmi tremură încă, dar într-un fel sunt liniştit. Putea să fie şi mai rău.

Apartamentul meu e o încăpere mică, doi pe doi şi nemobilată. În loc de pat am cealaltă jumătate de cortină şi pe pereţi zeci de litografii cu Clarck Gable, cu George O'Brien, cu Jeanne Harlow în chiloţi de baie, cu fraţii Ritz arătându-şi gingiile, cu Greta Garbo în *Contesa Walewska* alături de Charles Boyer şi cu Loretta Young sărutându-se cu Bob Hoppe.

Pun reşoul să-mi pregătesc de cină. Oare cine o fi fata asta *7* De ce a rămas aici?… într-adevăr, să doarmă, sau… Deschid uşa s-o văd ce face.

— Dormi?

— Nu.

Ceaiul dă în foc. Scot reşoul şi-mi torn ceai în ceaşcă. Poate i-o fi şi ei foame?… Un ceai cald nu i-ar strica, mai ales că e tare subţire îmbrăcată… Cine ştie ce nenorocită o fi… Da, ar trebui să-i dau şi ei… Numai să nu creadă că vreau ceva de la dânsa… Mai bine nu-i dau. În cele din urmă totuşi o strig:

— Vino şi bea un ceai.

— Nu, lăsaţi…

— Vino şi bea, dacă-ţi spun.

O poftesc să se aşeze pe cortina aranjată pentru culcare şi-i torn ceai. Caut să nu-i întorc niciodată spatele, să nu-mi dea cu ceva în cap. Îi întind ceaşca:

— Bea şi dumneata.

Fata îşi bea cuminte ceaiul. Aşa, cu faţa îmbujorată, nici nu pare atât de urâtă ca în sală. Dimpotrivă… Păcat că

e atât de slabă… Mă dojenesc în gând. La dracu’: niciun păcat!… în clipa aceea îmi dau seama că nu i-am pus zahăr în ceai. Şi ea n-a spus nimic. I-o fi frică şi ei. Scot trei bucăţi de zahăr din pungă şi i le întind:

— Am uitat să-ţi pun zahăr. Na!

Ea nu spune nimic. Zâmbeşte numai. Are dinţi albi, curaţi, parcă prea îngrijiţi pentru ţinuta ei.

— Aici e bine, spune după un timp. E cald.

— Da, îi răspund şi dintr-odată mă simt tare prost, îmi dau seama că şi ea. Îşi trage picioarele murdare sub ea.

— Ştiţi, a plouat afară, încearcă să se justifice.

— Ştiu, îi răspund. Ce altceva aş fi putut spune? Pe urmă adaug: Dacă vrei şi dacă nu te temi, poţi dormi aici… Mă duc să-ţi aduc cortina…

Când mă întorc cu cealaltă jumătate a cortinei constat că şi-a aranjat puţin părul. Pun reşoul să fac căldură şi sting lumina.

Ne culcăm.

E întuneric. Numai reşoul luminează, din ce în ce mai puternic, un colţ de perete împodobit cu picioarele goale ale lui Jeanne Harlow.

Mă forţez să nu dorm. Cine ştie, poate fata are totuşi gânduri ascunse. Îmi pare rău că am chemat-o la mine. O pândesc: nu doarme nici ea.

— De ce nu dormi?

— Nu mi-e somn.

O mai întreb ceva, dar ea nu-mi răspunde.

Mai târziu o aud ca prin vis:

— „Va veni vreodată timpul când vom afla cu toţii tâlcul acestor suferinţe şi când ni se vor dezvălui aceste taine?”

— Ce spui?… „Te pomeneşti că e nebună! La ce dracu’ am adus-o aici?”

— N-am spus-o eu, ci Irina din *Trei surori*.

Nu-i răspund. Poate se linişteşte şi adoarme.

Dimineaţa o scol şi o poftesc să părăsească cinematograful. Pe scenă se opreşte pentru o clipă, se uită

prin sală, îşi trage aer în piept. Ochii îi ard. Poate are febră.

— Hai, vino o dată.

— Încă o clipă doar.

Băncile sunt goale, sala e neprimitoare. De afară din stradă se aude vocea gunoierului.

La plecare îmi întinde mâna:

— Vă mulţumesc. N-am să vă mai deranjez niciodată.

Eram convins că o văd pentru ultima oară.

PANTOFII

— Nu-mi cumperi pantofii?

— Ba da. Când s-or deschide magazinele. Dacă s-or mai deschide astăzi. S-a anunţat prealarma?

— Nu ştiu.

Lucia se duse la aparatul de radio. Îşi spuse în gând de câteva ori: „Dă doamne să nu fie alarmă, dă doamne să nu fie alarmă”.

Pe Bucureşti I se transmitea un comunicat german: „Krokodil Gros 431, Lichtenstein 2, nur über Karpathen, Achtung Krokodil Gros…”

— E prealarmă, dar poate că n-o să fie nimic.

Ar fi vrut să fie aşa, ca azi, în ziua în care împlinea 16 ani, să nu se bombardeze. Nu era însă convinsă. În ultimul timp Ploieştiul era bombardat cu regularitate, zilnic, în cartierul gării în apropierea rafinăriilor, străzile erau arate de bombe şi zidurile arse, negre de fum, stăteau nesigure şi triste ca nişte pietre funerare.

Pantofii promişi de ziua ei erau aleşi de mult; se aflau în vitrina unui magazin din centru: erau albi, cu talpa japoneză, umplută cu plută.

— Dacă n-o să fie alarmă, mergem.

În jurul orei 4 Lucia se aşează la fereastră şi privi sirena instalată pe acoperişul casei de peste drum. De multe ori privise maşinăria aceea neagră care semăna cu trei pălării mocăneşti aşezate una peste alta. Llneori avea senzaţia că tot pericolul porneşte de sub pălăriile mocăneşti; că dacă nu s-ar porni vuietul acela strident, moartea nu s-ar aşterne flămândă peste oraş.

Trecuse de ora 4 şi sirena continua să tacă. Ora 4 era ora critică; rar se întâmpla ca după ora aceea să mai apară avioanele. După ora 4 oraşul răsufla uşurat; viaţa se putea planifica pentru încă o jumătate de zi. O perspectivă imensă, cu ore, cu minute numărate.

— Hai, mamă, să mergem.

— Du-te singură, Lucia…

Se bucură că merge singură. Maică-sa era o femeie capricioasă; ar fi fost în stare să se răzgândească în ultima clipă şi să-i cumpere tot sandale cu tocuri joase, ca anul trecut.

Tocmai încerca pantofii, când năvăli brusc în magazin vuietul metalic al sirenei. Vânzătorul apucă să-i mai învelească pantofii într-un număr vechi din ziarul „LIniversul”, care avea un comunicat al Agenţiei DNB pe prima pagină. Cu pachetul sub braţ, Lucia ieşi în stradă şi rămase pironită lângă vitrină. Strada, ca la comandă, se golise; era pustie ca atunci când, mai demult, sosind noaptea de la ţară, nu întâlnise până acasă niciun trecător.

Cineva strigă la ea să intre în adăpost. Se auzea torsul monoton şi greoi al avioanelor.

Adăpostul – o pivniţă de cărbuni, boltită, cu două rânduri de bănci lângă pereţi, întunecoasă şi neaerisită. Lucia se aşează chiar lângă intrare, cu gândul să plece prima după încetarea alarmei. Numai de n-ar dura mult!

— A început! – murmura cineva într-un colţ şi, imediat, ca o confirmare a celor spuse, lampa de petrol agăţată de tavan începu să se legene.

Lucia strânse pachetul mai tare sub braţ. Desigur că, dacă vânzătorul ar fi avut timp, i-ar fi dat şi o cutie de carton…

— Cartierul gării – spuse un cunoscător. Apoi adăugă repede: stingeţi lampa!

Comandantul adăpostului suflă în lampă şi se făcu întuneric. Lucia încercă să numere bubuiturile înfundate, 29, 30, 31… Era primul raid. De obicei la un bombardament mare erau 12 până la 14 raiduri. Ar fi bine să se bombardeze numai în cartierul gării. Acolo, oricum, e

totul evacuat. Nu sunt decât tunurile antiaeriene germane şi grupele fulger de reparare a liniilor ferate. Omul care stătea în stânga Luciei povestea ceva unui cunoscut:

— Niciunde nu-i atât de transparent Oltul ca la Tălmaciu… În stânga e un deal calcaros, apa se izbeşte de stânci, spumegă… Sunt tot în cartierul gării. Ăsta-i al patrulea raid… Dacă te uiţi în apă de pe deal vezi fiecare firicel de nisip. E un nisip cu fire mari, gălbui, strălucitoare. Parcă ar fi praf de mică…

Lucia mai mult bănuia că vecinul din stânga gesticula. Se trase mai spre dreapta şi simţi un braţ încordat care strângea tăblia băncii. Rămase nemişcată şi continuă să numere exploziile…

— Mureşul nu e străveziu decât aproape de izvoare. Pe podiş vadul e săpat în lut galben, apa e mâloasă, cafenie… Exploziile astea au fost prin apropiere. Cred că un pilot a greşit ţinta… Mai greşesc şi ei, sunt doar la patru kilometri înălţime…

Bubuiturile se apropiară şi mai mult şi zguduiră pereţii adăpostului. Pe ferestruicile de aerisire năvăliră în pivniţă nori groşi de praf de parcă cineva ar fi aruncat moloz cu lopata.

— Bombardează centrul!…

Fără să vrea, Lucia se lipi cu spatele de zidul rece al pivniţei şi prinse braţul vecinului din dreapta. Rămase apoi nemişcată, simţind prin rochia de vară umezeala zidului. Uită să mai numere exploziile…

— Ar fi trebuit să mă mut undeva la ţară… Lângă Liveni. Am nişte rude, dar sunt oameni foarte săraci.

Luciei îi trecu prin gând că în viaţa ei n-a fost încă la bal. Şi auzise atât de multe lucruri despre baluri. Acolo sunt o mulţime de băieţi care te invită la dans. Şi dansezi până dimineaţa. Pentru că balurile adevărate ţin până dimineaţa. Şi părinţii ei s-au cunoscut la bal.

Stătea lipită de vecinul din dreapta ei. Acesta îi cuprinse umerii şi spuse cu voce tare, să se audă peste zgomotul exploziilor.

— Să nu vă fie teamă.

Lucia nu-i răspunse. Bărbatul de lângă ea avea mâinile reci. Deasupra se prăbuşise ceva, poate un zid sau casa de alături.

— Eşti din bloc?

— Nu.

— Şi cum ai ajuns aici?

Nu-i răspunse. Cum să-i spună că a fost în oraş să cumpere pantofi?

— Câţi ani ai?

— 16.

— …Păcat că Oltul nu e navigabil… Dacă s-ar canaliza ar putea să circule şi vaporaşe… Tare mult aş vrea să vizitez defileul Oltului – vorbea omul din stânga.

— Eu am 17…

Mina care îi ţinea umărul tremura.

Şi lui îi e frică. Oare s-ar putea să i se întâmple ceva? Ar putea să moară înainte de a fi fost vreodată la bal?

Cu cât tremurau mai mult zidurile, cu cât bubuiturile bombelor se legau mai mult între ele într-o singură explozie prelungită, cu atât balul o obseda mai mult.

— Tu ai fost vreodată la bal?

Imediat îi păru rău că pusese întrebarea. E caraghios să întrebi pe cineva dacă a fost la bal, în vreme ce deasupra, în văzduh, 1.000 de avioane seamănă moarte.

— N-am fost. Dar mi-a povestit fratele meu.

— Eu mi-am cumpărat pantofi cu tocuri înalte.

O clipă se gândi că poate n-are să fie crezută:

— Îi am aici, în pachet.

Într-un colţ, o femeie începu să plângă şi ceru insistent să fie lăsată afară, să se ducă la biserică. Comandantul adăpostului strigă la ea să tacă. Vecinul din stânga continuă cu voce scăzută:

— …Când se revarsă, Mureşul e murdar. E mâlos, gros ca uleiul. Se spune că într-un sezon poţi să prinzi un vagon de somn…

Afară se făcu linişte, dar băiatul continua s-o ţină de umeri şi Lucia îi mulţumi în gând pentru asta. Acum o să se aprindă lampa şi are să-l vadă. Oare cum arată? După

voce, după mâini şi-l închipuia înalt şi slab. Pe neaşteptate se auzi o explozie şi apoi încă una în apropiere…

Povestea de mai sus este pe de-a-ntregul inventată. Am scris-o pentru că împrejurările m-au dus de curând pe un şantier din Ploieşti… Dar să iau totul de la început.

Am fost trimis de revista „Flacăra" să scriu un reportaj despre construcţiile din Ploieşti. Când am ajuns, ploua. M-am dus la hotel, am închiriat o cameră şi am aşteptat.

Ploaia parcă nu voia să se oprească. Am stat la fereastra camerei şi am privit noile clădiri ridicate de curând în centrul oraşului. Clădiri mari, noi, luminoase. Totul mă îndemna să scriu un reportaj frumos. Căutam să compun în gând fraze cizelate, cu metafore demne de construcţiile pe care le priveam.

Spre seară am coborât în oraş. Am colindat prin jurul blocurilor finisate, apoi în jurul celor îmbrăcate încă în mantii de schele. Am văzut apoi şi pe acelea care abia răsăriseră din pământ şi pe acelea la care se turnau fundaţiile. Alături, un excavator curăţa terenul de molozul unei case bombardate în timpul războiului.

— Aici – îmi spunea un inginer – se va ridica un bloc modern.

Am privit în sus unde în curând vor fi apartamente, unde vor locui oameni – oameni simpli, cu grijile şi cu bucuriile lor. Braţul excavatorului disloca molozul. Cu scârţâit metalic descria acum un semicerc chiar deasupra noastră. Dintre ghearele de oţel ale cupei căzu la picioarele mele un pachet mucegăit.

M-am aplecat. Învelită în hârtie de ziar, în pachet se afla o pereche de pantofi albi, cu talpă japoneză, de plută. Oare ai cui să fi fost? Deşi talpa era putredă, se vedea clar că pantofii erau noi, nepurtaţi.

Am spus mai înainte că povestirea este pe de-a-ntregul inventată. E inexact. Are un sâmbure de adevăr: pantofii!

UN OM CENUŞIU

Cu mulţi ani în urmă un tânăr confrate în ale prozei

mă căuta aproape în fiecare zi. Venea totdeauna agitat, împovărat de marile probleme ale vieţii. Avea în fiecare buzunar câte un carneţel plin de însemnări şi avea strâns – după propriile mărturisiri – material pentru patru romane. Nu mai avea de făcut decât munca de redactor al cărţilor. Mai concret, scrierea lor. Într-adevăr, scrierea e ultima muncă la un roman. Tânărul confrate era entuziast, plin de speranţe şi, pe undeva, pe ascuns, era convins că va da marea lovitură. Asta ar fi însemnat ca apariţia cărţilor lui să aducă după sine o cotitură în romanul românesc, dacă nu chiar mai mult.

Avea şi unele teorii despre oamenii cenuşii, care nu vor cunoaşte niciodată aroma atât de plăcută a cernelii tipografice. Părerile şi teoriile lui erau categorice, dictate de vârsta şi experienţa lui.

De cele mai multe ori ne certam: eu vorbeam liniştit, domol, el ţipa şi se bătea cu pumnii în piept. Pe urmă îşi cerea iertare:

— Da, da. Cred că aveţi dreptate. La asta nu m-am gândit.

Când a fost ultima oară la mine mi-a vorbit despre oamenii cenuşii care n-au fost influenţaţi de nicio idee a secolului. Oamenii care trăiesc în propria lor carapace, care refuză să gândească, care nu îndeplinesc decât legea naturii, a transformării materiei şi, anume, care se nasc, care trăiesc şi care se reîntorc în lut fără să lase nici cea mai mică urmă a umilei lor existenţe.

I-am spus că asemenea oameni, total cenuşii, nu există. Tânărul meu confrate a sărit ca ars:

— Vreţi să vă dovedesc? Sau credeţi că adevărul este apanajul vârstei?

Nu ştiu pentru ce, tânărul meu confrate avea totdeauna faţa congestionată şi poziţia oratorului dispreţuitor, flegmatic. Vorbea tare, gesticula ca şi cum ar fi fost permanent obligat să-şi cheltuiască energiile acumulate în cei douăzeci de ani de experienţă. Avea o rezervă faţă de tot: se temea să nu fie înşelat. Totul exista împotriva lui şi singurul său aliat sincer era propria lui

persoană.

— Nu cred că posesorii adevărului trebuie să fie neapărat bătrâni. Dar cred că oamenii cinstiţi care trăiesc în socialism, sau în orice caz înconjuraţi de marile şi nobilele idei ale socialismului, nu pot rămâne nepăsători. Devin, chiar dacă de multe ori nu vor, mai buni, mai largi, mai oameni.

— Şi dacă vă contrazic cu un exemplu concret?

— Exemple în acest domeniu nu se pot da. Pentru asta ar fi nevoie de nişte ochi de röntgen cu care să poţi descifra gândurile, sentimentele oamenilor.

— Faptele sunt oglinda gândurilor, a sentimentelor.

— Da, dar sunt şi fapte mici, a căror oglindire de multe ori ne scapă. Mai ales dacă le privim superficial.

— Vreţi să spuneţi că sunt superficial? înţeleg. Vă permiteţi să mă jigniţi pentru că sunt tânăr. Uitaţi-vă. Vă las câteva însemnări despre un om care a rămas complet nepăsător la frumoasele idei ale socialismului. Dacă cumva vă convingeţi totuşi că am dreptate, vă rog să-mi trimiteţi o carte poştală. În casa dumneavoastră eu n-am să mai calc. Sunteţi conservator şi, am convingerea, şi invidios.

A plecat fără să mă salute.

M-a interesat mai puţin dacă l-am jignit sau nu, mă rodea însă faptul că n-am reuşit să-l conving. Şi, apoi, mai era în joc şi convingerea mea.

I-am citit însemnările. Erau foarte sumare: „Un om cenuşiu, Ion Branovici, Bucureşti, Strada Florilor 12, născut 1906 la 9 aprilie. A urmat şcoala primară în comuna Pantelimon şi a terminat liceul la Mihai Viteazu. După bacalaureat s-a angajat funcţionar, un fel de comis-voiajor la o fabrică de corsete cu balene metalice. S-a însurat în anul 1929. A făcut un voiaj de nuntă în Italia. A avut o fetiţă care a murit la vârsta de doi ani, de congestie pulmonară. Până la naţionalizare a lucrat la fabrica de corsete cu balene metalice, apoi a trecut la o cooperativă de parafine şi săpunuri. E tot funcţionar, însoţeşte produsele cooperativei la diferite întreprinderi comerciale din ţară. Vicii nu are: nu bea, nu fumează. Singura lui

dragoste a fost nevasta sa. Distracţii: o dată pe săptămână, duminica după-masă, joacă rummy cu nişte vecini, pe un ban punctul”.

Poate din orgoliu am pierdut două săptămâni ca să intru în relaţii cu Ion Branovici, dar n-am reuşit să completez notiţele confratelui meu. Ion Branovici era într-adevăr un om fad, veştejit. Semăna cu unii eroi ai lui Velásquez: avea faţa lunguiaţă, palidă, îmboţită. Ochii mici, stinşi, puţin apoşi, păreau galbeni. Nu avea nimic frumos, în afară de păr: părul, complet alb, alb-argintiu, părea proaspăt şi inspira bunătate. Într-un fel, aducea cu un moş gerilă obosit de drumuri.

Şi locuinţa semăna cu el: lucrurile din casă erau vechi, uzate. Numai pe pereţi, planşele executate probabil pe când era încă elev erau distonante cu restul tablourilor, nişte reproduceri ieftine, înrămate de un meşter amator. Planşele, pe nişte coli de desen, reprezentau bănci trase cu tuş. Până şi inspiraţiile lui de la orele de desen erau infantile, sărace.

Din călătoria lui în Italia nu reţinuse nimic. Avea nişte însemnări făcute la faţa locului, pe care a trebuit să le consulte, ca să-şi aducă aminte de ele. „La Palermo, 22 ianuarie, 15 grade C”.

— Îmi amintesc, domnule, mi-a povestit el, era foarte cald acolo. Abia am aşteptat să treacă cele trei săptămâni să mă întorc acasă.

— La muzee n-aţi fost?

— Am fost, domnule. Am văzut nişte lucruri foarte, foarte frumoase. Dar ghidul a vorbit atât de repede că n-am înţeles aproape nimic.

Colegii lui de breaslă l-au caracterizat cam aşa: Ion Branovici e un funcţionar de tip vechi. Poartă mânecuţe şi, când plouă, galoşi. La ce s-o fi gândind el?… Zău, nu ştiu… Poate, să ajungă cât mai devreme acasă, să se culce. De fapt face un fel de repetiţie pentru somnul de veci.

Am avut impresia că am pierdut două săptămâni degeaba. Pe urmă, prins de lucru, am uitat şi de Ion Branovici şi de confratele meu mai tânăr.

Au trecut câţiva ani. Poate aş fi uitat complet de cele întâmplate, dacă săptămânile trecute n-aş fi fost la Arad să scriu un reportaj despre fabrica de vagoane.

Pe cei de la fabrica de vagoane îi cunosc bine. Cunosc şi secţiile, problemele, şi de obicei mă informez numai de noutăţile care s-au produs între două vizite.

În hala de montare şi finisare a vagoanelor m-am întâlnit cu secretarul organizaţiei de partid.

— Iar pe la noi, reporterule?… Vrei un lucru nou?

Ştiam că are să-mi servească o surpriză. Mi-am scos repede carnetul şi m-am pregătit să notez.

Secretarul a arătat spre nişte bănci.

— Ce vezi deosebit în băncile astea?

Am cercetat băncile cu atenţie. Erau tapisate cu material plastic. Dar materialul plastic s-a introdus cu vreo doi ani în urmă. Poate vrea să-mi atragă atenţia asupra culorii: culorile erau deschise, plăcute la vedere.

— Nu văd nimic deosebit.

— Uită-te mai bine, doar eşti ziarist vechi!

Mă uit cu atenţie, le pipăi chiar, dar nu observ nimic.

— Aşază-te puţin.

Mă aşez pe bancă, nimic. Mă uit în jur la muncitori, dacă nu cumva mi-au pregătit o glumă. O fi având banca picioarele tăiate. Mă ridic repede, cercetez picioarele băncii: totul e în cea mai perfectă ordine. Pe feţele celor din jur niciun zâmbet. Deci nu e vorba de o glumă. Mă aşez din nou, dar nu-mi dau seama despre ce ar putea fi vorba.

— Scrie, ziaristule. Bănci de tip nou, Branovici.

— Ce înseamnă tip nou, Branovici?

— Să-ţi spun. Secretarul se aşează lângă mine şi începu să povestească despre noile bănci de vagoane, tip Branovici.

— Cu vreo şase luni în urmă, mă anunţă portarul că mă caută un oarecare comis-voiajor de la o cooperativă de săpunuri. Eu nu mă ocup de negoţ, îl trimit la secţia comercială. Voiajorul, nu şi nu, vrea să stea de vorbă cu mine. Întreb prin telefon în ce chestiune, îmi spune „chestiune particulară”. Să aştepte, L-am lăsat să aştepte,

ştii, în general nu-mi plac chestiunile particulare în fabrică. Omul m-a – aşteptat vreo patru ceasuri, până ce mi-am terminat treburile. De unde să fi ştiut că-i bătrân?! S-a prezentat: Ion Branovici de la nu mai ştiu ce cooperativă. Părea puţin speriat, de cutezanţa „că răpeşte timpul unui secretar de partid”. Mi-a povestit că el călătoreşte mult şi că băncile noastre sunt incomode. Că a aşteptat mult până i s-a ivit prilejul să vină la Arad să stea de vorbă cu mine. Când călătoresc, spunea el, după un drum mai lung de 6 sau 8 ore, mă simt foarte obosit. Mi-am dat seama că din cauza băncilor. Nu te odihnesc. Dacă stai mai mult timp nemişcat îţi amorţesc picioarele şi, din cauza perinilor de la spate, trebuie să stai cocoşat. L-am întrebat ce propune. A scos dintr-o servietă o mulţime de planşe cu diferite forme de bănci. Le-a desenat chiar el. Mi-a părut că studiase problema foarte serios. În cele din urmă, a venit cu o propunere concretă. Să facem nişte bănci de experienţă pe care să le încerce chiar el. L-am dus la hala de montare. Pe urmă a venit timp de trei zile şi a stat opt ore nemişcat, pe bănci. Ne-a spus unde să mai rotunjim, unde să adăugăm sau să scoatem din tapiţerie. Era foarte drăguţ, bătrânelul. Stătea nemişcat pe bancă, voia să îmbunătăţească călătoria a mii şi mii de oameni. Ştii, ăştia care par cenuşii, sunt oameni foarte ciudaţi. Trebuie să ştii de unde să-i iei. Vin şi apar şi nu ştii de unde atâta suflet în ei. Mare lucru e socialismul, măi! Şi Branovici ăsta nu făcea inovaţia în interesul lui. Stând de vorbă cu el, am aflat că urma să fie pensionat. Nu mai avea de ce să călătorească…

— Am obţinut, de la regională, să-i acordăm o diplomă. Diploma e gata, dar nu i-o putem trimite. Nu ştim unde a lucrat, unde locuieşte. Ştim doar atât, că se numeşte Ion Branovici. Vezi reporterule, Branovici asta e un mic anonim, constructor al socialismului. Ar trebui să scrii despre el. Merită.

Am să-l caut pe tânărul meu confrate în ale prozei, am să-l trimit la Arad, la fabrica de vagoane, şi am să-l sfătuiesc ca, înainte de a se apuca să scrie cele patru

romane, să facă un reportaj despre băncile tip Branovici. E un material bun şi, vorba secretarului de partid, merită.

CIRCARUL

Sunt unii oameni cu care faci cunoştinţă de mai multe ori şi nu reuşeşti să-i cunoşti niciodată. Aşa mi s-a întâmplat şi cu Tiberiu Rogoz.

Tiberiu Rogoz e funcţionar la Circul de Stat, lucrează la casa de bilete. Stă în spatele unui ghişeu camuflat de o sticlă mată: când cumperi bilete nu-i vezi niciodată faţa, numai mâinile albe, osoase, cu degete subţiri şi cu unghii transparente, atât de roze încât îţi vine să crezi că sunt date cu lac.

Prima oară l-am cunoscut în tren, în drum spre Buhuşi. Era împreună cu mai mulţi artişti de circ, vorbea aprins despre unul veteran în branşă, cu un nume italienesc, Umberto Carel. La un spectacol, fiind de faţă şi Nicolae Iorga, care detesta pe circari, a jonglat cu şase farfurii Rozenthal încât l-a impresionat şi pe profesor. Am intrat în vorbă cu ei, mai mult de dragul unei trapeziste, o fată înaltă numai oase şi muşchi. Trapezista stătea la geam, privea nostalgică peisajul, sau poate numai unduirea lentă, mlădioasă, a firelor de telegraf. Nemişcată părea un manechin de ceară cu un profil frumos, angelic. Am pus o sumedenie de întrebări, în special despre munca femeilor în circ cu speranţa să-mi răspundă trapezista. Ea ori n-auzea, ori nu voia să intre în discuţii cu un străin. Abia mai târziu mi-am dat seama că nici n-ar fi avut când să vorbească: Tiberiu Rogoz turuia tot timpul, nu făcea nici măcar pauze de respiraţie. Îmi devenise antipatic: avea o faţă rotundă, de om bine hrănit, cu buze groase, răsfrânte, şi nas mare de pătlăgică. Îmi devenise antipatic şi pentru că, uneori, mângâia braţul trapezistei şi ea nu-l repezea, în locul ei eu l-aş fi pocnit de câteva ori. Îmi displăcea la Tiberiu Rogoz şi faptul că ţinea între genunchi un baston de bambus cu măciulia şlefuită, cu care, ori de câte ori voia să sublinieze cele spuse, bătea în podea:

— Dumneata nu-ţi dai seama, domnule, ce înseamnă socialismul pentru circari!

Când am constatat că face şi demagogie m-am retras din conversaţie: nu-mi plac oamenii necinstiţi. N-avea niciun sens să înceapă să laude regimul, de îndată ce a aflat că stă de vorbă cu un gazetar. Şi în ce priveşte condiţiile de viaţă create de regim, presupuneam că ştiu mult mai multe lucruri decât domnul Tiberiu Rogoz. În restul călătoriei nu m-a mai deranjat decât faptul că trapezista l-a privit de câteva ori admirativ şi chiar i-a surâs.

În clipa când am coborât din vagon, l-am uitat pe Tiberiu Rogoz. Nu mi-a rămas din călătoria aceea decât foarte vag imaginea unui profil angelic cu privirile pierdute în gol, nostalgice.

Pe Tiberiu Rogoz l-am cunoscut a doua oară în Bucureşti, prin intermediul unui prieten comun. Prietenul acesta e un descurcă lume cum nu mai este altul în ţară: dacă vrei să faci rost de nişte piese originale pentru motocicletele I.J., te adresezi lui, la fel ca şi atunci când ai nevoie de o cameră la Mamaia. Îţi procură în mai puţin de jumătate de oră o barcă de cauciuc cehoslovacă, şi ştie cui trebuie să te adresezi la I.L.L. ca să ţi se repare caloriferul.

Am aflat cu întârziere de deschiderea noului Circ de Stat din parcul Tonola aşa că am rămas fără invitaţie şi fără bilet. La faţa locului nu mi-am mai putut procura: biletele se vânduseră toate, la casă se afişase anunţul cu pricina. Tocmai voiam să plec când m-am întâlnit cu prietenul meu.

— Ce-i meştere, nu vii la premieră?

— Nu. N-am bilet.

— Doar n-o să pleci pentru atâta lucru. Hai să cumpărăm.

Am arătat spre casa de bilete unde se înghesuiau încă vreo cincizeci de oameni, deşi se anunţase că biletele s-au epuizat.

Prietenul meu nu-i omul acela care să se lase impresionat de un simplu anunţ. Mă luă de braţ, îmi croi loc printre oameni şi când am ajuns la un metru de ghişeu împinse două degete înainte ca să fie văzut de casier:

— Nea Tibi! Nea Tibi! Eu sunt, Comşa. Două locuri în lojă. Şi ca cei din coadă să nu se supere, adăugă: alea două reţinute pentru tovarăşul consilier.

Am intrat la spectacol, dar n-am savurat nimic din program: Comşa s-a aşezat lângă mine, mi-a explicat toate trucurile prestidigitatorului, ce era greu sau uşor de făcut, în posesia tuturor secretelor profesionale totul mi s-a părut plicticos fad. M-a dezmorţit numai apariţia trapezistei cu profilul angelic. După program se numea Matilda şi, dezbrăcată, numai în tricou, avea corp chiar mai frumos decât îmi închipuisem. Se legăna pe trapez, maiestuoasă, conştientă parcă de frumuseţea ei. Fiecare salt, fiecare mână întinsă avea graţie, eleganţă.

— Tu nici nu ştii meştere, ce om formidabil e nea Tibi…

— Nea Tibi cine este?

— Casierul care ne-a servit cu bilete. Şi el a fost circar la vremea lui… E un om formidabil… Tu, ca ziarist, ar fi păcat să nu-l cunoşti… Vrei să-l vizităm odată?

— Ţi-e prieten?

— Într-un fel… Dar, ştii, relaţiile sunt ca şi pomii fructiferi: dacă nu-i întreţii nu dau roade. Râse.

Ca să tacă i-am promis că odată o să-l vizităm pe nea Tibi.

Prilejul se ivi mult mai devreme decât îmi închipuisem. Era într-o luni după-masă şi mă plimbam pe bulevard fără nicio treabă. De undeva apăruse Comşa şi mă întrebă ce fac. I-am răspuns sec, ca de obicei:

— Exist.

— Asta văd, şi exişti bine… Ai început să-ţi laşi burtă. Dar te întreb ce faci? Ai vreo treabă importantă?

— Da. Mă plimb. Vreau să văd oamenii.

— Atunci vii cu mine şi-ţi arăt un om. Un om formidabil. Mergem la nea Tibi.

N-aveam cum să mă eschivez. L-am însoţit până aproape de parcul Tonola şi am urcat până la ultimul etaj al unui bloc nou abia terminat.

— Aici locuieşte… Ai să vezi, e un om formidabil.

Sună de două ori scurt, ca unul de-al casei, şi ne deschise, spre surprinderea mea, trapezista, cu profilul angelic. Îmi păru bine că venisem în vizită la nea Tibi.

— Tibi nu-i acasă, ne lămuri ea, dar trebuie să pice din clipă în clipă. Dacă vreţi să-l aşteptaţi…

Bineînţeles, am hotărât să-l aşteptăm. Am fost conduşi într-o încăpere mare, luminoasă, plină cu poze din viaţa circarilor. Peste tot trapezista: pe sol, pe bare şi în tricouri de toate culorile. Am căutat şi poze cu nea Tibi, dar nea Tibi nicăieri.

Când am rămas o clipă singuri l-am întrebat pe Comşa:

— Cine e Matilda asta şi ce caută aici?

— Cum ce caută aici? E soţia lui nea Tibi.

Aducându-mi aminte de faţa buhăită a lui Tiberiu Rogoz această legătură conjugală mi se păru o impietate.

— Câţi ani are Rogoz ăsta?

— Vreo treizeci şi ceva.

— Şi ea?

— Cred cu vreo doi sau trei ani mai tânără.

— Imposibil, ei nu-i dau mai mult de douăzeci.

Comşa îşi desfăcu braţele, ridică din umeri ca şi cum ar fi vrut să spună că nu e vina lui.

— Uneori natura e darnică.

Spuse cu atâta seriozitate încât nu ştiam ce să-i răspund.

Tiberiu Rogoz se încurcase undeva în oraş: întârzia. După vreun sfert de oră am început să dau semne de nelinişte. Am măsurat încăperea cu paşii: era lungă de şase paşi, lată de cinci. În timpul măsurătorilor am descoperit într-o vitrină de bufet, printre argintării şi bibelouri, la loc de cinste aşezate pe o rozetă de dantelă trei monede de doi lei. Monede vechi din timpul războiului. Mi s-a părut curios să expui în vitrină nişte monede vechi, nu destul de vechi ca să merite acel loc de cinste.

Când se reîntoarse Matilda în cameră am întrebat-o dacă-şi aduce aminte de mine. A clătinat din cap că nu. I-am dat amănunte.

— În tren spre Buhuşi, aţi stat la geam şi aţi admirat peisajul…

— Eu totdeauna admir peisajul şi călătoresc în ultimul timp foarte mult. Şi Tibi-i atât de vorbăreţ, face cunoştinţă cu toată lumea… Mi-ar fi greu să-i reţin pe toţi cunoscuţii din tren.

Am înghiţit în sec şi n-am mai scos nicio vorbă. Pe urmă am descoperit şi bastonul de bambus aşezat într-un colţ şi mi-am amintit ca tipul îmi fusese antipatic încă de atunci, mai ales când a început să facă demagogie. N-aveam ce căuta în casa lui şi parcă nici profilul Matildei nu mi s-a mai părut chiar atât de angelic.

Ne-am luat rămas bun, promiţând că o să revenim altă dată, deşi eram convins că n-am să mai calc niciodată în casa lui.

Pe drum m-am gândit la timpul pierdut: dacă aş fi rămas pe bulevard m-aş fi distrat. Îmi place să privesc oamenii de pe stradă. Mai fiecare îşi împrumută câte ceva de la cei pe care îi admiră şi se comportă altfel decât acasă sau la serviciu. În masa mare de pietoni, unde valorile lăuntrice nu se văd, decât cele exterioare, fizice, contează mult ţinuta, felul de a călca. Unii se opresc în faţa oglinzilor palide ale vitrinelor, îşi aranjează cravata, umerii pardesielor, conturul rujului sau eventualele urme ale rimelelor.

După câteva zile l-am uitat complet pe Tiberiu Rogoz şi nu-mi puteam imagina nici măcar profilul angelic al nevesti-sii. Singura imagine concretă din casa lor erau cele trei monede de doi lei expuse în vitrină.

În preajma sărbătorilor de iarnă mă vizită, pe neaşteptate, Comşa. Era vesel, elegant, bine dispus.

— Ei, meştere, îl vizităm pe nea Tibi?

— Nu, i-am răspuns categoric. Dar spune-mi de ce îl socoteşti pe nea Tibi un om formidabil. Îl cunoşti bine.

— Desigur că da. Dacă ai timp îţi vorbesc despre el.

Eram curios mai mult ce socoteşte Comşa de om formidabil decât de nişte date despre Tiberiu Rogoz. L-am servit cu vermut alb, amărui, şi Comşa începu să

povestească.

— Tiberiu Rogoz s-a născut la Târgovişte şi în clasa a doua de liceu a fost exmatriculat din toate şcolile din ţară.

Felul în care începu să povestească aducea cu o lecţie de istorie şi oraşul Târgovişte îmi aduse aminte de Vlad Ţepeş. Am zâmbit, şi ca să nu mă trădez că mă gândesc la alte lucruri, l-am întrebat:

— De ce a fost exmatriculat?

— Nu mă întrerupe, am să-ţi spun totul amănunţit. Într-o dimineaţă, în drum spre liceu, a găsit o foaie volantă tipărită pe care scria: „Citeşte şi dă mai departe”. Copil, nu ştia despre ce era vorba: s-a conformat. A dat manifestul colegului de bancă, acesta l-a dat mai departe până când a aflat direcţia. După exmatriculare nu s-a putut angaja nici măcar băiat de prăvălie: era prea tânăr. În zilele acelea a sosit în oraş o trupă de circ. Tibi s-a aciuat pe lângă ei. Circarii l-au pus să ajute la descărcarea boarfelor din vagoane apoi l-au mânjit pe faţă, l-au îmbrăcat cu nişte haine peticite şi i-au agăţat o tablă de gât cu reclama circului.

— Măi, Comşa, îmi povesteşti totul ca pe o lecţie învăţată pe de rost. De unde cunoşti atât de amănunţit viaţa lui Tiberiu Rogoz?

Imediat îmi păru rău de întrebare: Comşa era un scriitor ratat, probabil îşi adunase material studiind viaţa lui Rogoz.

Era chiar aşa.

— Într-o vreme, îmi răspunse Comşa, am vrut să mâzgălesc ceva despre circari. Dar să nu mai discutăm despre asta”.

L-am lăsat să continue.

— Cum spuneam, circarii s-au instalat în apropierea oborului de vite, la marginea oraşului. Printre ei şi cele câteva animale exotice ale circului, un elefant şchiop cu genunchii juliţi, o cămilă năpârlită şi un leu bătrân cu ochii mereu somnoroşi, Tibi se simţi ca acasă. Ajută la fixarea ţăruşilor apoi seara, la instalarea băncilor şi la căratul rumeguşului pentru arenă. Atmosfera de permanentă

sărbătoare, mirosul grajdului, al animalelor sălbatice, hainele sclipitoare ale artiştilor l-au ameţit. Circarii n-au trebuit să insiste prea mult ca să îmbrace livreaua cafenie de servitor şi seara, după primul spectacol, când se culcă în fân alături de grăjdar şi cămila năpârlită, adormi foarte târziu: îl revedea mereu pe Umberto clătinându-se în vârful scării morţii, pe domnişoara Melania, femeia fără oase, pe duo Rikus, jongleri de prima clasă, şi pe doamna Hudson, profesoara de călărie de înaltă şcoală, şi nu mai ştiu pe cine. S-a angajat la circ: a învăţat de la ceilalţi servitori să monteze trapezul, să pună la distanţe egale obstacolele pentru câini şi cai. Dovedindu-se sârguincios, circarii l-au îndrăgit. dansatoarele îl sărutau pe frunte când le aducea apă pentru spălat, iar acrobaţii îl lăudau dacă le cumpăra mezeluri de la măcelăria din piaţă. Spuneau:

— O să iasă mare artist din tine, puştiule… Vezi să nu te înşele măcelarul la cântar şi numără bine restul… Hai, du-te

Livreaua cafenie era mare şi largă, dar Tibi nu observa asta: era mândru că putea să apară în arenă, să netezească covorul cel mare pentru don Pascalii, şi-i era ciudă dacă spectatorii nu aplaudau îndeajuns. Uneori, noaptea, se ducea în arenă, se dădea peste cap la fel ca şi King. Asista la toate repetiţiile, privea atent cum îşi iau elan săritorii, ce exerciţii suplimentare fac acrobaţii de sol, cum exersează jonglerii. Când era singur în arenă încerca să stea în mâini, să jongleze cu trei farfurii de tinichea stând pe un balon, să ţină bastonul de bambus pe bărbie.

Lăsându-l pe Comşa să continue aş fi fost obligat să stau încă cinci ore în casă. L-am întrerupt:

— Am înţeles… A repetat, a învăţat o serie de numere de atracţie şi după aceea a devenit un mare artist… Foarte frumos, dar prea lung pentru mine. Un singur lucru mă interesează numai… Este şi o poveste a… Matildei? Vreau să spun, tu şi Matilda?

— Nu, dar cum poate să-ţi treacă aşa ceva prin minte… Ei se iubesc foarte mult şi apoi îl respect prea mult

pe nea Tibi.

— Bine, Comşa, şi iartă-mă că nu te mai reţin… O să-mi continui altă dată… Acum trebuie să trec pe la redacţie…

Luându-mi rămas bun mi-am adus aminte de cele trei monede de doi lei. L-am întrebat dacă ştie ceva despre aceşti bani.

— Cum să nu… Circarii au un obicei: îşi păstrează primii bani câştigaţi ca artişti… Cei şase lei reprezintă primul salariu al lui Tiberiu Rogoz.

— Îţi mulţumesc, Comşa… Totul a fost foarte interesant. La revedere.

Ce chestie stupidă să-ţi păstrezi primul salariu, ba chiar să-l expui ca pe un trofeu… Dar mă rog, obiceiuri, obiceiuri…

Deşi n-aveam treabă urgentă, am plecat spre redacţie. M-am urcat în tramvaiul 3 şi m-am aşezat lângă fereastră. Pe la piaţa Buzeşti vagonul se umplu. Mi-am luat privirile de la fereastră şi am început să studiez picioarele oamenilor. E o distracţie plăcută să apreciezi oamenii după picioare, după încălţăminte, după ciorapi, după felul cum calcă. Uneori dacă am mai mult timp pentru studiu, compun şi câte o biografie a proprietarilor de încălţăminte… Bineînţeles, totul pentru uz intern, din joacă. Aveam în faţa mea nişte bocanci mari acoperiţi cu pantaloni largi de doc. Bocancii erau stropiţi cu var. Era o temă foarte uşoară: bocancii trebuiau să fie ai unui zidar şi după mâna atârnată de-a lungul pantalonilor am putut să-i apreciez şi vârsta. În spatele bocancilor am descoperit o gheată ortopedică. Tocmai căutam s-o studiez când mi-am adus aminte că eu stau pe bancă şi un om suferind călătoreşte în picioare. M-am ridicat în grabă să cedez locul.

— Poftim tovarăşe…

Când l-am privit în faţă am încremenit: era Tiberiu Rogoz. L-am recunoscut imediat şi după faţa rotundă, buhăită, şi după bastonul de bambus pe care îl ţinea sub braţ…

— Mersi, îmi face bine statul în picioare… Mă privi lung şi m-a recunoscut: fac pariu că nu mai ştii de unde te cunosc? Am călătorit împreună până la Buhuşi…

— Da, da, dar vă rog să mă scuzaţi, eu trebuie să cobor…

— Foarte bine, tocmai acum cobor şi eu.

Cine dracu' m-a pus să-i spun că vreau să cobor. L-am lăsat să meargă înainte şi o clipă m-am gândit să-l las să coboare şi eu să rămân în vagon. Dar nu se făcea, nevastă-sa a fost foarte ospitalieră când i-am călcat pragul casei. În staţie mă întrebă dacă-i dau voie să mă însoţească. N-am putut să-l refuz.

Călca strâmb, mergea puţin legănat şi mi se făcu milă de el.

— Mi-a spus nevasta că într-o zi mi-ai făcut o vizită… îmi pare rău că nu m-ai găsit acasă… îmi plac gazetarii, deşi sunt supărat pe ei… Scriu foarte puţin despre lucrătorii de circ. Şi ei, la fel ca şi dumneata sau oricare muncitor din fabrică, stau pe baricadă. Îmi zâmbi cu subînţeles: pe baricada socialismului.

Mi-am adus aminte că acest fel al lui de a vorbi mi l-a făcut antipatic încă în tren, în drum spre Buhuşi. Totuşi altceva mă preocupa în clipa aceea: cum de n-am observat atunci în compartiment că e şchiop, deşi aş fi putut s-o deduc şi după bastonul de bambus pe care îl ţinea tot timpul între genunchi? Şi nici măcar Comşa nu-mi pomeni nimic despre acest defect al lui.

— De ce nu scrieţi ceva despre circari?

— Odată am să scriu… Chiar am adunat ceva material de la prietenul nostru comun, Comşa, l-am minţit… Mi-a povestit câte ceva din viaţa dumitale, despre succesele artistice şi despre dârzenia cu care ai muncit ca să devii artist de circ…

Mă privi mirat şi eu am tăcut imediat. Ştiam că ceva nu era în regulă. Ori am fost prost informat de Comşa, ori exagerările mele au eşuat.

— Eu n-am fost aplaudat niciodată în viaţă, eu n-am avut succese artistice… Trebuie să veniţi neapărat pe la

mine… Insistă atât de mult că nu l-am putut refuza. I-am promis că luni seara am să-l vizitez.

Am un talent formidabil de a pierde vremea. Luni seara m-am instalat din nou în casa lui Rogoz cu o mină de martir. M-am aşezat în aşa fel s-o văd pe Matilda din profil ca cel puţin cu atât să mă aleg.

L-am lăsat să-şi povestească toată viaţa de la început. Vorbea monoton, dar, trebuie să recunosc, avea vocea plăcută. Mă pregătisem pentru ceva foarte banal, dar imediat mi-am dat seama că povestea mult mai interesant decât Comşa. Făcea chiar unele reflecţii personale despre viaţa circarilor şi am început să fiu atent.

— Ştiţi, prima mea decepţie la circ a fost când l-am văzut pe maestrul King curăţind cartofi şi pe Rikus, regele barei, pingelindu-şi singur pantofii. Pentru că, trebuie ştiut, viaţa circarilor e grea în plin sezon, iar iarna e îngrozitoare. Spectatori nu sunt, bani nu sunt, numai frig şi foame. Oamenii devin morocănoşi, trişti. Optimiştii, în special tinerii, învaţă numere noi, cred în ele, iar cei mai în vârstă, care au trecut prin perioada optimistă şi s-au ratat devin ironici, răi. Din cauza frigului, de obicei ne adunam în cel mai mare vagon, singurul încălzit şi ascultam poveşti despre numerele mondiale, despre triplul salt al lui Gabroni, fiul Buzăului care a uimit Parisul, care trăia din acelaşi număr de 14 ani, despre Totot care umbla în aer ca îngerii şi despre Unus pe care nu-l cunoşteam decât din poze, dar în al cărui paşaport erau trecute toate vizele ţărilor din Europa şi America.

De multe ori stăteam în arenă şi ascultam cum se înjurau acrobaţii între ei pentru câte o greşeală făcută în timpul programului. Pe urmă întrebau ce e de mâncare, se spălau şi, nefardaţi, deveneau ca toţi oamenii: cu neveste, cu copii, cu griji. La începutul spectacolului, însă, toţi visau, mai bine zis sperau sală plină, succes: acrobaţii care lucrau împreună se împăcau, aveau nevoie unul de altul. Îşi zâmbeau şi în costumele lor colorate păreau frumoşi, puternici. Nimeni dintre spectatori nu ştia că domnul Hudson n-a mâncat nimic la prânz ca să poată cumpăra

zahăr pentru câini, că nevastă-sa în timp ce călărea „à la înaltă şcoală” trăgea cu ochiul spre omul de gumă care stătea în spatele perdelelor aşteptând ca muzica să-i dea intrarea.

— Şi dumneata ce ai făcut la circ… înţeleg, din punct de vedere artistic…

— Nimic… Am apărut o singură dată în faţa spectatorilor ca înlocuitorul Matildei. Arătă spre nevastă-sa. Ea clătină din cap şi privi departe dincolo de pereţii încăperii. Pe vremea aceea Matilda era partenera lui Don Pascalii, dansatorul pe sârmă. Pe Don Pascalii nu-l iubea nimeni din circ: era înfumurat, se pudra chiar şi atunci când nu intra în arenă. Într-o seară, publicul aflând că Don Pascalii, din lipsă de parteneră, nu va apărea, a început să fluiere, să ceară înapoi banii daţi pe bilete. Directorul înfuriat îşi rodea unghiile: circul era plin şi Matilda, scuturată de friguri, zăcea în vagon. Atunci îi venise cuiva ideea să fie înlocuită cu mine.

Rolul Matildei nu era cine ştie ce greu: trebuia să stea nemişcată în cârca lui Don Pascalii, în timp ce acesta executa pe cablu la o înălţime de zece metri, fără plasă un dans arab. Directorul îmi făcuse semn să mă pregătesc, apoi anunţă publicul că Don Pascalii va apărea curând. Don Pascalii, nemulţumit de întorsătura luată, se apropie de mine, mă măsură din priviri, de parcă atunci m-ar fi văzut pentru prima oară, apoi mă încercă: mă ridică, mă săltă în cârcă şi, nemulţumit de greutatea mea, mă trânti la pământ. Dar nu mai era nimic de făcut. Publicul fusese anunţat. Doamna Hudson mă ajută să îmbrac nişte pantaloni albi de mătase şi-mi fixă pe cap un turban mare cât un dovleac.

Am urcat scara de frânghie în aplauzele prelungite ale publicului. Într-un fel eram bucuros că, în sfârşit, s-a ivit ocazia să mă manifest. Bucuria îmi fu de scurtă durată. Când m-am văzut sus pe podiumul de scânduri de la capătul cablului întins peste arenă m-am speriat: niciodată nu-mi închipuisem că înălţimea e atât de mare. De jos toată instalaţia se înfăţişa sub altă perspectivă, nu părea

de loc grozavă. De sus însă, arena mi se părea foarte departe şi spectatorii mici de tot, ca nişte purici. Fusesem şi în alte dăţi sus, pe podiumul trapeziştilor, dar probabil din cauza reflectoarelor colorate dimensiunile păreau altele, infinit mai mari decât le ştiam. Mi se făcu frică, dar m-am stăpânit văzând că sunt urmărit de privirile severe ale directorului. N-aş fi vrut în ruptul capului să mă fac de râs. Am strâns din fălci şi am căutat să fiu nepăsător. Orchestra atacă un vals lent: se pare *Dunărea Albastră* de Strauss. Don Pascalii atinse cablul cu piciorul, se săltă şi-şi începu programul. În circ se făcu linişte. Nu se auzeau decât acordurile dulci ale valsului. La întoarcere Don Pascalii îşi puse balansoarul pe ceafă, făcu câteva piruete, se aplecă în stânga şi în dreapta, graţios, se lăsă pe vine apoi, cu paşi săltăreţi, mulţumind totodată pentru aplauze, se apropie de platoul unde stăteam.

— Fii atent, acuma, heppa!

Cu o singură smucitură mă săltă în cârcă apoi făcu un gest discret orchestrei. Nu se mai auzea decât răpăitul tobei mici. Cunoşteam numărul pe de rost: la început maestrul făcea câţiva paşi normali, să se obişnuiască cu povara şi să stabilească noul echilibru, apoi continua cu câteva şaseuri: fix la mijlocul cablului, lângă cele două sârme de întăritură, o îndoitură de genunchi şi o piruetă largă. Pe urmă, când orchestra ataca un tam-tam oriental, urmau câteva mişcări rapide, tropăit ritmic, închipuind nişte figuri de dans arab care se sfârşeau cu un mic salt într-un picior. Urmau din nou şaseuri şi în sfârşit, întoarcerea cu ochii legaţi. Întoarcerea se făcea cu paşi normali. La mijlocul drumului se execută o alunecare artistică şi, ca publicul să se sperie într-adevăr odată cu lovitura puternică în toba mare ţipa şi Don Pascalii un „heppa” puternic. Numărul se sfârşea cu paşi largi de destindere în acordurile valsului lent de la începutul programului.

Don Pascalii făcu primii paşi normali. Am simţit inima în gâtlej. Să nu ameţesc, am închis ochii.

— Deschide ochii, tâmpitule, sâsâi Don Pascalii. Cu

ochii închişi nu poţi ţine echilibrul.

Am deschis repede ochii şi arena mi se păru atât de departe încât am încremenit. Don Pascalii îmi sâsâi din nou:

— Nu te încorda, tâmpitule! Vrei să cădem?!

Am vrut să mă destind tocmai când el executa un şaseu. Alunecă, n-am mai văzut decât întoarsă cupola circului, apoi spectatorii. În alunecare Don Pascalii se prinse cu mâinile de cablu, mie mi-au alunecat picioarele de după gâtul maestrului şi am căzut în gol. M-au ridicat de pe covor, cred, directorul şi omul de gumă. Nu ştiam precis ce se întâmplase cu mine. Priveam stupid feţele spălăcite ale spectatorilor. Mă durea îngrozitor piciorul. Directorul mă înghionti:

— Zâmbeşte, măgarule!

Am zâmbit, apoi m-au ajutat să ajung după perdea. Acolo m-au aşezat pe pământ. Directorul lovi cu piciorul:

— Murdăreşti pantalonii de gală, nenorocitule!

M-am ridicat dar n-am putut călca cu piciorul stâng.

A doua zi m-am plâns de dureri, dar directorul spunea să ajut la strângerea covoarelor. N-am putut merge la doctor pentru că a treia zi ne-am mutat în alt oraş. Abia acolo am aflat că aveam mai multe fracturi la glezna stângă. Doctorii nu au reuşit s-o potrivească cum trebuie: venisem prea târziu… Şi ăsta e rezultatul. Îşi lovi piciorul stâng cu bastonul de bambus.

Pe urmă circul a plecat mai departe şi eu am rămas în spital. Cam asta a fost cariera mea de circar. Pe urmă, după Eliberare, am reîntâlnit-o pe Matilda. Şi asta e tot. Tot ceea ce priveşte trecutul. Şi nu despre asta ar trebui să scrieţi voi ziariştii, ci despre circul de astăzi. Dacă îmi aduc bine aminte, în drum spre Buhuji am vrut să-ţi spun ce a însemnat socialismul pentru circari. Plasă. Plasă sub trapez. Acum e interzis să-ţi rişti stupid viaţa. Lucrezi cu cordonul de siguranţă şi asta nu dăunează calităţii artistice. Despre asta ar trebui scris, despre grija faţă de om.

Eram convins că Tiberiu Rogoz nu era demagog şi am

învăţat încă o dată un lucru pe care îl ştiam de mult: să nu mă pripesc în aprecierile asupra oamenilor.

Înainte de plecare însă, am descoperit o inadvertenţă între cele spuse de Rogoz şi Comşa. Comşa susţinea că cele trei monede de doi lei reprezentau primul salariu ca artist de circ al lui Rogoz. Intenţionat nu mi-a vorbit Rogoz despre asta ori a uitat. Voiam să mă lămuresc. L-am întrebat despre banii din vitrină.

— Ooo, acei şase lei. Ştiţi, când am rămas în spital, înainte de plecarea circului, m-a vizitat directorul şi mi-a dat şase lei. Asta mi se cuvenea pentru reprezentaţia dată împreună cu Don Pascalii, l-am păstrat ca amintire…

UN PLIC CU PIPER

Întâmplările auzite în tren sunt totdeauna ciudate, neverosimile.

— Asta poate datorită faptului că povestitorii sunt oameni necunoscuţi, şi, ca atare, îşi pot permite unele înfloriturі pe care în mod normal nu le-ar face. Dar teoriile despre povestitorii din tren sunt mai neinteresante decât poveştile în sine. Să lăsăm deci teoriile.

Călătoream odată cu nişte ziarişti în Ardeal. În compartimentul de clasa a doua era cald şi eram cu toţii moleşiţi. Unul dintre ziarişti, un băiat mărunt, cu ochelari cu patru sau cinci dioptrii, a început să povestească o întâmplare despre un om care fără niciun motiv i-a dat o palmă într-un restaurant.

— Numai să nu vă plictisesc.

Noi l-am asigurat că nu şi miopul, neavând încotro, îşi şterse sticlele ochelarilor într-o batistă mare, tărcată, şi începu să povestească.

— Nu-mi amintesc cu ce treburi m-am dus la Arad. În orice caz pentru un reportaj. În prima zi, după ce mi-am asigurat cazarea, am intrat într-un restaurant să iau masa. Restaurantul era aproape gol. Numai lângă masa unde m-am aşezat eu stătea un om pirpiriu, cu faţa stafidită. Am comandat o ciorbă ardelenească şi o friptură. Ciorba era bună, grasă. Numai piper n-a avut îndeajuns. Mă uit în jur şi descopăr pe masa vecinului meu o piperniţă. Întind

mâna şi-i spun: „Îmi permiteţi să iau puţin piper i „Omul se uită la mine, se congestionă la faţă şi, fără să fi avut răgaz să mă apăr, îmi cârpeşte o palmă. La început am crezut că m-a înţeles greşit. Îi spun că i-am cerut piper. Omul se repede din nou la mine. Dacă n-ar fi sărit chelnerii, cred că m-ar fi bătut mai rău. În clipa aceea a intrat un miliţian şi ne-a cerut legitimaţiile.

Pirpiriul era vânzător la o Alimentară şi se numea Iuliu Bhem.

— Asta e tot? l-am întrebat dezamăgit.

— Nu. Ăsta e începutul. După-masă m-am dus la Alimentara să-l întreb de ce m-a pălmuit. La început n-a vrut să stea de vorbă cu mine. Pe urmă, când a aflat că sunt din Bucureşti, s-a mai domesticit puţin. Şi-a cerut scuze. Eu am stat două săptămâni la Arad, şi m-am împrietenit cu el. Mi-a povestit toată viaţa lui. Vă plictisesc?

— Hai nu te mai lăsa rugat. Spune!

— Numai să nu mă înjuraţi. Povestea e cam lungă…

Iuliu Bhem era originar din împrejurimile Aradului, din

Sederhat. Tatăl său fusese grăjdar la curia domnului Polacek, apoi, după destrămarea gospodăriei acestuia, s-a mutat la Arad. Aici s-a angajat la fabrica de drojdie de bere a baronului Wollman. La început căruţaş, pe urmă, când a văzut că la cisterne se câştigă mai mult cu un forint şi jumătate pe săptămână, a cerut să fie mutat ca ajutor de fochist la cisterne. Era un flăcău econom: în mai puţin de cinci ani a reuşit să economisească a fit de mulţi bani, încât îşi putu permite să se mute din bărăcile de lemn ale baronului, în Sega, într-o casă de piatră.

Imediat după mutare a hotărât să se căsătorească: bineînţeles nu cu orişicine: era doar muncitor de fabrică, câştiga aproape opt forinţi pe săptămână şi, pe deasupra, nu era un flăcău de lepădat cu toate că era cam mic de statură. La început a trecut în revistă toate fetele din fabrică, dar niciuna nu i s-a părut o partidă bună. Totuşi, un timp s-a oprit asupra uneia, o văduvă jeu casă ca zestre,

dar s-a lăsat păgubaş repede: femeia avea părinţi invalizi, dar încă tineri, astfel că Bhem ar fi trebuit să-i întreţină şi pe ei.

În cele din urmă, după doi ani de căutare, Bhem şi-a găsit aleasa inimii. E drept, aleasa inimii nu era nici fată mare şi nici frumoasă şi nici prea tânără: avea însă, şi asta era cel mai important lucru, trecută pe numele ei o moară acţionată de o locomotivă Vickers. Bhem nu stătu mult pe gânduri: făcu o nuntă costisitoare ca să dovedească lumii, şi poate şi lui însuşi, că o iubeşte pe fata morarului.

A doua zi după nuntă, când s-a dus să preia zestrea, a aflat că moara era ipotecată şi încă nu pe o sumă mică. Bhem a făcut totul ca s-o salveze: şi-a cheltuit toată agoniseala de doi ani, a lucrat şi ziua şi noaptea, dar în zadar. Moara s-a vândut la licitaţie, însă banii obţinuţi n-au acoperit datoriile. Nici de nevastă-sa nu mai putea scăpa: Ilonka umbla cu burta la gură. Bhem a început să beie, astfel că nici la fabrică nu l-au mai angajat. După ce a vândut totul din casă şi n-a mai avut ce să dea pe băutură s-a angajat căruţaş la întreprinderile Comunale. Rar se întâmpla să nu-şi bea salariul, dar Ilonka nu se plângea de el: continua să-l iubească cu o patimă oarbă, animalică. Îl îngrijea şi-i făcea copii, în casa lor botezurile se ţineau lanţ. Vecinii se cruceau, dar Bhem nu vedea nimic din toate astea. Era mereu beat, încât dacă l-ar fi întrebat cineva câţi copii are n-ar fi putut să răspundă exact, că are cinci sau şase. Ştia doar că-s mulţi dar nu se îngrijea de ei.

Nevasta sa muri pe neaşteptate, de o boală necunoscută. De pe o zi pe alta Bhem se pomeni singur, cu o droaie de copii. Nu bău vreo trei zile la rând şi abia a treia zi se dezmetici complet. Avea impresia că cei zece ani care au trecut n-au fost decât o singură zi; şi pe aceea a petrecut-o în stare de ebrietate. Trezit cu un iz amărui în gură, îşi ceru socoteală de cei zece ani netrăiţi, trecuţi în goană ca nişte fluturi pe care nu reuşeşti să-i prinzi. Stând cu capul plecat, cu privirile aţintite asupra nevesti-sii întinsă pe masă, avu senzaţia că se uită la o femeie streină, îi părea rău acum că niciodată n-a stat de vorbă cu ea. La

ce s-o fi gândit Ilonka în serile lungi de iarnă, ce-o fi aşteptat de la viaţă? Niciodată n-au fost împreună la plimbare, niciodată nu s-au uitat cum se rostogolesc valurile murdare ale Mureşului. Iar seara, când el se întorcea beat, Ilonka nu-i vorbea: îl spăla, îl punea în pat şi se culca tăcută alături de el. Şi anii au trecut unul după altul. De ce o fi trăind oamenii împreună dacă nu se cunosc? Şi ce rost a avut toată viaţa ei pe pământ? Să facă copii? Se uită roată prin cameră şi-şi numără copiii: erau şapte şi nu ştia ce să facă cu ei. Pe urmă s-a îmbătat şi gândurile nu-l mai chinuiau. Ar fi vrut să fie totdeauna ameţit, dar vecinii l-au luat la rost. El le jura „să i se curgă ochii dacă mai pune un strop de beutură în gură”, dar nu se putea ţine de cuvânt.

Primăria a căutat tutori pentru copii: pe cel de-al patrulea născut, pe Iuliu, care m-a pălmuit, pe cel mai deştept dintre ei şi care semăna leit cu bătrânul Bhem, l-a luat un vecin. Ceilalţi au fost împărţiţi printre nişte rubedenii mai îndepărtate, ori duşi la orfelinat.

Tutorii lui Iuliu erau nişte oameni simpli: capul familiei, Tulucan, fusese acar şi acum trăia din pensia de la calea ferată. Nevastă-sa, casnică, o femeie grasă şi guralivă, bine informată despre evenimentele din stradă, din oraş şi din ţară, era iute de mină şi de aceea Iuliu se ferea de ea. În ziua când au hotărât să adopte un copil din casa lui Bhem, au stat şi au socotit multă vreme: Tulucan voia să-l ia pe Tudor, pe cel mai mare dintre copii, argumentându-şi alegerea că acesta îi va putea ajuta la bătrâneţe cel mai devreme. Nevastă-sa îl susţinu totuşi pe Iuliu: acesta o ajutase până acum cel mai mult: şi la cumpărături şi în casă. Şi pe deasupra nu era obraznic ca ceilalţi.

În primele zile de la mutarea lui Iuliu în casa lor, se învârteau numai în jurul lui: îl ajutau să se spele, îl întrebau din jumătate în jumătate oră dacă nu e flămând, pe urmă s-au obişnuit cu el: i-au scos patul de fier din cameră şi l-au instalat în bucătărie. Şi cu timpul au căutat să tragă şi foloase de pe urma lui: îl puneau să spele vasele

de bucătărie, să care apă, să mătură curtea şi să stea acasă să păzească locuinţa când erau plecaţi. Iuliu s-a obişnuit repede cu noua lui viaţă: socotea că aşa trebuie să fie.

De fraţii săi a auzit foarte rar şi atunci numai în cazuri excepţionale. Prima veste i-a venit despre Tudor, care se mutase înapoi la Sederhal, la un unchiu', că a plecat în America. Ştia că de acum înainte n-o să-l mai vadă şi n-o să mai audă niciodată de el. Uneori, seara, încerca să şi-l închipuie, dar faţa lui Tudor apărea ştearsă, fără linii concrete. Îi vedea numai cămaşa roşie, cu două buzunare la piept. Despre celălalt frate, care locuia în apropierea gării triaj, a auzit că s-a înecat într-un vagon cisternă pe când făcea baie. Pe acesta îl revedea uneori în vis, întins pe masă, cum a văzut-o şi pe maică-sa. Odată, cineva i-a spus că oamenii înecaţi se umflă de nu-i mai poţi recunoaşte. Iuliu însă n-a dat crezare acestor vorbe. Nu-şi putea imagina faţa slăbuţă, osoasă, a fratelui, umflată ca o băşică de porc. El chiar dacă s-a înecat a rămas tot slab, cu oasele obrajilor ieşite în afară de parcă ar fi vrut să străpungă pielea albă, străvezie, ciupită de vărsat. Cel de-al treilea frate, mai mare decât el, lucra la o crescătorie de iepuri de casă şi se spunea despre dânsul că ar avea voce frumoasă. Pe acesta ar fi vrut să-l viziteze de mai multe ori, dar nu voia să se ducă la el cu haine rupte ca de cerşetor. Pe ceilalţi fraţi mai mici, pe Emil, pe Iulia şi pe Victor, îi vedea săptămânal la orfelinat. Emil avea o eczemă şi era plin cu bube pe faţă; Iulia, tunsă pe cap ca un băiat, învăţa bine şi directorul orfelinatului i-a făcut cerere de bursă la şcoala normală; iar Victor, căruia odată i-a dus patru bucăţi de zahăr cubic furate din casa lui Tulucan, ori de câte ori îl vedea îi cerea bomboane.

La şcoală, deşi Iuliu se străduia din răsputeri, avea note proaste. Învăţătorii spuneau că nu-l ajută capul. El voia să le dovedească contrariul, tocea pe rupte, dar nu se lipea nimic de el. Chiar dacă acasă ştia lecţia pe de rost, la tablă se fâstâcea: încurca capitala Suediei cu cea a Norvegiei şi niciodată nu era convins că numitorul e

numărul de jos sau de sus al fracţiei. Totuşi nu asta îl descuraja cel mai mult pe Iuliu, ci faptul că se dezvolta foarte încet.

— Seamănă cu taică-su, spuse odată Tulucan, clătinând din cap. Ţi-am spus să-l luăm pe Tudor! Ăsta nu mai vrea să crească! De slab ce e n-o să-l ia nimeni ca ucenic.

Alteori îl trăgea pe Iuliu la răspundere.

— De ce nu vrei să creşti, măi?! Nu mănânci destul?

— Ba da, mănânc.

— Atunci de ce nu creşti?!

Iuliu nu ştia ce să-i răspundă. Se ducea la bucătărie, la patul lui de fier şi începea să plângă.

După terminarea celor şapte clase primare, Iuliu s-a angajat ca ucenic la cea mai mare băcănie din oraş: *La câinele negru*. Aici s-au petrecut două evenimente importante în viaţa lui: primul, că putea să mănânce cât voia, şi al doilea, că nimeni nu-l mai chema pe numele mic. A devenit Bhem şi atâta tot. Calfele şi patronul, un om uscăţiv şi galben din cauza unei boli de ficat, l-au îndrăgit repede. Ei nu ştiau că Bhem e silitor şi cuviincios de teamă să nu fie dat afară. Faptul că era mic (abia depăşea înălţimea tejghelelor) îl făcu să aibă un complex de inferioritate. Mai târziu acest complex se agravă: era sfios şi nu avea curajul să privească pe nimeni în ochi. În cel de-al doilea an de ucenicie îşi cumpără o gambetă, să pară mai înalt. Nu-şi dădea seama că era caraghios. Se fotografie chiar la Pretzner şi fiul, şi când acesta îl rugă să-i permită să-i expună fotografia în vitrină, Bhem nu se opuse. Dimpotrivă: era mândru că e afişat şi-şi admira fotografia făcută pe un carton gros de culoarea şepcii, sub care fotograful caligrafiase următorul text: Fotografie de reclamă. Domnul Bhem de la *Câinele negru*.

După mobilizarea generală din 14, n-au mai rămas în băcănie decât trei ucenici, o calfă în vârstă şi nevasta patronului, o femeie de vreo treizeci şi cinci de ani, obeză, care abia se putea înghesui pe scaunul de la casă. Din cauza proporţiilor ei, nu-i plăcea să poarte rochii;

dimineaţa se înfăţişa într-un capot înflorat şi stătea aşa, nemişcată, până seara la închidere. Îi plăcea să spună că nu mănâncă nimic, că ciuguleşte numai. Şi într-adevăr, ciugulea numai. Dar toată ziua. Astfel, până la ora prânzului, ciugulea aproape un kilogram de halva şi vreo zece cornuri.

Bhem era singurul ucenic intern; imediat după plecarea patronului pe frontul din Serbia, Bhem a fost mutat din camera rezervată personalului într-o încăpere înveciiată cu dormitorul doamnei. Patroana a luat această măsură, spunând că se teme singură. Pentru prima oară în viaţa lui, Bhem dormea într-un pat domnesc cu mai multe perini şi cu plapumă de mătase. Îi părea numai rău că nu se putea lăuda cu norocul care a dat peste el, pentru că cei cu care trăise până acum împreună nu l-ar fi crezut pe cuvânt.

De la acest eveniment important, abia aştepta să se facă seară să se poată culca. Îi plăcea să stea în pat, să mângâie plapuma şi să-şi închipuie că odată va avea şi el un pat la fel de mare şi la fel de frumos.

Într-o noapte cu ploaie şi cu tunete, patroana, doamna Miţi, l-a rugat pe Bhem să lase deschisă uşa care le despărţea camerele. A doua zi, după ce Bhem le povesti cele întâmplate, ucenicii şi chiar calfa bătrână au făcut glume pe socoteala lui.

— Ai să vezi, într-o zi o să te cheme în patul ei şi atunci n-o să mai ai nevoie de plapumă. O să te învelească cu grăsime.

Noaptea următoare, Bhem n-a adormit până târziu, dar doamna Miţi nu l-a chemat lângă ea. Tot cam pe vremea aceea au sosit primele veşti de pe front. Proprietarul băcăniei la *câinele negru* a căzut undeva prin Herţegovina. Doamna Miţi şi-a schimbat capotul înflorat cu unul negru, dar nimeni n-a văzut-o plângând. Nici măcar Bhem, care, uneori, seara, o pândea ca s-o vadă când îşi scoate capotul…

După primul an de război, preţurile alimentelor au început să crească vertiginos. Şi odată cu preţul

alimentelor, în proporţie aritmetică, şi preţurile colonialelor. Băcănia la *câinele negru* era însă bine aprovizionată. În pivniţele ei se înşirau saci plombaţi, cu stafide, cu cuişoare, cu vanilie şi cu piper. Când sus, în băcănie, se goleau sertarele cu coloniale, doamna Miţi îl lua pe Bhem în pivniţă (ca pe un om de încredere al casei) şi-i arăta cum se desfac sacii plombaţi. În timpul acestor ceremonii patroana ţinea lecţii lui Bhem.

— Vezi sacii aceştia? Datorită lor, *câinele negru* e cea mai căutată băcănie din oraş. Băcăniile mici nu mai au coloniale. Şi clienţii lor nu pot veni la noii numai după vanilie sau piper. Trebuie să facă toate cumpărăturile aici. Aşa e normal. Până avem piper putem rezista. Putem să ne îmbogăţim… De mâine urcăm preţul piperului.

Bhem o asculta cu gura căscată şi o admira pentru cunoştinţele ei, şi, în special, pentru sacii cu piper. De fapt, se minunase de multe ori <că pentru un plic mic cu piper se încasau bani mai mulţi decât pentru pungi întregi de alte produse. În mintea lui asemăna piperul cu aurul. Ocupă loc puţin şi costă mult. Cu timpul, când se convinsese că preţul mereu ridicat al piperului nu înstrăinează cumpărătorii, îl cuprinse o admiraţie bolnăvicioasă faţă de piper. Îl măsura exact, bob cu bob, şi-i părea rău că se desparte de el. Când nu avea ce face, deschidea sertarul cu piper şi trăgea adânc în piept izul pişcător al boabelor negre-cenuşii. Odată, când îşi luă salariul, se gândi să cumpere pe toţi banii piper şi să-l ţină ascuns până ce se va dubla preţul. Şi aşa, peste o lună sau două, ar avea încă un salariu fără să fi muncit. Dar în fond de ce să-l vândă imediat după ce se va dubla preţul? Ar putea să-l ţină până când preţul se va tripla, sau chiar şi mai mult. Cu timpul, dacă această căţărare a preţurilor va continua în acelaşi ritm, ar putea să se îmbogăţească. Doar doamna Miţi l-a învăţat acest lucru!

Şi într-o zi se hotărî: cumpără cu ajutorul unor prieteni câteva sute de grame de piper şi-l ascunse în casă. Seara, după terminarea lucrului, nu se mai gândea s-o pândească pe doamna Miţi, goală, ci se ascundea în odăiţa

lui, desfăcea punga cu piper, îl mirosea şi-şi făcea planuri. Abia aştepta ca patroana să revizuiască preţurile, în zilele acelea era fericit ca nimeni altul. Iar noaptea, când era convins că nu-l vede nimeni, răsturna boabele de piper pe masă şi le număra: avea 976 de boabe. O întreagă avere. Îi părea însă rău că nu avea o mie. Hotărî să completeze din băcănie. A doua zi, când i se păru că nu-l vede nimeni, fură un pumn de piper. Tot restul timpului, până la închidere, se temu că doamna Miţi o să-l caute în buzunare, sau că se va da singur de gol pipăindu-şi mereu prada. Dar nu se întâmplă nimic. Fericit, seara, puse boabele furate în punga unde ţinea restul piperului şi se culcă satisfăcut. Dar nu putu să adoarmă. Se gândea mereu la piper, la furtul de peste zi. În cele din urmă, îşi aduse aminte că n-a numărat boabele aduse. S-ar putea chiar să nu fi luat destule ca să completeze până la cifra visată. Se sculă repede din pat, aprinse lampa şi începu să numere boabele de piper. Erau o mie şi o sută douăzeci. Se sperie că luase prea mult şi o să fie descoperit. Puse din nou piperul în pungă şi tocmai se hotărî să stingă lampa când auzi paşi. „M-o fi pândit doamna Miţi l „Ascunse punga sub perină tocmai în clipa când doamna Miţi deschise uşa. Bhem se făcu palid la faţă şi bâlbâi ceva care aducea de departe cu un „sărut mâna”.

— De ce nu dormi, Bhem?

— Nu mi-e somn, doamnă.

— Nici mie. Nu ştiu de ce. Se apropiq de Bhem şi i se aşează pe pat.

„M-a văzut că am ascuns piperul sub perină” – îi trecu lui Bhem prin minte şi se întrebă dacă n-ar fi mai bine să mărturisească totul. Ea îl mângâie pe creştet.

— De ce eşti speriat?

„E clar că ştie totul. Vrea să-mi prelungească teama”. Spuse cu voce tremurândă:

— Zău, doamnă, eu sunt cinsiit şi niciodată nu m-am gândit să vă…

— Vorbeşte mai încet, Bhem, sau mai bine vino la mine. De acolo nu se aude niciun zgomot. Se ridică şi porni

spre camera ei. Bhem o urmă tremurând din tot corpul.

Doamna Miţi se ascunse sub plapumă şi-l pofti pe Bhem să se aşeze pe pat.

— Ei, spune acum.

— Ştiţi doamnă, azi când a venit femeia aceea să cumpere piper…

— Nu-mi mai vorbi de băcănie M-am săturat de ea. Am impresia că e o închisoare. Zilele se duc, anii se duc şi eu stau mereu nemişcată la casă. Azi m-am uitat la tine. Te-am urmărit.

— Tocmai despre asta voiam să vă vorbesc şi eu.

— Atunci e foarte bine, răspunse ea şi începu să râdă.

Bhem se fâstâci.

— Ştiţi, a venit femeia aceea după piper şi…

— Ţi-am spus să nu mai vorbim despre asta. Tu nu mai eşti un copil. Du-te şi stinge lampa. Bhem, bucuros că s-a terminat discuţia, se ridică de pe pat şi vru să alerge spre comutator, dar se împiedică de şireturile izmenelor şi căzu pe covor. Doamna Miţi izbucni în râs, apoi, după ce Bhem stinse lumina, îl chemă încet, cu voce stinsă.

— Vino.

„Nici acum nu s-a terminat!” Se duse din nou spre patul ei, cu mâinile întinse, bâjbâind prin întuneric. Doamna Miţi îl prinse de braţ şi-l trase sub plapumă. Pe urmă îl strânse cu atâta putere, că Bhem abia mai putu să respire. Pântecul ei revărsat şi cald ardea ca un cuptor. Bhem simţi un tremur necunoscut până atunci şi-şi ascunse faţa între sânii femeii.

Nu adormi decât înspre dimineaţă şi visă că are o pivniţă plină cu saci de piper.

În primăvara celui de-al doilea an de război, doamna Miţi anunţă că se mărită cu un căpitan deblocat. Bhem căzu în dizgraţie. La început l-au izgonit din camera pe care o ocupa până atunci, iar mai târziu i-au cerut să se mute. Căpitanul se dovedi o fire energică, preluă toate grijile băcăniei. El deschidea şi tot el trăgea seara obloanele vitrinelor. În pivniţă nu mai avea nimeni acces. El drămuia mărfurile şi tot el fixa preţurile. Bhem l-a urât

din prima clipă de când l-a cunoscut. Uneori, pe ascuns, când căpitanul lipsea din prăvălie, căuta privirile doamnei Miţi, dar ea, fericită în noua căsătorie, nici nu-l băga în seamă. Bhem umbla posomorât: devenise sfios ca în primele zile de ucenicie. Totuşi avu o satisfacţie, în noua lui locuinţă putea să resfire boabele de piper în voie: nu-l deranja nimeni. Putea să le numere, să le potrivească în grămezi, să le asorteze după mărime şi culoare. Într-una din asemenea nopţi îi veni ideea să mai fure piper. Nu mult, ca să poată fi bănuit, ci puţin de tot, câteva boabe doar. Încă în noaptea aceea calculă câte boabe poate aduna într-o săptămână, într-o lună, într-un an, dacă nu ia decât zece boabe în fiecare zi. Când termină socotelile i se păru prea puţin. Făcu din nou calculul cu douăzeci de boabe, pe urmă cu douăzeci şi cinci de boabe pe zi.

Ziua următoare se întoarse acasă cu un pumn de piper. Avu însă remuşcări că luase prea mult şi de aceea hotărî ca cinci zile la rând să nu ieie niciun bob. Cu toate astea, chiar a doua zi, măsurând pentru un cumpărător 50 de grame de piper, nu se putu abţine să nu bage un pumn de piper şi în buzunar. Ca să se justifice faţă de el însuşi îşi spuse că pivniţa doamnei Miţi e plină, aşa că nu va şti niciodată că a fost păgubiţă. Din ziua aceea nu se întoarse niciodată acasă fără să aibă câteva boabe de piper în buzunar. Când mai mult, când mai puţin.

Cu timpul, îşi luă o cutie de tinichea şi-şi ţinu piperul acolo. Pe urmă, cutia se dovedi neîncăpătoare şi mai luă o cutie. Între timp preţul piperului creştea. După aprecieri destul de exacte, Bhem avea răspândite în câteva cutiuţe de tinichea o mică avere. Dacă ar fi vrut, oricând şi-ar fi putut cumpăra câteva costume de haine şi chiar o bicicletă. Totuşi Bhem nu se atinse de piper. Ştia că cea mai bună afacere e să-l laşi să zacă, să se scumpească. După ce-şi mai umplu câteva cutii de piper ar fi putut să-şi cumpere mobilă sau, undeva la periferia oraşului, un loc mic de casă. Salturile ciudate ale preţurilor îl înnebuneau. Uneori se visa proprietarul a mai mulţi saci de piper, un om făcut, cu autoritate în oraş. De aceea începu să se

ferească de fraţii săi ca nu cumva, dintr-un exces de dragoste de frate, să vândă piperul şi să-i ajute.

După încheierea păcii, preţul piperului urcă şi mai mult. Bhem nu mai ştia ce să facă de bucurie. Deşi ar fi avut ocazia să-l vândă, nici nu se gândi la aşa ceva. Aştepta ca preţurile să urce şi mai mult. Pe urmă, de pe o zi pe alta, deveni sărac. Depozitele magazinelor Meint aruncară pe piaţă cantităţi enorme de piper. Preţurile începură să scadă, şi, în mai puţin de două săptămâni, piperul adunat de Bhem nu valora mai mult de două sau trei salarii lunare.

Bhem totuşi nu renunţă la piper. Poate din obişnuinţă, poate dintr-o încăpăţânare prostească, continuă să adune boabele negre-cenuşii. Cu timpul această goană după piper deveni o manie. Mai ales când, o dată, din întâmplare, îi căzu în mână un manual de botanică. De acolo află că piperul e negru numai când e copt. Copt şi curăţat, piperul e alb şi valorează chiar mai mult decât aşa, negricios, cum se află în comerţ. Ştia pe de rost că patria piperului e India, pe Coasta Malabar. De aici pippali, cum îl numeau indienii, a ajuns în Persia şi a primit frumosul nume de pippari. Grecii, care au ajuns în posesia piperului prin intermediul lui Alexandru cel Mare, l-au botezat peperi. Bhem ştia şi drumurile pe care le-a parcurs această plantă aromată prin Arabia, prin legendarul ţinut al Reginei Saba, din Yemen. În mintea lui Bhem, India semăna cu o grădină în care creşteau numai arbori de piper. Uneori urmărea cu degetul pe hartă drumurile lui Columb şi ale lui Vasco da Gama şi se vedea şi el un pionier, cucerind cu arma în mână Coasta Malabar, sau înfruntând valurile oceanelor în căutarea piperului.

Cu timpul, piperul furat din băcănia la *câinele negru* nu mai încăpea în cutiile de tinichea ascunse în locuinţa lui. Bhem începu să râdă de bucurie. Avea peste 20 de kilograme.

Douăzeci de ani la rând Bhem fură în fiecare zi câteva boabe de piper. Avea mai bine de doi saci umpluţi până la refuz când, prin 1938, ziarele au început să scrie

tot mai des despre războiul care bătea la uşă. Când Bhem citea undeva numele lui Hitler, sau al lui Chamberlain, se gândea la piperul ascuns sub pat. Cei din jurul lui îl vedeau mai vesel şi, cu cât se apropia mai mult războiul, Bhem întinerea, devenea mai sprinten, mai comunicativ:

— O să auziţi încă de mine! Nu peste mult o să fiu cineva.

La câinele negru s-au perindat ucenici, calfe: unii veneau, alţii plecau, se însurau sau mureau. Numai Bhem era mereu neclintit la postul său.

În 39, când Hitler declară război Poloniei şi anunţă că va face un război fulger, Bhem se supără şi pe el.

Ar fi dorit un război lung, ca preţurile să poată să crească în voie, să înflorească la fel ca şi florile albe de piper de pe coasta Malabarului.

În cel de-al treilea an de război, Bhem deveni grav. Cei trei saci de piper ascunşi (proprietatea lui personală) îl făceau să se simtă important, un om avut. Preţurile urcară rapid: de zece, de douăzeci de ori. Bhem nu observa că i-au încărunţit tâmplele şi nu băgă în seamă nici ridurile care i-au năpădit faţa. Stătea, nopţi întregi, aplecat asupra foilor de hârtie pe care îşi calcula averea, dacă ar fi vrut să vândă piperul şi să devină proprietar. Dar acum Bhem nu se mai mulţumea cu atâta. O viaţă întreagă a mizat pe o singură carte de joc. Ar fi fost o prostie să se pripească acum. Mai ales că avea şi experienţa primului război mondial. Ştia că cel mai propice moment va fi după încheierea păcii, atunci când preţurile fac ultimul salt în sus. În clipa aceea va trebui să transforme piperul în bani şi nu mai devreme şi nici mai târziu.

În clipa aceea, uşa compartimentului se deschise şi apăru un controlor care anunţă Clujul. Povestitorul sări în picioare, îşi adună bagajele şi ne spuse de pe coridor:

— Nici nu mi-am dat seama cum a trecut vremea. Dacă v-am plictisit, iertaţi-mă.

— Dar cu sfârşitul cum rămâne? Ce s-a întâmplat cu Bhem? am sărit noi. Dar în zadar. Trenul încetini şi ziaristul miop coborî din vagon.

Restul drumului până la Arad a fost nesfârşit de lung şi de plicticos.

Doi ani au trecut de la această călătorie şi nu m-am mai întâlnit cu ziaristul miop. Zilele trecute l-am revăzut în autobuzul 32, în drum spre *Casa Scânteii*. M-am bucurat nespus de mult. M-am aşezat lângă el şi l-am rugat să-mi spună ce s-a întâmplat cu Bhem de la *Câinele negru*.

A trecut multă vreme până şi-a adus aminte despre cine anume era vorba.

— A, acela care m-a pălmuit într-un restaurant!?

— Da.

— E o poveste lungă – mi-a răspuns – şi acum n-avem timp pentru asta.

A trebuit să insist mult până, l-am convins să-mi spună finalul. El era însă grăbit, aşa că a trebuit să mă mulţuţumesc cu o relatare telegrafică.

— Bhem a vândut piperul la timp. La începutul anului 1945. Nu ştiu pe cât, dar în orice caz pentru o sumă frumuşică. Adică pe o mică avere. Ca să nu-şi piardă banii cu inflaţia a hotărât să-i investească într-o afacere. A avut însă ghinion. A căzut pe mâna unor escroci şi, în mai puţin de o săptămână, a rămas fără nicio leţcaie. La început a vrut să se arunce în Mureş, dar n-a avut destul curaj. Aşa că s-a angajat din nou la *Câinele negru* şi a început să fure din nou piper. După naţionalizare a ajuns responsabilul unei Alimentare. Pe urmă a fost arestat pentru furt şi condamnat la închisoare pe şase luni. Cam asta e povestea lui Bhem. Şi acum, iartă-mă, trebuie să cobor.

CIOCÂRLIA

Dascălul se numea Valeriu Benoagă şi avea faţa rotundă, puhavă, fără riduri, ca unul care nu se frământa prea mult. Se ducea în fiecare duminică la biserică, îşi împreună mâinile, dar nu se ruga: stătea aşa, nemişcat, privind icoanele, candelele, oamenii. În timpul slujbelor îi veneau cele mai năstruşnice gânduri; se închipuia în locul lui Pilat din Pont şi se întreba dacă ar fi procedat la fel sau nu; se vedea inventatorul unui aparat cu ajutorul căruia putea să devină invizibil, sau – şi acest gând îl urmărea nu

numai la biserică – ce anume ar trebui să spună, dacă într-o bună zi maiestatea-sa regele ar veni să-i viziteze şcoala. De obicei, la „mărire ţie doamne” al cantorului, tresărea şi se uita roată să vadă dacă nu cumva îl pândeşte cineva să-i ghicească gândurile. După ce se convingea că nu, holba ochii spre tavan, numărând în gând mărgelele de la policandrul cel mare – erau treizeci şi patru – apoi privea ţintă spre bec, până când începeau să-l doară ochii. Atunci îi închidea şi, în bezna ce i se aşternea în faţă, vedea cerculeţe de argint şi aur, apropiindu-se, depărtându-se, la fel ca în copilărie, când stătea în pat bolnav, scuturat de friguri. Deşi ştia pe de rost cum şi în ce fel se fabricau becurile, cu fire de cărbune, se mai minuna totuşi: „Cum de i s-a năzărit lui Edison să încerce tocmai cu fire de cărbune?” Altminteri, era convins că omenirea ar fi rămas în vecii vecilor în bezna cea mai neagră, îndulcindu-şi nopţile la flăcăruile de opaiţe sau luminări cu miros greu de ceară şi stearină. Deasupra policandrului, un pictor iscusit a imortalizat momentul „învierii”. Lângă lespezile de marmoră, soldaţii romani trântiţi la pământ îşi ţineau palmele în faţa ochilor să nu-i orbească lumina cea pură în care se învăluise Cristos. Lui Valeriu Benoagă i se părea că de fapt soldaţii se feresc de lumina policandrului. De altfel pe soldaţii îmbrăcaţi în togi galbene şi albastre, dascălul îi cerceta totdeauna cu amănunţime; cel din stânga mormântului, un soldat cu fruntea îngustă, aducea puţin, mai ales dacă îi închipuia barbă, cu părintele Cercel de la Ineu.

După ce Valeriu Benoagă trecea în revistă şi celelalte picturi – care nu i se păreau aşa de izbutite ca cele din tavan – începea să urmărească elevii, care stăteau înşiruiţi lângă perete. Dacă nu era bine dispus îşi nota numele celor neastâmpăraţi. După slujbă îi chema în spatele clopotniţei şi-i trăgea de păr, ori, dacă erau desculţi, îi călca pe picioare. De felul lui, Valeriu Benoagă nu era om rău. Ar fi fost în stare să plângă pentru fiecare pasăre sfâşiată de mâţe şi pentru nimic în lume n-ar fi asistat la execuţia; unei găini. Nu credea în dumnezeu, dar acest

lucru n-avea curajul să şi-l mărturisească, ca nu cumva, dacă totuşi ar exista, să se pună rău cu dânsul. De altfel, Valeriu Benoagă nu era pus rău cu nimeni. Chiar notarului, care îl făcea dobitoc pe toate cărările, îi zâmbea. Iar dacă cineva i-ar fi zdrobit faţa cu pumnul, l-ar fi ameninţat pios cu degetul şi i-ar fi spus: „De ce păcătuieşti? Ochiul domnului te vede”. Numai acasă, când stătea singur în odaia de lucru, scotea din sertarul scrinului carneţelul cu scoarţe cafenii în care trecuse numele tuturor celor care l-au jignit cu vorba sau cu fapta şi le învăţa numele pe de rost: Alois Terente, Ivănuş Luncan, Dezideriu Boangă, Septimiu Rogoz, Pavlica Ciuruianu, Dulărniţă Crângaş şi Vasilică Tonciu.

Alois Terente l-a stropit odată cu nămol, când se întorcea acasă cu căruţa. Dascălul era îmbrăcat în ţoalele cele noi, şi a doua zi a trebuit să piardă două ore ca să le cureţe. Ivănuş Luncan l-a făcut de ruşine în birt, povestind celor din jurul lui că i-a cerut un curcan îndopat pentru cea de-a doua zi de Crăciun. De Dezideriu Boangă nu-şi mai aducea aminte de ce-l notase, dar nu se îndura să-l şteargă din carneţel, că avea nişte priviri ciudate de om neîncrezător. Realitatea era că Valeriu Benoagă, fără să ştie de ce, se temea de el. Septimiu Rogoz îl striga „dascăle”, de parcă ar fi argăţit împreună, iar Pavlica Ciuruianu îl înjurase în faţa bisericii că-i bătuse copilul. De atunci, pentru că nu putuse să-şi verse năduful pe Pavlica, îi bătea copilul cu şi fără pricină. De câteva ori s-a gândit să-l lase chiar repetent, dar n-avea curajul s-o facă, deşi copilul era prost de dădea în gropi. Pavlica Ciuruianu era om rău la mânie şi apoi mai făcea parte şi din consiliul comunal.

Se întâmpla ca unul notat în carneţel, ca Dulărniţă Crângaş, să moară şi atunci dascălul se simţea profund nefericit.

Gazda la care locuia Valeriu Benoagă era o femeie uscăţivă, evlavioasă. În casă umbla cu mâinile împreunate şi din cinci în cinci minute îşi făcea cruce. Ori de câte ori cina în faţa ei, Benoagă îşi făcea şi el semnul crucii.

Bătrâna clătina înţelegătoare din cap şi a doua zi povestea vecinelor cât de bun şi de smerit e dascălul:

— Voi nu-l ştiţi, dumnezeu să-l ferească de oftică, e la fel de sfânt ca şi părintele nostru. Gras nu mănâncă, păcate nu face, e om la locul lui, dumnezeu să-l ferească de reume. Nu-i zi să nu mă rog pentru sănătatea lui. Îi curăţ ghetele, îl spăl, îl calc, am grijă de el. Doamne, de nu l-ar lovi guta, că mare ar fi păcatul. Îi deştept foc, cântă la fel ca părintele şi ştie umbla cu Biblia. Mi-a – citit din Apocaliipsa, doamne, nu-i lua vederile, zău aşa, mi-i mai drag de el ca de tot satul de-a valma.

Dascălul n-avea convingeri politice: era român, ardelean, cu idealuri mici, realizabile. Ca fiu de preot sărac, primise o educaţie ca orice copil de la ţară. Învăţase să învârtească biciul în urma ciurdei, să ţină coarnele plugului, să tragă la coasă. Se întâmpla, îndeosebi primăvara, când stătea pe malul Mureşului şi privea prăvălirea tăbliilor de gheaţă, să-l cuprindă un fior de teamă şi să-şi aducă aminte de poveştile unchiului său, despre un om lovit de trăsnet, despre un copil născut jumătate om, şi despre morţii care se trezesc între miezul nopţii şi primul cântat al cocoşilor. Atunci, deznădăjduit, fugea acasă, se trântea în pat, cu faţa în pernă, să nu vadă, să nu audă. La fiecare fulgerare îşi făcea cruce, iar când pornea furtuna, astupa gaura cheii cu lut, să nu pătrundă necuratul. Iubea soarele, poiana înflorită, mirosul dulceag al porumbului necopt. Îi plăcea să stea ore întregi în vârful dudului cel mare de la marginea satului, să privească şerpuirea şoselei printre lanuri, să urmărească norii de praf ce se năşteau şi se legănau în urma căruţelor. Capătul drumului nu se vedea din dud; dar se bănuia undeva departe, dincolo de dolma cenuşie a hotarului, pierzându-se la marginea pustei, acolo unde se înălţa, din case de cărămizi, oraşul. Oraşul, cu sutele de străzi, îl îmbia, ca o chemare nelămurită. De multe ori se vedea printre străini, care nu-l ştiau pe nume, care nu-l arătau cu degetul: „Uite, ăsta e feciorul cel mic al lui popa Benoagă chiorul”. Acolo ar fi vrut să fie mai mare peste toţi, un fel de ciurdaş. Îi

plăcea să făurească asemenea vise.

Dar mult mai mult decât toate astea îi plăcea să răsfoiască cărţile din scoarţă în scoarţă, chiar şi pe acelea care nu aveau poze. Se uita cu evlavie la literele mici, tipărite unele lângă altele, în şiruri compacte, aşa cum îşi închipuia că trebuie să stea şi soldaţii. Iar mai târziu, când a prins tainele care se ascundeau în spatele acestor soldaţi, a iubit şi mai mult cărţile. Nu că ar fi descoperit în ele cine ştie ce secrete sau drumuri noi de înălţare sufletească, ci i se părea că studierea lor e mult mai uşoară decât munca câmpului. De aceea, se rugase de tatăl său să-l dea la şcoală la Arad. Aici totul i se părea ca din basme. Străzile largi, casele mari, trăsurile, oamenii. În liceu a învăţat cu o încăpăţânare de catâr, de teamă să nu rămână repetent şi să fie nevoit să se întoarcă la ţară. Chiar şi pentru orele de gimnastică se pregătea cu seriozitate. Stătea ore întregi în privată şi-şi comanda singur: braţele în sus, braţele în lături… Era atent la propria-i comandă de parcă ar fi stat în faţa unei comisii de examinare. În clasă, în timpul orelor de religie, se uita la portretul lui Frantz Iosif de parcă ar fi fost însuşi dumnezeu. Îi admira barba de apostol, fruntea lată şi ochii retuşaţi de un fotograf din Beci. Socotea că fotografia din perete îi aducea noroc, şi de aceea, totdeauna când era chemat la tablă, trăgea cu ochiul la împărat. Cele patru clase de liceu i-au întărit convingerea că munca de cărturar e mai uşoară decât a ţăranului. De aceea, din cel de-al doilea an de şcoală nu s-a mai dus acasă nici în timpul vacanţelor de vară, de teamă ca nu cumva bătrânul popă să se răzgândească şi să nu-l mai lase la carte. Îşi căuta de lucru în oraş, dădea meditaţii, dar ar fi măturat şi trotuarele, numai să nu se întoarcă acasă.

În primul an a intrat educator la un avocat, Pahonţiu, să-i pregătească nepotul pentru un examen de corigenţă. Elevul, un băiat plăpând, bolnav de plămâni, cu gesturi nesigure, în timpul anului îi fusese coleg de clasă. Benoagă îl iubea mult: nu dintr-o dărnicie sufletească sau din compătimire, ci pentru faptul că Pahonţiu cel mic se temea

de el, îl admira. Îl admira pentru notele lui bune, pentru cunoştinţele lui de la şcoală.

Cele două ore pe care le petrecea în casa avocatului îi produceau satisfacţii nebănuite până atunci: era sever, comanda ca un dascăl de profesie. Îl punea pe Pahonţiu să stea drepţi în faţa lui, să-i ceară voie dacă voia să iasă. Iar când îşi aducea aminte că pentru această plăcere personală mai lua şi bani, ar fi fost în stare să tragă un chiot de să se dărâme zidurile.

Nu s-a întors acasă decât în cel de-al treilea an, în timpul concediului de vară, la înmormântarea lui taică-său. Primise o telegramă: „Vino acasă, tata a murit călcat de taur”. Satul i se păru neschimbat, casa la fel. Pe vremuri, în copilăria-i depărtată, se temea de moarte şi de toate lucrurile care erau în legătură cu ea: coliva, luminările, cimitirul. Acum, fără să ştie de ce, parcă i s-ar fi tăiat frica: călca printre mormintele neîngrijite fără sentiment, cu gândul la oraş şi la ceea ce ar putea spune oamenii despre el. Când au coborât sicriul cu funia şi a auzit rostogolirea uscată a bulgărilor de pământ pe lada de scânduri, a împins şi el cu vârful pantofului o bucată de humă. Fără nicio noimă îşi aduse aminte că în scocul morii sunt broaşte cu burta albă, cum nu văzuse nicicând în altă parte. După îngropăciune s-a dus să vadă taurul. Era un animal ciolănos, cu crupe lustruite. De ochii lumii, ca să se vadă cât îi de amărât, a cerut un bici şi a dat în taur până când nu şi-a mai simţit mâinile de oboseală. Acestea îi erau toate amintirile de-acasă. Dar dacă n-avea nimic care să-l lege de trecut, Valeriu Benoagă aştepta foarte mult de la viitor. Voia să fie numit director de şcoală. Pentru realizarea acestui vis zece ani de-a rândul n-a întârziat de la cursuri, nu s-a dedat băuturii şi a fost om la locul lui.

Învăţase generaţii întregi mânuirea plumbului şi era convins că fără el toţi copiii din satul lui ar fi rămas neştiutori, proşti. Se mira şi îi era ciudă că nimeni nu-l preţuieşte mai mult decât pe notar şi de aceea încetul cu încetul începu să ocolească oamenii. Stătea ore întregi acasă, iar duminica şi în alte zile de sărbătoare, când nu se

ţineau cursuri, nici nu se scula din pat decât la orele de mâncare. Citea, citea şi i se părea că se recunoaşte în fiecare carte în persoana eroului principal, şi când cădea frânt de oboseală din cauza lecturii îşi spunea că e obosit din cauza peripeţiilor prin care a trecut... în clasă îi plăcea să fie întrebat de câte un elev şi să lămurească nedumeririle lor. Atunci lua o înfăţişare gravă, îşi pleca capul în pământ, medita. După un timp, când se stingea şi ultimul zgomot, de puteai auzi răsuflarea elevilor, începea să vorbească.

— Mă întreabă Ciurezu de ce nu cad stelele pe pământ... Nu cad. Păi cum să cadă, netrebnicule, dacă nu sunt chiar deasupra pământului? Şi chiar dacă ar cădea una, care se află deasupra noastră, până să ajungă la noi, ne-am cărat din loc. V-am spus doar: pământul se învârteşte. Aşa l-a lăsat dumnezeu să se învârtească ca un titirez până în vecii vecilor.

Despre cele înfăptuite de dumnezeu vorbea mai mult. Le ştia mai bine şi aici nu îndrăznea nimeni să-l întrerupă cu o întrebare nelalocul ei.

S-a însurat, aşa cum se cuvine, după primul an de la ijumirea sa în învăţământ, din dragoste, şi a doua zi după nuntă s-a prezentat la şcoală. S-a emoţionat până la lacrimi de florile aduse de şcolăriţe, şi în ziua aceea, pentru prima oară în viaţa lui, n-a predat lecţiile după cum s-ar fi cuvenit. Dintre materiile pe care le preda, istoria îi plăcea cel mai mult. Vorbea ore întregi despre Radu Vodă, despre Unirea Principatelor şi mai cu seamă stăruia asupra legendelor. Ajutat de fantezia-i bolnăvicioasă, născocea fapte şi aventuri pe seama voievozilor, astfel că, an de an, s-a îndepărtat tot mai mult de realitate. Elevii lui erau convinşi cu toţii că sunt urmaşi direcţi ai lui Matei Corvinul, Făt-frumosul Ardealului şi al Ecaterinei Varga, adevărata nevastă a lui Dragoş Vodă moldoveanul. El singur, Valeriu Benoagă, nu se mai putea descurca printre atâţia domnitori.

După nuntă, Valeriu Benoagă îşi dădea importanţă; nu ieşea în uliţă fără hainele şi bocancii periaţi; călca

apăsat, cu solemnitate şi cânta mai avan la cor. Cam tot pe vremea aceea l-au ales în consiliul comunal, şef peste pompierii voluntari. La exerciţiile de joi după masă, Valeriu, lipit cu şezutul de pătura de pe capra briştei primăriei, comanda manevrele cu furtunul. Striga:

— Butoiul unu la ţeavă!

Pompierii, doi funcţionari pensionaţi, fiul băcanului şi factorul poştal, slobozeau furtunul în Mureş şi, cu schimbul, pompau apă în butoi.

Valeriu, în brişcă, aştepta strigătul de răspuns:

— Butoiul unu gaaata!

Acum, duminicile sau orele libere de după cursuri şi le petrecea în sat, plimbându-se pe uliţa principală. Îşi ţinea degetele mari împlântate în mâneca pieptarului, aşteptând să fie salutat. La bună ziua, răspundea „bună”, la sărut mâna, clătina înţelegător din cap. Sătenii îl iubeau şi, ca la un înşcolat, veneau să-i ceară sfaturi, în asemenea împrejurări, Valeriu Benoagă era darnic. De obicei sfaturile lui se terminau cu citarea unui proverb.

— „Românul nu piere”, spunea oamenilor îmbolnăviţi de oftică, şi dacă totuşi „românul piere”, îmbărbăta urmaşii: „Domnul a dat, domnul a luat”.

Unui om căruia i-a pocnit un ochi sub pumnul jandarmului, i-a spus:

— Bucură-te şi laudă-l pe domnul că ţi-a lăsat pe celălalt.

Nevastă-sa, Irina, o femeie înaltă, uscăţivă, cu ochi albaştri şi cu faţa trandafirie de febră, a murit după nouă luni de căsătorie, sub mâna moaşei. Benoagă, ori de câte ori venea vorba despre ea, lămurea oamenii: „N-a avut destulă putere”.

Valeriu Benoagă, după cum cerea obiceiul, a purtat doliu un an de zile şi a postit în fiecare miercuri şi vineri. Numai pe ascuns, dacă nu-l vedea gazda, rupea câte o bucăţică de cârnat din cămară şi-o înfuleca în privată să nu-l zărească vreun ochi străin. După ce se sătura, se întrista şi-şi cerea iertare de la Irina.

În general a avut puţine bucurii: cea mai mare atunci

când „pentru sârguinţă şi abnegaţie” l-au numit directorul şcolii primare din Comlăuş. A vândut toate cele netrebuincioase casei – rochiile Irinei – şi şi-a cumpărat haine noi de lustrin, negre, cu patru nasturi, aşa cum se cuvine unui director.

În satul cel nou a sosit cu căruţa. L-au primit şcolarii, îmbrăcaţi în straie naţionale, cu steguleţe de hârtie în mână. Benoagă i-a văzut de departe. În ochi i-au apărut lacrimi de emoţie, iar în gât o găluşcă mare cât o nucă i-a îngreunat respiraţia. Primarul, notarul, popa, cei doi cârciumari şi farmacistul au ţinut cuvântări de „bun sosit”, la care Valeriu Benoagă le-a răspuns tot prin cuvântare.

Primul drum de la locul de serbare l-a făcut la şcoală, unde primise locuinţă. Clădirea, din cărămidă arsă, era mare, pătrată, cu tencuiala căzută. Benoagă îi cercetă uşile, ferestrele, şi fiecare stricăciune ce descoperea îi era parcă un cui în inimă. Oricum, era casa lui. În cămară găsi câţiva butuci şi vreo zece sticle goale. Valeriu închise uşa cămării cu cheia, să nu-i fure cineva lemnele. Pe urmă se duse în sat şi tot timpul drumului se uita îndărăt, spre casa lui, să vadă dacă e mai înaltă sau nu ca celelalte. Era. Asta îl bucură.

La primărie se interesă de iuşul directorului: erau patru iugăre de pământ arabil şi o livadă de patruzeci de ari. Încă în ziua aceea cercetă prunii, să vadă în ce stare sunt, apoi ieşi şi la câmp. Pământul era dat în parte unei văduve, pe nume Bonţoş, dar era prea târziu ca s-o viziteze şi pe dânsa. Hotărî să amâne treaba asta pentru a doua zi.

Bonţoşoaia nu era acasă, doar fiică-sa Elena. Spăla în tindă. Valeriu Benoagă o privi plictisit, până când ea se aplecă din nou deasupra albiei. Atunci, prin deschizătura bluzei îi zări sânii proaspăt copţi, rotunzi, cu sfârc mare, negricios.

— Câţi ani ai, fetiţa mea?

— Cincisprezece.

— Cincisprezece zici?… Hm… Da şcoală ai făcut?

— Da. Umblu în a şasea…

— Ai cam fost repetentă.

— Nu, domnule! Anul când a murit tata n-am urmat, şi nici anul trecut, când a fost mama bolnavă.

— Dar ea nu mai e bolnavă?…

— Nu.

Stoarse rufele spălate şi Valeriu Benoagă se miră de puterea ei. O cercetă cu luare-aminte. Elena se îmbujoră sub privirile lui.

La plecare o mângâie pe faţă şi toată seara se gândi la dânsa.

Mobilele i-au sosit cu o săptămână întârziere, pe contul primăriei, şi atunci Valeriu Benoagă, cu ajutorul elevilor, şi-a aranjat locuinţa. Pentru prima oară în viaţa lui era fericit. Acum credea cu adevărat în dumnezeu şi nu se putea linişti îndeajuns că mai demult n-a fost credincios precum ar fi trebuit să fie. Seară de seară citea Biblia, cele zece porunci. Uneori le număra pe degete, controlându-se dacă le-a călcat au ba. Această inventariere a poruncilor îl satisfăcea totdeauna. De aceea, de la o vreme nu mai deschidea Sfânta Scriptură, ci numai Tablele lui Moise, copiate într-un caiet de dictando. Niciodată n-a luat numele domnului în deşert, nu s-a închinat la lucruri cioplite, n-a minţit, n-a furat, şi-a cinstit părinţii. Pentru respectarea ultimelor două puncte, ori de câte ori era invitat acasă la primar sau la farmacist, ocolea privirile nevestelor acestora. Mai cu seamă se ferea de ispitele nevestei farmacistului, o femeie împlinită, cu şoldurile cât un butoi.

În ultima vreme însă se gândea tot mai des la Irina şi la copilul care ar fi trebuit să vină şi se întrista. Atunci umbla cu capul în pământ, fără să se ferească de imala care în Comlăuş era din belşug.

Dintre clasele unde preda, cel mai mult îi plăcea într-a şasea. Acolo, în ultima bancă, stătea Elena Bonţoş, cu mâinile încrucişate în faţă. Poate şi de aceea hotărâse directorul ca elevii toţi să stea cu mâinile la spate.

La 24 ianuarie şi la 10 mai Valeriu Benoagă ţinea cuvântări patriotice în sala de gimnastică (cea mai mare încăpere din Comlăuş), văruită proaspăt pentru aceste

evenimente. Se urca la tribuna improvizată şi, deşi avea textul cuvântării scris pe foi ministeriale, vorbea liber. I se părea că tot satul îl ascultă cu gura căscată. Ţăranii se mirau de cunoştinţele lui, îl aplaudau la fiecare pauză ţinută anume pentru acest lucru. Primăvara, dădea sfaturi gospodarilor, îi chema la săpatul grădinii, iar toamna alături de ei se bucura de belşug. Tot mai des, la fierberea ţuicii, se îmbăta. Uneori, când era invitat la casele mai-marilor din sat, vorbea despre Eminescu, despre Ştefan cel Mare şi despre „românul care se naşte poet”, învăţase să joace cărţi, şaizeci şi şase, şi în timpul jocului, dacă se întâmpla să atingă genunchii primăriţei, nu se mai roşea. Dimpotrivă, îşi înghesuia picioarele sub masă, tuşea semnificativ şi în semn de participare conştientă bătea cu vârful degetelor în tăblia mesei.

În clasă, în timpul orelor, se întâmpla uneori să adoarmă. Atunci punea pe copii să jure pe sfânta cruce că nu vor pomeni nimănui de acest lucru. Alteori, când i se părea că cineva râde de el, chema pe elevi unul câte unul în cancelarie şi-i descosea:

— Tu ai râs de mine, netrebnicule?

— Nu, domnule director.

— Dar, spune-mi drept, poreclă mi-aţi găsit?

— Nu, domnule director.

— Şi nici nu-mi găsiţi. Nu e frumos să vă bateţi joc de învăţătorul vostru. Ai auzit?

— Da, domnule director.

— Atunci te iert, netrebnicule. Numai de aia, că tat-tu e gospodar. Am auzit că aţi tăiat porcul. Frumos ieşit-au cartaboşii? Atunci e bine. Spune-i lui tat-tu că te-am întrebat de cartaboşi. Şi acum du-te şi trimite-l pe Dulămiţă…

Haina de lustrin cumpărată încă în satul vecin numai cuprindea. Umbla cu pieptarul descheiat şi-şi mângâia pântecul, pe care cămaşa începea să se întindă ca pielea pe tobă.

3

Abia pe la sfârşitul lui aprilie începe primăvara în

Comlăuş. Atunci, pe ambele părţi ale râpii, acolo unde se povesteşte că s-ar fi petrecut minunea, ierburile prind o culoare verde ciudată, aproape galbenă. Localnicii spun că niciunde în ţară nu sunt atâtea romaniţe ca la Comlăuş. Tot spre sfârşitul lui aprilie, Mureşul creşte, îşi revarsă apele murdare, se lasă greblat de joardele miţoase ale sălciilor. Pe urmă, când apele se retrag, gospodarii aleargă să ridice zăplazuri, să taie calea nămolului negru ce vrea să se reverse în Mureş. Pământul mustos, darnic, miroase urât, dar pentru comlăuşeni nimic nu miroase mai frumos decât nămolul: nămolul înseamnă pâine, belşug.

În anul 1936, când s-a petrecut minunea, nu s-a revărsat Mureşul. N-a fost nici ploaie, vântul bătea uscat a secetă. Pământul îşi căsca gurile crăpate spre cer, dar cerurile păgâne nu se îndurau să plouă. Seara, tot satul ieşea la râpă în aşteptarea norilor care, la fel de păgâni, se mistuiau la marginile zărilor. Arteziana lăcrăma tot mai încet, cei din creierul munţilor care veniseră în căutarea seminţelor de pâine abia se puteau răcori. Îşi udau numai buzele crăpate şi întindeau spre localnici desagii mari, goi. Pe vremea aceea a sosit predicatorul. Era un om mic de statură, borţos, cu anteriul unsuros plin de petice. S-a rugat spre toate cele patru puncte cardinale, a cerut prapurii sfinţiţi din biserică şi a pornit procesiunea pe câmpuri. Satul, cu mic cu mare, s-a încolonat în urma lui. Corul bisericii, corul şcolii, condus de Valeriu Benoagă, au preaslăvit pe Fecioara născătoare, pe sfântul Ilie, dar ploaie niciun strop. N-a căzut strop de ploaie nici a doua, nici a treia zi.

Când predicatorul şi-a dat seama că mulţimea se împuţinează în urma lui, a cerut să se bată clopotele a vecernie şi a ţinut o predică lungă, despre psalmii regelui David şi despre Apocalipsa.

— Păcătoşi sunteţi şi negreala sufletelor voastre a întunecat căile rugilor.

A dat căciula roată şi a adunat bani pentru cumpărarea unei cruci de argint: de la săraci puţini, de la bogaţi mai mulţi. Când n-au mai încăput bănuţii în căciulă,

a plecat şi nu puţini erau aceia care se îndoiau de întoarcerea predicatorului. Dar nu s-a întâmplat aşa. Predicatorul s-a întors după trei zile, în birjă, ţinând deasupra capului o cruce mare de argint. Tot satul s-a adunat atunci la marginea râpii. Predicatorul, care a cercetat barometrul încă la biserică, a oficiat slujba religioasă şi a aruncat crucea de argint în gol. Trei ore au trecut doar şi spre apus, nori negri, grei, prevestitori de ploaie s-au adunat clăbăţ deasupra satului. Stropii, la început înceţi, apoi tot mai repezi, se înşirau în văzduh ca nişte mătănii străvezii, legând cerul cu pământul. Până şi Pavel Ioţa, despre care se spunea că e cel mai necredincios din sat, a început să se îndoiască de necredinţa lui.

Seara, mustrat de conştiinţă, s-a sculat din pat şi a dat fuga până la râpă. „Păcat să stea crucea acolo în glod şi-a spus – mai loc de cinste pentru dânsa e peretele cel mare al altarului”.

A coborât în prăpastie, a căutat ce a căutat, pe urmă a dat de ea. S-a aplecat s-o ridice, şi atunci, mamă doamne, s-a petrecut minunea. Crucea mare de argint, ca şi cum dracul şi-ar fi băgat coada, a prins nişte pete de rugină. Supărat de înşelăciune, Pavel Ioţa a căutat un retevei noduros şi a dat fuga în sat, la casa predicatorului, să-i vestească minunea.

De atunci a trecut un an şi oamenii vorbesc tot mai puţin despre minune. A început s-o uite şi Pavel Ioţa, mai cu seamă că era îndrăgostit tun de Elena Bonţoş.

Aştepta să se lase înserarea, să se aşeze praful de peste zi, şi abia atunci pornea spre casa Elenei. Stătea ceasuri întregi rezemat de gardul de nuiele, cu ochii ţintă spre bucătăria de vară, unde o bănuia. Ea, când îşi termina muncile, îşi lega basmaua de duminică şi-l striga pe întuneric:

— Ioţa, Ioţa!

Pavel, în joacă, nu răspundea. O aştepta să se apropie de poartă, abia atunci o prindea de umeri.

— Mult te-am aşteptat.

— Tu ştii, Ioţa.

— Ştiu.

Se ţineau de mână, păşeau când soldăţeşte, când ca pisicile.

— Am aprins focul la cărămizi, nu vii?

— Vin.

Îi plăcea Elenei la cărămidărie, mai ales când aprindeau focul la morman. Atunci lutul încins ca jeraticul aruncă pâlpâiri roşiatice, colorând feţele celor din jur.

— Spune, Ioţa, şi eu mi-s roşie ca tine?

— Îhâm…

— Roşie, roşie?

— Da.

Stăteau pe iarbă turceşte, unul lângă altul, şi priveau cărămizile încinse ca jeraticul. Tatăl lui Ioţa nu se sinchisea de ei: potrivea butucii de plop uscat, aţâţa focul, şi rar, dacă se întâmpla să nu i se sfârşească tutunul înainte de vreme, le mai arunca câte o vorbă:

— Aşa o fi şi în iad.

Ei nu-i răspundeau. Aveau la alte cele de gândit decât la iad.

— Eu chiar dacă ajung acolo, mi-e totuna. Tot m-am obişnuit cu focul. Lor, domnilor – arăta cu mâna spre casa cu două etaje a primarului – lor o să le fie mai greu.

Spre miezul nopţii bătrânul Ioţa îi gonea acasă:

— Na, v-aţi încălzit destul. Plecaţi să vă culcaţi doară. E noapte.

Şi ei, ţinându-se de mână, plecau spre casă, tăcuţi. La gardul de nuiele, Pavel Ioţa o prindea şi de cealaltă mână şi aştepta să spună ea prima „noapte bună”. Elena nu spunea nimic, se legăna pe picioare şi aştepta vorbă de la Ioţa.

Amândoi aveau mâinile calde, bătătorite.

Elena Bonţoş era singura fiică a văduvei cu acelaşi nume şi era la fel de harnică ca mumă-sa. Era împlinită înainte de vreme, puţin grăsuţă, cu ochii albaştri ca floarea griului. Când râdea, făcea gropiţe în amândoi obrajii şi i se vedeau dinţii albi, mărunţi şi ascuţiţi. Tatăl ei murise cu patru ani în urmă într-un spital din Arad. Nu fusese

zdravăn la minte. Se smintise într-o primăvară sub pumnii jandarmilor. L-au prins furând porumb de la magazia conacului şi l-au dat pe mâna jandarmilor.

— Am furat, da' de ce mă mai bateţi? a spus el acasă când au venit jandarmii după el. Am furat că mi-o fost foame.

Trei săptămâni la rând l-au bătut şi poate l-ar fi bătut încă, dacă într-o bună zi n-ar fi început să râdă. Râdea de parcă n-ar mai fi putut de bine. Nici judecătorii n-au mai vrut să ştie de el. Au râs de s-au prăpădit şi au hotărât să-l lase liber. Doctorii au întocmit o mulţime de hârtii din care reieşea că Enache Bonţoş a fost slab de minte încă din născare şi l-a tâmpit băutura. Cei din sat când îl vedeau se cruceau şi căutau să-l ocolească încă de departe. Numai tatăl lui Ioţa a dat hârtie la tribunal că doctorii mint, că Bonţoş „n-a fost om beutor şi nici slab de minte din născare". L-au hărţuit şi pe el la judecăţi şi a stat chiar trei luni la temniţă pentru jurăminte mincinoase. De atunci nu se avea bine cu jandarmii. Judecăţile i-au mâncat cele patru iugăre şi, să nu rămână pe drumuri, s-a apucat la bătrâneţe de cărămidărie.

Şi Elena s-a temut de taică-su. Noaptea stătea ghemuită în pat, tremurând toată, şi se silea să nu plângă. Enache Bonţoş se supăra foc când vedea lacrimi.

Cam din vremea aceea a ieşit vorba în sat că toată familia Bonţoş e slabă la minte. Prietenele ei nu o dată i-au spus în faţă:

— Proasto!

Dacă se întâmpla ca la fântână să-i scape căldarea din mână, toţi o priveau cu luare-aminte şi clătinau înţelegători din cap:

— A început să dea pe urmele lui Bonţoş.

Dacă zâmbea numai, oamenii tresăreau:

— Aţi văzut, începe să râdă şi ea.

Dacă plângea, spuneau că a luat-o pe cealaltă cale:

— Unul cu râsul, celălalt cu plânsul.

În vremea din urmă, Elena se ferea de ochii satului. Deveni tăcută şi în sufletul ei de copil se cuibărise credinţa

că-i proastă. Spunea:

— Mamă, eu de ce mi-s proastă?

— Tu eşti numai săracă, fata mea. Numai săracă.

Celelalte fete de seama ei au început să meargă la horă, dar ea nu s-a încumetat. O singură dată doar, dar nu se găsi nimeni s-o ia de mână. A plecat întristată şi a jurat că nu se va mai duce niciodată. Şi în loc de horă s-a înfundat tot mai mult în treburile casei şi-n cărţi. A citit toate cărţile din biblioteca şcolii, pe unele de două ori. Ziua lucra, şi noaptea stătea la lampa de petrol buchisind slovele. Într-o zi, încă dascălul cel vechi a întrebat-o de ce-i atât de mohorâtă şi stă ascunsă în casă de n-o vede nimeni. Ea i-a răspuns că citeşte şi n-are vreme de preumblare. Dascălul s-a sfătuit cu mai-marii din comună şi la sfatul lor n-a mai dat cărţi pe mâna Elenei:

— Te strici la minte şi ai să ajungi ca taică-tu. Să nu mai citeşti!

Fără cărţi, Elena s-a simţit şi mai singură, şi nu o dată s-a gândit să ia drumul Mureşului. Pe urmă Pavel Iota i-a vorbit cum nu i-a vorbit până atunci nimeni.

— Când termin cătănia, te iau de muiere, Elena. Vrei?

— Vreau.

— O să ne mutăm în casa lui tata. Vrei?

— Vreau.

— Da spune-mi, Elena, cu sufletul deschis, mă placi?

Ea nu i-a răspuns. Şi-a plecat numai capul şi s-a înroşit la faţă, de parcă ar fi stat în faţa cărămizilor încinse.

De atunci, ori de câte ori umbla singură pe câmpuri, se vedea în tinda casei lui Ioţa, cu mânecile suflecate, aşteptându-şi soţul. Această imagine a apărut din senin, dar s-a înrădăcinat atât de adânc în mintea ei, încât i se părea că nu mai e închipuire, ci adevăr curat. Dacă şi-ar fi închis ochii, ar fi putut vedea că scândurile care pardoseau tinda erau galbene de prea mult spălat, că lângă trepte s-a dezlegat un braţ de viţă şi acum atârnă brambura în bătaia vântului. Pe urmă, şi-a dat seama că tinda pe care o visa nu

a apărut din senin. Pe vremuri şi tinda lor avea scândurile galbene date cu ceară, numai maică-sa nu-şi mai aştepta soţul cu mânecile suflecate. Până şi braţul de viţă rupt era din viţa veche, acum secătuită de soare. Şi cu cât se gândea mai mult la Ioţa, cu atât îşi aducea mai mult aminte de „casa lor" veche. Era odată o seară de iarnă cu flori de gheaţă pe fereşti. Cu o aşchie ascuţită a încercat să deseneze frunzele întortocheate, dar parcă a reuşit? S-a lăsat păgubaşă. Tata s-a întors beat de la cârciumă. De ce o fi cântat dânsul numai cântece triste?

Într-o zi a întrebat-o pe maică-sa: – Mamă, zi, tata a fost om rău?

Mamă-sa a privit-o uimită, apoi şi-a plecat capul în pământ.

— Aşa zic oamenii, fata mea.

— Şi de ce o fi plâns în noaptea aceea, mamă?

— De ce o fi plâns? Nu ştiu! Dar tu, Elena, tu n-ai voie să plângi.

Ce bun e dumnezeu că l-a adus pe Ioţa în cale. Numai de nu s-ar încăpăţâna Ioţa şi şi-ar rade mustăţile. Că nu-i şade bine! Sunt încă tare moi firele şi caraghios de galbene, ca paiul. Până la urmă tot o să-l convingă, numai de s-ar termina odată cu şcoala.

Elena Bonţoş umbla în clasa şaptea, în clasa lui Valeriu Benoagă. În timpul orelor, străpunsă de privirile flămânde ale dascălului, îşi pleca ochii în pământ. Ruşinea o înfrumuseţa şi mai mult. Benoagă, de câte ori avea ocazia, o mângâia pe umăr, pe faţă, şi o ciupea de bărbie. De multe ori o chema şi după masă la şcoală „să dea o mână de ajutor". O punea să îmbrace în hârtie albastră cărţile bibliotecii, sau chiar să citească compunerile celor din cursul inferior. Elena stătea ţeapănă pe scaunul din cancelarie, cu genunchii strânşi, reţinându-şi răsuflarea.

— N-ai vrea să fii dăscăliţă, Elena?

— Nu, domnule director.

— Dar ce-ai vrea să fii tu?

— Nimic, domnule director.

— Cum nimic? râdea Benoagă şi-o mângâia pe faţă.

Elena abia aştepta să se întunece şi să plece. Acasă o aşteptau lucrurile nefăcute, maică-sa, şi, dacă nu era prins la cărămidărie, Pavel Ioţa. Cu el colinda dolmele din împrejurimi, şi când, osteniţi, se aşezau pe iarbă, Elena căuta pe întuneric mâinile bătătorite ale flăcăului:

— Tu ce ai vrea să fac când o să fiu mare *7*

— Proasto, râdea Ioţa. Ce să faci?… Copii! Eu am să fac cărămizi, iar tu ai să faci copii.

Noaptea, culcată în pat, când somnul întârzia să vină, Elena îşi mângâia sânii şi şoptea încet să n-o audă nici maică-sa: „Am să fac copii”.

Somnul îl ocolea şi pe Benoagă. El îşi îmboţea cămaşa de noapte ridicată până la buric şi se gândea la Elena. I-a îndrăgit umbletul legănat, mintea ageră şi seninătatea ei. Ar fi vrut să ceară sfatul cuiva, să-l întrebe dacă nu păcătuieşte cu gândul, dar dorinţa era mai puternică decât credinţa. Şi dacă în nopţile acelea de nesomn reuşea să adoarmă, tot cu ea se visa: visa că mergeau alături, ba chiar, uneori, că locuiau în aceeaşi cameră: în camera lui de la şcoală.

La sfârşitul anului şcolar, Valeriu Benoagă n-a mai putut răbda: a chemat-o pe bătrâna Bonţoş la cancelarie.

— Fata dumitale, Elena, e fată tare deşteaptă. Păcat că nu urmează la şcoală.

— Dar, vai păcatele mele, domnule director. De unde bani pentru şcoală?

La asta nu se gândise Benoagă. A socotit cât a socotit, pe urmă şi-a călcat peste inimă:

— Eu am ceva bani.

Pe urmă i-a mai spus că din dragoste pentru mintea Elenei ar fi dispus să-i plătească şi taxele. Din vorbă în vorbă, bătrâna a înţeles că domnul director ar vrea s-o crească, s-o ridice alături de el. N-a întrebat decât un singur lucru:

— Şi eu cu ce mă aleg?

— Dacă s-o învoi Elena, n-ai grijă dumneata.

— Păcatele mele, domnule director, dar ce o spune Elena… că eu, cu dragă inimă.

Pe drum spre casă, bătrânei Bonţoş i-au dat lacrimile în ochi: „Tot există un dumnezeu şi o sfântă dreptate”. Oamenii se uitau miraţi în urma ei, dar cui îi mai păsa acum de oameni? Când a intrat în casă, a prins-o pe Elena de umeri:

— Scăpăm de sărăcie, Eleno. Bucură-te.

— Dar ce s-a întâmplat, mamă?

— Te trimite domnul director la şcoala din Arad. Vrea să te facă doamnă. Învăţătoare te face.

— Nu vreau să mă duc la Arad.

— Dar ce vrei să faci?

— Vreau să rămân acasă.

— Te place directorul, proasto! Văd că ai cu cine semăna…

— Şi tu, mamă.

Seara au plâns amândouă, dar în zori bătrâna Bonţoş, mai hotărâtă ca niciodată, a sculat-o pe Elena din somn:

— Ai să te duci la Arad.

— Nu mă duc…

— Te duci…

Încă în ziua aceea, bătrâna Bonţoş a adus-o pe Elena la şcoală, în casa directorului. Fata era plânsă, bătută.

— Na, pupă mâna directorului, tu fată proastă. Nu vezi că domnul director îţi vrea numai binele? Vrea să te facă doamnă.

Benoagă întinse mâna dreaptă spre Elena. Ea avea buzele reci, uscate.

Numai Pavel Ioţa a încercat să se împotrivească. Dar ce putea să facă Pavel Ioţa, un simplu cărămidar? Nimic.

Ultima seară când au fost împreună, Elena şi-a lipit capul pe pieptul lui şi a plâns încet, cuminte ca un copil.

— De ce nu vrei să fugi cu mine, Pavele?

— Unde să fug? Tu ştii că am ordinul de chemare în buzunar. Când mă întorc de la cătănie…

Dinspre dolmă, acolo unde trei plopi singuratici îşi tremurau frunzele cărnoase în bătaia lunii, un vânt firav, obosit şi cald, se strecura neputincios înspre luncă, încurcându-se în paiul înalt al lanului. Spicele aplecate de

rod, legănându-se, sunau ca zurgălăii. Era muzica nelămurită a pustei, melodia belşugului. Dar nici Pavel Ioţa şi nici Elena Bonţoş n-aveau urechi pentru acest cântec. Îşi ascultau bătăile repezi ale inimilor, se ţineau de mână, ca doi copii zdrobiţi de nesfârşitul întinderilor.

— Când vin de la cătănie, Elena…

— Dar când vii de la cătănie?

— Când? După trei ani, Elena.

— Şi ce fac eu trei ani?

— Înveţi.

— Şi când te-ai întors?

— Tu mai stai un an şi te faci dăscăliţă. Trei ani nu-s o viaţă întreagă…

De undeva, foarte desluşit, se auzea cântecul unei ciocârlii.

Elena n-a dormit în noaptea aceea: stătea cu ochii deschişi, până când zorile au înălbit ferestrele. La gară a fost atât de multă lume, că nici nu şi-a putut lua rămas bun de la Ioţa. L-a privit numai, cu ochii înceţoşaţi printre lacrimi: Ioţa stătea pe scări, apoi odată cu trenul se făcea tot mai mic, ca un prunc, ca un punct, până când se topi în nesfârşire.

În vara aceea, Valeriu Benoagă o pregăti pe Elena Bonţoş pentru examenul de admitere. Zile întregi au stat aplecaţi asupra cărţilor şi, ca prin minune, toate cunoştinţele directorului au trecut în capul Elenei.

Elena a reuşit la examenul de admitere.

În primăvară, Elena s-a întors acasă cu un şorţ negru de ciot şi cu guleraş alb. Valeriu Benoagă a aşteptat-o la gară şi tot drumul spre casă a întrebat-o dacă ştie să extragă rădăcina pătrată, dacă a auzit de Bogdan Chiorul, dacă ştie câte bătălii a avut Vlad Ţepeş. Elena îi răspundea la fel ca pe vremea când era eleva lui, şi Benoagă socotea asta ca un prim pas de apropiere. Tot pe motivul meditaţiei o lua la plimbare în zăvoi şi nu-i păsa că gurile rele, mai ales nevasta farmacistului, acum văduvă, scorneau fel de fel de întâmplări pe socoteala lor.

Benoagă nu vedea, Benoagă nu auzea. O pândea

numai cu coada ochiului, o măsura, o cântărea dacă i se potriveşte sau nu. Câteodată îi luă mâinile în palmă, îi vorbea despre frumuseţea meseriei de dascăl, despre familie ca simbol al statului, al naţiei române. Iar când era singur, colinda cimitirul căutând un loc potrivit pentru cripta unde se vor odihni, atunci când domnul va crede de cuviinţă să-i cheme la sânul său prea sfânt.

Dar despre astea nu vorbea Elenei. De mulţumit ce era, rupse foile din carneţelul cu scoarţe cafenii şi nu mai era supărat nici pe Alois Terente, nici pe Ivănuş Luncan şi nici pe ceilalţi. Acum, gândindu-se la viitorul lui, îşi aducea tot mai puţin aminte de Irina (ea, desigur, de acolo de sus, îl iartă) şi-şi aducea tot mai mult aminte de anii copilăriei.

De şcoală, nu se prea ţinea. Era director şi nici dracu' nu-l controla. Rar de tot, când se vântura vreun inspector, de obicei pe vremea tăierii porcilor sau la culesul viilor, găsea treburile şcolii în ordine. Şi copiii din Comlăuş nu erau nici mai deştepţi, nici mai proşti decât în celelalte sate.

Elena, ori de câte ori îi stătea în putinţă, alerga la cărămidărie să schimbe o vorbă cu tatăl lui Ioţa:

— Ioţa ce scrie?

— Rar scrie. Îi merge prost. Îl mănâncă păduchii. Dar tu, văd, fata mea, ai să te faci.

— N-am să mă fac. Îl aştept pe Ioţa.

Focul de sub cărămizile necoapte nu mai era atât de frumos ca în trecut. Şi nici bătrânul Ioţa nu mai era cel vechi. Spunea:

— Nu ştiu cum o fi iadul sus, dar pe cel de jos îl cunosc. Îl cunosc, fata mea. Şi o să-l cunoască şi domnii. Tot la foc am să stau. Şi am să caut numai plop uscat, să pârâie. Doamne, doamne, mi-s mic şi slab, dar de pe acum mi-e milă de ei. Şi am să caut numai plop uscat, să pârâie.

— Nu pricep, bace Ioţa.

— Nici nu-i de priceput. E o vorbă veche de cărămidar. Aşa să ştii, fata mea. E bine că te-ai dus la şcoală. E bine că ştii carte. Vezi, eu multe nu le pot dumiri. Mă întreb de ce a trebuit să bolunzească tat-tu, de ce a

trebuit să-mi pierd iugărele? De ce furtul lui tat-tu trebuie pedepsit şi al celora care mi-au luat iugărele nu? Şi ştii cine-i apără? Alde fiul meu, Ioţa. Or, jandarmul Prisacă nu tot fiu de ţăran sărac a fost?… De aia trebuie să înveţi, fata mea.

În vara celui de-al doilea an, Valeriu Benoagă a examinat din nou pe Elena. Şi în cel de-al treilea. Dar acum examinarea nu-i mai făcea plăcere ca în trecut. I se părea că Elena ştie mai multe decât el şi ea nu se sfia să-i arate. Amărăciunea l-a înrăit. Bătea copiii cu liniarul peste degete, îi trăgea de urechi şi nu mai era omul din trecut.

Ultimul an de şcoală a trecut greu pentru Benoagă. Mai ales că odată, înainte de vacanţa de Paşti, când s-a dus la Arad, a zărit-o pe Elena alături de un tânăr cu păr castaniu, care i se părea că nu era la fel cu toţi băieţii.

Hotărî ca îndată ce s-o întoarce Elena de la şcoală să facă nuntă cu dânsa. E drept, unii din sat îşi băteau joc de el spunându-i:

— Bobocul necopt e bun pentru cei fără măsele.

Benoagă a râs şi el de glumă, de parcă n-ar fi fost vorba de el. Pe urmă, încă înainte de sfârşitul anului şcolar, făcu toate demersurile ca Elena să fie numită dăscăliţă la Comlăuş.

Ea se pregătea de examene şi nu ştia că acasă au început să îndoape gâştele pentru masa de nuntă. Împreună cu băiatul cu păr castaniu, cu Romulus Bugă, ţesea firele străvezii ale viitorului.

— Ştii, Romulus, nici nu-mi vine să cred că nu peste mult voi intra în clasă şi mă voi aşeza faţă în faţă cu băncile.

— Eu tot în bănci o să stau.

— E bine de tine, Romulus. Te duci la facultate. Mi-amintesc, când am venit la Arad, un cărămidar m-o povăţuit să învăţ, să-i pot răspunde la nişte întrebări.

— Şi ai să-i poţi răspunde?

— Nu. Aici în şcoală n-am aflat răspunsurile la întrebările lui.

— Ce voia să ştie?

— De ce-s unii săraci, de ce-s alţii bogaţi. De ce au unii dreptate şi de ce nu au alţii?

— Putea să te întrebe – râse Romulus – de ce e albastru cerul şi de ce se nasc copii. Sunt unele lucruri lăsate de mama natură. Asta e răspunsul. Sunt foarte interesanţi ţăranii…

— Şi dacă totuşi ai să găseşti la facultate un alt răspuns, scrie-mi.

— De scris… oricum, am să-ţi scriu. Patru ani nu sunt mulţi. Tu mi-ai promis odată că…

— Taci, Romulus. Am spus că o să fim prieteni.

— Prieteni, da. Dar dacă Ioţa nu mai este cel vechi, atunci…

— Ioţa e cărămidar.

— Dar dacă?

— Tu scrie-mi, Romulus. Eu am să vorbesc cinstit cu el. Deschis.

6

Elena s-a întors cu strângere de inimă la Comlăuş: oraşul, şcoala au învăţat-o multe, dar nu cum să se poarte cu Valeriu Benoagă. Primul drum l-a făcut la şcoală.

— Am venit, domnule director.

Valeriu, care tocmai se pregătea să se ducă la gară s-o primească, se zăpăci. Îi aduse un scaun, îl şterse de praful închipuit şi o pofti să se aşeze.

— Dumnezeu te-a adus în casa mea. Abia am aşteptat să vii. Da, fata mea, adică Elena, şi clipi des, ca şi cum l-ar fi supărat lumina. Acum suntem colegi şi nu peste mult, mai mult. Jocul de cuvinte i se păru nespus de spiritual. Îl mai repetă o dată. Nu peste mult, mai mult. Ştii la ce mă gândesc?

— Nu, domnule director.

— Nu îmi mai spune aşa. Spune-mi Valeriu.

— Dar, vai, domnule director.

— Spune-mi Valeriu. Te rog spune-mi Valeriu.

— Valeriu.

— O să vezi, o să ne înţelegem bine.

Buimăcită, Elena se plânse maică-sii.

— Valeriu Benoagă mă vrea de nevastă.

— Desigur că da. Totul e pregătit de nuntă.

— Nu vreau!

— Cum nu vrei? Te-a ţinut la şcoală, te-a ridicat din sărăcie. Trebuie.

— Dar eu nu-l iubesc pe el.

— Fetiţa mea, tu eşti fată deşteaptă, tu ai făcut şcoală la Arad. Nu-l iubeşti... Iubirea se naşte pe drum.

— Şi Pavel Ioţa?

— Că doar n-ai făcut şcoala pentru un cărămidar? Te măriţi cu domnul director.

În zadar a încercat Elena să se împotrivească. Actele erau înaintate, nunta pregătită. În ultima seară, maică-sa o găsise făcându-şi bagajele.

— Vrei să pleci?

— Da.

— Du-te, eu am să beau piatră vânătă.

Au plâns amândouă până noaptea târziu.

Şi noaptea se scurgea încet, ca o apă turnată de o mână şovăielnică.

Nunta s-a ţinut în curtea şcolii. Elena stătea în capul mesei, cu ochii uscaţi, roşii. Un ţigan, chemat din satul vecin la îndemnul lui Valeriu, îi cânta la ureche. Cântecul era ciudat, semăna ci un cântec de leagăn pe car—!

Învăţase în pruncie. Acum, fără nicio noimă, îşi aduse aminte de cuvintele lui:

„Nani, nani, puiul meu. Bată-te domn dumnezeu...”

La gard, printre gură-cască, Elena îl descoperi şi pe bătrânul Ioţa. Îi ocoli privirile. Ar fi vrut să se cufunde în pământ. Cum ar trebui să-i spună că nu de bunăvoie e aici, la dreapta lui Benoagă. Dar ar putea să priceapă bătrânul Ioţa? Cum stătea rezemat de gard, în bătaia felinarului, trăsăturile îi erau adânci, bărbăteşti, ca atunci seara în faţa cărămizilor încinse. Şi el se gândeşte la Ioţa? Doamne, de n-ar fi plecat el. De ar fi aici. Dacă l-ar zări undeva printre leaţurile gardului... Oare ar avea putere să alerge la el? Dar cine ar fi în stare s-o oprească?

Cineva ridică paharul în cinstea ei. Elena închise

ochii.

Mai târziu, în pat, îşi aduse din nou aminte de bătrânul Ioţa: „Oare ce o fi crezând bătrânul despre ea?”

Când Benoagă, îmbrăcat în cămaşă de noapte, se apropie de patul ei, Elena îl goni:

— Acum nu, sunt foarte obosită.

Benoagă totuşi o sărută pe frunte.

Nici nu şi-a dat seama Elena cum au trecut primele luni: ca norii albi, de primăvară, pe albastrul nesfârşit al cerului. Pe urmă, din senin, într-o seară a început să bată un vânt rece, şi frunzele, îngălbenite de prea mult soare, au început să se rupă, să cadă, să se legene într-un zbor ciudat, lin.

În Comlăuş sunt cele mai triste toamne: pusta prinde rugină, zăvoiul uscat freamătă, iar Mureşul, murdar de prea multe ploi, pare că fierbe între maluri. Apoi, îndată după plecarea cocorilor, în fiecare dimineaţă, harnică, bruma îşi ţese pânza peste întinderi. Rar, soarele mai încearcă să rupă perdeaua norilor, dar ce folos: razele-i sunt albe, reci.

Toamna a venit fără Ioţa: pe el l-au ţinut concentrat la frontiera maghiară. Ziarele scriau tot mai des de vremurile tulburi, de război, dar nimeni nu lua încă în serios. Prea vii erau amintirile: lătratul Bertei, Piave, măcelul din Herţegovina, Galiţia, Mărăşeşti, Comuna din Buda şi pădurile de spânzurători ale terorii albe…

Zilele semănau între ele: erau lungi şi triste.

Nici în cei patru ani nu s-a gândit Elena atât de mult la Ioţa ca în aceste câteva luni: uneori chiar i se părea că îl vede intrând în sat, apoi îndreptându-se spre şcoală. „Am venit, Elena”. Asta era singura lui vorbă la care nu găsea răspuns. Ce ar fi putut să-i spună? „Bine ai venit…” Unde? La cine?…

Valeriu era bun: o lăsa să stea singură, să se plictisească. Numai rar, seara, după cină, se aşeza lângă ea şi o prindea de mână:

— Elena!

— Ce vrei?

— Nimic. Vreau să stau lângă tine. Tu de ce plângi, Elena?

Ce ar fi putut să-i spună? Că nu ştie ce ar trebui să răspundă la scrisorile lui Romulus Bugă, dacă acesta i-ar scrie? Spre nemulţumirea şi totodată spre mulţumirea ei, Romulus se dovedise la fel ca toţi bărbaţii: neserios. N-a trimis nicio scrisoare măcar.

Iar pentru Benoagă, abia acum a început viaţa cu adevărat: ţinea conferinţele cu mai multă însufleţire, se pregătea mai serios pentru lecţii, nu-i vorbă, şi inspectorii veneau mai des şi nu numai la culesul viilor.

Nimeni nu-şi mai aduce aminte când a venit vestea în sat că nemţii au intrat în Polonia.

În martie, pământul din jurul Comlăuşului e negru mustos şi brazdele răsturnate par mici cocoaşe ale pământului. Numai în apropierea râpii şi la izlaz, unde se ară, petele de zăpadă dantelate de imală pestriţează negreala câmpurilor. Cerul e vânăt, sticlos, iar norii, ca nişte crupe de boi albi, ungureşti, se leagănă alene între cer şi pământ. Sălciile de lângă pădurice freamătă, plopii cu crengile subţiri, încă fără veşmânt, par desenate de o mână nedibace pe fondul fără de sfârşit al zării. Seara, când tăcerea devine grea şi vântul adie subţire, se aud bătăile toacelor din satele învecinate. Toaca seamănă cu ciocănitul de peste zi de la fabrica de doage de lângă malul Mureşului.

În primul an după nuntă, aici avea obiceiul Valeriu Benoagă să vină cu Elena. Încerca să-i descoasă gândurile: cum şi în ce fel a trăit la Arad, cu cine s-a împrietenit, cum se numesc băieţii cu care şi-a petrecut timpul. Suferea crunt că nu ştie despre Elena decât lucrurile pe care le ştiau mai toţi din Comlăuş. Ea îi răspundea scurt, cu da, cu un, mai cu seamă când văzu că Romulus nu i-a trimis niciun rând. În timpul pregătirilor pentru nuntă uită de el, de parcă nici n-ar fi fost. De altfel toate s-au petrecut atât de repede, încât nici n-a avut vreme să se dezmeticească. Pe urmă s-a resemnat. Numai Valeriu încerca să-i afle gândurile şi Elena se încăpăţâna. Mai târziu, când Benoagă

văzu că nu ajunge la niciun rezultat, încercă să-i vorbească de viitor, de lumea de apoi, de fericire.

— Tu eşti fericită, Elena? o întreba uneori şi aştepta cu sufletul la gură răspunsul ei.

— Nu m-am gândit niciodată la asta.

— Spune-mi Valeriu, se ruga Benoagă de ea.

— Valeriu.

— Mai spune-mi o dată.

— Valeriu, repetă ea fără nicio intonaţie.

— Şi, spune-mi, tu nu te bucuri?

— De ce să mă bucur?

— Că eşti alături de mine.

— Nici la asta nu m-am gândit… văzându-l că se întristează, adăugă: Valeriu…

— Cât de bună eşti, Elena! Spune-mi, la Bugă te mai gândeşti?

— De unde ştii de Bugă?

— Tu mi-ai vorbit…

— Eu?… Nu-mi amintesc. Mi-a promis că-mi scrie, dar nu s-a ţinut de cuvânt… O fi soldat… sau, spune: tu mi-ai oprit scrisorile…

— Nu, Elena. Dar aşa sunt tinerii. Promit marea cu sarea şi nu dau nimic. Vezi, eu sunt mai în vârstă. Dar înţeleg inimile tinere. Şi pe tine te înţeleg.

Îi mângâie pântecul borţos şi o întrebă în şoaptă:

— Încă nu s-a mişcat?

— Nu încă…

— Vezi, Elena, el va fi carne din carnea noastră, sânge din sângele nostru. Trebuie să fii fericită.

De multe ori Elena ar fi vrut să plângă fără pricină.

— Am citit undeva – spuse Benoagă cu capul plecat – că şchiopii care se bucură de joaca celor sănătoşi nu mai sunt şchiopi.

— De ce-mi spui asta?

— Că lângă tine şi eu mă simt tânăr. E acelaşi lucru. Mă bucur de tinereţea ta. Mai spune-mi o dată Valeriu.

— Valeriu!

— No hai, draga mea, hai să mergem acasă să ne

culcăm.

8

Tatăl lui Pavel Ioţa, Grigore, era un om înalt, osos, cu mişcări domoale. Cele şase decenii i-au cosit chelie în creştetul capului, în formă de lună plină, pe care încerca s-o ascundă sub căciula-i ţuguiată de moţogan. Grigore Ioţa, de fapt, nu-şi ascundea chelia, ci anii, care după părerea lui au trecut prea repezi şi fără socoteală, ca zborul săgetat al rândunicilor, la vreme de ducă. Anii i-au încovoiat spatele, astfel că mersul grăbit îl obosea înainte de vreme. Asta însă nu mai încăpea sub căciula ţuguiată de moţogan. Oamenii îl priveau din urmă, clătinau din cap, spunând parcă:

— L-au doborât anii pe Grigore.

Dar îl cinsteau. Îl cinstiseră şi pe vremuri, cu mulţi ani în urmă, când se aciuase în sat şi începuse să repare ciuberele sătenilor. Umbla ca meşter cu securea; iute, aşchiile de brad săreau sprintene de sub tăişul fierului. Apoi se căsători: încropi patru băieţi, o casă şi patru iugăre. Sub mâna lui, spicul creştea mai înalt, porumbul mai plin, şi mai stufos nutreţul. Primii trei copii au murit unul după altul, înainte de mânuirea slovelor. Numai ultimul, Pavel, era mai legat, de doamne ajută. A crescut vârtos, aducea mult cu Grigore. Numai cele patru iugăre arvunite la bancă s-au fărâmiţat repede. Şi acum, şi Pavel era plecat pe front, unde se fărâmiţau oamenii.

Pe vremurile când dinspre luncă apăreau dâre alburii deasupra zăvoiului şi se scuturau sălciile de rouă, Grigore Ioţa sărea din pat. Se rezema de stâlpul de gorun ars al cerdacului şi-şi rotea privirea prin curte. Când se convingea că toate-s la locul lor, carul tras sub şopron, uneltele aşijderea, din lemnele clădite stivă, stropite cu var să se observe furtul, nu lipsea nicio bucată, atunci se întorcea spre uşa grajdului. Dacă era deschisă însemna că Pavel e sculat şi el, aşa că nu mai avea niciun rost să-l strige. Cobora încet treptele cerdacului şi dădea cu piciorul în Bodri, care stătea încolăcit la soare.

— Scoală-te, javră!

Dacă câinele se gudura pe lângă el, Grigore, darnic, îi arunca o vorbă prietenească:

— Te guduri, javră, hai?

La bunar se spăla până la brâu, îşi netezea mustăţile şi pornea aşa, dezbrăcat, până în fundul grădinii. De aici se vedea toată lunca. Departe, acolo unde un nuc singuratic străjuia câmpurile, era şi pământul lui: patru iugăre, pământ negru ca smoala. Pe vremuri, ori de câte ori îşi aţintea privirile spre nuc, îl năpădea o bucurie caldă, copilărească. „E al meu”, îşi spunea. Poate de aceea îşi durase şi casa la marginea satului, sus pe dolmă; să poată cuprinde cu privirile hotarul întreg.

De atunci trecuseră mai bine de douăzeci de ani… Dar unde sunt cele patru iugăre?

Întrebarea asta îl măcina şi ziua şi noaptea, iar răspunsul nu era nicăieri, nicăieri. „Oare n-am fost harnic? De beut n-am beut, zaruri n-am aruncat. Dar atunci unde sunt cele patru pogoane?”

La început i-a fost greu la cărămidărie: nu se pricepea nici ca vălugar, nici ca uscător şi nici la zidit mormane pentru ars. Le-a învăţat toate pe rând, încet, bătrâneşte. Muncitorul de la stanţa de presă l-a ajutat ba cu sfaturi, ba cu fapta. Tot de la el a găsit şi răspunsul la marea lui întrebare: „Unde s-au topit cele patru iugăre?”…

— Ţi le-au furat, bace Iota.

— Furat, zici? Şi cum n-am dat de tâlhari?

— Păi ţi le-au furat cu acte în regulă.

— Cu acte, zici?

Înainte de nunta Elenei, când a venit fata să întrebe de Pavel şi n-a ştiut ce să-i răspundă, şi-a dat seama că şi lui Ioţa i s-a furat logodnica. Că aşa o socotea pe Elena.

Şi nu era vinovat directorul. Nu era numai el vinovat.

— Fata tatii, eu mi-s lunatic, i-a spus. Caut ceva şi nu dau de el.

Elena l-a socotit aşa cum a spus-o şi el, lunatic, şi nu ştia că Grigore Ioţa era în căutarea adevărului.

9

În primul an, Elena născu un băiat, în cel de-al doilea

o fată. Amândoi semănau cu Valeriu: aveau feţe rotunde şi ochi negri ca tăciunele.

Elena lucra mai mult decât directorul: ţinea lecţii, corecta caietele de teze (chiar şi pe cele din clasele lui Valeriu), avea grijă de casă, de copii. Nu mai avea vreme să se întrebe dacă e fericită sau nu; seara se ruga lui dumnezeu, noaptea era nevastă, iar ziua ţinea lecţii. Primăvara săpa grădina, iar toamna punea murături. Zilele treceau, şi Elena devenea din ce în ce mai frumoasă. Cearcănele de sub ochi îi adumbreau orbitele, subliniind şi mai mult licăririle privirilor. Faţa puţin trasă, arsă de soare, a păstrat gropiţele din obraji. Lui Valeriu îi plăcea s-o privească cum aleargă de colo până colo; şoldurile pline se legănau armonic, arcuindu-se. Îi părea rău că n-avea cui spune: „Llite, toată cum este, este a mea”.

Din când în când, în timpul zilei, o bătea pe umăr ca un părinte. În ultimul timp, Elena devenise morocănoasă, dar Valeriu n-avu când să observe acest lucru: o credea fericită. Iar ea, înainte de a adormi, îşi aducea aminte de plimbările la cărămidărie cu Pavel Ioţa. El unde o fi acum? Pe care front, în care tranşee? Desigur seara, când îşi încălzeşte mâinile la un foc de surcele, îşi aduce aminte de cărămidărie. I-o fi scris bătrânul Ioţa că în zadar aşteaptă să vină acasă? i-o fi scris de bună seamă. Te pomeneşti că de aceea nu vine nici în concediu! Sau abia aşteaptă să se reîntoarcă să facă rândpială. Ce-ar fi să-i scrie? Scrisoarea o făcu să-şi aducă aminte şi de Romulus Bugă. Pe el era supărată. Era convinsă că viaţa ei de acum se datorează lui. De-ar fi scris un singur rând, o singură scrisoare măcar, în care să fi chemat-o! Ar fi plecat cu ţoala de pe ea şi cu inima deschisă. Acolo în oraş ar fi avut mai multă putere să-l aştepte pe Ioţa, dacă Ioţa ar mai vrea-o. În sinea ei nu se simţea vinovată cu nimic faţă de Ioţa. Ioţa o s-o înţeleagă. Şi pe urmă, poate, totuşi o să crească viţa sălbatică pe stâlpii cerdacului, iar podeaua va fi galbenă ca ceara. Încerca să se obişnuiască cu gândul că e bine cum este, dar era foarte greu. Valeriu rămase, în imaginea ei, directorul care îi întinde mâna să i-o sărute. Atât. Se

dojenea în gând că nu l-a aşteptat niciodată cum l-a aşteptat pe Ioţa, că nu i-a putut vorbi niciodată cum i-a vorbit lui Romulus…

— Prea puţin învaţă copiii, i-a spus într-o zi, şi Valeriu a privit-o mirat.

— Puţin? Atât cât le trebuie. Elena dragă, da' mai lasă în plata domnului şcoala. De m-ai iubi cum iubeşti şcoala…

— Ţi-am spus că nu te iubesc. Cu sila m-ai luat şi eu am fost şi proastă şi slabă. Şi n-am avut curaj să plec. De n-ai fi tatăl copiilor mei…

— Elena, Elena, nu mai vorbi aşa, te bate dumnezeu odată…

Era război şi zilele curgeau încete, monotone. Pe urmă imaginea lui Ioţa se şterse tot mai mult din mintea ei. Când încerca să şi-l închipuie nu vedea decât un tânăr spătos stând turceşte în faţa cărămizilor încinse. Trăsăturile feţei lui începeau să fie nedefinite, la fel ca jocul mărunt al flăcărilor.

De multe ori încerca să facă inventarul anilor de căsătorie şi i se părea că a fost mai mult tristă decât veselă. Numai odată a fost veselă, în noaptea de 10 mai, când a dansat atât de mult, că a doua zi abia s-a mai putut ţine pe picioare.

A mai petrecut o dată bine şi la chermeza organizată în pădurricea de lângă Mureş, dar cea mai frumoasă zi din viaţa ei în acest timp a fost la culesul viilor. Atunci l-a cunoscut şi pe Mihai Hanganu, noul învăţător care tocmai în ziua aceea sosise la Comlăuş. După petrecere, (pentru că nu avusese vreme să se instaleze în noua lui locuinţă) directorul, cum era şi firesc, l-a invitat acasă la el. Oaspetele a dormit în patul de fier al copiilor, iar copiii pe o saltea, aranjată în bucătărie. În noaptea aceea Elena a adormit cu greu; îi era ruşine pentru sforăitul zgomotos al lui Yaleriu şi pentru că simţea încă la şolduri strânsoarea puternică a noului învăţător.

Io

Mihai Hanganu terminase în acel an normala, spunea

că e legionar şi avea părul lins, galben. Nasul drept, subţire, îi dădea o înfăţişare de om energic, dur. Avea spatele lat, muşchiulos, lucru normal de altfel, căci, după cum povestise el, jucase centru înaintaş în echipa de fotbal a asociaţiei „Gloria”. În timpul dansului spusese o sumedenie de lucruri hazlii, despre nişte foşti colegi de şcoală şi despre o fostă profesoară de limba franceză, căreia pe vremuri îi făcuse curte şi care nu putea pronunţa litera „r”. Când o imita nu puteai să nu râzi. Mai povestise cum a tras chiulul în timpul cursurilor speriind pe profesori, că el are o sarcină specială din partea gărzii. Avea farmec acest Hanganu şi era un om obraznic, îndrăzneţ. În timpul dansului i-a spus că şi zâmbetul ei e frumos şi s-a mirat sincer că Elena nu s-a gândit să se facă actriţă de cinema. Elena n-a ştiut ce să-i răspundă. Aşa de frumos nu i-a vorbit încă nimeni, afară de Romulus Bugă, dar nici chiar el nu ştia să ticluiască atât de bine cuvintele. Elena l-a ascultat vorbind şi cu cei de la primărie, cu care Hanganu se socotea egal, mai ales că ştia o sumedenie de lucruri despre politică. De aceea se întreba mirată de ce nu l-au dus pe Hanganu de-a dreptul la Bucureşti sau cel puţin la un liceu din Arad.

Iar Hanganu zâmbea.

Noul învăţător nu povestea numai despre profesoara de limba franceză, ci şi despre şcoală, despre elevi, despre misiunea sfântă a învăţătorilor, despre apostolatul care îl aştepta aici. Elena îl asculta cu ochi lucitori, îi sorbea cuvintele. Astea le-a simţit şi ea, dar până acum n-a avut cui împărtăşi aceste gânduri. Poate de aceea s-a legat de noul învăţător.

Valeriu Benoagă, directorul şcolii, nu s-a frământat de loc pe socoteala lui: era bucuros că i-a mai sosit un ajutor. Seara făcea orare noi, plănuia cum şi în ce fel să-şi reducă orele de predare.

În cinstea lui Hanganu, Elena vărui singură întreaga şcoală şi-şi spuse că de acum încolo totul va începe de la început. Era bucuroasă că Valeriu l-a invitat pe noul învăţător să-şi petreacă serile la ei şi de aceea abia aştepta

să se facă seară.

Hanganu ştia atât de multe lucruri interesante şi povestea atât de frumos, încât Elena nu se mai sătura să-l asculte. De câteva ori se surprinse că şi în timpul orelor se gândeşte la el. Încerca să alunge imaginea lui Hanganu, dar, parcă ar fi fost un făcut, nu reuşea. Iar atunci când învăţătorul cel nou o privea, se roşea toată şi nu ştia ce să facă. Îşi lăsa privirile în pământ, îşi căuta de lucru.

Într-o seară, când se pomeni că se gândeşte iarăşi la Hanganu, se întreba: „Ce vreau de la el?” Spre mirarea ei, răspunsul veni repede. Îşi ţuguie buzele şi-şi spuse aproape cu voce tare: „Nimic”. Într-adevăr, nu voia nimic; doar să stea lângă el, să-l asculte, să-l privească. Hanganu adusese cu el lumea de dincolo de gardul şcolii: veselia. Convinsă că nu vrea nimic ce nu-i la locul lui, se linişti, până când o altă întrebare veni s-o tulbure. Şi ce-o fi vrând Hanganu? De ce-i spune mereu că-i frumoasă? De ce-i râde mereu în faţă? De ce-i ţine mâna atât de mult când i-o întinde de „bună ziua”? „Mă place”. Simţi că tâmplele-i bat mai repede. „Mă place…”

A doua zi îl întrebă:

— De ce-mi spui mereu că-s frumoasă?

— Păi nu eşti?

— Dar de ce îmi spui atât de mult?

— Eu am impresia că ţi-o spun de prea puţine ori.

— Să nu-mi mai spui! făcu Elena aspru, dar fără convingere.

— Nici în gând n-am voie?

Elena începu să râdă.

— Ştii ce? o prinse Hanganu de umeri. De acum înainte îţi voi spune numai în gând. Când îmi las capul în palme, înseamnă: „Eşti foarte frumoasă, Elena”. Va fi ca un joc.

Încă în seara aceea, la masă, Hanganu îşi plecă capul în palme. Elena roşi toată. Se întrebase atunci dacă n-ar fi bine să spună totul lui Valeriu. Nu. Valeriu n-ar fi înţeles că era vorba numai de un joc. Valeriu Benoagă nu vedea nimic din toate astea. Stătea într-un fotoliu de nuiele şi

citea *Popa Tanda* de Slavici. Uneori închidea cartea la jumătate şi rămânea cu ochii pironiţi în fundul grădinii; i se părea că Comlăuşul crescuse mult de la venirea lui, şi deşteptăciunea oamenilor tot lui se datora.

Atât de multe lucruri erau de făcut la şcoală, încât Elena nu mai ţinea socoteala zilelor. Era marţi, era joi, sau duminică, pentru ea totuna era. Numai seara, când uda grădina şi răsufla în voie, îşi punea întrebări la care nu găsea răspunsuri. Uneori i se părea că numai ieri a fost când umbla ciufulită, cu cărţile în mână şi se temea de „domnul director”. Ciudată e viaţa. Când a fost mică niciodată n-ar fi crezut că şi învăţătorii au griji, că se spală, că mănâncă la fel ca toţi ceilalţi oameni. Îi vedea sobri, cu capul doldora de faptele lui Mihai Viteazu, cu tabla înmulţirii, cu participiul trecut. Şi iată că nu e aşa: în timpul orelor se gândeşte dacă nu s-o fi stins focul sub fasole, dacă şi în luna asta se vor reţine patru la sută din salariu pentru Crucea Roşie, dacă Hanganu va veni diseară sau nu. „Poate n-ar fi trebuit să mă fac învăţătoare şi aş fi rămas cu gândurile senine”. Dar parcă toate au fost altfel pe vremuri: tot satul era al ei, acum numai şcoala. „De cinci n-am trecut de gardul acesta?” se întreba şi privi spre leaţurile care o înconjurau străine. De două sau trei săptămâni?… De ce a trebuit să plece Ioţa şi ce va spune când s-o întoarce acasă?… De ce or fi trecut atât de repede anii de şcoală?

Într-o seară îl întrebă pe Benoagă:

— Noi de ce nu avem prieteni?… Pe noi de ce nu ne invită nimenea?

— E război, Elena.

— Dar anii trec, şi noi…

— Anii oricum trec, Elena.

Valeriu avea dreptate. Anii oricum treceau. Socoti că cel mai bun lucru e să nu se gândească la toate astea.

Odată, în copilărie, a primit o oglindă de buzunar. Era seara şi trebuia să se culce. Pe atunci trăia încă şi tatăl ei. I s-a părut atunci că noaptea nu se mai sfârşeşte niciodată. A doua zi, până seara târziu, s-a jucat cu

oglinda: s-a privit şi i s-a părut că e nespus de frumoasă. A şters-o, a spălat-o, iar seara a pus-o sub pernă. N-a mai fost niciodată atât de fericită ca atunci. Oare dacă i-ar aduce Benoagă o oglindă?... I se făcu amar în gură. „Prostii. Toată ziua mă gândesc numai la prostii”.

Uneori se pomenea că se duce la poartă şi privea ţintă drumul care venea dinspre gară. Stătea aşa minute întregi, pierdută în gânduri, aşteptând să apară de după duzi făptura înaltă a lui Ioţa. L-ar fi recunoscut dintr-o mie. Avea mers legănat, puţin aplecat înainte, de parcă ar fi fost încărcat cu poveri. Altă dată, în clasă, dacă era linişte şi pătrundea prin ferestrele deschise şuieratul prelung al locomotivelor de la gară, întrerupea lecţia şi rămânea cu privirile aţintite în gol.

— Doamnă învăţătoare, eu ştiu.

Elena tresărea.

— Ce ştii tu?

Eleva se ridica în picioare:

— Sergentul.

Pe drumul de costişe ce duce la Vaslui Venea un om cu jale zicând în ghidul lui...

— Bine, fetiţa mea. Bine. Tu eşti o fată cuminte.

Orele de prelegere erau de altfel singurele ei bucurii.

Ar fi vrut ca şcoala să fie mai mare, elevii mai bine îmbrăcaţi. Dar câte n-ar fi vrut

Trei zile a plouat la rând. A patra zi, Elena se pomeni la şcoală cu Grigore Ioţa.

— Aici eşti, fata tatii?... Mi-o scris Pavel. Spune că a ieşit din spital şi că va pleca din nou pe linia întâia.

— De ce nu l-au lăsat acasă?

— De ce?... Pentru că nu le mai ajunge furtul din ţară. De aia.

Elena întrebă:

— De mine n-a întrebat nimic?

— Ba da. A întrebat dacă tot frumoasă eşti. Zice că dacă vrei, când s-o întoarce acasă o face rânduială aici. Aşa scrie. Doamne, de l-aş vedea acasă că nu-i prost, zău dacă-i prost. De s-ar întoarce cu toţii să facă rânduială...

De ce plângi, Elena?

— Nu plâng, baci Grigore.

— Tu nu-l iubeşti pe dascăl…

— Nu mă întreba, baci Grigore… Am copii.

— Lui Pavel îi plac copiii. Şi mie îmi plac. Tu eşti fată bună, Elena.

În noaptea aceea Elena îl ocoli pe Valeriu. Încerca să-şi închipuie sosirea lui Pavel Ioţa de pe front. O fi bărbat în toată firea. În prima noapte o să se ducă la cărămidărie să privească jarul. Apoi, a doua zi, Pavel o să facă rânduială. Aşa spune şi baci Grigore. Ce bine că nu trebuia să se gândească cum se vor aranja lucrurile. Le va aranja Pavel. Şi o să se ştie ţine drept: a fost pe front, e bărbat. Oare o să se ţină iar de mină, ca în noaptea aceea? Trebuie că şi mustăţile i s-au înăsprit. O să-l silească să şi le radă. Asta încă în prima zi. Nu se poate ca Pavel să nu asculte de ea şi poate nici Grigore Ioţa n-o să mai umble atât de încruntat.

11

Zilele, unele ca altele, treceau nebănuit de cenuşii, ca orele, clipele. Numai serile. Numai serile, când notăraşul afişa lista morţilor „pentru rege şi ne-am”, se prelungeau până noaptea târziu, iar bocetele, ca o toacă vestitoare de foc, jalnice, pătrundeau în case, în oameni. Ghenadie Popa, 23 ani Chirică Sofronea, 20 ani Vasile O. Ion, 27 ani Marcu Cimpoieru, 23 ani Traian Goga, voluntar, 19 ani Aureliu Gomboş, 24 ani. Pavel Ioţa, 25 ani Niţă Simatoc, 38 ani „Glorie eternă lor, trăiască regele l „între „Glorie eternă lor…” şi Niţă Simatoc se lăsase loc gol pentru numele celor care abia de-acum înainte aveau să devină eroi.

Elena, ca o proastă, rămase mută în faţa listei. Nu vedea decât un singur nume: Pavel Ioţa, 25 de ani… Nu-i veni să creadă. Citi înc-o dată şi înc-o dată. Pavel Ioţa, 25 ani.

Pavel Ioţa, 25 ani… Rămase în faţa listei, până când o învălui de-a binelea întunericul. Abia atunci, obosită, frântă, porni spre casă. Îşi târşâi paşii încet, cu trudă,

petrecută de privirile unei luni pline. Se aştepta ca după fiecare gard să-i apară Ioţa, dar nu-l văzu nicăieri. Numai când îşi închidea ochii îl putea desluşi: avea faţa palidă, şi din tâmple, ca două firişoare roşii, sângele i se scurgea peste pleoapele închise. „Ioţa n-o să mai vină niciodată”. Acasă îşi lăsă capul în palme şi spuse cu voce tare, s-o audă şi Valeriu:

— A murit Pavel Ioţa.

— Dumnezeu să-l ierte. Bine că n-a lăsat muiere după el. Aşa, cel puţin, a fost şi s-a dus. Parcă nici n-ar fi fost. Simatoc a lăsat copii în urma lui.

„Şi Pavel Ioţa ar fi vrut să aibă copii. Elena fără să vrea îşi mângâie pântecul. Ar fi vrut să aibă copii”.

— Dumnezeu să-l ierte.

— Spune-mi, Valeriu, oamenii care mor pe front unde sunt îngropaţi *7*

— Pe unde-i apucă moartea. Dacă pe câmp, pe câmp. Dacă pe drum, la marginea drumului. De ce întrebi?

— Întreb. Pavel Ioţa, 25 ani. Nu se va mai întoarce niciodată ca să facă rânduială.

— Ce vorbeşti, Elena, cum să se întoarcă morţii *7*

— Tu ştii, Valeriu, că nu te-am iubit niciodată?

— Elena!

— Niciodată, Valeriu. Acum nu mă întreba, sunt obosită, mi-e somn.

Se culcă, dar nu reuşi să adoarmă.

În Comlăuş, oamenii treceau unii pe lângă alţii, fără să se salute, trişti. Toţi căutau să rămână singuri, cu gândurile lor…

De la şcoală, dacă te uitai atent printre ramurile arţarilor, puteai zări primăria şi clădirea, înaltă a cârciumii.

Deasupra intrării la birt, pe acoperiş, flutura, ca un cearşaf murdar, un tricolor ieşit la soare.

Elena se ducea tot mai rar în sat. Îi era teamă că se va întâlni cu Grigore Ioţa şi va trebui să-l privească în ochi.

Într-o zi, totuşi, se hotărî să-l caute. Cutreieră satul, dar nu dădu de urma lui. Obosită, se opri în mijlocul pieţei,

chiar în faţa bisericii. „Doamne, ce păcătoasă sunt!” Intră. Biserica era aceeaşi, numai ici-colo se scorojise văruiala galbenă. Păşea încet, dar şi aşa paşii îi răsunau puternici pe lespezile de piatră şlefuită. În faţa altarului Fecioarei se lăsă în genunchi şi-şi împreună palmele. Era fătuţă mică pe vremea când fusese ultima oară aici. Zâmbi trist când îşi aduse aminte de rugăciunile ei de altă dată: „Mamă-fecioară, fă ca toate să se îndrepte, să nu-şi mai bată oamenii joc de el; să crească viţa deasă, că tatii tare mult îi place umbra!” Acum ce să-i ceară? Ioţa tot nu mai poate să se întoarcă:

— Mamă-fecioară. De ce a trebuit să plece el? De ce a trebuit să moară? De ce nu mi-ai dat puteri să mă împotrivesc lui Benoagă? Zi, de ce? Rostea cuvintele tare, dar nu-şi dădea seama. Spune, sfântă-Fecioară: de ce? De ce l-au bătut jandarmii pe tata? De ce atâtea întrebări, de ce eşti tu mută?

Auzi paşi în spatele ei, dar nu se întoarse când omul îi puse mâna pe umeri:

— Scoală, fătuţa mea, ai să răceşti.

— Spune, baci Ilieş, de ce a trebuit să moară Pavel Ioţa?

— Sunt în biserică, fătuţa mea. De ce vrei să păcătuiesc?

Acasă, dacă se întâmpla să nu aibă de lucru şi copiii dormeau, se rezema de gardul de leaţurl şi privea în neştire.

Hanganu căuta să fie cât mai mult în apropierea ei, încât Elena începu să se ferească de el. Într-o zi, când Valeriu nu era acasă, Hanganu tăie calea Elenei:

— De ce te fereşti, Elena? De ce te fereşti de mine? Sau ţi-e teamă să nu afle bătrânul?

Elena îl ocoli şi avu un simţământ ciudat: parcă îi era milă de Valeriu. În clipa aceea ar fi vrut ca Benoagă să fie acasă, iar ea să-l mângâie pe faţă. Neştiind ce să facă până la lăsarea serii, intră în casă şi începu să corecteze caietele celor din clasa a patra. Într-un caiet găsi următoarea compunere:

CIOCÂRLIA

Ciocârlia este o pasăre dătătoare. Din primăvară şi piuă toamna târziu ciocârlia cântă. Ciocârliile zboară din cracă în craci. Morţii pentru rege şi ne-am nu mai aud cântecul ciocârliei. Unii oameni ţin ciocârlia în colivie. Eu dacă aş fi mare şi aş fi rege, aş da ordin să se deschidă toate uşile coliviilor. Ciocârlia este o pasăre românească…

Elena, iar fără pricină, începu să plângă.

Seara reciti din nou compunerea.

— Tu ce faci acolo? o întrebă Valeriu după cină.

Elena îl privi lung. Pentru prima oară observă ridurile de pe faţa lui Valeriu. Se înduioşă şi răspunse aiurea, ca să nu-l supere:

— Matei ăsta al lui Nichita are cap tare bun. Face compuneri frumoase. Ar fi păcat să nu meargă la şcoală la Arad.

Nu i-a răspuns nimeni.

— Are cap bun, mai spuse o dată, mai mult pentru sine decât pentru cei de la masă, şi căscă. Căscă şi Valeriu, iar Hanganu îşi aprinse o ţigară şi se ridică în picioare.

— Am fost astăzi la frizerul din comună, la Haimovici, sau cum îl cheamă pe jidan.

Elena tresări, apoi închise ochii; parcă îl vedea pe bătrânul Haimovici ascuţindu-şi briciul.

— Am fost în frizeria jidanului şi m-a invitat în casă, reluă Hanganu. Are nişte mobile lustruite, mamă doamne! … Şi eu stau… cum stau! Nu ştiu ce face notarul nostru. Parcă ar fi jidan, nu român.

— Tu ce ai cu el, Mihai? îl întrebă Elena.

— Cu jidanii? Păi din cauza lor e război.

— Mai înainte spuneai că după război va fi bine de tine. O să ai o vie. Ce o să aibă Haimovici după război?

— Un ştreang. A trăit bine până acuma. Să mai trăiască şi rău.

Valeriu Benoagă căscă. Hanganu schimbă vorba:

— E o noapte tare frumoasă… Parcă anume făcută pentru îndrăgostiţi.

— Ehei, pe vremea mea, când eram şi eu flăcău ca

tine – spuse Valeriu şi mai căscă o dată – tot satul îşi ferea nevestele de mine.

Râse ca de o glumă. Hanganu îl privi cu coada ochiului, fără să-şi scoată ţigara din gură:

— Ai fost crai pe vremuri…

Valeriu Benoagă râse încet, obosit.

Hanganu ieşi şi multă vreme încă se auzi din ogradă fluieratul omului fără griji.

12

După două săptămâni de la această întâmplare, fetiţa Elenei se îmbolnăvi de scarlatină. Ca să nu se molipsească şi celălalt copil, l-au rugat pe Hanganu să fie bun să primească băiatul să locuiască la el. Învăţătorul nu se împotrivi şi, când Elena aduse copilul în casa lui Hanganu, acesta, rezemat de canatul uşii, o privi pe sub sprâncene, cu un zâmbet tainic.

— Oamenii mari nu se molipsesc? întrebă el când Elena se pregăti să plece.

— Nu.

— Păcat. Aş fi vrut să dormi şi tu la mine.

Atunci îi spuse „tu” pentru prima oară şi Elena tresări. Hanganu vorbea cu un ton ciudat, plăcut la auz. O cuprinseră fierbinţelile şi se făcu roşie ca focul.

— Ai roşit, Elena, mai spuse o dată, apoi adăugă: Sigur nu se molipsesc oamenii mari?

Elena nu-i răspunse. Porni spre uşă, cu teamă, crezând că Hanganu n-o va lăsa să treacă. Dar Hanganu nu schiţă niciun gest când trecu pe lângă el. Zâmbea numai, şi Elenei i se păru că a făcut mai mult decât dacă ar fi cuprins-o în braţe.

Seara s-a culcat cu un sentiment nelămurit şi rămase toată noaptea cu ochii deschişi. Valeriu, în celălalt pat, cu faţa la perete, dormea dus. Elenei i se păru că stă cu un om străin în casă. Pe la miezul nopţii îşi aduse aminte că ar trebui să se ducă în casa lui Hanganu să-şi vadă copilul. Se închipuia în cămaşa lungă de noapte, în odaia vecină, în bătaia privirilor lui Hanganu. S-ar fi dus tiptil până la capul băiatului, s-ar fi aplecat, şi în acest timp ar fi auzit

scârţâind patul învăţătorului, paşii lui apăsaţi… „Nu, nu trebuie să mă duc”, îşi spuse cu voce tare, încât Valeriu se mişcă în pat şi se întoarse spre ea:

— Ai spus ceva?

— Nu, Valeriu, n-am spus nimic.

— Vrei să vin la tine?

— Nu veni. Te rog, nu veni!

Valeriu nu mai spuse nimic. Se întoarse spre perete şi adormi în curând. Elena luă cearşaful în pumni şi simţi cum o trec năduşelile. Îşi aduse aminte iar de Pavel loţa, apoi de Romulus Bugă. Romulus o aştepta uneori în faţa şcolii, apoi plecau împreună la Mureş, pe chei, să privească jocul mărunt al valurilor, unduirea apelor sub scorburile putrezite ale sălciilor. Priveau apa şi ori de câte ori îşi întâlneau privirile, zâmbeau. Unde o fi acum Romulus? I-a promis că-i va scrie, dar nu s-a ţinut de cuvânt. Oare într-adevăr nu se va însura niciodată, aşa cum i-a promis în ziua aceea de 10 mai, când au defilat împreună şi un fotograf într-un palton de piele i-a prins în poză şi s-au putut privi în fiecare zi într-o vitrină unde s-au expus fotografiile?…

Cât de repede a trecut vremea… Băiatul are trei ani, fetiţa doi. Oare de ce nu i-a scris Bugă? O fi minţit, aşa cum i-a spus Valeriu? Pe urmă se gândi iar la Hanganu şi, spre mirarea ei, acum nu mai era supărată pentru că învăţătorul cel nou vorbeşte astfel cu ea, când nu e de faţă Valeriu. Ciudată e viaţa. Oare şi Valeriu se gândeşte înainte de a adormi? Nu, desigur, el e obosit şi adoarme îndată. Pe vremuri, şi mai ales în primul an de căsătorie, venea în fiecare seară la ea şi o săruta. Acum se culca înaintea ei şi horcăia de tremurau ferestrele.

13

Era într-o sâmbătă când a sosit ordinul de chemare pentru Valeriu Benoagă. Elena a început să plângă, iar Hanganu zâmbea numai. Valeriu îşi frângea mâinile, se plimba îngândurat prin curtea şcolii, apoi spre mirarea tuturor a început să vorbească despre misiunea sfântă a creştinismului, cu atât mai mult cu cât era convins că până

va ajunge pe front, totul se va fi terminat. Dar lucrurile nu s-au întâmplat aşa; încă de la plecare, când l-au înghesuit într-un vagon de marfă împreună cu alţi patruzeci şi nouă de infanterişti, Valeriu Benoagă avea presimţiri sumbre. Două săptămâni n-a auzit decât ţăcănitul roţilor de fier la intersecţii şi înjurăturile subalternilor. Deşi se temea că dumnezeu o să se supere pe cei din vagon din cauza cuvintelor necuviincioase rostite la adresa lui şi o să trimită spre pedepsire un arhanghel în chip de avion, n-a avut curajul să le poruncească să tacă.

Elena se ducea în fiecare seară la plimbare, să vadă lista „morţilor pentru ţară şi ne-am". Zilnic se adăuga nume noi: Vasilică Chichideanu, 44 ani, Joviţă Andrei, 42 ani, Eugen Spinaţiu, 37 ani, Miron Tabic, 20 ani, Dr. Vuia Salvator, 44 ani, Titus Florian, 21 ani, Octavian Moţiu, 39 ani, Aurel Birtolon, 20 ani, Traian Puta, 40 ani, Simion Blaga, 32 ani, Ştefan Botiş, Ion Crivăţ, Viorel Işfan, Lazăr Stoici, Ioachim Dabiciu, Iuliu Bogdan…

Uneori o petrecea şi Mihai Hanganu şi-i citea numele celor noi: Coriolan Dupşa, Nicolae Bujor, Petru Ciumpilă, Moise Breban.

— Benoagă nu-i printre ei. Hai să mergem acasă.

— Tu de ce nu te-ai dus pe front? îl întrebă într-o seară.

Hanganu începu să râdă.

— Că doar nu-s prost. Numai proştii se duc pe front. Am nişte prieteni la Arad. Ei mi-au aranjat să rămân.

— De ce n-ai aranjat să rămână şi Valeriu?

— De ce? Numai nu te supăra dacă îţi spun. Am vrut să rămâi singură cu mine. Pricepi?

În seara aceea a încercat să se lege de Elena, dar ea îl îmbrânci:

— Nu ţi-e ruşine? Soţul meu, Valeriu, e pe front. Nu te atinge de mine.

Valeriu Benoagă mânca ghiveci călugăresc, descălţa morţii pentru o pereche de bocanci, înjura la fel ca şi caporalul, dar de schimbat nu s-a putut schimba. Se ruga şi acum, dar fără voce: bătaia pasului în timpul marşurilor

forţate însemna câte un Tatăl nostru, cotul lipit de trup o Fericită Născătoare, iar clipitul des Crezul. Se ruga cu cotul, cu picioarele, cu toată fiinţa. În cele din urmă a venit mult aşteptata schijă: plutonierul-major Valeriu Benoagă căzuse rănit. Sosit în ţară, comisia medicală l-a găsit inapt pentru a deveni din nou combatant şi l-a lăsat la vatră.

14

Primăvara, când au dat mugurii, şi lanurile din partea stângă a râpii, pe unde curgea Mureşul, au prins o culoare verde asemănătoare cu mătasea-broaştei. Valeriu Benoagă începu să tuşească. Tuşea înăbuşit, de parcă ar fi avut o povară pe piept. Deveni ursuz, rău: cerea din jumătate în jumătate de oră ceai şi o cârpă umedă pe gât, încât Elena era nevoită să părăsească clasa şi în timpul orelor. Pe urmă, când Valeriu căzu la pat, trebui să preia şi clasele lui şi să muncească îndoit în casă.

Nici în oglindă nu se mai uita să-şi vadă gropiţele. Dacă tot nu le mai vedea Ioţa... Tot stând singură, îngândurată, descoperi că nu mai are ce să mai aştepte, ca în trecut. Pe vremuri, în copilărie, aştepta să vie duminica, să îmbrace hainele noi, să se ducă la biserică. Mai târziu aştepta vacanţele, să fie liberă, Pastele, Crăciunul. Pe urmă serile, să se întâlnească cu Ioţa. Şi până acum, să se întoarcă acasă. Dar de acum înainte? El tot nu mai vine.

Ce rost mai au aşteptările? Ce rost mai au, când n-o să mai vie nimeni care să facă rânduială? El, care ar fi putut „face, zace undeva în străinătăţi, pe un câmp, sau undeva la marginea drumului. Elena era atât de ostenită, încât uneori se întreba mirată cum de mai are putere să se scoale dimineaţa, să îmbrace copiii, să-l îngrijească pe Valeriu. Slăbea văzând cu ochii. Faţa îi deveni pământie, trasă, nu mai era nevasta tânără şi frumoasă din trecut. Într-o zi, după orele de prelegeri, Hanganu o opri în cancelarie şi o pofti să se aşeze.

— N-am timp – i-a răspuns – mă aşteaptă Valeriu. Azi-noapte iar s-a simţit rău.

— Pentru asta vreau să vorbesc cu tine. El poate o să se vindece, dar tu o să te pierzi. Uită-te în oglindă. Te

macini de nu te mai recunosc. Abia ţi se mai văd ochii în orbite. Nici nu mai ştiu ce culoare au. Eşti palidă şi nu mai semeni cu fata pe care am cunoscut-o când am venit la Comlăuş. M-asculţi, bine; nu m-asculţi, iarăşi bine.

— Ce să te ascult? Nu mi-ai spus nimic. Ce să fac?

— Nu ştiu. Dar ar trebui să faci ceva.

Vru să mai spună ceva, dar se întoarse şi porni spre ieşire. Elena îl strigă:

— Nu fugi! îmi spui să fac ceva. Ce anume nu-mi spui? Mă simt mai singură decât dacă aş trăi într-o pustie. Ajută-mă!

— Păi, vezi, eu, cum să-ţi spun… Ar trebui să pleci de aici, dar eu…

— Ai dreptate, Mihai. Tu nu poţi să mă ajuţi. Crede-mă, îmi pare rău că mă ofilesc, că stau în curtea asta, în casa asta, ca o roabă. Nu mai ştiu de când n-am trecut de gardul care împrejmuieşte şcoala. Sunt otrăvită, la fel cum sunteţi şi voi.

— Cum otrăvită?

— Nu ştiu cum. Dar simt că toată viaţa asta scârţâie undeva. De ce a trebuit să moară Pavel Ioţa? De ce trebuie să mă ofilesc aici? De ce n-am bucurii? Şi când te gândeşti că eu, care nu cunosc nimic din viaţă, pregătesc generaţii întregi pentru viaţă. Nu-i stupid, domnule învăţător?

— Vorbeşti prostii, Elena.

— Dumnezeu mi-e martor că nu vorbesc prostii. Şi acum lasă-mă, vreau să rămân singură.

Hanganu ieşi fără să răspundă.

„Pregătesc generaţii întregi pentru viaţă… Cum de nu mi-a venit asta mai demult în minte? N-am voie să pregătesc oameni slabi, aşa cum am fost şi eu! Da, asta va trebui să fac! Numai de n-ar trebui să rămân aici. Şi atunci să mă răzbun: Elevii mei vor fi tari, oameni care nu se vor lăsa înfrânţi. Doamne, de aş avea mai multă putere…”

Elena rămase multă vreme în cancelarie, cu capul lăsat în palme. De obosită ce era, de bună seamă că ar fi adormit, dacă nu ar fi auzit ca prin vis strigătele desperate ale lui Valeriu.

Îşi şterse sudoarea de pe frunte, răsuflă adânc şi se duse să-i fiarbă ceai.

15

Abia spre vară se înzdrăveni Benoagă. Se sculă din pat şi se aşeză pe un scaun de nuiele, în apropierea bucătăriei, cu faţa la soare. Stătea aşa, ore întregi, nemişcat, cu *Popa Tanda* pe genunchi. De plictiseală, se obişnui să bea tutun, şi din când în când seara, înainte de culcare, câte o cinzeacă de rachiu de prună. Uneori, dacă isprăvea prea repede cinzeaca, o mai trimitea pe Elena pentru încă o jumătate la cârciumă.

Elena îi citea tezele, compunerile şi uneori ziarele.

Elena nu se pricepea la politică, credea că totul se rezolvă precum spune Valeriu.

— L-au arestat pe tatăl lui Pavel Ioţa, i-a spus într-o zi.

— Bine i-a făcut. Tot era bolşevic.

— Cum bolşevic, căci n-are nicio clasă primară.

— Aşa sunt bolşevicii…

Elena ar fi vrut să-l întrebe dacă bolşevic înseamnă să fii nemulţumit când fiul tău moare pentru „rege şi neam”, dar ce rost ar avea să-l întrebe?…

Posomorâtă, se duse în camera ei şi începu să plângă: acum nici Grigore Ioţa nu mai este. Desigur, nici focul de la cărămidărie. Cum de se sting toate în lume?

La sfârşitul anului şcolar, Valeriu Benoagă a fost chemat la Arad. Plecă pentru două săptămâni. După primele zile de la plecarea lui, Elena se simţi uşurată. Treburile casei se împuţinară, prelegeri nu se mai ţineau, era liberă.

Într-o seară, pe când se întorcea acasă din sat, se întâlni în faţa cooperativei cu Hanganu. Hanganu era afumat. Mergea încet, legănându-se, de parcă ar fi călcat pe ouă. Când o văzu pe Elena, îşi scoase pălăria şi bâlbâi un „bună seara” înţeles numai de el şi o rugă să-l aştepte, să meargă împreună. Pe drum se propti de umărul ei, încât Elena se uită îngrijorată în jur, temându-se să nu-i vadă cineva. Uliţa era pustie, numai un câine vagabond, culcat

la rădăcina unui gard, lătra fără pricină.

— Eşti o femeie tare bună, spuse în cele din urmă Hanganu. Dacă n-ar fi Valeriu, te-aş ruga să… să… şi se încurcă, apoi începu să bâlbâie despre şcoală, despre copiii care nu-şi fac lecţiile, despre ghinionul că fusese numit într-un sat uitat de dumnezeu, despre noroiul de pe uliţele şcolii, care creşte ca nu fac mare în care se varsă toate fluviile din lume. Auzind de fluvii, Elena îşi aduse aminte fără niciun rost de Volga care se varsă prin şaptezeci şi două de guri în Marea Caspică.

— La ce te gândeşti, Elena?

— La nimic.

— Nu se poate să nu te gândeşti la ceva.

— Mă gândesc la tine.

— La mine? întrebă mirat Hanganu şi se opri locului.

Dinspre pustă vântul purta izul grâului copt. Undeva, prin apropiere, se legăna o poartă ruptă care scârţâia a sărăcie.

— Da, da, la tine…

Hanganu căuta să se ţină drept. Făcu un pas spre Elena, o îmbrăţişă. Ea se smulse din strânsoare şi-l îmbrânci. Învăţătorul privi mirat în jur, nu pricepu ce se petrece cu el, îşi pierdu echilibrul şi căzu cu faţa la pământ. Elena se sperie, îl ajută să se ridice, apoi îl propti de gard:

— Nu m-ai înţeles. Nu în aşa fel mă gândesc la tine. Dar tu eşti beat şi n-ai să mă înţelegi. Noapte bună.

Îl lăsă în voia sorţii şi se grăbi spre casă. În noaptea aceea cineva bătuse de mai multe ori cu pumnul în uşă, încât copiii se treziră şi începură să ţipe de parcă i-ar fi opărit cineva. Elena încercă să-i liniştească, până când îl auzi înjurând pe Hanganu. Atunci îşi înfundă capul în perne şi începu să plângă.

A doua zi, Hanganu îşi ceru iertare.

— Iartă-mă, Elena, ieri am fost beat. Iartă-mă dacă am fost necuviincios.

— N-ai fost necuviincios. Ieri ai fost tu.

— Nu, Elena, tu nu mă cunoşti…

— Da, ai dreptate. Nu te cunosc. Când ai venit, atâtea speranţe am legat de tine. Ştii cât sunt eu de singură.

— Ştiu, Elena.

— Am crezut că alături de tine nu voi fi singură. Eu sunt foarte slabă. Aş fi vrut să am un sprijin la tine. Iar tu…

— Iartă-mă, Elena.

— N-am ce să-ţi iert. Nu-mi poţi da ceea ce n-ai. Eu am visat o şcoală mare, luminoasă. Mult soare şicredeam că voi fi fericită. Dar spune-mi, tu, tu eşti fericit?

— Voi fi, răspunse Hanganu fără să se gândească.

Elena îl privi cu luare aminte. Ochii apoşi ai lui Hanganu aveau o culoare ciudată, nedefinită. Nici chiar acum, când îl privea, nu-i putea desluşi. În general Hanganu era de nedesluşit. Nasul ascuţit, puţin stacojiu de băutură, buzele subţiri, oasele obrajilor ieşite puţin înainte, pielea netedă, fără trăsături, sprâncenele împreunate, dese, lăsate deasupra orbitelor, nu exprimau nimic. Elenei i se părea că seamănă cu un sfânt pictat pe peretele altarului, despre care nimeni, nici chiar popa, n-ar fi putut spune dacă făcea parte dintre apostoli sau dintre sfinţii mărunţi.

Hanganu nu putu suporta privirile cercetătoare ale Elenei; îşi aplecă faţa în pământ. Un început de chelie îi mijea sub părul lins, pomădat.

— Îţi place să bei? îl întrebă.

Hanganu îşi ridică capul.

— Îmi place.

— De ce?

— Pentru că atunci uit.

— Ce trebuie să uiţi?

— Totul. Şi pe tine.

— Pe mine?

— Da.

— Şi eu aş vrea să uit odată totul.

— Chiar vrei?

— Vreau.

— Vino, am o damigeană de vin. Şi zău, îmi place că te gândeşti aşa. În fond asta e singura soluţie. Să uiţi! Ştii

cum e viaţa noastră de apostolat.

— Nu spune vorbe mari, Mihai.

— Nu-s vorbe mari. Aşa este. Noi suntem apostolii neamului. Tot românismul şi-a legat nădejdea de noi. De aceea e bine să uiţi. Să uiţi viaţa asta plină de… de… Nu ştia ce să mai spună.

— Iar cuvinte mari. Când eram la şcoală eu vedeam totul mult mai simplu. O şcoală înaltă, albă, elevi mulţi, cu haine curate. Şi undeva, aproape de şcoală, o casă unde să mă aştepte cineva.

— Uite, casa mea e lângă şcoală, e chiar ce ai visat tu. Vino!

— Şi ce să fac la tine?

— La mine poţi uita totul.

— Pe vremuri n-am vrut să uit. Aş fi vrut ca toate întâmplările, toate imaginile, fiecare boare de vânt să trăiască în mine. Aş fi vrut să cunosc, şi tu mă chemi să uit.

— Numai pentru o scurtă vreme. Ai să vezi! Vino, Elena! Aştept această clipă de când te-am cunoscut… Am un vin minunat. Vino

— De ce nu mă chemi mai departe, într-un alt sat, într-un alt oraş?…

— Ai veni?

— Cu dragă inimă.

— Atunci o să mergem.

— Până acum mi-ai spus că nu vrei să pleci din Comlăuş, pentru nimic în lume. Îţi schimbi foarte repede părerile, domnule învăţător.

— Până acuma a fost altceva. Ştii ce, Elena? Hai să uităm toate câte au fost. Vino. Nici tu, nici eu nu avem ce pierde.

— Eu am.

— Ce?

— O şcoală pe care o visez.

— Atunci vino, s-o uiţi pe asta. După aceea o să ne gândim la o altă şcoală. Vino!

— Eu n-am băut niciodată.

— Tocmai de aceea vino! Va fi bine.

Elena aruncă o privire pe geam. Copiii dormeau. Îl urmă pe Hanganu. Acesta scoase damigeana şi căută două pahare. Vinul se scurgea clăbucind auriu. Se revărsă peste buza paharului şi se făcu lac pe faţa de masă. Hanganu începu să râdă.

— De ce râzi?

— Îmi pare bine că ai venit.

— Spune-mi drept, tu ce crezi despre mine?

— Că eşti o femeie foarte frumoasă. Pe legea mea. O femeie aşa, plină cu suc.

— Şi ce vrei de la mine?

— Nimic.

— Minţi.

— Elena…

— Ştii că am doi copii.

— Lasă asta acum. Bea. Ai să vezi că ai să uiţi…

— Totul nu se poate uita.

— Pe cuvântul meu că se poate uita totul. Bea.

Ridică paharul şi-l goli dintr-o singură înghiţitură. Un timp Elena îl privi ca pe un străin, apoi nu se mai gândi la nimic. Ridică paharul. Vinul era acrişor, rece.

— Mai toarnă-mi un pahar.

Hanganu, ceremonios, turnă în amândouă paharele.

— Aşa-i că e bun? E cel mai bun leac…

— Am să uit şi gardul?

— Şi.

— Şi pe tine?

Hanganu o privi mirat. Îşi scoase tabachera, îşi aprinse

O ţigară, fără să se uite la Elena. Abia după ce trase fumul în plămâni se întoarse spre ea.

— Eşti o femeie foarte ciudată. Îmi placi, Elena. Se aplecă spre ea, îi cuprinse umerii. Elena nu schiţă niciun gest. Hanganu, care se pregătise la o rezistenţă, rămase descumpănit. Cum stătea aplecat, cu genunchii îndoiţi, ca şi cum s-ar fi opintit să ridice un sac, era tare caraghios. Asta o simţi şi el. Căută o vorbă cu duh să îndrepte totul spre glumă, dar nu găsi nimic potrivit. Schiţă un zâmbet,

care aducea mai mult a schimonoseală, întinse mâna după un pahar. Sorbi vinul dintr-o singură înghiţitură.

— Bea, Elena. Elena bău.

— Când ai venit, eu am avut multă încredere în tine.

— Şi acum?... întrebă Hanganu.

— Acum?... Mai toarnă-mi un pahar, Mihai!

După ce bău şi pe cel de-al treilea pahar, Elena simţi cum sângele începe să-i vâjâie, apoi simţi cum o greutate

I se lasă în picioare. Hanganu îi urmărea respiraţia întretăiată, zvâcnirea regulată a sânilor, braţele goale.

— Când ai venit, credeam...

— Ce credeai?...

— Ce importanţă are asta... Nu mai ai vin?

Hanganu îi mai turnă un pahar. Elena, nesigură, ridică paharul şi simţi cum toată încăperea începe să se clatine, apoi încet, să se învârtă spre stânga, apoi spre dreapta. „M-am îmbătat”, se gândi, şi fără nicio legătură îşi aduse aminte de compunerea lui Matei al lui Nichita. „Ciocârlia este o pasăre românească”. Ciudată compunere.

— Ce spui?... se aplecă Hanganu spre ea.

— Ciocârlia este o pasăre, Pavel Ioţa, 25 ani... Matei, Matei al lui Nichita.

— Care Matei? Despre cine vorbeşti?

Elena începu să râdă. Hanganu o privi mirat. Sughiţă şi el şi se rezemă de perete să nu se clatine.

— Aşa-i că uiţi?

Elena râse iar.

Apoi tresări: unde a mai văzut ea mobilele astea din casa lui Hanganu? Dulap lustruit, masă rotundă. Da, frizerul care-şi ascuţea briciul... Oare cum îl cheamă?... Are un nume atât de ciudat...

— Cine ascuţea briciul, Mihai?

— Te-ai îmbătat, Elena.

Hanganu socoti că a sosit timpul lui. Ocoli masa şi o prinse pe Elena de umăr. Ea începu să râdă şi mai tare. Hanganu râse şi el, apoi îşi strecură mâna prin deschizătura bluzei. Elena avea sâni tari. Deodată, femeia se smuci. Hanganu nu-şi putu scoate mâna, se clătină.

Elena se mai smuci o dată şi Hanganu căzu cât era de lung. Elena se uită mirată în jur; nu pricepu nimic. Vru să se aplece, pe urmă se răzgândi. Se aşeză pe scaun şi-şi rezemă fruntea în palme.

Camera începu să se învârtă din nou, tot mai repede. Pe urmă parcă o ciurdă ar fi năvălit în încăpere: îi gâjâiau urechile... „Ciocârlia zboară din cracă în cracă...” Dintr-odată se făcu linişte. O linişte grea, apăsătoare. Crezu că i s-au astupat urechile. Şi le pipăi. Ca un susur uşor se auzea parcă dintr-o altă încăpere respiraţia lui Hanganu. Stătea cu faţa la podea, cu picioarele întinse. Elenei i se păru cunoscut, căscă ochii spre el şi atunci se auzi prin perete un plâns deznădăjduit de copil.

— Plânge copilul, ţipă Elena şi se ridică în picioare.

Hanganu deschise ochii. Văzu lângă el picioarele albe ale Elenei. Întinse mâna. Ea se feri. Porni spre ieşire, dar nu nimeri uşa. În faţa Elenei totul era spălăcit. Masa i se părea enorm de mare, peretele foarte departe şi transparent. Îşi frecă ochii, apoi auzi un zgomot în spatele ei. Se întoarse. În prag stătea un om. Elena îşi ridică încet privirile şi nu-i veni să-şi creadă ochilor. În prag stătea Valeriu Benoagă.

Valeriu întinse mâna spre ea, apoi o sprijini şi o conduse acasă. O dezbrăcă şi o culcă în pat. Elena vru să-i spună ceva, dar limba nu i se învârtea în gură. Privea, prin ceaţa care i se lăsase în faţa ochilor, cum Valeriu deschide sertarul dulapului din bucătărie, scoate o frânghie şi o aşază pe masă.

Frânturi de gânduri fărâmiţau în creierul Elenei. La ce? Ce vrea... rufele sunt uscate... ligheanu... Ce vrea cu ligheanul?... se spală... nu...

Valeriu Benoagă puse frânghia în ligheanul cu apă.

Elena vru să-l întrebe de ce toate astea, dar nu reuşi să formuleze nicio propoziţiune. Valeriu scoase frânghia din lighean, se apropie de pat, o răsuci şi-şi făcu vânt.

— Nu! îngăimă Elena, apoi simţi cum deasupra sânilor, pe piept, cineva o spintecă cu cuţitul. Frânghia căzu din nou, de astă dată peste pântec, peste faţă, peste

braţe.

Elena închise ochii, tresări la fiecare lovitură şi se trezi dintr-odată. Auzi gâfâitul sec al lui Yaleriu, simţi biciul frânghiei pe picioare, apoi camera începu să se învârtă din nou şi nu mai simţi nimic.

16

Ori de câte ori se spăla, Elena îşi privea dungile vinete de pe piept, le pipăia şi strângea din dinţi. Băieţelul o întrebă într-o zi:

— De ce eşti vânătă, mamă?

Elena nu ştiu ce să răspundă. Îi era ruşine faţă de copii, faţă de ea însăşi. Hanganu se purta ca şi până acum. Ori se prefăcea că nu ştia de cele întâmplate, ori nu ştia nimic într-adevăr.

Nici Valeriu nu povesti nimic. El încă în noaptea aceea adusese de câteva ori o cârpă muiată în apă şi-i alina durerile. Ca prin vis l-a auzit cum plângea. Atunci când Valeriu a sărutat-o pe mână, pe faţă, s-a prefăcut că doarme. Ar fi vrut să plângă cu hohote, dar s-a ţinut tare.

Două săptămâni au trecut de la această întâmplare, când într-o seară, Valeriu, pe neaşteptate, s-a aşezat pe marginea patului ei:

— Vreau să-ţi vorbesc, Elena.

Elena nu-i răspunse nimic. L-a privit numai şi Valeriu i se părea un om străin, mai străin decât inspectorii care veneau din când în când pe la şcoală.

— Vreau să-ţi vorbesc, Elena. Noi până acum am fost foarte fericiţi… Aşa-i?

Elena nu-i răspunse nimic.

— Am fost fericiţi… Spune-mi, jură-mi pe sfânta cruce: m-ai înşelat?

O, dacă ar fi întrebat-o acest lucru acum două săptămâni!

Clătină din cap în semn că da.

— M-ai înşelat?

— Da. Aşa cum m-ai înşelat şi tu. Vezi, între noi doi…

— Spune-mi că minţi… Te rog, spune-mi că minţi… Elena începu să hohotească… Eu nu te am decât pe tine…

Pe tine şi pe domnul din ceruri… Aşa-i că m-ai minţit?

O milă groaznică puse stăpânire pe Elena.

— Te-am minţit, Valeriu. Şi pe mine şi pe tine. Acum du-te…

Valeriu îi apucă mâna şi i-o sărută.

— Îţi mulţumesc, Elena, îţi mulţumesc… Se duse la patul lui şi se culcă. Nu trecu mult şi se auzi sforăitul lui gros, înăbuşit.

Elena se sculă, se îmbrăcă şi ieşi în curte. O lună plină cât roata bunarului, cu contururi nedefinite, ca globul pământesc din cancelarie, alunecă tolănindu-se printre nori. Elena o privi îndelung. Deodată i se păru că luna s-a înţepenit undeva, şi acum, în sens contrar, nestăvilit, goneşte în jurul pământului. Ameţi, închise ochii, apoi jocul nu mai continuă. Luna porni din nou, acum parcă mai repede, strecurându-se printr-un nor dezlânat care aducea cu o turmă risipită, flămândă. O ciocănitoare a ţinut cont de împărţeala orelor. Bătea undeva prin apropiere într-un copac; nu se auzea decât: toc, toc, toc! apoi, după o scurtă pauză, iarăşi: toc, toc, toc… Pesemne nu-i răspunse nimeni, că se linişti.

17

Mureşul curge domol, ca o rugăciune cinstită. Dacă nu bate vântul, nici valuri nu sunt. Elena stătea cu capul rezemat în palme şi asculta cântecul trist al secerătorilor. Cântecul venea dinspre luncă, din apropierea râpii, acolo unde creşte un nuc singuratic. Odată Ioţa i-a spus că acolo au fost pogoanele lor… De ce e lumea pe dos? Ar trebui să mă duc de aici. Să mă duc la Arad să-l caut pe Romulus. El m-ar putea povăţui. Ca pe vremuri. Oare de ce nu i-a scris niciodată?… Acum cântecul secerătorilor se auzea mai desluşit:

Se ascunde luna, printre nori s-ascunde, Haiducul, românul, în păduri pătrunde…

Doamne, cu cine ar trebui să vorbească s-o ajute să plece de aici?

Oare o fi minţit poetul când a spus: „*Mu poţi să legi în lanţuri primăvara*!”… Eu cum de sunt legată?… Hotărî

să stea serios de vorbă cu Hanganu.

— Mihai, sunt foarte nefericită… Du-mă de aici. Simt că mă sufoc… Mi-ai spus odată de o şcoală mare, luminoasă… Aş vrea să fiu om… Aşa cum am visat eu, aşa cum mi-ai povestit şi tu odată.

— Cum să te duc dacă n-ai încredere în mine…

— Spune-mi tu să am. Convinge-mă.

— Elena, uită-te la mine. Îţi vorbesc cinstit. Te plac. Din prima zi te-am plăcut. Nu ştiu dacă a fost vreodată un om care să te fi dorit cum te doresc eu… Trebuie să ai încredere în mine.

— Mă iei de aici?

— Vino la noapte la mine să discutăm…

— De ce la noapte?

— Trebuie să ai încredere în mine… Eşti doar femeie…

— De ce te uiţi la mine atât de ciudat?

— Mă uit ciudat?

— Da.

— Eşti atât de prostuţă, Elena. Ţi-aduci aminte, încă în prima zi ţi-am spus că eşti frumoasă. Ai putea face carieră la Arad. Poate chiar în teatru. Eu am mulţi prieteni acolo.

— Eu vreau să fiu învăţătoare.

— O să fii învăţătoare.

— Acum iar te uiţi ciudat la mine. Nu ştiu ce să fac, Mihai. Nu ştiu ce îmi spune să n-am încredere în tine. Dar trebuie să plec. Înţelegi?

— Cum să nu înţeleg? Aşa mă cunoşti, Elena?

— Nu te cunosc. Te rog, ia-mă de aici…

Hanganu nu şi-a aprins în noaptea aceea lampa. Stătea pe întuneric. Elena veni târziu spre miezul nopţii, tiptil.

— Mihai, dormi?

— Nu, Elena. Te-am aşteptat. Sunt atât de fericit că ai venit…

— Spune-mi când plecăm?

— Prostuţă mea… Asta nu merge aşa de repede. Va

trebui să chibzuim… Tu plângi, Elena? De ce plângi?

— Nu plâng. Atât de mult aş vrea să am încredere în tine. Mai spune-mi o dată că mă iei de aici.

— Te iau.

— De ce mă ţii de umăr, Mihai…

— De acum încolo tot vom fi împreună. Numai tu şi eu… Eşti fierbinte. De ce tremuri?

— Mi-e frig.

Mihai Hanganu o înveli apoi încet şi o trânti pe spate.

Afară era o noapte răcoroasă, cu multă tristeţe.

— De ce plângi Elena?

Elena nu i-a putut răspunde.

Învăţătorul suplinitor a mângâiat-o pe umăr, pe păr.

— Ia-mă de aici, Mihai, ia-mă de aici.

El a vorbit în şoaptă, i-a promis totul. A vorbit de oraş… de o şcoală mare cu ferestre luminoase… Şi-n timp ce vorbea, cu palmele-i mari îi frământa umerii, sânii…

De atunci, seară de seară, Hanganu o chema să-i povestească despre drumul lung pe care aveau să-l facă cu trenul şi Elena nu mai putea de nerăbdare.

Parcă şi soarele lumina mai frumos. Elena, ca pe vremuri, îşi pieptăna părul cu grijă, se îmbrăca curat. De multe ori îi venea să strige în clasă. Numai atunci se mohora, când toaca vestea afişarea noilor liste ale eroilor „morţi pentru rege şi ne-am”.

Serile erau tot mai răcoroase, Yaleriu era bolnav şi Hanganu povestea de o şcoală din oraş. Elena era tânără, mirosea a lapte nefiert, muls proaspăt şi avea mersul legănat, aproape bărbătesc.

Serile de obicei cinau cu toţi, împreună, în tăcere. Valeriu stătea în capul mesei. Hanganu la stânga şi Elena în dreapta lui. În timpul mesei nu se auzea decât clincănitul tacâmurilor, apoi la ora de culcare glasul gros al lui Hanganu.

— Mulţam de cină, noapte bună.

Elena şi Valeriu rămâneau singuri, se uitau amândoi în farfurii şi tăceau. Abia după ce Valeriu a aflat de tot ce se petrece în jurul lui, pândea fiecare mişcare a Elenei.

Dacă i se părea că Elena vrea să iasă afară din odaie, îşi împreună mâinile uscate şi se uita rugător după ea: – Azi nu te duce la el. Numai azi nu te duce.

18

Într-o seară Valeriu se simţi iar rău. O puse să-i caute hapuri în scrin. Elena răscoli toate sertarele, dar nu găsi nicio doctorie. În schimb descoperi o cutie pe care nu o văzuse până atunci niciodată. O desfăcu şi rămase cu ochii holbaţi: avea în mână un teanc întreg de scrisori. Erau toate închise. Întoarse un plic şi citi numele expeditorului: Romulus Bugă. Le luă cu ea în camera cealaltă şi, când Valeriu o întrebă de ce nu se culcă, îi răspunse că corectează caietele de teze.

Deschise primul plic. Citi data: era trimisă cu vreo două luni în urmă:

Dragă Elena.

Vezi, nu sunt ca tine. Eu mă ţin de făgăduiala pe care ţi-am făcut-o atunci seara, pe malul Mureşului. Îţi aminteşti? Cred că da. Eu sunt la răscruce de drumuri şi de aceea trebuie să-ţi scriu. E drept, am mai fost o dată, şi acum un an, la cea mai mare răscruce: trebuia să aleg între viaţă şi moarte. Am ales drumul celor vii, cu toate că voi înainta mult mai greu ca până acum. Mă voi bate, pentru că ştiu că nu voi putea decât să învinge, chiar dacă mi-aş da şi viaţa. Şi să crezi că viaţa mea valorează mai mult acum pentru că eu sunt în posesia unui început de adevăr. De fapt, pentru asta îţi scriu. Am scris tuturor cunoscuţilor, tuturor prietenilor. Vorbesc şi ziua şi noaptea şi îmi pare rău că trebuie să dorm. Tu desigur te miri de cuvintele mari pe care le folosesc şi nu recunoşti în spatele lor pe Romulus Bugă, şcolar din Arad. Ai perfectă dreptate, sunt un alt Romulus Bugă. Şi să nu crezi că sunt fanatic: nu ţip mânat de revoltă, de fanatism stupid. E vorba de un lucru mult mai simplu, mai omenesc: de convingere.

Şi eu mă întrebam de multe ori cum de am fost orb până acum rei n-am văzut toate câte se petrec în ţară! Şi mi-am dat seama că nu puteam să văd. Am fost educat sistematic să nu văd. Pricepi, Elena? Sistematic! Şi ce e

mai groaznic, am educat timp de doi ani, în acelaşi sistem, două clase. Şaizeci de copii. Şi tu eşti învăţătoare, Elena… Vezi, şi pentru asta îţi scriu. Într-o zi îţi voi cere socoteală, sau ţi se va cere socoteală… Lor le vei putea răspunde. Dar ţie? Şi când te gândeşti că e mult mai simplu să fii fericit, decât o credeam noi pe vremuri.

Iartă-mă că îţi scriu aceste lucruri. Dar de multe ori îmi vine să dărâm zidurile, gardurile care stau între oameni. Poate că dacă n-aş fi olog, aş face-o, nu numai cu vorba. Nu numai pentru omenire (iar cuvinte mari), ci şi pentru mine, pentru fericirea mea. Asta e tot. De fapt n-am găsit decât răspunsul la întrebarea unui cărămidar. Îţi aminteşti?

ROMULUS

P.S. Asta e ultima scrisoare. Îţi comunic că nu mă ţin de cealaltă făgăduială a mea în legătură cu însurătoarea. Peste două luni, la 1 septembrie, mă însor. Logodnica mea e chelneriţă la un local, seamănă cu tine. Numai gropiţele din obraji îi lipsesc. Am aflat că te-ai măritat şi ai doi copii. Îţi doresc multă sănătate şi ţie şi copiilor. Desigur, soţul tău e un bărbat cum ţi-ai dorit totdeauna, îl invidiez.

Nu vreau să te plictisesc, de aceea nu-ţi voi povesti prin câte greutăţi am biruit. Multe datorită ţie. Îţi mulţumesc şi îţi urez încă o dată noroc.

R. B.

Elena îşi aruncă ochii pe calendar. Era 22 august. Nu mai deschise celelalte scrisori. Le puse înapoi în cutie şi aşteptă până ce adormi Valeriu. Se strecură în odaia soţului şi puse cutia înapoi pe scrin. Sperând că-l întâlneşte pe Hanganu ieşi în curte. Luna plină ca o tipsie de argint vărui curtea şcolii. De undeva de departe se auzea croncănitul unei stăncuţe. Elena îşi roti privirile: Hanganu nu era nicăieri. Merse tăcută până la gard. De acolo se putea vedea satul cu pătratele galbene ale ferestrelor, ca nişte lămpi mici care presărau dâre de lumină peste uliţele strâmte ale comunei. De la cârciumă răzbătea acordul viu al unui clarinet. Strânse cu putere leaţurile putrede ale gardului. „Gard blestemat”. I se părea

că aduce cu nişte gratii. N-ar trebui decât să sară peste el, să meargă înainte spre uliţele care duc spre inima satului. Ca un răspuns la aceste gânduri se auzi plânsul deznădăjduit al fetiţei.

În clipa aceea îl văzu pe Hanganu.

— Mihai, mâine trebuie să plecăm… Va trebui să-ţi citesc o scrisoare. Sunt atât de fericită… Vino. Îl prinse de mână şi-l duse spre locuinţa lui.

Hanganu aruncă scrisoarea, apoi se aşeză pe pat şi căscă.

— Nu ştiu ce-i cu tine. Foloseşti totdeauna nişte cuvinte mari, ca tine. „Sunt fericită”. Pe dracu’! Azi, mâine totul se răstoarnă, eu va trebui să fug… şi sunt foarte plictisit… Mi-e şi scârbă. Dracu’ m-a pus să mă fac dascăl… Nu te dezbraci?

Elena nu se dezbrăcă, ci veni în faţa patului; îşi propti bine picioarele în duşumea şi-şi puse mâinile în şolduri:

— Mi-ai făgăduit că mă duci de aici.

— Dacă-ţi arde de vorbit, mai bine du-te acasă şi ţine predici bătrânului. Mie mi-e somn…

— Ai spus că mă iei de aici…

— Eşti proastă, Elena…

— Asta-i ultimul tău cuvânt?

— Du-te de te culcă.

Elena se întoarse pe călcâie şi ieşi.

Obosită, porni spre casă. În mijlocul curţii se opri în dreptul fântânii. Privi, în puţ. Golul era adânc, negru, fără fund parcă. Se scutură îngrozită.

În casă, Valeriu horcăia gros, asurzitor ca o locomotivă. Elena deschise sertarul dulapului, scoase o frânghie şi o aşeză în ligheanul cu apă. Valeriu auzi scârţâitul uşii, se trezi:

— Unde te duci, Elena?

— Mă duc pentru ultima oară.

Hanganu nici nu observă când reveni. Numai când ea, cu o singură smucitură, trase plapuma de pe el, îşi deschise ochii…

— Nu! Nu, ţipă, dar Elena lovi cu toată puterea. Era tânără, sănătoasă, cu mâinile oţelite de muncă. Trase a doua oară, a treia oară. Hanganu se chirci ca un vierme, ţipă, îşi feri faţa cu palmele.

Văicărelile dascălului suplinitor trecură prin peretele de cărămidă. În camera cealaltă, Valeriu Benoagă icnea la fiecare ţipăt nou şi râdea. La marginile buzelor îi curgeau balele, dar acum nu se grăbi să le şteargă. Râdea cu hohote, apoi îi dădură lacrimile. Îi veni în minte un carneţel cu scoarţe cafenii şi i se păru că în faţa lui, sub frânghie, stau culcaţi Alois Terente, Ivănuş Luncan, Dezideriu Boangă, Septimiu Rogoz şi Hanganu însuşi.

De dincolo, din camera alăturată, răzbea şuieratul frânghiei. Târziu de tot, Elena reveni. Se dezbrăcă, se culcă, şi-şi întinse mâinile de-a lungul trupului. Era obosită. Valeriu ascultă un timp răsuflarea femeii, apoi nemaiputând răbda şopti:

— Îţi mulţumesc, Elena.

— Taci.

Valeriu îşi trase capul între umeri şi tăcu. Ar fi vrut să-i vorbească, să-i audă glasul, să-i mulţumească, să-i sărute mâinile.

Dimineaţă, Elena îşi îmbrăcă copiii, vârî în geamantanul de nuiele toate boarfele care îi căzură la îndemână şi deschise uşa. Valeriu se întoarse spre ea, dar nu cuteză să-i spună niciun cuvânt. O privi numai.

Elena, cu fetiţa de mână, cu geamantanul sub braţ, cu băiatul agăţat de fusta ei, păşea drept înainte, nu spre poartă, spre gard. Ajunsă acolo, se auziră paşi, trosnetele leaţurilor putrezite.

Valeriu fugi la uşă, dar n-avu curajul s-o strige.

Sus de tot, deasupra şcolii, cânta o ciocârlie.

ILIE TELEAGA

Când Moise Teleagă a coborât pentru prima oară din munţii Vulcezdului, s-a minunat mult de opincile făcute din gumă, care i se păreau mai calde, mai trainice decât cele pe care le purta el, croite din piele de capră. Şi de alte cele s-a minunat el în valea Cernei, şi anume de casele ce se

făceau din piatră, de acoperişurile care tot din lut ars erau durate.

Oamenii din munţii Vulcezdului o dată coboară în valea Cernei: atunci când împlinesc douăzeci şi patru de ani şi vin să dea ce se cuvine cezarului: anii de cătănie, şase la număr. Din valea Cernei, flăcăii se adună în cete şi pornesc pe jos până la Temeşvaroş, unde îmbracă mindirul Mariei Tereza. Spălaţi, îmbrăcaţi, merg mai departe până la Buda; acolo se mai spală o dată, un caporal bătrân îi învaţă să-şi răsucească mustăţile şi o iau din nou în şiruri rânduite spre Beci.

Erau vestiţi oamenii din munţii Vulcezdului. Altcum de ce i-ar fi adus împărăteasa tocmai în oraşul de pe Dunăre? Toţi erau înalţi, cu spate lat, cu mustăţi mari, aspre. Aşa era şi Moise Teleagă. A cătănit şase ani prin toată împărăţia. A cutreierat Alpii, văile stâncoase din

Herţegovina, a văzut capre negre în Muntenegru, cetăţile turceşti din Buda şi a stat de pază chiar la palatul împărătesei. Odată, pe când a fost de planton la Teatrul cel Mare, un muzicant surd, cu nasul lat, turtit, l-a îmbrăţişat şi i-a vorbit pe nemţeşte. Moise Teleagă nu l-a priceput, dar omul era atât de trist, încât n-a avut inimă să-l gonească. Aşa l-a văzut caporalul, şi a doua zi, la raport, l-au scos din rânduri şi l-au băgat pentru douăzeci de zile la carceră. Pe urmă, după pedeapsă, a slujit prin oraşe mici. A văzut italieni, croaţi, sârbi, ruteni, şvabi, saşi, secui, macedoneni, şi bineînţeles oameni de neam: rumâni – moţi din valea Arieşului, munteni din Ţara Haţegului, din Ţara Oaşului şi plugari de câmp mureşeni, crişeni, someşeni. Din holdul ce n-a încăput pe mâna hangiţelor, în drum spre casă, la Temeşvaroş, Moise Teleagă a cumpărat o năframă de mătase pe care îşi scrise numele cu un creion chimic. Vru s-o ducă Avrămiţei, nevesti-sii. Dar pe Avrămiţa n-o mai găsise în munţii Vulcezdului: murise încă în cel de-al doilea an de cătănie, de dor, şi au înmormântat-o vecinii, din dragoste.

Moise Teleagă n-a răbdat mult în vârful munţilor, la bi. În cea de-a doua primăvară şi-a luat desaga în spinare

şi a pornit jos, în valea Cernei. Dar aici n-a găsit baci care să-l ia la zeciuială şi nici slujbă de oier n-a găsit. A intrat între tăietorii de lemne şi a început să doboare pinii. Îl durea inima după fiecare copac doborât, dar asta-i era slujba. Colo sus, în munţii Vulcezdului, numai hoţii tăiau pinul; aici, cete întregi de moţogani. Tot aici, în valea Cernei, a cunoscut-o şi pe fata hotnogului, pe Floarea, şi a luat-o de muiere.

Floarea i-a născut două fete: pe Gheorghina şi Dumitra.

Moise Teleagă se lăuda deseori în faţa vecinilor.

— Una-i mai frumoasă decât cealaltă.

Dar n-a avut noroc de ele. Era cam de înălţimea brâului, când a venit un director la exploatare. Acesta, după două săptămâni, a început să se plictisească. Spunea că era obişnuit cu viaţa din oraşele mari, cu gălăgie, cu întâmplări. Aici, în valea Cernei, nu se întâmpla nimic. S-a şi plâns sămădăului, lui Hogoş:

— Mor dacă nu se întâmplă ceva. Voi nici măcar prostul satului n-aveţi.

— Aşa-i, aşa-i, de cine să ne batem joc? se jindu-i şi Hodoş.

Pe urmă s-a gândit cât s-a gândit şi i-a promis că pentru a doua zi de Paşti va face rost de un nebun. Să mădăul a fiert încă în noaptea aceea mere în zeamă de mătrăgună şi le-a aşezat pe banca din faţa bisericii.

Fetele lui Moise Teleagă au găsit merele… Le-au mâncat şi încă în ziua aceea, în biserică, la slujbă, au început să vorbească aiurea, să cânte.

Hodoş a pufnit în râs, pe urmă a început a se căina:

— Acum avem toante, chiar două, dar până să te poţi hlizi, mai trebuie să aştepţi zece ani. Oricât, nu se face să râzi de copii.

Atunci şi-a dat seama Moise Teleagă cine-i vinovat de soarta fetelor. S-a dus acasă şi a luat securea din cui.

— Un te duci, Moise, e sfânta zi de Paşti, i-a spus nevastă-sa. Nu păcătui.

Ea nu ştia nimic, zăcea în pat, era grea.

— Tu taci, muiere, i-a răspuns Teleagă şi a luat gresia să-şi ascută securea.

După ce a încercat tăişul cu unghia a luat securea subsuoară şi s-a dus să-l caute pe Hodoş. L-a găsit la horă.

— Hodoş, mă, ia vino încoace.

Hodoş s-a apropiat de el.

— Ce-i?

— Iaca! A săltat securea şi Hodoş n-a mai avut timp să se tragă la o parte. Oţelul i-a despicat ţeasta până la bărbie.

A patra zi au sosit jandarmii. După ce au ascultat martorii, au socotit că Moise Teleagă nu-i pe de-a-ntregul vinovat, dar nepedepsit nu puteau să-l lase. „Cine ştie, omu-i iute la mânie şi aspru”. Au hotărât să-i taie mâinile.

Din cot i le-au tăiat. Ciung cum era, Moise Teleagă nu s-a mai întors acasă. A luat drumul. codrilor şi s-a afundat de nu l-a mai văzut nimeni de atunci. Unii spun că l-au mâncat fiarele, alţii că s-o prăpădit undeva în desiş şi l-au înmormântat braconierii.

3

Copilul născut de Floarea semăna leit cu Moise. Poate de aceea şi-l botezase muierea la fel: Moise Teleagă.

Moise se dovedise de mic iute la cap şi priceput la secure… Dar nu era nici la cântec prost. Îl ascultau oamenii după lucru, la hodină, cum şuiera cu frunză de frasin, cum zicea din burduf. A crescut repede, înalt, şi la însurătoare a mai coborât în jos cu o staţie: la Veţel. Aici erau ferăstraiele exploatării, scândurăriile, uscătoriile şi magaziile. Se spune că odată, cu mulţi ani în urmă (erau moşneni care-şi mai aminteau de această întâmplare) au ars toate magaziile: tot cerul era o văpaie şi două zile şi două nopţi au dănţuit flăcările între cer şi pământ.

Moise s-a însurat înainte de cătănie cu Iulia Gomboşului, o fată durdulie, cu sânge fierbinte. Toată exploatarea era cu ochii pe ea. Nimeni nu călca mai ţanţoş decât Moise Teleagă.

Era o sâmbătă seara şi Moise Teleagă se întorcea tocmai de la lucru, când paznicul de la clădirea direcţiei i-a

făcut semn să se apropie:

— Măi Teleagă, măi, cred că ţi s-o mări simbria. Holţer, măi, directorul nostru, a pus ochii pe Iulia.

— Minţi!

— Să mă bată dumnezeu, măi Teleagă. Am fost aici când a chemat-o la dumnealui în birou. Am stat cât am stat şi când am văzut că nu se mai întoarce m-am dus să ascult la uşă. Tăman atunci a început să strige Iulia. Zic: „Măi, n-o fi lucru curat l „Bat la uşă şi Holţer dă cu piciorul în mine. Mă goneşte ca pe un câine. Şi pe urmă tot am auzit ţipând pe Iulia. Ia ascultă…

Se auzea glasul Iuliei: e drept, numai stins, stors de vlagă. Moise Teleagă s-a repezit la cancelarie. Cei din curte n-au auzit decât ţipetele de acolo, dar nu s-au apropiat de birou decât când s-au stins ultimele zgomote. Holţer era întins, nu mai răsufla. Pe Moise Teleagă l-au osândit la ocnă pe viaţă. L-au dus în lanţuri şi nu l-au lăsat să-şi ia rămas bun nici de la Iulia şi nici de la fecioru-său, Ilie, care nu pricepea încă slovele. Dar, se vede, i-a fost scris să nu stea totuşi la ocnă. În cel de-al doilea an de război, s-a prezentat voluntar pe front. I-au dat trei zile libere, să stea alături de soţie să-şi mai revie oleacă. Cele trei zile s-au scurs repede, dar Moise Teleagă a plecat vesel la război, cu floare la căciulă, ştiind că după măcel se va reîntoarce acasă. Nu ştia că glonţul care avea să-i străpungă pieptul îl aştepta de mult. A murit la Starisad în

Herţegovina. Iulia şi fiul ei Ilie l-au aşteptat în zadar. Au plâns cât au plâns, apoi au încercat să-şi aranjeze viaţa fără el.

3

Ilie Teleagă a învăţat slovele de la un popă gras şi bun şi acesta, dacă era bine dispus, se lăuda cu deşteptăciunea lui Ilie:

— Are cap bun, moţoganu. Cap bun.

Ilie Teleagă se mândrea cu spusele popii, dar nu s-a ţinut de carte: bătea pădurile, umbla hoinar prin crânguri, cânta. Aşa a crescut: în cântec şi sărăcie. La vârsta de zece ani s-a aciuiat pe lângă un ciubărar, a învăţat mânuirea

securii. Nu-i colţ de ţară unde să nu fi călcat el: la Constanţa s-a minunat de apa verzuie a mării, la Bucureşti de casele puse una peste altele. La Reşiţa de fumăraia care învelea oraşul. Dar tot mai mult i-au plăcut cetinele de brazi, mirosul răşinii. Dobora copacul din patruzeci de bătăi, fără ajutoare. Cu toate astea a luat bătaie de la toţi administratorii de pădure, a fost înjurat de toţi sămădăii şi odată a terminat sezonul fără un ban în pungă. Cântecul lui era trist, moţesc. Unii spuneau că Ilie Teleagă e rău la băutură. Dar nu s-a lăsat doborât de griji. Noaptea făcea ciubere, ziua tăia pinii şi vara pornea la drum de colindă. În oraşe mari preschimba bănuţii în bancnote de hârtie şi le îndesa în chimir. Trebuia să-şi dureze casă, că de mult îi venise dorul de însurătoare.

Prin anul 40 a plătit ultima rată direcţiunii pentru scândurile alese, dar n-a mai apucat să le transporte în sat.

Jandarmii i-au adus ordinul de chemare şi nu mult după aceea s-a pomenit înghesuit într-un vagon de marfă cu alţi patruzeci de infanterişti.

Cu nimeni n-a putut să intre în vorbă Ilie Teleagă. Toţi făceau câte ceva: unii se rugau, citeau Biblia, alţii se uitau la fotografiile nevestelor, copiilor. Ilie Teleagă n-avea nici ce să citească, nici la ce să se uite. Scoase din buzunarul vestonului chitanţa pe care o primise la achitarea scândurilor. O mângâie, o pipăi.

— Ce-i aia? l-a întrebat un camarad.

— Casa mea! i-a răspuns Ilie Teleagă.

La o staţie au coborât şi au luat-o pe jos. Se plângeau cu toţii, numai Ilie Teleagă era obişnuit cu umblatul

Pe urmă a venit primul atac, primul bombardament. Ilie Teleagă a scuipat în palme şi şi-a mângâiat chitanţa. Când a zăcut rănit în spital şi acolo numai de chitanţă s-a interesat:

— O mai am, domnule doctor?

— Da, da, uite ţi-o aduc îndată.

Cu chitanţa sub pernă, Ilie Teleagă s-a vindecat iepede. Iar l-au trimis pe front. Dar nu mai lupta cu tragere de inimă. A văzut atâtea case dărâmate, încât îi era ruşine

să se mai gândească la chitanţa lui. „Ceva nu-i a bună”, îşi zicea adeseori.

— Eu vreau acasă, vreau casa mea, a spus într-o zi când n-a mai putut răbda.

Căpitanul a scos o hârtie să întocmească un proces-verbal, dar n-a mai apucat să deseneze slovele. Un glonţ rătăcit (lui Ilie Teleagă i s-a părut că a venit de undeva dintre rândurile românilor) i-a sfârtecat ţeasta. Pe urmă au pornit ruşii. Nimeni n-a mai fost în stare să-i oprească.

Aproape de Iaşi, regimentul lui a fost preluat de hitlerişti, L-au pus să sape tranşee, să ridice stavilă în faţa sovieticilor. Când toate tranşeele erau gata, i-au dat arme noi şi i-au spus că va trebui să meargă la un atac.

„Tocmai acum să mor, când războiul e aproape gata?” s-a întrebat Ilie, dar n-a avut ce face.

Pe urmă, când cu câteva ore înainte de atac a trebuit să predea toate actele – „aşa se obişnuieşte”, i-a spus un neamţ – Ilie Teleagă s-a încăpăţânat.

— Chitanţa n-o dau!

— Cum n-o dai? i-a răspuns neamţul cu o palmă.

Ilie Teleagă i-a dat chitanţa. Acum era totuna. Casă nu mai avea, dar ce mai avea Ilie Teleagă?... încă în noaptea aceea, cu alţi douăzeci de ortaci, a trecut la ruşi.

Iar când l-au întrebat dacă vrea să fie dus într-un lagăr de prizonieri sau vrea să lupte împotriva fasciştilor, Ilie Teleagă a ales a doua cale.

— Eu am o chitanţă la ei. Daţi-mi o armă care trage bine.

Aşa a ajuns Ilie Teleagă să cutreiere ţara, să se bată la Debreţin, să facă pod peste Tisa, să se spele în Dunăre la Buda şi să se caţăre în cel mai înalt vârf din munţii Tatrei.

4

Acasă, directorul bătrân murise, iar cel tânăr, fără chitanţă n-a vrut să-i elibereze scândurile.

N-a avut topor la el Ilie Teleagă. A scuipat aspru în ţărână şi a urcat în munţi, la tăietori şi s-a prezentat la şeful de echipă:

— Trece-mă şi pe mine, sunt tovarăşul Ilie Teleagă.

— Dumneata eşti Ilie Teleagă? l-a întrebat neîncrezător şeful de echipă.

— Eu mi-s.

— Şi te pricepi la secure?

— Oţi vedea.

N-a coborât decât după patru luni, când s-a dus să se însoare. S-a întors acasă cu muiere şi la sfârşitul toamnei şi-a durat o căsuţă la marginea satului. Era mică, dar era a lui.

— O măresc, a spus nevesti-sii şi, de hotărât ce era, sus în pădure dobora pinul din treizeci de lovituri fără ajutoare.

Pe urmă n-a coborât multă vreme, decât atunci când l-au numit şef de echipă.

Nevasta s-a înstrăinat oleacă, dar prea era fericit Teleagă să bage asta în seamă.

— Mâine urc, şi n-am să cobor decât la primăvară. Acum stinge lampa, Irină, şi vină; ne-om culca.

5

Era cam pe la Bobotează când Ilie Teleagă a auzit că nevastă-sa a fugit cu un lăutar la Pecica. Moţul care i-a adus vestea, un flăcău mărunt, cu faţa osoasă, ciupită de ger, stătea la doi paşi depărtare: îl cunoştea pe Ilie Teleagă, aşa că ar fi fost o prostie să stea în apropierea mâinilor lui mari, butucănoase, crăpate de vânt şi de ninsoare.

— O fugit, zău, mi-o spus şi Tonciu, vecinul tău. Şi când am bătut la poartă, nu mi-o răspuns nimeni. În ocol, zăpada de două palme, fără călcături… Cineva a slobozit câinele, să nu crape de foame… Am sărit gardul, bat la uşă, nimic. O fugit, zău. Şi moţul ridică din umeri, ca şi cum ar fi vrut să spună că nu e vinovat cu nimic.

Ilie Teleagă nu-i răspunse. Răsuflă adânc şi scrută printre gene desişul, apoi ridică securea şi izbi încă o dată şi încă o dată. La fiecare lovitură, zăpada îngheţată se scutura de pe acele ascuţite şi verzi ale bradului. Lemnul trosni sec, se cutremură ca un om beat şi se prăbuşi în

omăt. Abia atunci se apropie Ilie Teleagă de moţ.

— O fugit, zici?

— Zău, bace Teleagă!

Ilie Teleagă aruncă priviri scormonitoare în jur, apoi se apropie de un alt trunchi. Izbea puternic cu securea şi gâfâia după fiecare lovitură. Când se prăbuşi şi al doilea brad, Ilie Teleagă se apropie iar de moţ.

— Cu un lăutar, zici?

— Cu un lăutar, baci Teleagă.

După aceea tăcură amândoi. Printre brazi un vânt rece ridica omătul fin, ca zahărul pisat, şi-l legăna deasupra luminişului. Dinspre piscuri, acolo unde norii îşi căutau culcuş printre stânci, se auzi o rostogolire de lavină; era la început înceată, apoi tot mai aprigă. Zgomotul crescu, apoi se despică printre trunchiurile înalte ale pădurii, hăuind până departe. Un soare palid încremeni pe cer. Ilie Teleagă se întoarse ca şi cum ar fi vrut să caute un alt brad demn de securea lui, apoi deodată se întoarse şi se năpusti asupra moţului. Îl înghesui sub genunchi, îl izbi cu sete, puternic, drept în mijlocul obrazului.

— O fugit, zici? şi-l lovi din nou. Cu un lăutar, zici? şi iarăşi îl lovi.

Când moţul nu se mai împotrivi şi se întinse lat, cu ochii înecaţi în sânge, Teleagă se ridică în picioare. Părea mai înalt, drept şi de neclintit, ca şi trunchiurile pe care le dobora. Vinele de la tâmple îi zvâcneau repede. Răsufla uşurat acum. „Va să zică Irina nu mai era”.

Moţul se ridică şi el. Îşi spălă faţa cu omăt, scuipă sângele închegat, apoi se şterse pe la gură cu mâneca scurtei de dimie.

— Mă bătuşi, baci Teleagă… Mă bătuşi…

Ilie Teleagă se apropie de el şi-l sărută; un timp, stătură aşa, tăcuţi, apoi răscoliră buzunarele după duhan. Pe urmă îşi răsuciră câte o ţigară, groasă cât un deget de moţ, şi traseră adânc în plămâni fumul albăstriu şi pişcător.

Teleagă rupse liniştea:

— Timpul ăsta e taman bun de tăiat. E aerul uscat, nu leagă lemnul.

— Nu leagă, baci Teleagă.

Şi iar tăcură. Pe urmă, Teleagă îşi ridică braţul şi arătă spre un copac.

— Vezi pinul cela… O fi de vârsta mea…

— O fi, baci Teleagă…

— E lemn sănătos…

— Sănătos…

— Dar dacă izbeşti odată cu securea…

— Lasă, baci Teleagă…

Mai vorbiră despre cremenea de Criş, bună pentru subţierea tăişului de oţel, apoi porniră la vale.

Pe drum, Ilie Teleagă înveli capul securii în cârpă de lână să nu prindă gheţ. Pe urmă, ca să-şi alunge gândurile, începu să cânte încet, mai mult pentru el:

…Creşti pădure, şi te-ndeasă Numa loc de-o casă-mi lasă,» Numa loc de-o casă-mi lasă…

Cânta încet, molcom, cu voce groasă, lungind „a”-urile şi., e”-urile.

…Arză-te-ar focu, pădure.

Arză-te-ar foc şi secure…

Arză-te-ar foc şi secure…

În noaptea aceea toată baraca s-a îmbătat din banii lui.

Cu capul rezemat pe masă, Ilie căuta toată noaptea să priceapă rostul vorbelor celor din baracă.

— I-o fugit, că luni de zile nu s-a dus s-o vadă… Femeia-i femeie, de ce a lăsat-o în paragină?

Teleagă n-avea putere să se împotrivească. Şi-o închipuia pe Irina – albă, cu mânecile cămăşii largi suflecate – aşteptându-l… „Apoi nu, eu mi-s bărbatul”.

Şi dimineaţa, în loc s-o ieie spre creste, Ilie – cu securea pe umeri – porni la vale, spre sat. Şeful de echipă nici n-a căutat să-l oprească. Ştia că ar fi fost în zadar, în schimb îl şterse de pe lista angajaţilor. Era convins, ca toţi de altfel, că Ilie Teleagă o să putrezească la puşcărie. Viaţa, sus în codri, e aspră şi oamenii sunt la fel. Şi

moartea e aspră în codri.

Ilie s-a îmbătat şi în sat. Noaptea, întorcându-se de la cârciumă, căuta după chibrituri să-şi aprindă casa. Cui i-ar mai folosi după toate astea? Lângă poartă, îşi zări câinele rebegit de foame şi frig. Dădu cu piciorul în el şi se culcă în târnaţ, pe rogojină. A doua zi îşi vându toate doagele pe preţ de nimic şi tocmi o căruţă până la Pecica.

Dar n-a ajuns până acolo.

Dincolo de dolma căii ferate, căruţa se poticni. Ilie, cum stătea în picioare, cântând de răsunau îndepărtările, căzu în lături, cu spatele în leucă. Lemnul ascuţit i se înfipse adânc între coaste. Când căruţaşul îşi întoarse privirile să vadă de ce Teleagă nu mai cântă, era să cadă de pe capră, îl văzu cum îl buceşte sângele pe gură. Îl aşeză în lungul cociei şi dădu bici cailor. Nu se opri decât în faţa porţii de fier a spitalului „Sfânta Maria” din Rodna.

6

Trei zile şi trei nopţi s-au căznit medicii până ce Ilie Teleagă începu să răsufle din nou. Apoi au trecut încă multe zile până şi-a venit de-a binelea în fire şi se dumiri unde se află. În camera mare, albă şi caldă, un singur lucru îi supăra privirile: tăblia neagră agăţată la căpătâiul patului, pe care scria cu litere mici, rotunde: „Ilie Teleagă, 33 ani, tăietor, Vulcează”. Ori de câte ori îşi arunca privirile spre această tăblie, i se părea că-şi vede crucea de apoi. Se scutura, şi atunci parcă mii de ace i se implântau între coaste.

După două săptămâni i-au dat voie să se ridice, să umble. Se târa de la un pat la altul, povestea şi asculta poveştile altora. Numai nopţile treceau greu. De mult i se făcuse lehamite de somn. De aceea stătea cu ochii deschişi ţintă spre tavan, unde parcă vedea aievea cum Irina se aşeza pe genunchii lăutarului: afurisitul îi cânta cu scripca la ureche toate cântecele care îi erau dragi lui:

— Dumneata, tovarăşe Ilie Teleagă, n-o să te faci bine dacă nu vrei.

— Păi nu vreau.

Din ziua aceea doctorul, un om mic şi gras, cu capul

rotund ca o bilă, nu-l slăbea cu întrebările:

— Cum, nu e nimic pentru care ar merita să trăieşti 1 Eşti tânăr. Poate vrei să te însori.

— Am fost, făcu ursuz Ilie Teleagă.

— Ei, dar un ţel tot ai.

— Aveţi dreptate, tovarăşe doctor. Am. Caut să mă fac sănătos. Vreau să sparg ţeasta unui muzicant.

— Dumneata eşti tare înfocat.

— Aşa a fost şi tata, şi bunicu'. Aşa suntem noi, moţii. Cinstea numai cu sângele se spală.

— Sau se mânjeşte.

— Fă bine şi mă lasă în pace, doctore.

Din ziua aceea parcă tot spitalul ar fi bolunzit. Cu toţii căutau să intre în vorbă cu Ilie Teleagă. El se închise ca un trandafir de câmp în vreme de ploaie. Dar parcă poţi sta buştean când eşti măcinat? Când nu mai putea răbda liniştea, se ridica, se târa până la fereastră să vadă cum se topeşte zăpada. Aici l-a cunoscut şi pe ologul din patul din stânga lui: un om frumos, cu faţa trandafirie şi caldă, care se măcina văzând cu ochii.

— Eu n-am să mai văd topirea zăpezii, i-a spus acesta într-o noapte şi Ilie Teleagă îi citi în ochi părerea de rău. Eu mor.

— Mori pe dracu'!

Omul i-a zâmbit trist şi lui Ilie i se făcu milă de el. Pe urmă, uitându-se la omătul alb din ograda spitalului, se gândea la foşnetul atât de cunoscut şi proaspăt al brazilor, la adierile calde, umede, ale pădurilor, la colţii de pini abia răsăriţi, la zborul săgetat al vrăbiilor. „O, doamne, că mare şi frumoasă e pădurea!" Se şi vedea sus, într-un poieniş, de unde, dacă era senin, putea cuprinde peste crestele brazilor casele din sat. Şi una din ele era o casă cu acoperiş de stuf mucegăit: casa lui. Un gând îl fulgeră prin minte: „Ce-ar fi dacă s-ar întoarce Irina?" Ar bate-o, de buiia seamă că ar bate-o, de ochii lumii, să nu se spună că Ilie Teleagă nu e bărbat. O, doamne, cum ar bate-o, o, doamne, cum ar iubi-o! N-ar fi tăietor mai fericit ca el pe toţi munţii Vulcezdului f

Vecinul îl bătu pe umăr.

— Ce te frământă, omule? Azi-mâine eşti sănătos, pleci…

— Mai bine n-aş pleca. Vorbea încet, cu chibzuială. Poate că ar fi fost mai bine să nu se trezească niciodată; atunci n-ar mai fi trebuit să se gândească la Irina. Pentru că la Irina nu se putea să nu se gândească.

Vecinul îl mai întrebă câte ceva, dar Ilie nu se arătă vorbăreţ. Nu voia să dea şi altuia din povara lui.

Totuşi, după câteva zile de plictiseală, îi povesti toată viaţa lui: anii de copilărie, hoinăriţi prin ţară în urma carului cu coviltir de papură, cu ecoul aceluiaşi cuvânt care l-a petrecut până la cătănie: „ciubereee…” Pe vremea aceea a învăţat meşteşugul securii, mânuirea cuiului încins pentru găuriţul fluierelor, alegerea bradului pentru scânduri. Când firul povestirii ajunse la Irina, se rupse, îngândurat, Ilie Teleagă rămase o vreme tăcut şi-i plăcu tare mult că vecinul nu i-a mai pus întrebări. Poate de aceea continuă, şi-i vorbi de târgul de fete de pe muntele Găina, unde a zărit-o pentru prima oară pe Irina, aşezată în vârful zestrei: patru perne cusute de ea. I-a zâmbit, dar Irina (aşa era întotdeauna) a închis ochii ruşinată. A stăruit pe lângă ea. Şi de bună seamă, fără părinţii ei n-ar fi putut-o convinge. Pe urmă, un an întreg i-a trebuit s-o dezveţe să-i spună „bade” şi s-au iubit mult. Mult de tot. A povestit şi de lăutar şi de hotărârea lui să despice ţeasta muzicantului. Vecinul a zâmbit amar şi nu i-a răspuns în noaptea aceea. I-a răspuns abia a doua zi, când au stat iarăşi la fereastră, ascultând duşi picuratul monoton al stropilor.

— Ai spus că de n-ar fi îndemnat-o părinţii nu s-ar fi dus după tine?

— Îs proaste fetele – zâmbi Teleagă – îs proaste, zău. Ce ştiu ele?… Mie mi-o plăcut la prima faţă.

Tăcu. I se păru că spusese prea mult. Privi spre bolnav, gata să-l înfrunte. Vecinul privea în altă parte, amărât, trist, preocupat parcă de scurgerea sforilor de apă de pe faţa sticlelor.

— Îs proaste fetele, mai spuse o dată Teleagă, încet, mai mult pentru el.

— Şi ţi-o spus „bade”?

— „Bade” mi-o spus. Dar am dezvăţat-o; că nu se cade…

Vecinul îl bătu pe umăr şi nse silit, fără convingere:

— Poate nu te-a iubit muierea

Ilie Teleagă tresări.

— Nu m-o iubit, zici?

— Te întreb numai, răspunse omul. Poate că n-am dreptate. Dar mă întreb de ce o fi plecat?

— De ce o fi plecat, zici?

Nu ştiu să-i răspundă. Dar ce-l privea pe el? Poate vrea să-şi bată joc de el?

— Am să-i despic capul! Că asta mă ţine în viaţă!

Vecinul tăcu multă vreme. Privea stăruitor curtea, coviltirul gros de zăpadă pătată care se topea stârnind şiroaie de apă murdară. Apoi începu să vorbească. La început cu glas stins, apoi tot mai înfocat, despre frunzele care prind culoare, despre cântecele cosaşilor, despre oameni care se iubesc, despre viaţă. Ilie nu pricepu mult din vorbele lui. Îi spuse:

— De ce nu-mi vorbeşti despre tine?

Omul – ca şi cum ar fi aşteptat această întrebare – se rezemă în coate:

— Multe nici la mine nu sunt de spus. Sunt fiu de poştaş şi am cheltuit banii părinţilor prin şcoli. Am citit tot atâtea cărţi câţi brazi ai dobo/îl tu în Vulceză. Oamenii spuneau despre mine că sunt deştept şi eu eram foarte încrezut. Pe urmă, după război…

— Da piciorul unde l-ai pierdut?

— Pe front.

— Tu ai dat mult pentru lumea asta.

— Sunt destui care au dat mai mult. Şi viaţa.

— Spune, vecine.

— Şi eu am iubit o fată. Se numea Elena. A trebuit să se căsătorească cu un dascăl.

— Şi tu ce ai făcut când te-ai întors?

— Eu? Nimic. Crezi că aş fi făcut-o fericită dacă aş fi spart ţeasta dascălului?

— Îmi dai poveţe? îşi încreţi fruntea Ilie Teleagă.

— Da.

— La mine nu se prinde. Eu îs om aspru. Eu am umblat pe fronturi.

— Şi eu am umblat. Ştii, Ilie Teleagă, uneori duşmanul e chiar răul din noi. Când vom învinge şi răul din noi…

Ilie Teleagă n-a dormit în noaptea aceea. Ciudat era acest olog. A doua zi l-a rugat să-i mai povestească din viaţa lui:

— Şi, spune, tu o mai iubeşti pe Elena aceea?

— Mult de tot. Aşa de mult că, să nu-i fac inima grea, i-am scris că m-am însurat şi eu. Să aibă inima împăcată.

Ştii, Ilie Teleagă, e tare plăcut să faci bine.

— E tare greu să faci bine, îl corectă Ilie Teleagă. Mai spune-mi de tine.

— Când m-am întors din război mi-am dat seama că ştiu mult mai puţin decât oricare muncitor din fabrică. Am început să învăţ din nou şi am cunoscut o altă lume.

Frumoasă. La fel de frumoasă ca brazii despre care mi-ai povestit tu. M-am îmbolnăvit de piept. Dar eram atât de necumpătat cu viaţa cunoscută a doua oară, încât nu m-am îngrijit. La fel, cum nu ai îngrijit-o nici tu pe Irina. Poate pentru ea, fuga cu muzicantul a însemnat aflarea acestei vieţi. Şi-acum tu vrei să i-o iei…

Teleagă îl privi pieziş: „Să nu mă fi iubit Irina? Şi dacă eu o iubeam… Şi-apoi eu mi-s bărbatul în casă”.

Vecinul tuşi de câteva ori. Continuă:

— Ce aş mai putea spune despre mine?… Da, îmi pare rău că trebuie să plec. Dar sunt bucuros că după mine vor rămâne două cărţi în care am spus tot ceea ce am crezut că e frumos în viaţa asta nouă.

Teleagă îşi încreţi fruntea şi-i asculta povestea îngândurat. Deodată i se păru că glasul ologului vine de undeva, de departe, stins, parcă dintr-o altă cameră. Apoi auzi un zgomot înfundat, sec, asemănător cu căderea

înceată şi atât de cunoscută a trunchiurilor. Vecinul se închise încet, ca un briceag de bâlci. Îl ridică şi-l întinse în pat. În zori, vecinul a murit. Când s-a trezit, Ilie Teleagă nu l-a mai văzut. Şi patul fusese scos din încăpere.

Spre prânz, sub streaşina de lemn au început să picure stropi groşi de ploaie. Se împrimăvăra; petele de zăpadă palide, murdare de călcături, se destrămau sub privirile albe, calde, ale soarelui. „Dreptate a avut vecinul azi-noapte, n-a mai prins topirea omătului. N-a mai prins să vadă cum se naşte un an nou şi nici moartea acelui vechi n-a mai văzut-o”.

Dintr-odată se simţi obosit şi-i pică tare bine somnul. Şi parcă nici gândul că a fugit Irina nu-l mai ardea ca înainte: „Oare?… O fi râzând şi acum lăutarului, ca atunci când mi-a călcat pentru prima oară pragul? Că atunci era frumoasă Irina. Atunci şi totdeauna…”

Dăduse grâul în pârg şi pământul îşi căsca însetat gurile flămânde spre cer când Ilie îmbrăcă din nou hainele de dimie aspră, acum prea largi pentru el, şi părăsi spitalul. Mergea alene, cu securea subsuoară, răscolind cu opincile colbul drumului de ţară. Şi colbul cenuşiu şi fin se legăna înalt, cam la un stat de om, încă multă vreme în urma lui. La cei doi plopi singuratici, unde se despică drumul, Ilie rămase pe gânduri. Pe urmă, aducându-şi aminte de vorbele vecinului de pat din spital, apucă hotărât pe drumul nepietruit care ducea de-a dreptul spre munte şi a doua zi se înfăţişă la baracă.

Seara când au coborât tăietorii din pădure, moţul cel tânăr s-a aşezat lângă el.

— Moale a fost capul lăutarului?

— Nici nu l-am văzut.

Moţul nu i-a mai pus alte întrebări. Îl socotea nevrednic ca tăietor şi abia acum îi era ciudă că se lăsase atunci bătut de Ilie Teleagă.

Foşnetul abia auzit al bradului, laptele muls proaspăt, aerul de munte greu şi rece se dovediră mai dibaci decât toţi medicii din Rodna. Ilie Teleagă prinse din nou puteri şi când au apărut primii fulgi răzleţi nu se mai găsea tăietor

care să fi încercat securea cu el.

Moţul l-a întrebat într-o zi:

— Nu mai ai griji, bace?

Ilie Teleagă n-a ştiut ce să-i răspundă. Numai atunci a prins grai, când a aflat că lăutarul s-a mutat în casa lui, iar Irina împinge dealul cu pântecele.

— Borţoasă-i, zici?

3X2

— Borţoasă, bace Teleagă.

Şi Ilie Teleagă iar vru să se năpustească asupra moţoganului, dar acesta ridică securea. Ilie Teleagă îşi scuipă în palme şi se apucă de lucru, tăcut, ca unul fără vorbă. Izbiturile puternice, dese, se loveau de brad, vântul le purta până departe, le lovea de stânci.

Cum a spus slăbănogul cela din spital: „Poate pentru Irina fuga a însemnat aflarea adevăratei vieţi? Şi-acum tu vrei să i-o iei?”... Lovi îndârjit în scoarţa pinului. „Nu, nu trebuie să mă duc s-o văd. Trebuie să rămân aici!” Lovea lemnul din toate puterile, până ce un zgârci îi înţepeni palmele. Îşi descleştă degetele de pe mânerul securii şi-şi spuse cu voce tare: „Trebuie să rămân aici!”

Totuşi nu putu răbda.

Seara, coborî în sat până în apropierea casei lui, să vadă ce-i de văzut. N-a văzut nimic. Perdelele erau trase şi era tăcere. Ilie a urcat din nou la baracă.

8

Nopţile erau lungi, parcă n-aveau să se sfârşească niciodată. Câteodată, îi venea să ţipe de ciudă şi de durere.

...Creşti, pădure, şi te-ndeasă, Numa loc de-o casă-mi lasă, Numa loc de-o casă-mi lasă... Loc de-o casă şi-o cărare să mă duc la mândra-n voie Până la Irina-n vale...”

Nu-şi mai aduce aminte cine aduse într-o zi vestea că lăutarul îşi bate muierea.

— O bate pe Irina, zici?

— O bate, baci Teleagă.

Atât de multă amărăciune s-a adunat în el, că într-o noapte n-a mai putut să rabde. A coborât într-o fugă în sat şi a trezit cârciumarul. A băut mult, nici el nu-şi mai aduce

aminte cât anume şi ieşi legănându-se; trânti poarta care pe vremuri fusese a lui. Din casă se auzeau bocete: plângea Irina. Deschise uşa şi se postă în prag. Din întuneric apăru un om înalt, cu fruntea lată, lucioasă, parcă acum văcsuită pentru tăişul oţelului. Ilie Teleagă strânse puternic codişca securii. Din întunericul camerei auzi vocea cunoscută a Irinei:

— Ilie, ce vrei să faci, Ilie?

Lăutarul îngână şi el ceva apoi se retrase. Umbra lui, nefiresc de mare, părea pironită de perete.

— Ieşi! îi spuse Ilie şi se dădu la o parte din uşă să-i facă loc.

Irina sări la lăutar şi-l prinse de braţ:

— Rămâi!

Muzicantul, nehotărât, îşi umflă pieptul, apoi o cuprinse de umeri. Stătură o vreme aşa, nemişcaţi, ascultând cum în curte vântul încurcat în stuful streaşinei ţiuia subţire, simulând un cântec.

— Nu mă mai iubeşti, zici? întrebă Ilie Teleagă, dar nu-i răspunse nimeni.

Lăsă securea jos, se întoarse şi ieşi în ogradă. Câinele i se gudură la picioare, dar nu mai dădu în el ca-n alte dăţi. Deodată simţi că cineva îl priveşte din spate. Se întoarse şi văzu în pătratul uşii făptura înaltă a lăutarului, îi strigă:

— Apropie-te, lăutarule.

Omul veni încet, cu mişcări nesigure.

— Să n-o mai baţi pe Irina! E fată firavă şi bună. Apoi trânti poarta şi se mistui în întuneric.

Când ajunse sus, aproape de baracă, dinspre pădure, printre trunchiuri, mijeau zorile. Cerul lăptos şi îndepărtat prindea luciri galbene. Ce păcat că omul, fiul poştaşului, nu mai putea vedea răsăritul soarelui! De bună seamă s-ar fi bucurat. Acum îi păru rău că nu-l întrebase niciodată cum îl cheamă. Ar fi putut să-i cumpere cărţile, să mai stea de vorbă cu el.

Moţul îi ieşi în întâmpinare:

— Ai fost?

— Fost!

Tânărul pricepuse totul. Îşi ţuguie buzele şi spuse obişnuit, de parcă ar fi vorbit despre brazi şi nu despre oameni:

— Eşti om de nimic, Ilie Teleagă! Om slab!

— Om slab, zici? şi îi zâmbi ciudat, bucuros de apropierea brazilor, de răsăritul soarelui, de tot ce-l înconjura.

Numai el ştia cât era de puternic.

CUPRINS

Nenea Matei 5
Prima concediere 9
Strada Semaforului 13
Casa de corecţie 19
Tricoul vărgat 28
Hoţul 34
Tatăl lui Trifu 39
Adam 43
Flaşnetarul 54
Duşan 57
O felie de pâine 67
În bou-vagon 81
Cerul începe la etajul III 95
Kilometrul 1314 114
Muntele orb 131
Tavanul cu stele 135
Testamentul 141
Ţigara 152
Ajutorul roşu 158
Bătrâna 163
Două întâlniri 170
Pantofii 178

Un om cenuşiu 184
Circarul 191
Un plic cu piper 207

Ciocârlia 223
Ilie Teleagă 294
Redactor responsabil: DUMITRU MATEI
Tehnoredactor: Elena Călugăru
Dat la cules 02.10.1964. Bun de tipar 02.03.1965. Apărut 1965. Tiraj 15 160 ex. Broşate 14 OSO ex. li Legate 1 080 ex. Hârtie tipar înalt tip B de 63 g/m>. Format 540 X 840116. Coli ed. 14, 39. Coli tipar 20. A. nr. 13 52411964. C.Z. pentru bibliotecile mari 8R. C.Z. pentru bibliotecile mici 8R – 32.
Tiparul executat sub comanda nr. 40 902 la Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii", Piaţa Scânteii nr. 1, Bucureşti – R.P.R.

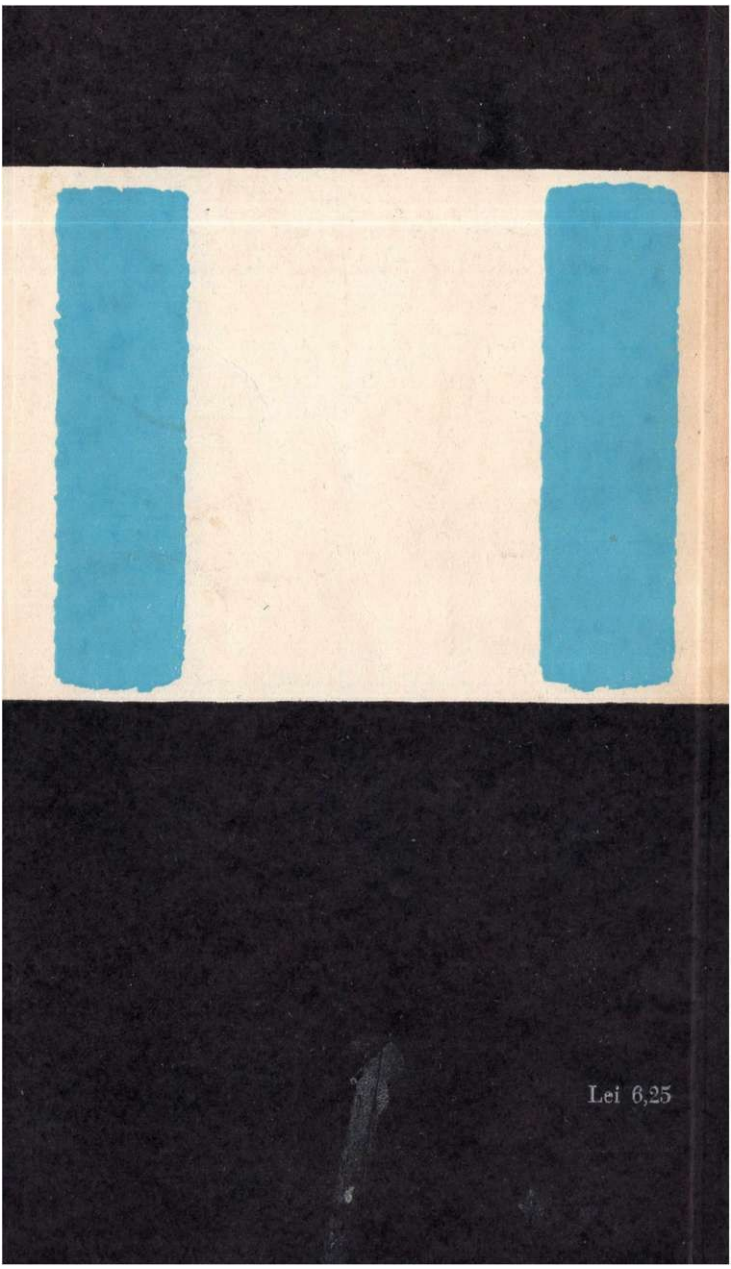
Lei 6,25